

# SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ

ABD ve Sovyetler Birliği'nin hakimiyet mücadelesi

# TİTANİK FACİASI

"Tanrı bile batıramaz" denen geminin hazin öyküsü

# ALL ABOUT

# HISTORY

## YENİLMİZ

# SPARTA

Persleri yenen, Atina'yı deviren ve Antik Yunanistan'a hâkim olan korkusuz savaşçıların ülkesi

## TAC MAHAL

Dünyanın en güzel mezarının sırları ve ardındaki aşk hikâyesi

### LENİNGRAD YAMYAMLARI

Nazi kuşatması şehirde yaşayanlara korkunç şeyler yaptırdı

### ÖTEKİ MOZART

18. yüzyılda dünyayı kendine hayran bırakan bir değil, iki Mozart vardı

### KARANLIK ÇAĞ EFSANELERİ

Orta Çağ'ın karanlık dönemi hakkındaki efsaneleri çürütüyoruz

MAYIS  
HAZİRAN  
2022/03  
SAYI: 10



FİYATI:  
24,90 TL  
KKTC  
FİYATI:  
32,00 TL



# UĞURLU OLMANIN TAM ZAMANI



Fark yaratan eğitim modelleri, dijital eğitim uygulamaları ve yarım asrı aşkın sınavlara hazırlık deneyimi **UĞUR OKULLARINDA!**

**ERKEN KAYIT AVANTAJLARINI KAÇIRMAYIN!**



**444 4 845**

[www.ugurokullari.k12.tr](http://www.ugurokullari.k12.tr)

UgurOkullari UguOkullari @ugur.okullari

**uğur**  
okulları





90'lı yılların başında Soğuk Savaş sona erdi...  
Peki, acaba yeni bir Soğuk Savaş mı başlıyor?

SESLİ  
İÇERİK

Her sayımızda sesli içerikler de yer alıyor. Dilerseniz, **sayfa 52 ve 76**'da bulunan karekodları okutarak bu içerikleri dinleyebilirsiniz.

## MERHABA!

Doğu Bloku'nun dağılmasıyla yaklaşık 45 yıl süren Soğuk Savaş dönemi son bulmuştu. Fakat geçtiğimiz aylarda Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesi, Avrupa'nın kıyısında bile savaşın ne kadar yakın ve mümkün olduğunu tekrar hatırlattı bizlere... Bu işgalin çok kritik sonuçları olacağını tahmin etmek zor değil. Bir barış antlaşmasıyla sonuçlansa dahi dünyanın yeni bir Soğuk Savaş dönemine girmesi ve bunun küresel boyut kazanması kaçınılmaz görünüyor. Üstelik bu defa yeni ve çok güçlü aktörler de var. Ayrıca, Batı'nın enerji konusunda Rusya'ya bağımlı olması işleri daha da karmaşık hale getiriyor. Tüm bunların ışığında, bu sayıdaki açılış sayfalarımızı geçmişteki Soğuk Savaş yıllarına ayırdık. Yeni dönemde bizleri nasıl bir dünyanın beklediğini anlamak için geçmişe bakmakta fayda var şüphesiz.

Meşhur Termopylae Muharebesi'nde işgalci Perslere karşı destansı bir savunma sergileyen çetin savaşçıların vatani Sparta, antik dünyanın en çok ilgi duyulan

devletlerinden biri oldu her zaman. Peki, bu sıra dışı şehir devletini uzun yıllar boyunca Antik Yunanistan'a hâkim kılan ve bölgenin lider gücü yapan şey neydi? Kapak konumuzda işte bu soruya cevap vermeye ve Sparta'nın yükseliş hikâyesini anlatmaya çalıştık.

Sık sık sanat tarihiyle ilgili içeriklere de yer veriyoruz bildiğiniz gibi. Tarihin en büyük müzisyenlerinden Mozart'ın gölgesinde kalan ablası Maria Anna Mozart, hazin yaşam öyküsüyle büyük deha hakkında bilinmeyenleri de gözler önüne seriyor. Keyifle okuyacağınıza eminim...

Gelin şimdi birlikte sayfaları çevirip geçmişi keşfetmeye başlayalım.

**Temmuz** ayında, yeni sayımızda tekrar görüşmek üzere...

**Gökhun  
Sungurtekin**



## BU SAYIYI OKURKEN...

83



**En çok hüzünlendiğim an:** Straus çiftinin, batmakta olan Titanic'in güvertesindeki şezlonglarda sakince ölümü bekleyişi

66



**En çok etkilendiğim an:** İbni Sina'nın, kendisine sunulan altın ve mücevherleri kabul etmeyerek kitapları tercih etmesi

54



**En çok dehşete kapıldığım an:** Nazi kuşatması sırasında açlığın pençesinde kıvranan Leningrad şehrinde kaybolan çocuklar



**HISTORY  
WAR**

MART-NİSAN-MAYIS  
SAYISI

**BAYİLERDE!**

**POSTER HEDİYELİ!**

Eskisayıları satın almak için:  
[www.dergiburda.com](http://www.dergiburda.com)

**Bize yazın**  
allabouthistory@doganburda.com

**Takip Edin**  
@allabouthistoryturkiye



ALL ABOUT  
HISTORY  
İÇİNDEKİLER

SAYI 10

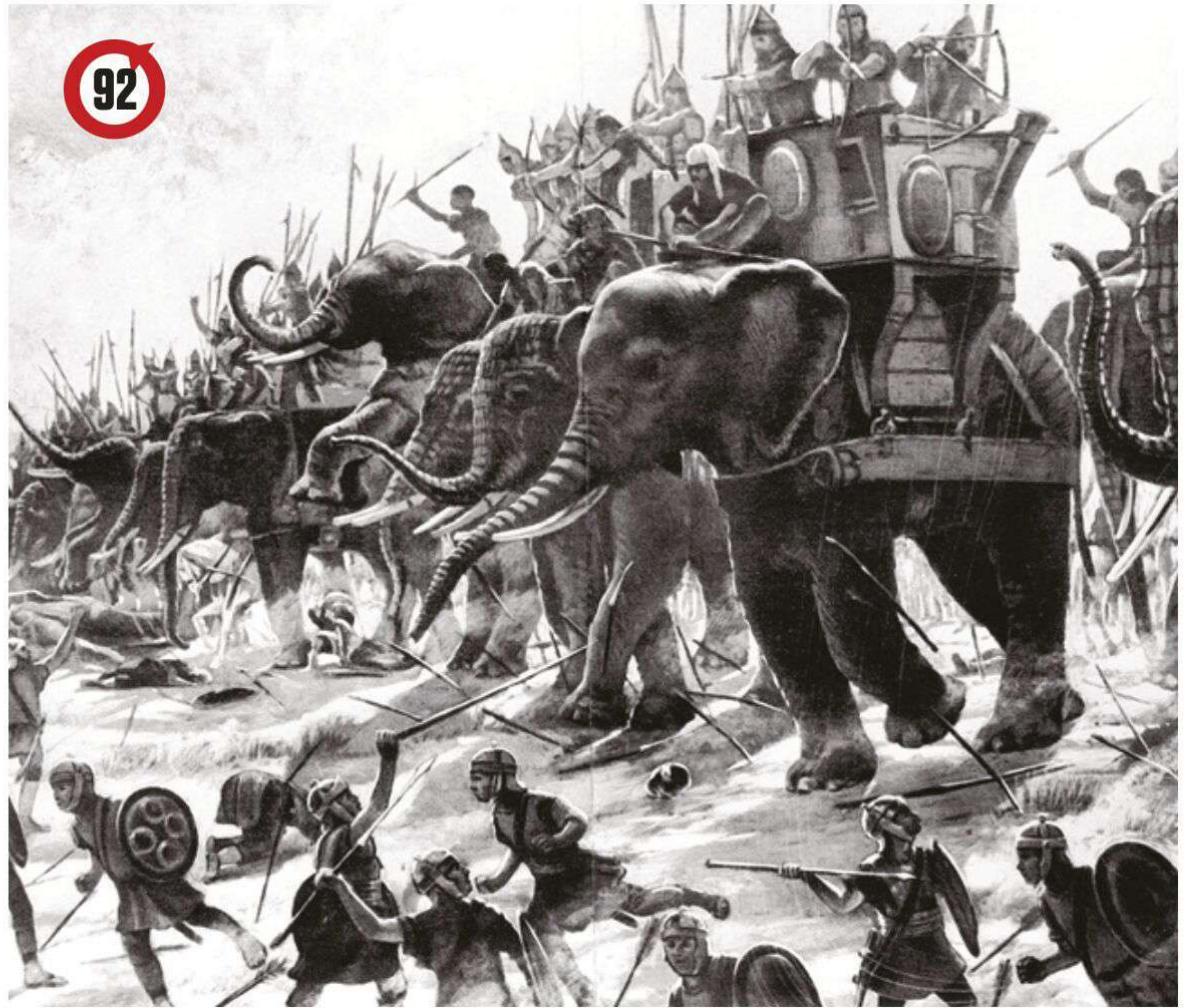
**A'DAN Z'YE SOĞUK SAVAŞ 09**

- Zaman Çizelgesi** 10  
Soğuk Savaş'ın tarihi
- Tarihin İçinde** 12  
Lockheed U-2 casus uçağı
- Detaylı Bakış** 14  
Viet Cong askeri
- Tarihin Hazineleleri** 15  
Fialka makinesi
- Tanınmış Kişiler** 16  
Soğuk Savaş'ın Önemli Simaları
- Soru&Cevap** 18  
Prof. Odd Arne Westad ile  
savaşın küreselliği üzerine
- Keşfedilecek Yerler** 20  
Soğuk Savaş'ın kalıntıları



- 22 Sparta'nın Yükselişi**  
Mütevazı bir şehir devleti olan Sparta Yunanistan'a nasıl hâkim oldu?
- 32 Philip Matyszak ile Gerçek Sparta**  
Sparta'ya dair efsaneleri açıklığa kavuşturuyoruz
- 36 Tac Mahal'in Gizemleri**  
Dünyanın en güzel mezarı ve gizlediği sırlar
- 44 Bir Bakışta Gotlar Savaşı**  
Bizans İmparatorluğu ve Ostrogot Krallığı arasında geçen Gotlar Savaşı'nı keşfedelim
- 46 Avrupa Birleşik Devletleri**  
Kıtayı tek bir bayrak altında birleştirmeye yönelik çok sayıda girişimi ele alıyoruz
- 52 Leningrad Yamyamları**  
Nazi kuşatmasının acılara sürüklediği Sovyetler Birliği vatandaşları hayatta kalmak için korkunç yollara başvurmak zorunda kaldı
- 56 Zaman Yolcusunun El Kitabı**  
Birinci Dünya Savaşı siperlerinde hayatta kalmanın yolları

- Karanlık Çağ efsaneleri** 58  
Karanlık Çağ'a dair sorularınız varsa cevapları burada
- Her Şeyi Bilen Adam** 64  
Pers âlim İbni Sina'nın hayatını keşfedin
- Öteki Mozart** 68  
18. yüzyılda yeteneğiyle dünyayı sarsan bir değil iki Mozart vardı
- Batmaz denilen gemi: Titanik** 76  
Modern teknoloji harikası Titanik nasıl oldu da felaketin simgesi haline geldi?
- Tarih Yazarlar** 84  
Ünlü kâhin Nostradamus'un yaşadığı macera dolu hayat
- Alternatif Tarih** 88  
Able Archer 83 tatbikatı savaşa dönüşseydi ne olurdu?
- Büyük Savaşlar: Zama Muharebesi** 92  
Scipio, Zama Muharebesi'nde Hannibal'i dize getirmeyi nasıl başardı
- Hollywood'a karşı Tarih** 98  
Titanik filmini yakından incelediğimizde tarihin gazabından kurtulabilecek mi dersiniz?





*Tanrı'nın Gölgesi*, bir tarih kitabını o savaş meydanında,  
o sarayda, o otağın içinde, o gemide, o haremde,  
o limanda, o sofradaymış gibi hissederek  
okumak isteyenler için...



**NEW YORK TIMES BOOK REVIEW  
EN İYİ KURGUDIŞI KİTAP ÖDÜLÜ**



## ODAK NOKTASI

### İZMİR'İN İŞGALİ: YUNAN ORDUSU İZMİR RIHTIMINDA

15 Mayıs 1919 sabahı İtilaf Donanması'nın korumasında Yunan askerleri İzmir rihtimine çıktı. 9 Eylül 1922 tarihine değin sürecek işgal günleri böylece başlamış oldu. Askerlerin karayı çıkışının ardından İzmir'deki Rumların da katıldığı tören sonrasında Yunan askerleri Kışla meydanındaki saat kulesine geldi ve Hükümet Konağı'nı ve Kışla'yı işgal etmek için iki kola ayrıldı. Bu sırada gazeteci Hasan Tahsin Yunan askerlerine ateş ederek bir Yunan askerini öldürdü, ardından vurularak yaşamını yitirdi.

**15 Mayıs 1919**







# HISTORY of WAR

DÜNYANIN EN ÇOK OKUNAN SAVAŞ  
TARİHİ DERGİSİ **HISTORY OF WAR** ŞİMDİ TÜRKİYE'DE!  
MUHTEŞEM FOTOĞRAFLAR, İLLÜSTRASYONLAR VE BENZERSİZ HİKÂYE ANLATIMI İLE  
TARİHTEKİ EN ÖNEMLİ SAVAŞLARI KEŞFEDİN!



**POSTER  
HEDİYELİ!  
BAYİLERDE!**

II. Dünya Savaşı'nın  
Hikâyesi &  
Efsane Tank Tiger II

Online satın almak için: [www.dergiburda.com](http://www.dergiburda.com)







# TÜM YÖNLERİYLE SOĞUK SAVAŞ



ABD ve SSCB'nin siyasi, toplumsal ve ideolojik üstünlük için verdiği savaş  
20. yüzyılı nasıl şekillendirdi



12  
LOCKHEED U-2  
CASUS UÇAĞI



14  
DETAYLI BAKIŞ:  
VIETKONG ASKERİ



16  
SOĞUK SAVAŞ SIRASINDA  
FARKLI DÜŞÜNENLER



18  
KÜRESEL  
SOĞUK SAVAŞ

Yazanlar: Jessica Leggett, Callum McKelvie, Jonathan Gordon





# Zaman Çizelgesi



30 Ekim  
1961'de  
Sovyetler Birliği  
dünyanın en büyük  
atom bombası  
Büyük İvan'ı  
test etti

## 1945 HIROŞİMA

ABD'nin Hiroşima ve Nagazaki'ye iki atom bombası atmasının ardından Japonya'yla savaş son bulur. Nükleer silahların savaşların şeklini değiştirmesiyle birlikte, Sovyetler Birliği nükleer silah teknolojisini elde etmenin yollarını aramaya koyulur ve bir silahlanma yarışı başlar.



1948

## BERLİN ABLUKASI

24 Haziran 1948'de Sovyetler Birliği, Müttefiklerin kontrolündeki Berlin'in batısına giden tüm demir ve kara yolu ulaşımının yanında, bölgeye giren suyu da keserek şehri ablukaya alır. Bunun üzerine ABD ve İngiltere şehre gıda ve yakıt ikmali yapabilmek için kapsamlı bir hava köprüsü oluşturur. Abluka, Mayıs 1949'da son bulur.

## YALTA KONFERANSI 1945

İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda, Franklin Roosevelt, Winston Churchill ve Josef Stalin savaş sonrası siyaseti ele almak üzere bir araya gelir. Almanya işgal bölgelerine ayrılır ve Rusya, Doğu Avrupa işgalini sürdürür.



## KORE SAVAŞI BAŞLAR 1950

Sovyetlerin ve ABD'nin, Kore'nin komünist kuzeyi ve Batı yanlısı güneyi arasındaki çatışmaya müdahil olmasıyla Soğuk Savaş kızışır.



## SPUTNIK 1957

Sovyetler, dünyanın ilk yapay uydusu Sputnik'i uzaya gönderir ve ABD ile Sovyetler Birliği arasında uzay yarışı başlar.



1945

1948

## İLK YILDIRIM 1949

29 Ağustos günü Sovyetler, İlk Yıldırım (Pervaya Molniya) kod adlı ilk başarılı nükleer denemesini gerçekleştirir. ABD Başkanı Truman Eylül'de bu haberi halka duyurur ve silahlanma yarışı başlar.



## KIZIL PANİK ORTAYA ÇIKAR 1950

Senatör Joseph McCarthy, ABD hükümetine komünistlerin sızdığını ima eden bir konuşma yapar. Bu konuşma ülkede, "Kızıl Panik" olarak adlandırılan soruşturma ve yargılama sürecini başlatır.



## KÜBA DEVRİMİ 1959

Fidel Castro'nun, komünist devrim neticesinde diktatör Fulgencio Batista'yı devirmesiyle Küba, Sovyetlerin safına geçer. ABD destekli Kübalı sürgünler 1961'de Domuzlar Körfezi'nde başarısız bir işgal girişiminde bulunur.



1955

## 1955 VIETNAM SAVAŞI BAŞLAR

ABD, yayılan komünizmi durdurmak için komünist Kuzey Vietnam ile Güney arasındaki savaşa müdahale eder. Oldukça uzun süren ve ağır sonuçları olan savaş üç milyon kişinin ölümüyle sonuçlanır ve ABD halkında savaş karşıtı şiddetli bir muhalefetin oluşmasına yol açar.

1949  
Çin  
Komünist  
Devrimi nedeniyle  
ABD 1971 yılına  
değin ülkeyi  
tanımayı  
reddetti.



1962

## 1962 KÜBA FÜZE KRİZİ

Sovyetlerin Küba'ya füze yerleştirmesinin ardından, Ekim ayı içinde, askeri ve siyasi çıkmaza girilen 13 günlük gergin bir süreç yaşanır. ABD Donanması Küba'yı ablukaya alır ve füzeler kaldırılmazsa bunu cebren yapacağı tehdidinde bulunur. Sonunda Kruşçev ve Kennedy anlaşmaya varır ve füzeler kaldırılır.







**1989**

## BERLİN DUVARI'NIN YIKILIŞI

9 Kasım akşamı Doğu Almanya hükümet sözcüsü Günter Schabowski, doğu ve batı arasındaki sınır yasaklarının kaldırılacağını duyurur. Saat 21.00'de halk duvara akın eder ve gece yarısında sınırlar tamamen açılır. Berlinliler büyük bir hevesle duvarı parçalamaya başlar.

Duvarın bazı parçaları kendilerini hiç beklemedikleri bir yerde buldu: Las Vegas'taki Main Street Casino'nun erkekler tuvaleti



## FRANCIS GARY POWERS 1960

Amerikan U-2 casus uçağının Sovyet hava sahasında düşürülmesi neticesinde Pilot Francis Gary Powers yakalanır ve casuslukla yargılanır. 1962'de Sovyet casus Rudolf Abel'e karşılık serbest bırakılır.

## ÇEKOSLOVAKYA'NIN İŞGALİ 1968

Çek lider Alexander Dubcek'in liberal ekonomik reformları yürürlüğe koyduğu Prag Baharı'nın ardından Varşova Paktı, Sovyet birliklerinin öncülüğünde Çekoslovakya'yı işgal eder.



## ABLE ARCHER TATBİKATI 1983

NATO ülkeleri büyük bir askeri tatbikat gerçekleştirir. Durumu yanlış anlayan Sovyetler, kendisine karşı nükleer savaş başlatıldığını zanneder.

## BERLİN DUVARI İNŞA EDİLİR 1961

1949 ile 1961 yılları arasında, yaklaşık 3 milyon kişi batıya geçmek üzere Doğu Berlin'den ayrılır. Hal böyle olunca, 13 Ağustos 1961'de sınırlar kapatılır ve şehri ikiye bölen Berlin Duvarı'nın inşasına başlanır.



**1962**

**1972**

**1979**

**1989**

## YILDIZ SAVAŞLARI 1983

ABD Başkanı Reagan bir Stratejik Savunma Girişimi önerisinde bulunur ve Yıldız Savaşları isimli uzay tabanlı füze savunma sistemini gündeme getirir. Hiçbir zaman hayata geçirilmeyen bu sistemin amacı Sovyetlere gözdağı vermektir.



## GLASNOST

Sovyetlerin yeni lideri Mihail Gorbaçov, hükümetin daha şeffaf olduğu ve basın özgürlüğüne daha fazla müsamaha gösterilen siyasi serbestlik dönemini başlatır. Bu dönemde uygulanan politikaların tamamına Glasnost adı veriliyor.



**1972**

## YUMUŞAMA

Richard Nixon, Sovyet lider Leonid Brejnev'le bir araya gelir ve Moskova'yı ziyaret eden ilk ABD başkanı olur. Bu buluşma, Yumuşama (Détente) dönemini başlatır. İki ülke arasındaki ilişkiler iyiye gider ve gerilim azalır. ABD'de Ronald Reagan'ın başkan seçilmesi bu dönemi sonlandırır.



**1979**

## SOVYETLERİN AFGANİSTAN'I İŞGALİ

Sovyet birlikleri, başkent Kâbil'deki Sovyet yanlısı hükümeti desteklemek için Afganistan'a girer. Sonraki on yıl boyunca yaşanan kanlı çatışmalar neticesinde 1 milyon sivil, 90.000 isyancı mücahit, 18.000 Afgan ve 14.500 de Sovyet askerinin öldüğü tahmin ediliyor.







## Tarihin İçinden

# LOCKHEED U-2

### Amerika Birleşik Devletleri

1 Ağustos 1955 –  
Günümüz

**L**ockheed U-2 casus uçağı hâlâ kullanılsa da Soğuk Savaş döneminde çok ses getiren bazı başarıları ve başarısızlıkları nedeniyle bu dönemle birlikte anılıyor. 1953'te Clarence "Kelly" Johnson tarafından tasarlanan bu uçakla amaçlanan şey, silah gücünü ve kapasitesini geliştirip, büyüten Sovyetler karşısında ABD'nin yaşadığı istihbarat boşluğunu telafi etmektir. Bu sayede ABD, Demir Perde'nin ardında neler olup bittiğini görebilecekti.

U-2'nin ilk test uçuşu, günümüzde Nevada Çölü'nde bulunan ve 51. Bölge olarak bilinen gözlerden uzak bir hava üssünde gerçekleştirildi. Test başarıyla sonuçlandı ve hemen ertesi yıl, 1956'da, uçağı hem ABD Hava Kuvvetleri hem de CIA kullanmaya başladı. İlk uçuşlar, Sovyet füzeleri ve nükleer silah programı hakkında istihbarat toplamak amacıyla yapılan keşif uçuşlarıydı. Örneğin; 1962 füze krizi sırasında Küba'daki nükleer silahların yerini belirleyen de bir U-2 uçağıydı. Uçak, üst atmosferde yapılan nükleer silah testlerini saptamak için de kullanılabilecekti. U-2'nin bu kadar başarılı olmasının başlıca nedeni 21 kilometre gibi çok yüksek irtifalara ulaşabilmesiydi. Böylece, hâlâ radarlar tarafından tespit edilebiliyor olsa da yeryüzünden yapılan uçaksavar ateşlerinin veya düşman uçaklarının bu yüksekliğe ulaşamaması nedeniyle güvendedi. Öte yandan, Pilot Francis Gary Powers'ın kullandığı U-2 uçağının Sovyetlerin yeni geliştirdiği karadan havaya bir füzeyle düşürülmesi U-2'nin karıştığı en utanç verici olaylardan biri oldu. Uyduların ve süpersonik uçakların kullanıldığı bir çağda üstün teknolojiye sahip istihbarat toplama araçlarıyla aşık atan U-2'nin bu çok yönlülüğü kullanım süresini beklenenin oldukça üzerine taşıdı. 2015'te bu uçakları ıskartaya çıkarması beklenen dronelar bile U-2'nin sonunu getiremedi. ABD ordusu bugün hâlâ U-2 uçaklarını kullanmaya devam ediyor.

### KANAT UZUNLUĞU

Bir uçtan diğerine 31,4 metre olan kanat uzunluğu, U-2'yi yüksek irtifa uçuşları için mükemmel kılıyor. Bu uzunluk uçuşa çok uygun olsa da kanatların uzun, uçağınsa hafif olması dengenin kolaylıkla bozulmasına yol açtığından, kalkış ve inişlerde sorun yaşanabiliyor. Bu zorlukları nedeniyle uçak Ejderha Kadın lakabını almıştı.

### İNİŞ TAKIMI

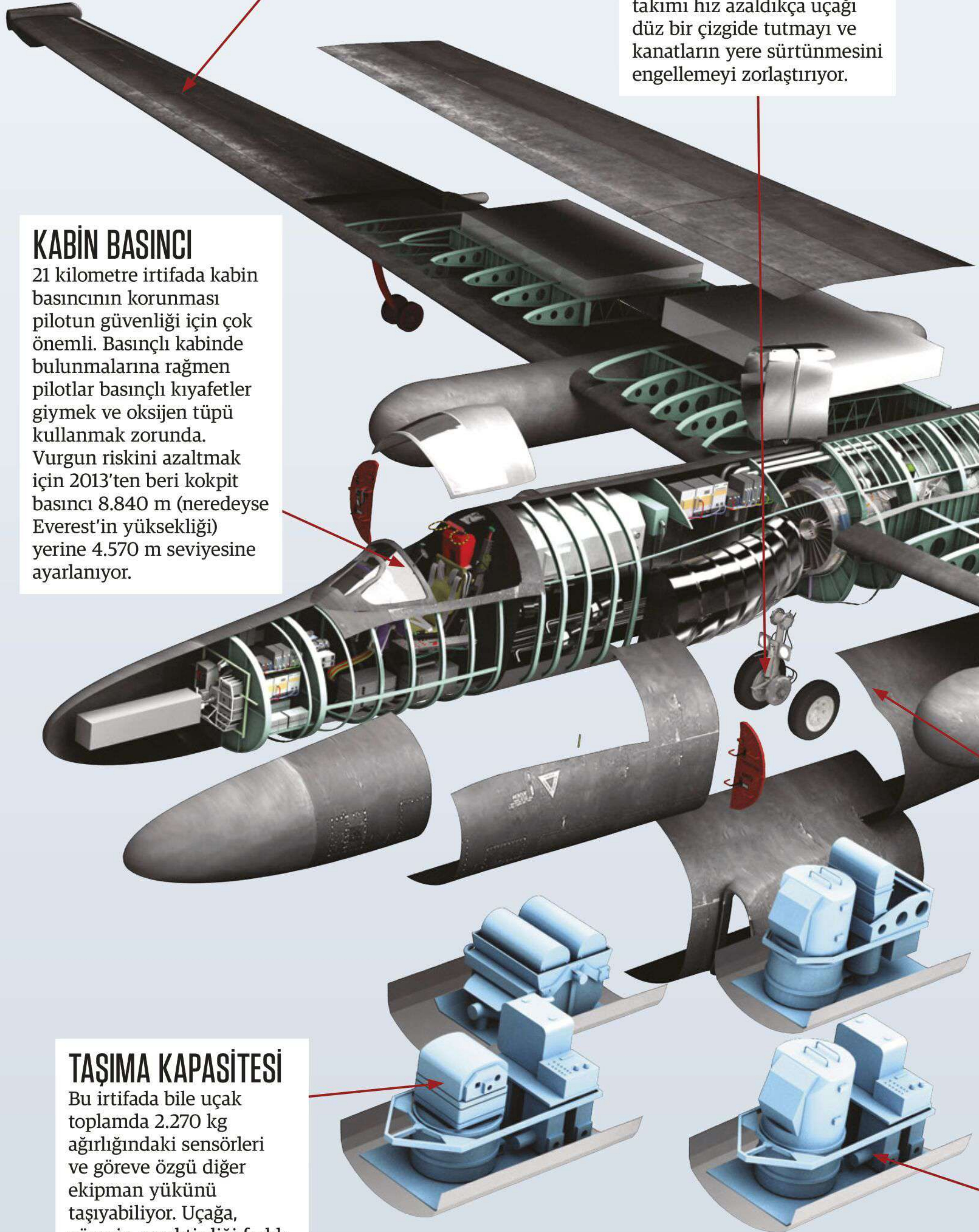
Tekerlekler diğer uçaklardaki gibi üçlü değil, biri gövdenin önünde diğeriyse arkasında bulunuyor. Bu nedenle, uçak park pozisyonundayken bir kanadının ucu yere değiyor. Bisiklete benzer şekilde tasarlanmış olan bu iniş takımı hız azaldıkça uçağı düz bir çizgide tutmayı ve kanatların yere sürtünmesini engellemeyi zorlaştırıyor.

### KABİN BASINCI

21 kilometre irtifada kabin basıncının korunması pilotun güvenliği için çok önemli. Basıncı kabinde bulunmalarına rağmen pilotlar basınçlı kıyafetler giymek ve oksijen tüpü kullanmak zorunda. Vurgun riskini azaltmak için 2013'ten beri kokpit basıncı 8.840 m (neredeyse Everest'in yüksekliği) yerine 4.570 m seviyesine ayarlanıyor.

### TAŞIMA KAPASİTESİ

Bu irtifada bile uçak toplamda 2.270 kg ağırlığındaki sensörleri ve göreve özgü diğer ekipman yükünü taşıyabiliyor. Uçağı, görevin gerektirdiği farklı sensörler ve aparatlar da takılabiliyor.





## SENSÖRLER VE GÖSTERGE

Elektro-optik/kızılötesi sensörler pilota bilgileri açıkça sunarak kokpite veri akışı sağlıyor. Pilotun uçağın çalışma durumu hakkındaki tüm bilgileri edindiği bu cihazlar ve sensörler ya önceden programlanmış otomatik moddalar ya da merkezdekiler tarafından uzaktan kontrol ediliyor.

## TIRMANIŞ KABİLİYETİ

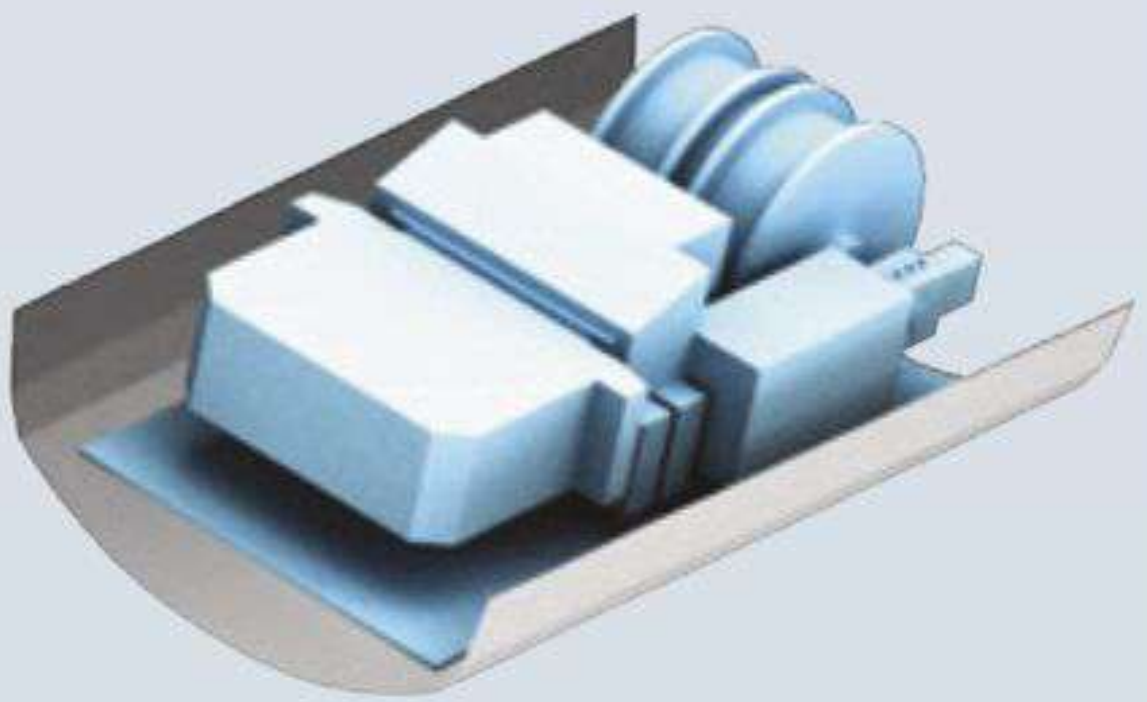
U-2, kalkıştan yaklaşık 20 dakika sonra 15.240 metreye, yaklaşık 1 saat sonraysa 19.812 metreye çıkabiliyor. Bu irtifada kalmak oldukça zor. Çünkü motorların hız kaybedip bocalamasını engelleyecek bir hız seviyesini korumak, fakat bunu yaparken de uçağın parçalanmasına yol açacak kadar hızlanmamak gerekiyor.



1960'ta Pilot Francis Gary Powers'ın kullandığı U-2, Sovyet askeri güçleri tarafından düşürüldü

## GÜVENLİK ARACI

Bir U-2 uçağını indirmek oldukça zorlu bir iş ve güvenlik aracındaki başka bir pilotun yerden telsizle verdiği talimatlar olmadan yapılması neredeyse imkânsız. Zorlukların başında, iniş yapılırken kokpitten görüşün oldukça zayıf olması ve kanatların uçağın dengesini bozması geliyor. Bunları telafi etmek amacıyla, uçak piste yaklaşırken aşağıdaki bir pilot kokpite gerekli bilgileri veriyor.



## NASA'NIN KULLANIMI

U-2, askerî istihbarat sağlama ve casusluktan daha fazlasını da yapıyor. NASA; atmosfer, Dünya ve gök cisimleriyle ilgili veri toplamak için bu uçağı kullanıyor. Yüksek irtifa kabiliyeti ve farklı cihazların eklenebilmesi uçağı ideal bir uçan laboratuvar haline getiriyor.

## PARLAK BEYİNLER

U-2, Lockheed şirketinde kod adı Skunk Works olan bir proje geliştirme grubu tarafından tasarlanıp imal edildi. Bu mühendis grubu 1943 yılında ABD Hava Kuvvetleri'nin ilk jetini sadece 143 günde inşa etmişti.





## Detaylı Bakış

# VIETKONG ASKERİ

**Vietnam**  
**1960-75**

### DIŞ GÖRÜNÜM

Vietkong askerlerinin üniformaları farklılık gösterebiliyordu. En yaygın kullanılanlardan biri "pijama üniforma" adı verilen, kolları dirseklere kadar sıyrılmış siyah uzun kollu tişört ve pantolondan oluşan takımdı. Bu üniforma, Vietkong üyelerinin yerli köylülerin arasına rahatlıkla karışabilmesi amacıyla tercih ediliyordu.

### HAFİF YÜK

Fişek ve el bombaları için bölmeleri olan, keten bezinden imal edilmiş kahverengi ve hafif bir kütüklük, Vietkong askerlerinin üzerindeki az sayıda yükten biriydi. Askerler, bazılarını ABD Ordusu'ndan çaldıkları alüminyum su mataralarını da bellerine asardı.

### DAYANIKLI SANDALETLER

Vietkonglar sıklıkla, "Ho Chi Minh" ismi verilen ve araba lastiğinden imal edilen açık formdaki sandaletleri giyiyordu. Ucuz ve basit olmasına rağmen oldukça dayanıklı olan bu sandaletler kısa süre içerisinde Vietkong üniformasının bir parçası haline geldi.

### ÇOK KULLANIŞLI BİR ŞAPKA

Vietnam'da hava çok sıcak olabiliyor. Bu yüzden Vietkong askerleri lacivert veya hâkî rengine, geniş kenarlı, askerî kova şapkalardan takıyordu. Bununla beraber, köylülerin arasına karışmak istediklerinde, pirinç tarlalarında çalışan işçilerin taktığı konik hasır şapkaları tercih ettikleri de oluyordu.

### BENZERSİZ BİR KAŞKOL

Vietkong askerleri, siyah beyaz ekose kumaştan yapılmış, "khan ran" adı verilen bu kaşkolü takıyordu. Kaşkol, hem kadın hem de erkek Vietkong askerlerini özellikle ormanlık alanlardan geçerken karşılaştıkları böceklerden ve dallardan koruyordu. Ayrıca, gerilla askerlerini ayırt etmeye de yarıyordu.

### SİLAHLAR

Vietkong askerlerinin en sık kullandığı silahlar arasında Sovyet yapımı Kalaşnikof AK-47 ve yine Sovyet yapımı SKS karabina tüfek bulunmaktaydı. Genelde Sovyetler Birliği'nde ve Çin'de üretilen silahları kullanmakla birlikte, düşmanlarından ele geçirdikleri silahlardan da istifade ediyorlardı.

### ÇETİN SAVAŞÇILAR

Vietkong, Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin (NLF) gerilla gücüydü. Kuzey Vietnam'ın desteklediği örgüte Güney Vietnam'dan kadınlar ve erkekler katılıyordu. Eğitim ve malzeme eksikliğine rağmen Vietkong, Güney Vietnam hükümetine ve ABD birliklerine tek başına karşı koyabiliyordu.



## Tarihin Hazineseleri

## FIALKA MAKİNESİ

*Soğuk Savaş döneminin en gelişmiş şifreleme aygıtı  
Polonya, 1972*

**F**ialka, Sovyetlerin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra geliştirdiği çarklı, elektromekanik bir şifreleme ve şifre çözme makinesiydi. Makinenin kendisinden ziyade şifre çözme sürecinin kod adı olan Fialka, Rusçada "menekşe" anlamına geliyordu. Aygıt, klavye vasıtasıyla yazılan harflerin ve sayıların kombinasyonundan oluşan bir şifre yaratıyordu.

Cihazın ilk kullanılan modeli 1956'da Sovyetlerde üretilen M-125'ti. Bu modellerin büyük çoğunluğu Kiril alfabesinde şifreleme yapıyor ve yine bu alfabedeki şifreleri çözüyordu. 1965'ten itibaren, M-125-3M adlı daha gelişmiş bir model kullanılmaya başlandı. Bu ikili, Soğuk Savaş sırasında kullanıldığı bilinen iki temel modeldi.

Varşova Paktı'nda yer alan ülkeler ve

müttefikleri, yazdırma ucunu ve klavyeyi değiştirerek bu modelleri kendi alfabelerine uygun hale getirdiler ve kullanmaya başladılar. Sonuç olarak Çekçe, Almanca ve Lehçe klavyelerin yer aldığı Fialka makineleri ortaya çıktı.

Fialka, benzer bir elektromekanik şifreleme çarkı kullanan ünlü Alman şifreleme makinesi Enigma örnek alınarak yapılmıştı. Sovyetler, İkinci Dünya Savaşı sırasında Müttefikler tarafından mekanizması çözülen Enigma makinesinden çok şey öğrenmiş ve bu sayede Fialka'nın Enigma'ya oranla çok daha güvenilir olmasını sağlamıştı. Örneğin, Fialka bir mektubu kendi içerisinde şifreleyip, 590 katrilyon gibi inanması zor sayıda farklı kombinasyon oluşturabiliyordu. Enigma ise sadece 17.576 kombinasyonla

sınırlıydı. Fialka ve Enigma arasındaki diğer bir önemli farksa, Fialka'nın harfleri kâğıt bir şeride basmasıydı. Enigma'da ise harfler ışıklı bir panelde gösteriliyordu.

Fialka, 1989'da Berlin Duvarı yıkılana değin kullanıldı. Varşova Paktı 1991'de dağıldığında, Fialka makinelerinin çoğu parçalarına ayrılıp eritildi ve çok az sayıda örneği günümüze ulaşmayı başardı.

Bu makinelerin varlığı yıllar boyu sır gibi saklanmıştı. Bu nedenle, 2005'e kadar makineler hakkında kayda değer bir bilgi edinilemedi. Fotoğrafta görülen ve tarihi 1972'ye uzanan bu Fialka makinesi Polonya'da kullanılıyordu. Şu anda ise Berlin'deki Almanya Casusluk Müzesi'nde sergileniyor.

## ÇARKLAR

Fialka'da her birinde 30 nokta bulunan toplam on şifreleme çarkı (rotor) bulunuyordu. Çarklar zıt yönlerde dönebiliyor ve ülkelerin alfabelerine uygun olarak farklı şekillerde döşenebiliyordu. Fialka'daki çark sayısı, yalnızca üç veya dört çarklı olan Enigma'ya oranla çok daha fazlaydı.

## KART OKUYUCU

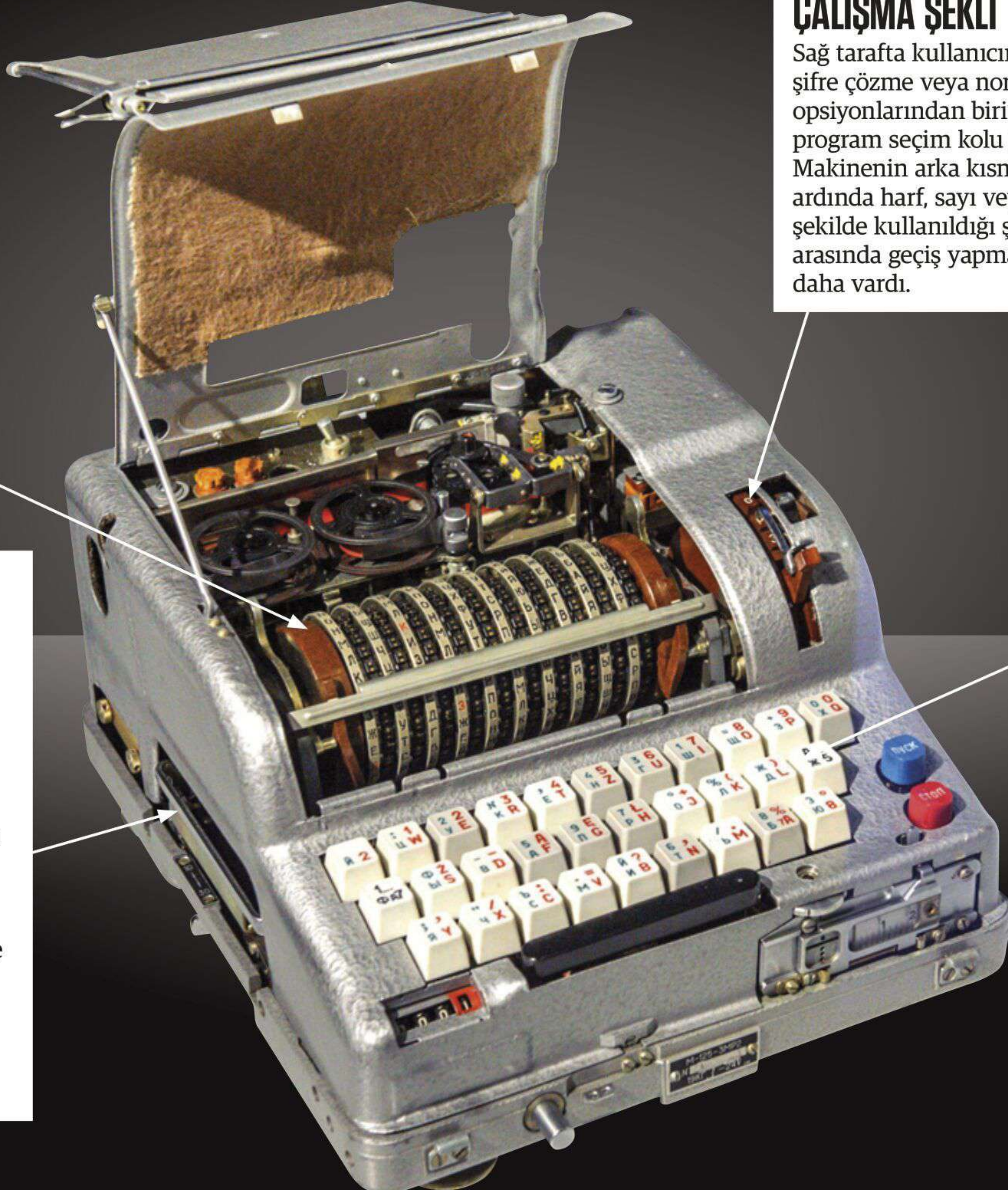
Fialka şifreleme makinesinde, dâhili kodlama parametrelerinin delikli kâğıtlar kullanılarak belirlenmesini sağlayan bir kart okuyucu bulunuyordu. Yılın her gününe özel olarak Sovyetler tarafından üretilen ve tüm Varşova Paktı üyesi ülkelere teslim edilen kartlar o kadar ince bir kâğıttan üretiliyordu ki ikinci kez kullanılamıyordu; zaten amaç da bunu sağlamaktı. Şifreleme ve şifre çözme sürecini günlük bazda bir standarda oturtan bu mekanizma, Enigma'nın zayıf noktalarından biri olarak kabul edilen kontrol panelinin işlevini görmekteydi.

## ÇALIŞMA ŞEKLİ

Sağ tarafta kullanıcının şifreleme, şifre çözme veya normal yazı yazma opsiyonlarından birini seçebileceği program seçim kolu bulunuyordu. Makinenin arka kısmındaki yazıcının ardında harf, sayı veya ikisinin karışık şekilde kullanıldığı şifreleme modları arasında geçiş yapmayı sağlayan bir kol daha vardı.

## KLAVYE

30 karakterin ve siyah renkli bir boşluk tuşunun yer aldığı klavye, Fialka'nın M-125-3M modelinde ön kısımda bulunuyordu. Hem Rus alfabesini hem de Kiril alfabesinin Rusçada yer almayan karakterlerini içeren klavyeye M-125'ten sonraki modelde sayılar ve noktalama işaretleri de eklendi.







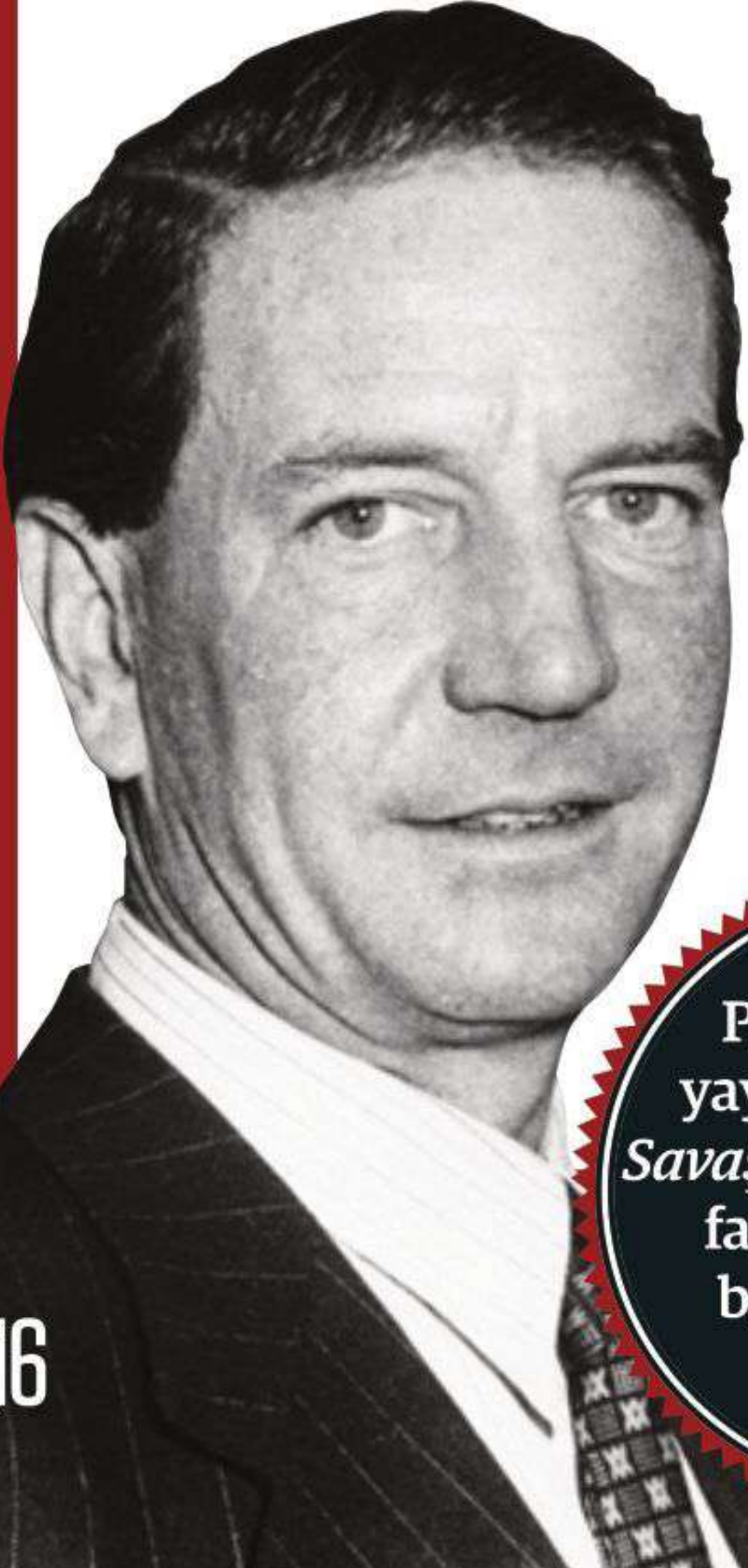
## Önemli Şahsiyetler

# FARKLI DÜŞÜNENLER

*Casuslardan sporculara, Batılı müttefikler ve Sovyet Bloku arasındaki güç savaşında kendini karşı tarafa daha yakın hissedenerleri keşfedelim*

### Kim Philby Hindistan 1912-88

1950'lerin ortalarına kadar Sovyetler Birliği'ne bilgi akışı sağlayan casus çetesi Cambridge Beşlisi'nin bir üyesi olan Philby, Soğuk Savaş sırasında çift taraflı çalışan casusların muhtemelen en ünlüsüydü. 1933'te Cambridge'deyken Sovyetler için çalışmaya başlayan Philby, gazeteci olarak gönderildiği İspanya'da istihbarat topladı. Yurda döndüğünde, yine çift taraflı çalışan bir başka casus Guy Burgess tarafından İngiliz İstihbarat Servisi MI6'da işe alındı. Washington'da, karşı istihbarat ve MI6 irtibat görevlisi olarak çalıştı. Sovyetlere çok gizli bilgiler sızdırmanın yanı sıra, 1951'de Burgess ve meslektaşısı Donald MacLean'in ikili çalıştıklarının açığa çıkmasına ramak kala onları uyarıp kaçmalarına yardımcı oldu. Bu, şüpheleri üzerine çekip mevkiini kaybetmesine yol açsa da 1963'te Moskova'ya taşınana kadar gerçek yüzünü gizli tutmayı başardı.



Philby, 1968'de yayımladığı *Sessiz Savaşım* adlı kitabında faaliyetlerinden bazılarını açığa vurdu



### ARKADY SHEVCHENKO UKRAYNA, 1930-98

Sovyetler Birliği'nden ABD'ye göç eden en üst düzey diplomat unvanını elinde bulunduran Shevchenko, 1978'de büyük bir tantanayla ülkeye giriş yaptı. Nihayetinde iltica etmeye karar vermeden önceki iki yıl boyunca CIA'ye bilgi sızdırmıştı. İltica kararı, onu katı bir komünist ve Sovyet siyasetinin parlayan yıldızı olarak gören pek çok kişiyi şaşkına çevirdi. Bilgi sızdırdığı dönemde, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kurt Waldheim'ın yardımcısıydı.

### LEE HARVEY OSWALD AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ, 1939-63

Kompro teorisyenleri Oswald'ın Başkan John F. Kennedy'nin 1963'teki suikastında gerçekten onu vuran kişi olup olmadığını sonsuza dek tartışacak olsa da bu vahim olayın öncesinde yaşananlar her şeyi apaçık gözler önüne seriyor. Oswald, ABD Donanması'nda görevliyken komünizm yanlısı görüşlerini ifade etmiş ve donanmadan ayrılarak Eylül 1959'da Sovyetler Birliği'ne iltica etmişti. Minsk'e yerleşen Oswald, 1961'de burada karısı Marina Nikolayevna Prusakova ile tanıştı. Haziran 1962'de ise karısı ve yeni doğmuş kızıyla birlikte ABD'ye döndü. Ardından, Küba üzerinden tekrar Sovyetler Birliği'ne gitmeye çalıştıysa da bu isteği reddedildi. Oswald, suikasttan iki gün sonra bir gece kulübünün sahibi olan Jack Leon Ruby tarafından öldürüldü.



### OLEG GORDIEVSKY RUSYA, 1938-GÜNÜMÜZ

Gordievsky 1985'te Sovyetler Birliği'nden iltica ettiğinde KGB'nin Londra merkezinin yöneticisiydi. Anlaşılan, o yılın başında onu bu göreve terfi ettiren Moskova'nın, Gordievsky'nin 11 yıldır MI6 için çalıştığından ve İngilizlere bilgi sızdırdığından haberi yoktu. Nitekim sırrı açığa çıkan Gordievsky Moskova'ya geri çağırıldı ve uyuşturucu verilerek sorgulandı. MI6, önceden planları yapılmış bir kaçış organize ederek onu Moskova'dan çıkarmayı başardıysa da Gordievsky, ailesini ardında bırakmak zorunda kaldı. Onlarla ancak 1991'de Sovyetler Birliği çöktükten sonra yeniden bir araya gelebildi.

### Martina Navratilova Çek Cumhuriyeti, 1956-Günümüz

Navratilova 1975'te henüz 18 yaşındayken ilk kez Federasyon Kupası ve Amerika Açık Tenis Turnuvası'na katıldığında, önceki üç yıl boyunca Çekoslovakya'da en başarılı kadın tenisçi seçilmişti. Federasyon Kupasını kazansa da Amerika Açık'ta yarı finalde elendi. Bunun üzerinden çok geçmeden ABD'ye iltica eden Navratilova,



Çek vatandaşlığından çıkarıldı ve 1981'de ABD vatandaşlığına kabul edildi. 1978 ve 79'da Wimbledon Turnuvası'nı kazanan Navratilova'nın dünyanın en başarılı tenisçilerinden biri olmasının vatandaşlığa kabul edilmesindeki payı büyüktü. 2008'de Çek vatandaşlığını yeniden kazandı.

Navratilova, George Bush yönetiminden "utanç duyduğu" için 2008'de Çek vatandaşlığına başvurdu





## Ferenc Puskás

Macaristan, 1927-2006

Tüm zamanların en başarılı futbolcularından biri olarak görülen Puskás, Macaristan Milli Takım forması giydiği 84 maçta 83 gol atmış ve 1952 Helsinki Olimpiyatları'nda takımıyla birlikte altın madalya kazanmıştı. 1952'de bir futbol maçı için takımıyla İspanya'dayken Macaristan Devrimi patlak verdi. O ve takımındaki bazı oyuncular ülkelerine dönmek yerine İspanya'ya iltica ettiler. Çok geçmeden Real Madrid'e transfer olan Puskás 1959, 1960 ve 1966'da takımına Avrupa Kupası'nı kazandıracak, beş kez üst üste gol kralı olacak ve 528 maçta toplam 512 gol atacaktı. Puskás, 1961'de İspanya vatandaşı oldu.



Pele ve Maradona kadar popüler olmasa da Puskás 1999 yılında 20. yüzyılın en iyi altıncı oyuncusu seçildi



## OLIVER HARRINGTON

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ, 1912-95

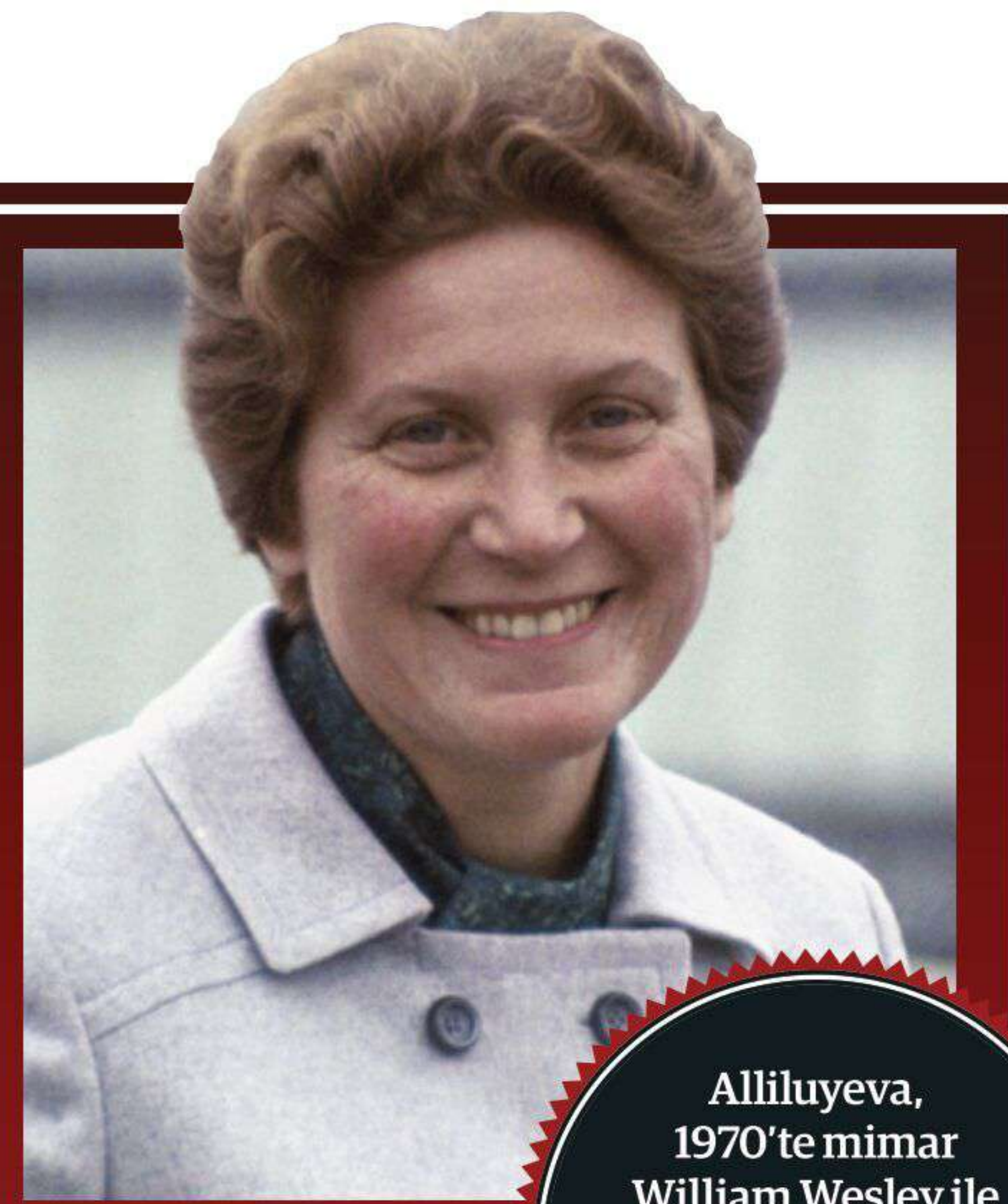
ABD'de yaşadığı sırada çalışmaları ülke çapında ün kazanan Afro-Amerikalı

karikatürist Harrington, FBI'ın ve kendisi gibi sivil haklar için mücadele eden aktivistleri hedef alan, Amerikan Karşıtı Faaliyetleri İzleme Komitesi'nin dikkatini çekmişti. Bunun üzerine Avrupa'ya göç etti. Önce Paris'e yerleşti, fakat yaklaşık on yılın ardından ABD'nin hâlâ kendisini izlediğinden şüphelenmeye başlayınca Doğu Almanya'ya taşındı. Burada, karikatürist olarak önemli bir kariyer yaptı. Genellikle Amerika'nın sorunlarını işlediği karikatürlerini Doğu Alman okuyucular büyük bir ilgiyle takip ediyordu. Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra halka açık toplantılara katılmak amacıyla ABD'ye gidip gelmeye başladıysa da hayatının sonuna kadar Almanya'da yaşadı.

## NIKOLAI KHOKHLOV

RUSYA, 1922-2007

Khokhlov MGB (KGB'den önceki istihbarat teşkilatı) üyesiyken, 1953'te Sovyet karşıtı aktivist George Okolovich'i öldürmesi emredildi. Bu emir onun için bardağı taşıran son damla oldu. Okolovich'i öldürmek yerine, Frankfurt'taki evinin kapısını çalıp kendisine suikast düzenleneceğini haber verdi ve hemen ardından Amerikalı yetkililere sığındı. Burada Sovyetlerin gizli faaliyetlerini bir bir açıkladı. İfşa ettiği bilgiler arasında sıra dışı bir cinayet silahı da vardı. Yanında taşıdığı, sigara kutusu şeklindeki bu silah zehirli mermi ateşlemeye yarıyordu.



Alliluyeva, 1970'te mimar William Wesley ile evlendikten sonra adını Lana Peters olarak değiştirdi. Çift, 1973 yılında boşandı

## Svetlana Alliluyeva

Rusya, 1926-2011

Soğuk Savaş tarihindeki en şok edici iltica hikâyesi Alliluyeva'nınki olsa gerek... Josef Stalin'in öz kızı Alliluyeva, 1967'de Sovyetler Birliği'ni terk edip ABD'ye iltica etti. Sovyetler Birliği'nde yaşarken, 1966'da üçüncü kocasının ölümünün ardından, onun Hindistan'daki doğum yerini ziyaret etmesine izin verilmişti. Alliluyeva, Yeni Delhi'de Amerikalı yetkililerle irtibata geçti, Sovyet pasaportunu yaktı ve ABD vatandaşlığına kabul edildi. Sonrasında, anılarını kaleme aldığı, *Twenty Letters to a Friend (Bir Dosta Yirmi Mektup)* ve *Only One Year (Yalnızca Bir Yıl)* adında iki kitap yayımladı. 1984'te Sovyetler Birliği'ne geri döndü ve tekrar Sovyet vatandaşı olma hakkını kazandı. Ne var ki 1986'da Sovyet yetkililerle ters düşünce bu hakından feragat etti.

## Nâzım Hikmet

Türkiye, 1902-63

Osmanlı İmparatorluğu'nun Selanik şehrinde doğan dünyaca ünlü ve değerli şair Nâzım Hikmet, radikal siyasi görüşlere sahipti. Moskova Üniversitesi'nde iktisat ve siyaset bilimi okuduktan sonra 1924'te tutkulu bir Marksist olarak yurda dönen Nâzım Hikmet, yeni kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti'nde Marksizmi savunmaya başladı. Bu faaliyetleri nedeniyle hapse atıldı ve 1951'de Türkiye'den kaçtı. Ömrünün geri kalanını Sovyetler Birliği'nde geçirdi.

Çağdaş Türk şiirinin en önemli isimlerinden biri olan Nâzım Hikmet, Türkiye'de serbest nazımın önde gelen uygulayıcılarından. 1963 yılında Moskova'da kalp krizi sonucu ölen şairin mezarı hâlen oradadır







## SORU & CEVAP



# KÜRESEL SOĞUK SAVAŞ

*Profesör Odd Arne Westad, Soğuk Savaş'ın dünyanın dört bir yanına nasıl yayıldığını anlatıyor*

### "Küresel Soğuk Savaş" ne demek açıklayabilir misiniz?

Küresel Soğuk Savaş, Soğuk Savaş'ın dünyanın her köşesine yayıldığı sonraki aşamasını ifade etmek için kullanılıyor. Benim bu tabiri tercih etmemin nedeni, 2005'te *Küresel Soğuk Savaş* isimli kitabımı yazana değin, Soğuk Savaş literatürünün neredeyse tamamının iki süper güce, yani ABD ve Sovyetler Birliği'ne veya Avrupa'ya odaklandığını fark etmem oldu. Oysa Soğuk Savaş'ın en önemli etkilerinden bazıları bu ülkelerin dışında; Afrika, Asya ve Latin Amerika'da görüldü. Bunu söylerken, Soğuk Savaş'ın dış kaynaklı olduğunu kastetmiyorum tabii ki. Fakat tüm dünyaya sirayet eden ciddi bir etkisi oldu. Pek çok şeyi, daha ziyade kötü anlamda etkiledi; özellikle de 20. yüzyılın ikinci yarısında.

### Soğuk Savaş'ın etkilerinin yoğun hissedildiği yerler neresiydi?

Dünyanın farklı yerlerindeki ülkelerden bahsetmek mümkün. 1940'larda Çin İç Savaşı ve bunun yol

Profesör Odd Arne Westad, Yale Üniversitesi'nde Tarih Profesörü. Uzmanlık alanı 18. yüzyıldan itibaren Modern Uluslararası ve Küresel Tarih. Çalışmalarının merkezinde Doğu Asya tarihi yer alıyor. Kitapları arasında, *Küresel Soğuk Savaş ve Huzursuz İmparatorluk: 1750'den itibaren Çin ve Dünya* bulunuyor.

**ALT** Etiyopya Devlet Başkanı Mengistu Haile Mariam, 1978 yılında Sovyet lideri Leonid Brejnev ile bir arada



1953 İran darbesi sırasında Cumhurbaşkanı Muhammed Musaddık için yapılan bir gösteri

açtığı Kore Savaşı sırasında etkilerin yoğun hissedildiği yer Çin'di. Öte yandan, tüm dünyada böyle sıcak noktalar vardı. Örneğin, 1970'lerde Vietnam, sömürgecilik sonrası dönemin hemen akabinde ise Afrika... Latin Amerika'daysa Soğuk Savaş'ın etkilerini oraya özgü biçimde, fakat kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde görüyoruz. Orta Doğu'da, İran'da, hatta Hindistan'da da durum böyle. Nereye baksak hem iç siyasi çatışmaların hem de ulusal kalkınma planlarının hâkim temasının Soğuk Savaş olduğunu anlıyoruz.

### Spesifik bir örnek verebilir misiniz?

En çarpıcı örneklerden biri Afrika Boynuzu'ndaki Etiyopya. Ülkede 1970'lerde sosyalist bir devrime dönüşen kademeli bir devrim gerçekleşti ve kadim monarşi yıkıldı. Ardından yönetimi ele geçiren ordu, sosyalist ve Marksist-Leninist çizgide ulusal bir kalkınmayı saplantı haline getirdi. Hükümet, bu kalkınma planını destekleyen Sovyetlerden muazzam

yardım alıyordu. Bu yardım programı feci sonuçlar doğurduğu gibi Etiyopya halkının kalkınmasına da pek katkı sağlamadı. Çünkü planlar yukarıdan aşağıya işliyordu. Halkın katılımı olmaksızın yürütülüyor, Etiyopya ve komşusu Somali'nin altından kalkamayacağı zorluklar içeriyordu. Zaten nihayetinde tüm planlar tamamen çöktü. Etiyopya'nın bugün bile Soğuk Savaş'tan kalma etkilerin pençesinde olduğunu iddia edebilirim.

### Soğuk Savaş'ın tam anlamıyla yorumlayabilmek için ABD ve Sovyetlerin yaptığı müdahaleleri anlamak önemli mi?

Aslına bakarsanız, müdahalelerin ardındaki dürtüyü anlamak önem arz ediyor. Hem Sovyetler hem de ABD dünyanın geri kalanına karşı kendini sorumlu hissediyordu. Bu yalnızca daha fazla güç ve kaynak elde etme meselesi değildi. Daha ziyade, 19. yüzyılın sonundaki Avrupa emperyalizmine benzer şekilde kontrol, kalkındırma, reform ve gelişme fikirlerinin yön





## “Nereye baksak iç siyasi çatışmaların hâkim temasının Soğuk Savaş olduğunu anlıyoruz”

verdiği bir dürtü söz konusuydu. Bu konularda zıt perspektiflere sahip iki güç, sosyalist Sovyetler ve kapitalist ABD, tüm dünyada kendi tasarılarını gerçekleştirmek istiyordu. Yukarıda saydığım fikirlerden beslenen müdahalelerin şiddeti giderek arttı. Meslektaşım Melvyn Leffer'ın kitabında (*For The Soul of Mankind: The United States, the Soviet Union, and the Cold War*) bahsettiği gibi, insanlığın ruhunu ele geçirme mücadelesiydi bu. Mesele dünyanın geleceği ve bu geleceğin nasıl şekilleneceğiydi. Müdahaleleri böylesine şiddetli yapan da buydu zaten.

### ABD'nin ve Sovyetlerin ne tarz müdahalelerde bulunduğunu açıklayabilir misiniz?

Diplomatik müdahalelerde bulunuyor ve propaganda yapıyorlardı. Askeri operasyonlar haricinde gizli operasyonlar da yürütüyorlardı. Dolayısıyla, müdahale dendiğinde akla yalnızca askerî müdahaleler gelmemeli. Bugün dönüp baktığımızda akıllara en çok kazınan ve etkileri hâlâ süren müdahale 1950'lerin başında Amerika ve İngiltere'nin İran'a düzenlediği Ajax Operasyonu'dur. Operasyonun amacı, demokratik yollarla seçilmiş milliyetçi başbakan Muhammed Musaddık'ı düşürüp, Batı yanlısı Pehlevi ailesini iktidara getirmektir. Büyük bir propaganda kampanyası ve ekonomik baskının yanı sıra sahada gizli bir operasyon da yürütülmüştü.

### Küresel bağlamda önemli rol oynayan diğer aktörler kimlerdi?

Soğuk Savaş'ın hangi aşamasından bahsettiğimize bağlı. 1940'ların sonuna doğru İngiltere, geçmiştekinden çok daha güçlü bir aktördü. ABD'yle ortak operasyonlar yürütüyordu. Bu operasyonlarda her zaman küçük ortak olduğu da söylenemez. Örneğin, Ajax Operasyonu'na Amerika'dan ziyade İngiltere yön vermişti. Fakat

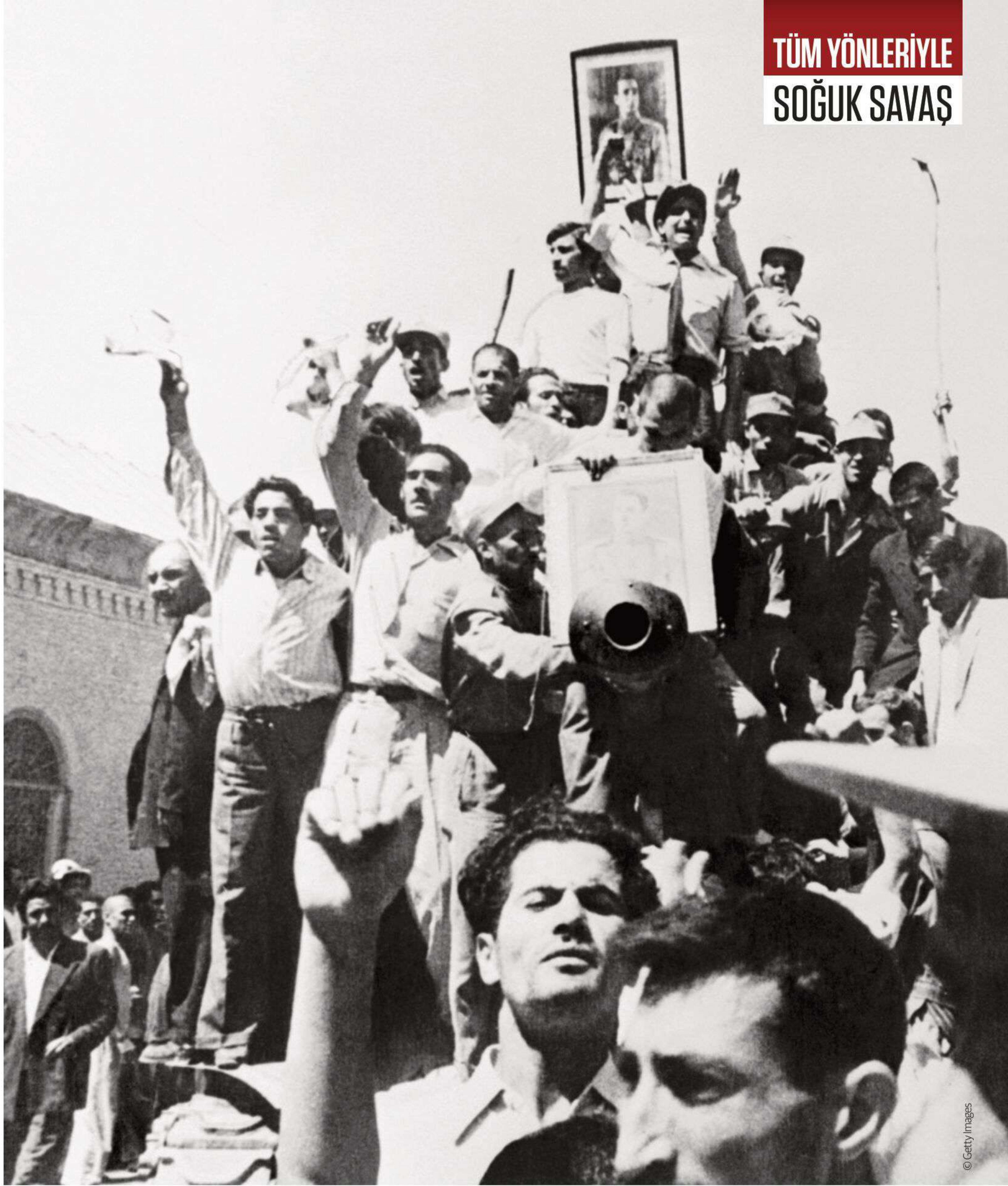
İngiltere'nin etkisi giderek zayıfladı; Japonlarınki ise arttı. Japonya, İkinci Dünya Savaşı'nı kaybeden taraftaydı. Ne var ki Amerikalılarla yakın iş birliği halinde olmaları onlar için önemli bir fırsat yarattı. Bu sayede, yurt içinde ve küresel olarak (özellikle finansal bağlamda) büyük ekonomik gelişme gösterdiler. 1970'ler ve 80'lerin sonunda Japonya, ABD'nin çok önemli bir müttefikiydi. Müttefikliğini, özellikle ABD uluslararası faaliyetlerini finanse edemediğinde devreye girerek gösterdi. Japonya'nın oynadığı rol Soğuk Savaş'ın küresel niteliğini anlamak bakımından büyük önem arz ediyor.

### Küresel Soğuk Savaş ne zaman sona erdi? Tabii eğer sona erdiğini düşünüyorsanız...

Soğuk Savaş, Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla uluslararası devletler sisteminde kesin olarak son buldu.

**ÜST ABD ve İngiltere'nin beraberce hazırlayıp uygulamaya koyduğu 1953 İran askerî darbesinden sonra Şah'ın portresi bir gösteride muzafferce taşınıyor**

Sovyetler Birliği ideolojik olarak öyle köklü bir değişim geçirdi ki komünist bir devlet olduğu söylenemezdi artık. Amerika tarafında ise Soğuk Savaş'taki düşünme biçimi pek değişmedi diyebiliriz. ABD'nin Soğuk Savaş'tan sonraki müdahaleleri (örneğin Irak ve Afganistan) çoğunlukla o dönemdekilere ciddi şekilde benziyor. Bunda şaşılacak bir şey yok aslında. Madem Soğuk Savaş ABD kazandı neden tavrını değiştirsin ki! Aslına bakarsanız, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle 1990'larda ve 2000'lerin başında elimize çok önemli bir fırsat geçmişti. ABD, Avrupa ve İngiltere uluslararası ilişkiler bağlamında yeni bir dünya düzeni kurmak için daha fazlasını yapabiliirdi. Küresel iş birliğine dayalı bir dünya kurulabilirdi. Fakat bu fırsatı değerlendiremedik. O dönemde kimsenin, dünyanın ortak güvenliği konusundaki görüşleri desteklemek gibi bir arzusu yoktu.







## Keşfedilecek Yerler

# SOĞUK SAVAŞ'IN KALINTILARI

*Bu gizemli ve büyüleyici yerlerde komünizmden artakalanları keşfedin*

## 1 BECHEVINKA KAMÇATKA YARIMADASI, RUSYA

Bechevinka kasabası, Soğuk Savaş döneminin 1960'lı yıllarında Sovyet Pasifik Filosu denizaltılarının gizli üssü olarak kullanılması amacıyla Nikita Kruşçev tarafından kuruldu. Kasabanın kod adı, bölgenin başkenti Petropavlovsk-Kamchatsky ile kasabanın posta kodunun son iki rakamının birleşiminden oluşan Petropavlovsk-Kamchatsky-54'tü. Kasabada pek çok apartman bloğunun yanında, bir okul, market, hastane, mağaza, postane ve depo gibi tesisler bulunuyordu. Fakat o kadar uzak bir bölgedeydi ki ancak helikopter veya Pasifik Okyanusu üzerinden tekneyle ulaşılabilirdi. Bölge 1996'da, Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından beş yıl sonra terk edildi ve gemiler demirlenmiş halde çürümeye bırakıldı. Bechevinka, son on yıldır turistlerin uğrak noktası. Ziyaretçiler o dönemden kalma harap yapıları ve diğer şeyleri görebiliyor. Bu esrarengiz ve etkileyici hayalet kasabayı görmek isteyen turistler için yazın feribot ve tekne turu imkânı mevcut.

*Kamçatka Yarımadası'na Bechevinka kasabasını da kapsayan çok sayıda tur organize ediliyor*

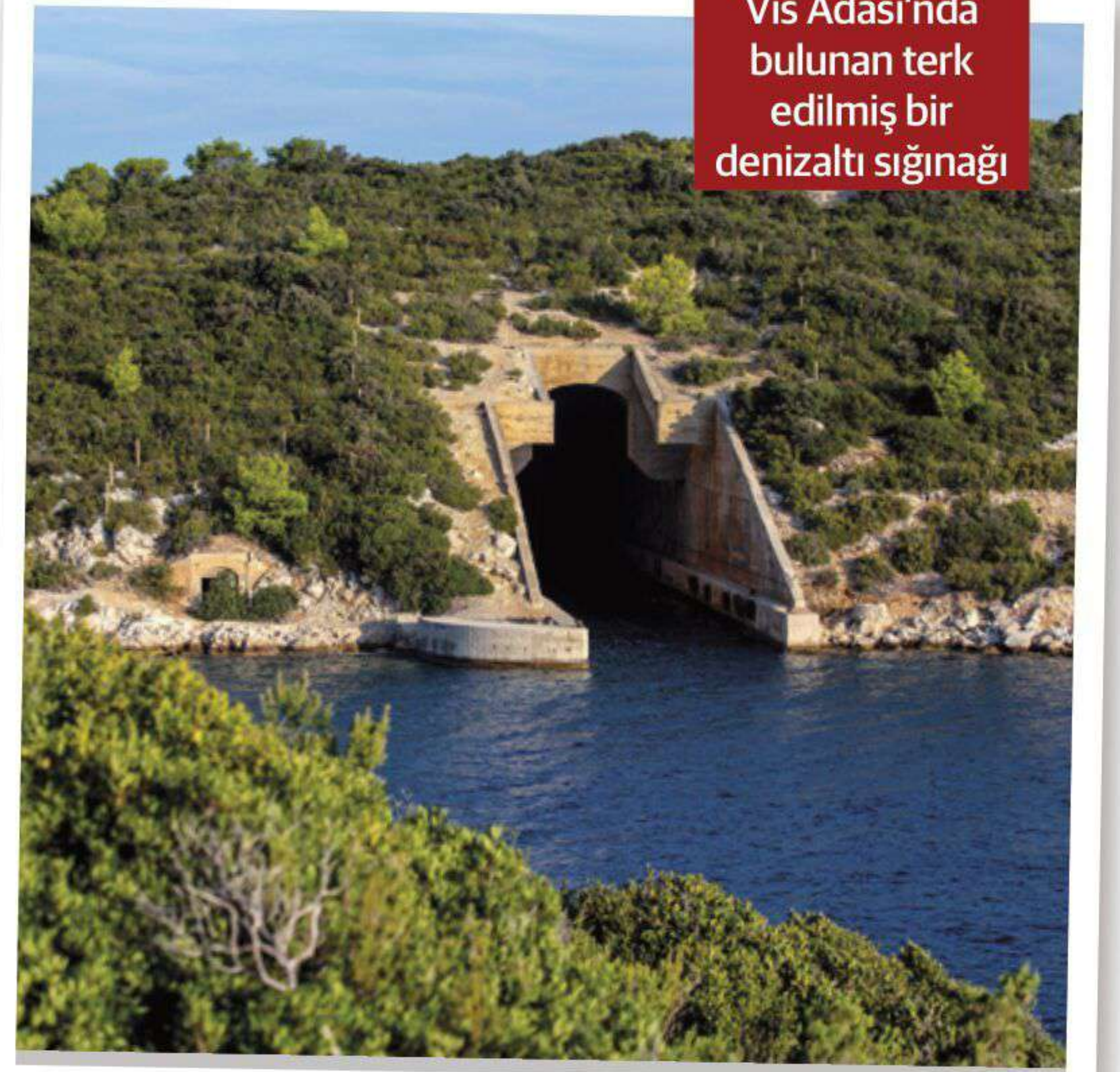


Bechevinka'daki terk edilmiş apartman bloklarının havadan görüntüsü



## 2 VIS ADASI VIS, HRVATİSTAN

İkinci Dünya Savaşı sırasında Müttefiklerin askerî üs olarak kullandığı ada, direnişçi lider ve Yugoslavya'nın gelecekteki başkanı Josip Broz Tito'nun da gizlendiği sığınaktı. Savaş sona erdikten sora Yugoslavya'ya verilen ada gizli bir donanma üssüne dönüştürüldü. Paranojak Tito saldırıya uğrayacağından korktuğu için savaştan sonraki 40 yıl boyunca Vis yabancıların ziyaretine kapatıldı ve adanın her yerine tünel ağları, denizaltılar için sığınaklar, kışlalar ve koruganlar inşa edildi. Tito'nun özel karargâhı olduğu söylenen "Tito'nun Mağarası" adanın en ünlü cazibe noktalarından biri. 1989'da silahlı kuvvetler çekildikten sonra ada turistlerin ziyaretine açıldı ve 1991'de bağımsız Hırvatistan'ın egemenliğine girdi. Günümüzde, adanın Soğuk Savaş'tan izler taşıyan bölgelerine düzenlenen turlar turistlerden yoğun ilgi görüyor.



Hırvatistan'daki Vis Adası'nda bulunan terk edilmiş bir denizaltı sığınağı

*Vis Adası'ndaki askerî tesisleri görmek isteyenler için çok sayıda tur düzenleniyor*





Ziyaretçiler dilerlerse Sovyet tarzı bir yemek yiyebiliyorlar

### 3 GİZLİ SOVYET SİĞINAĞI SKALUPES, LETONYA

Soğuk Savaş sırasında Ligatne Rehabilitasyon Merkezi'ne gizlice devasa bir nükleer sığınak inşa edilmişti. İnşa planları 1962'ye kadar uzanan sığınak yapımı 1982'de tamamlandı. "Vacation Hotel" kod adı verilen ve yerin 9 metre altında bulunan sığınak, betondan ve kurşundan kalın plakalarla güçlendirilmişti. Letonya'daki üst düzey Sovyet siyasetçilerin üç ay boyunca gizlenebileceği çok önemli bir stratejik korunma noktasıydı. Rehabilitasyon merkezinde çalışan işçiler dahi sığınak varlığından habersizdi. Sığınak 2003'e kadar kapalı kaldı. Günümüzdeyse, oldukça donanımlı ve kendine yeter bu tesisteki toplantı salonlarını, tesise ait elektrik üretim merkezini, özel telekomünikasyon birimini, Sovyetlerden kalma bazı özgün nesneleri

ve Karl Marx, Vladimir Lenin ve Leonid Brejnev'in kaleme aldığı kitapları görmek isteyen turistler buraya akın ediyor. Ayrıca ana spa binasının dışında, ikisi yüzme havuzu, biri basketbol sahası olarak kamufle edilmiş üç helikopter pisti mevcut. İsteyenler, sığınak içindeki restoranda Sovyet tarzı bir yemek yiyebiliyor, fakat bunun için önceden sipariş vermek gerekiyor. Sığınak yalnızca önceden rezervasyon yapılan rehberli turlarla ziyaret edilebildiğini hatırlatmakta fayda var.

**Önceden rezervasyon yapılması gereken rehberli turlara hafta içi 15.00'de, hafta sonu ise 12:00, 14:00 ve 16:00'da katılabilirsiniz. Bilet fiyatları hafta içi 11, hafta sonu 13,20 €. İnternet sitesi: bunkurs.lv**

### 4 SOĞUK SAVAŞ MÜZESİ PRAG, ÇEK CUMHURİYETİ

Prag'ın en ünlü otellerinden Jalta Butik Otel, 1950'lerde inşa edilmiş büyük bir nükleer sığınağa ev sahipliği yapıyor. Yerin hemen hemen 20 metre altında bulunan sığınak, nükleer saldırı durumunda yaklaşık 250 kişiyi barındırmak üzere tasarlanmış. Otelde konaklayan misafirlerin konuşmalarını dinlemek için hatlarına sızan Sovyet gizli polisi, bodrumu iletişim merkezi olarak da kullanıyordu. Sığınak 1990'larda gün yüzüne çıktı ve 2013'te savaş müzesine dönüştürüldü.



Jalta'nın altındaki gizli sığınak odalarından biri

Ziyaretçiler; Sınır Muhafızları Odasını, Kamu Güvenliği Odasını, Casusluk Odasını ve Santrali gezebiliyor. Teleks makinesi, gaz maskeleri hatta 1950'lerden kalma bir makineli tüfek ve buna benzer pek çok şey de sergileniyor. Müzedeki propaganda malzemeleri Çekoslovakya'nın komünist rejimine dair ilginç bir bakış açısı sunuyor.

**Önceden rezervasyon yapılması gereken rehberli turlara 14:30, 15:00 ve 17:30'da katılabilirsiniz. Bilet fiyatı: 160 Çek korunası**

### 5 MEMENTO PARK (HAFIZA PARKI)

BUDAPEŞTE, MACARISTAN

Bu açık hava müzesi 1949 ile 1989 yılları arasında yapılmış, komünizmi savunan 40'ı aşkın şahsiyetin heykeline ev sahipliği yapıyor. Komünizmin çökmesinin ardından Macaristan'da bu döneme ait tüm heykeller kaldırılmıştı. Lenin, Marx, Engels ve Kızıl Ordu askerlerinin heykellerinin de aralarında bulunduğu bu eserleri yok etmektense, bunları sergilemek üzere Hafıza Parkı kuruldu. 1956'daki Macaristan Devrimi sırasında parçalanmış Stalin heykelinden artakalan devasa postalların reproduksiyonu parkın en ünlü eserlerinden biri. Park'ta heykellerin yanı sıra, 1956 Devrimi'ni ve 1989-90 yıllarında komünizmin sona erişini belgeleyen Baraka Fotoğraf Sergisi de bulunuyor. Gizli polisleri eğitmek ve onlara dinleme cihazlarını nasıl saklayacaklarını, evleri nasıl arayacaklarını ve nasıl bir casus ağı kuracaklarını öğretmek için kullanılan eğitim filmlerinden oluşturulan bir kurgunun gösterildiği Baraka Sineması'nı ziyaret etmek de ilginç bir deneyim olacaktır. Ziyaretçiler Doğu Almanya yapımı orijinal bir Trabant görebilir, hatta bu ikonik arabayla parkın çevresinde kısa bir gezintiye bile çıkabilir. Öte yandan, bölge ve Macar komünizmi hakkında derinlemesine bilgi sahibi olmak isteyenler için rehberli turlar da mevcut.

**Mayıs ve Ekim arasında 10:00-18:00, Kasım ve Nisan arasında ise 10:00-16:00 arasında ziyaret edilebilir. Bilet fiyatı: 1800 Macar forint**

Memento Park, Budapeşte'nin en çok ilgi çeken yerlerinden biri







# YENİLMİZ SPARTA

MÖ 8. yüzyıldan sonra Yunanistan'daki hâkim devlet haline gelen Sparta'nın egemenliği, MÖ 404 yılındaki Peloponez Savaşı'yla doruk noktasına ulaştı

Yazan: Murray Dahm

Sparta, Antik Yunan tarihinin en erken dönemlerinden itibaren adını duyurmuş bir şehir devleti; Troya Savaşı'nın başkahramanları Kral Menelaus ve karısı Spartalı Helen bunun en iyi örneği. Bu savaştan çok uzun yıllar sonra, MÖ 6. ve 5. yüzyıllarda, iki yüzyılı aşkın bir süre boyunca Yunan kültürüne egemen olan Sparta ise sonradan gelişti ve etkisini gösterdi. Sparta'nın en büyük rakibi olan ve hakkında en çok bilgiye sahip olduğumuz şehir devleti Atina, Sparta'nın da tarihine ışık tutarak bu etkinin izlerini bizlere gösteriyor.

Antik Yunan'dan günümüze kalan en önemli yazılı kaynaklar (örneğin Herodot, Thukididis ve Ksenofon'un yazdıkları) Atina'da, Atinalılar tarafından ve Atinalılar için yazılmış metinler. Bunun yanı sıra Atina, sanat ve edebiyat alanlarında ürettikleri ve öne sürdüğü fikirlerle de en çok öne çıkan şehir devletiydi. Ne var ki Sparta, burada yaşayanları bile cezbediyordu. Atinalıların ve sonraki yazarların Sparta'ya dair yazdıkları, bu iki Antik Yunan şehir devleti arasındaki farkları ve Sparta'nın neden bu kadar çok ilgi çektiğini açıkça ortaya koyuyor.

Atina ve Sparta, çok derin farklılıklara sahip, birbirinin zıttı iki şehir devletiydi. Sparta, iki kralın hüküm sürdüğü bir siyasi sisteme ve yalnızca savaşçı, yani Spartiateleri yetiştirmek

üzere tasarlanmış bir eğitim sistemine sahipti. Tüm yetişkin erkeklerin tek bir işi vardı: Ağır piyade hoplitleri olmak... Tüm devlet yapısının yanı sıra, Helotlar adı verilen kölelerden oluşan muazzam kölelik sistemi de tamamen Sparta'nın askeri egemenliğini mümkün kılıp destekleyecek şekilde düzenlenmişti. Muhafazakâr bir kültüre sahip, tutucu bir şehir olan Sparta, Mora Yarımadası'nda bulunan Lakonya bölgesindeki şehirlerle çevriliydi ve bu şehirlerin hepsi Sparta'nın askeri korumasından istifade ediyordu (buralarda yaşayanlara Periokoi yani "çevre şehirlerde yaşayanlar" denmekteydi). Bu sistem sayesinde tüm şehir devletleri arasındaki en kudretli ve en iyi eğitilmiş orduyu sahaya süren Sparta, tüm Yunanistan'da hâkim güç haline geldi.

Kurduğu bu askeri hâkimiyet, diğer şehir devletleri arasındaki siyasi anlaşmazlıkların çözümünde Sparta'nın öncü rol oynamasını sağladı. Bu anlaşmazlıkların çoğunda, Sparta'nın desteğini kazanmak esas meseleydi. MÖ 7. ve 6. yüzyıllarda Antik Yunan şehir devletlerinde tiranlık ve diğer siyasi sistemler hâkim olmuş ve bu şehirleri kargaşaya sürüklemişti. Fakat Sparta'nın MÖ 7. yüzyıl öncesine kadar uzanan eski moda politik sistemi bu tür sorunlar yaşamasına engel olmuş, istikrarın korunmasını sağlamıştı.





ta'nın Yükselişi







## Sparta'nın Yükselişi

Sparta'nın siyasi evriminin zaman çizelgesini kesin olarak çıkarmak oldukça zor, zira bu süreç, antik dünyada yarı efsanevi bir hal almış durumdaydı. Bu savaşçı devletin Yunanistan'ın hâkimi olmak üzere yükselişe geçişi, Miken Uygarlığı ve Troya Savaşı sonrasında, MÖ 1000 dolaylarında Yunanistan'ın Dorlar tarafından istila edilmesiyle başladı. Sparta şehri MÖ 10. yüzyılda bu istilalar sırasında doğdu. Sparta, pek çok bakımdan alışılmadık bir şehirdi. Şehrin surları yoktu (sonradan sur görevi görmesi için hoplitlerinin gücüne ve namına güvenecekti), dört ya da muhtemelen beş köyün kümelenmesiyle oluşmuştu. Sahip olduğumuz kaynaklara göre, kalkanlarının üzerindeki Lambda (Λ) sembolünden ötürü Spartalılar, Lakedaimonlar (Λακεδαιμόνιοι) olarak bilinirken, Sparta, yerleşimin olduğu şehirdi. Sparta'nın benzersiz bir yönetim biçimi vardı. İki kraliyet hanedanından, yani Agiadlar ve Eurypontidlerden oluşan ikili bir monarşi söz konusuydu. Bu da Sparta'nın iki veya daha fazla toplumun bir araya gelmesiyle oluştuğunu gösteriyor bize. Diğer köy veya kabileleri temsil eden başka hükümdarlar vardysa da bunların akıbetinin ne olduğunu bilmiyoruz.

Bu iki kral, kuvvetler ayrılığı ilkesince dengeli bir şekilde devleti yönetiyordu ve hiçbir mutlak güce sahip değildi. Agaidlerin daha kıdemli olmasına karşın, yetkiler dönüşümlü olarak paylaşılıyordu ve biri

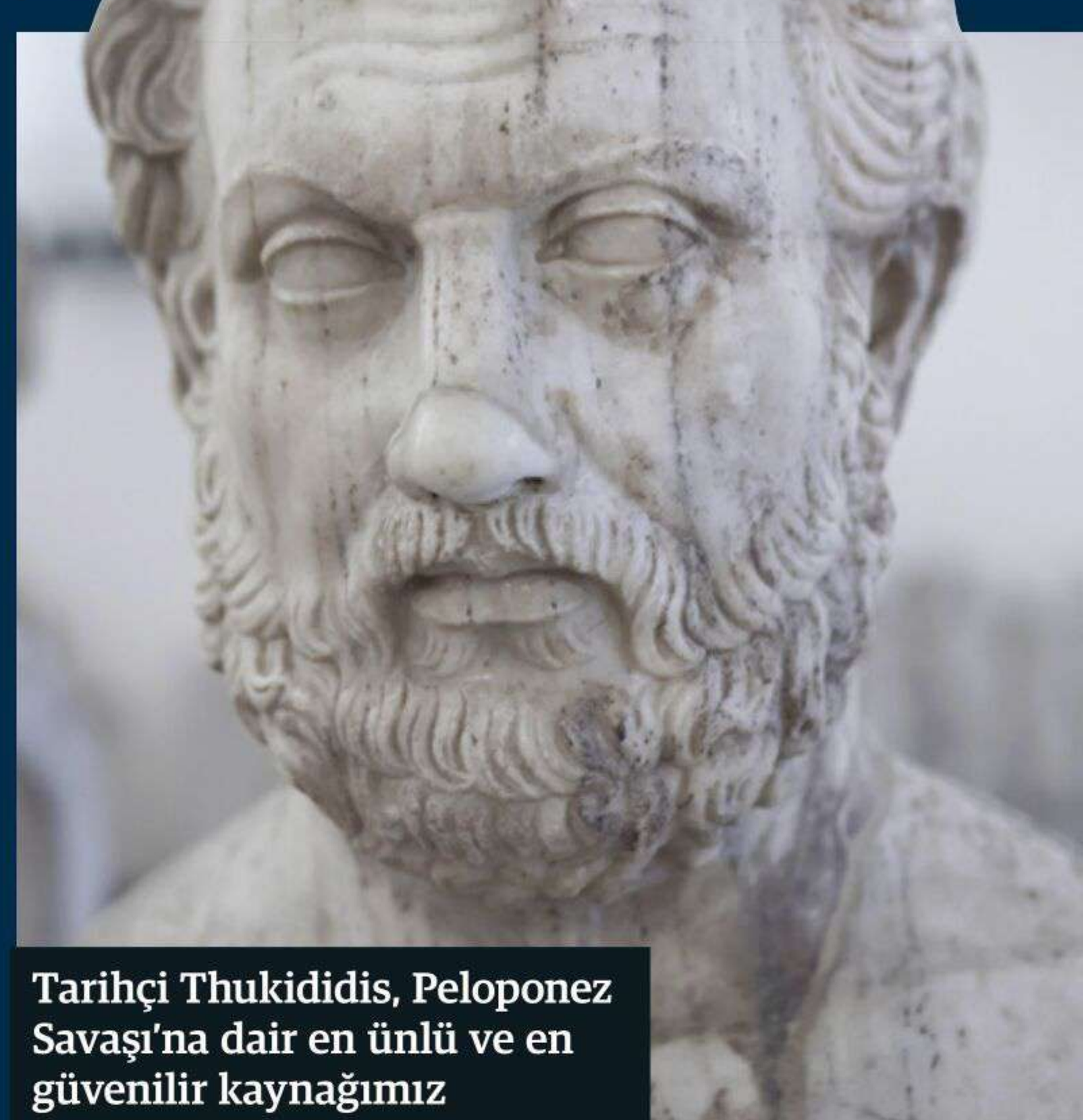
mutlaka şehirde bulunmak zorundaydı. Pek çok Antik Yunan şehirde olduğu gibi kralların ardından aristokrasi geliyordu. Aristokratlar bir istişare kurulu oluşturuyor ve üst düzey memuriyet vazifelerini üstleniyorlardı. Ayrıntılarına tam olarak hâkim olmadığımız bu sistemle yönetilen Sparta, MÖ 8. yüzyılda Lakonya topraklarını ve Eurotas Nehri vadisini, ardından batıdaki komşusu Messenia'yı fethetti. Kuzeydeki Arkadya ve doğudaki Argolis'te ise başka rakip devletler yer almaktaydı. Başta Messenia olmak üzere, bu fetihler Sparta toplumunun bir diğer ayırt edici niteliğini oluşturdu: üç sınıfa ayrılmış Spartalı yurttaşlar, Helot köle sınıfı ve Lakonya'daki diğer toplulukların yurttaşları yani Periokoiler.

Spartalı yurttaşlar veya Spartiateler ("eşitler" anlamındaki Homoioi adıyla da biliniyorlardı) Sparta şehrindeki erkek yurttaşlardı. Toplumda onlara biçilmiş tek rol hoplit savaşçıları olmaktı. Çocukluktan başlayıp yaşlanıncaya kadar hayatlarını ağır süvari savaşçıları olarak kışlalarda geçirir, savaşmak üzere burada talim görürlerdi. Sparta toplumunun geri kalanı bu sistemi destekleyecek şekilde tesis edilmişti. Buna karşın, diğer Antik Yunan devletlerindeki hoplit ordularını oluşturan yurttaşlar başka işler de yapar, askerlik görevini ve talimleri yarı zamanlı olarak ancak hasattan sonra yerine getirirlerdi.

Spartalı hoplitlerin bu eşi görülmedik, tam zamanlı savaşçı doğası, korku salan bir askeri güç olarak ünlerinin ve politik hâkimiyetlerinin artmasını sağladı. Lakonya bölgesinin diğer toplulukları Sparta ile eşit olmaktan çok uzaktı; Sparta'ya hizmet eder ve onun sunduğu koruma karşılığında, ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetleri sağlardı. Savaş dönemlerinde Periokoi toplulukları zaman zaman Sparta ordularına asker de gönderiyordu. Sparta'nın sosyolojik ve siyasal sistemini destekleyen yapılar arasında en karakteristik ve alışılmadık olanıysa Helotlardı. Messenia fethedildiğinde, bölgede yaşayan tüm halk devletin kölesi olmak üzere esir alınmıştı ve onlara Helot deniyordu (kelimenin kökeni oldukça tartışmalı olsa da yakalamak, ele

**LİDYA KRALI KREZÜS VE PERS KRALI DARIUS GİBİ YABANKI ÜLKELERİN HÜKÜMDARLARININ TEMSİLCİLERİ SPARTA'YA GELİYORDU ÇÜNKÜ SPARTA'YI ANTİK YUNANLARIN DOĞAL LİDERİ OLARAK GÖRÜYÖRLERDİ**

Spartalı bir hoplite ait bu büst 1926'da gün yüzüne çıkarıldı



Tarihçi Thukididis, Peloponez Savaşı'na dair en ünlü ve en güvenilir kaynağımız



Fransız sanatçı Jacques-Louis David'in ünlü *Thermopylae'deki Leonidas* tablosunun tamamlanması 15 yıl sürdü. Şu anda Paris'teki Louvre Müzesi'nde sergileniyor

## KÖLE TOPLUMU

Helotların yaşamına ve toplumdaki rolüne yakından bakalım

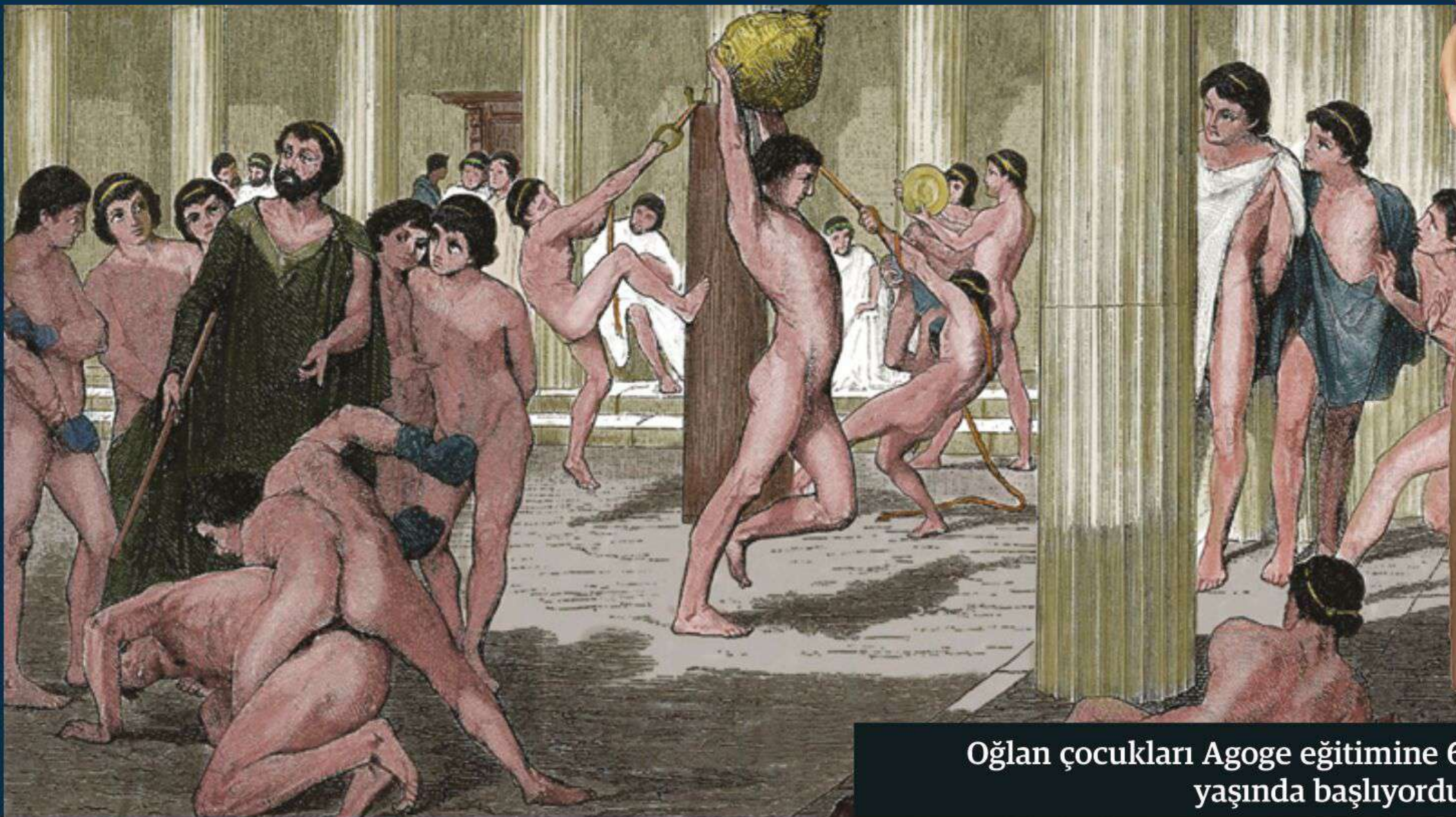
Sparta, MÖ 8. yüzyılda gerçekleşen bir dizi savaşın sonunda Messenia'yı fethettiğinde, tüm bölge halkını esir alarak Helot sınıfını oluşturdu. Antik dünyanın diğer bölgelerinde de köleler vardı, fakat onlar efendilerinin özel mülküydü. Helotlar ise Sparta devletine aitti ve devlet tarafından kişilerin emrine tahsis ediliyorlardı.

Efendileri kölelere canının istediği gibi davranamazdı. Bu düzende, Helotlar bazı haklara sahipti. Görevleri, efendilerinin toprağını (Kleros) ekip biçmek ve Spartalıların yapmadıkları tüm gündelik işlerde çalışmaktı. Spartalılar tam zamanlı askerler olduğundan, Helotların yapması gereken bu gündelik işler tarım ve toprağın idaresine dair her şeyi kapsıyordu.

Helotlara tanınmış bazı özgürlükler de vardı; evlenip aile kurabiliyor, hatta Sparta için yapılması gereken işler bittiğinde günün geri kalanında kendilerine ait küçük bir toprak parçasında çalışabiliyorlardı. Evlerini korumak için savaşmaları da gerekmiyordu; Sparta onlar için bu vazifeyi yerine getiriyordu. Spartalı

erkekler kışlalarda yaşamaktaydı. Dolayısıyla, Helotlar uzun süreler boyunca efendilerini görmeden Sparta topraklarında tarım yapıyorlardı.

Çocukları ve aileleri de aynı sınıfa dâhil olan Helotların azat edildiği pek görülmezdi. Bu nedenle, Helotların sayısı Spartalı efendilerinden katbekat fazlaydı; hatta bu oran muhtemelen 20'de 1'e kadar ulaşmaktaydı. Bu muazzam fark, bir Helot ayaklanması yaşanacağına dair korkuyu tüm Sparta'da hâkim kılıyordu. Bu korku, Sparta'nın denizaşırı bir imparatorluk olmaya çalışmamasının nedenlerinden biriydi; zira Helotların başkaldırıp, boyunduruktan kurtulmasından çekiniyorlardı. Her şeye rağmen, MÖ 4. yüzyılın ortalarına değin Sparta'nın yönetim ve toplumsal sistemi istikrarını korumayı başardı.



Oğlan çocukları Agoge eğitimine 6 yaşında başlıyordu







## Sparta'nın Yükselişi

geçirmek anlamına gelen "hel" kelimesinden geliyor olabilir).

Messenia'nın fethedilmesini izleyen yüzyılda Sparta, klasik tarihi kaynaklarda anlatılan şeklini kazandı. Bunu sağlayan reformları hayata geçiren kişiye, hakkında pek az şey bilindiğinden gölgede kalmış bir şahsiyet olan Likurgus'tu.

Her ne kadar Plutark'ın MS 2. yüzyılda kaleme aldığı bir hayat hikâyesi mevcut olsa da Likurgus'un hayatının ayrıntıları bilinmezliğini koruyor. Yaşadığı söylenen tarihler MÖ 1000'den MÖ 600'e kadar uzanıyor. En olası tarih ise MÖ 7. yüzyıl gibi görünüyor. Sanılanın aksine Likurgus bir kral değildi; Sparta'da askeri ve toplumsal alanda yapılan yenilikleri gerçekleştiren ve dönüşümü sağlayan bir yasa koyucuydu. Hayata geçirdiği reformların sebebi büyük ihtimalle o dönemde diğer Antik Yunan şehir devletlerinde görülen krizlerdi. Bu krizler farklı tiranların iktidarı ele geçirmesine ve ayaklanmalara yol açmıştı; Sparta ise bunlara göğüs germeyi başardı.

Sparta MÖ 7. ve 6. yüzyıllarda siyasi istikrarını korumayı başarabilmişti ve bu istikrar sayesinde Yunanistan genelindeki gücünü ve hâkimiyetini pekiştirdi. Lidya Kralı Krezüs ve Pers Kralı Darius gibi yabancı ülkelerin hükümdarlarının temsilcileri Sparta'ya geliyordu çünkü Sparta'yı Antik Yunanların doğal lideri olarak görüyorlardı. Ayrıca diğer şehir devletleri, aralarındaki

tartışmaların çözümünde yardımcı olması ve arabuluculuk yapması için Sparta'ya başvuruyordu. Öte yandan, muhtemelen Likurgus reformları hayata geçirdiğinde, Sparta toplumunu diğerlerinden ayıran pek çok özelliği zaten yerleşmiş durumdaydı. Dolayısıyla Likurgus'un bütün övgüleri tek başına toplaması pek de adil olmayacaktır. Sparta geleneklerine uygun olarak, 28 kişiden oluşan ve Gerousia adı verilen bir yaşlılar konseyi, ikili monarşiyi yöneten krallara danışmanlık yapıyordu. Ayrıca, tüm Spartalı yurttaşların bir araya gelmesiyle oluşan, konseyin ve kralların önergeleri sunduğu bir Halk Meclisi de toplanıyordu. Sparta yaşamının muhafazakâr niteliği nedeniyle kararlar, Sparta'nın ve Yunanistan'ın aleyhine olsa dahi muhafazakâr bir çizgide alınıyordu.

Sparta'nın ünlü askeri talim sistemi Agoge'nin uygulamaya konması da Likurgus sayesinde gerçekleşti. Girit gibi diğer bazı Dor şehir devletlerinde de Agoge sistemi vardı fakat Sparta'nınki açık ara en ünlüsüydü. Oğlan çocukları altı



Peloponez Savaşı'nda Antik Yunan şehir devletlerinin hoplit güçleri ve gemileri (trireme) birbirlerine karşı savaştı

yaşında ailelerinin yanından alınıp birlikte büyütülüyor, okuma-yazma, müzik ve dans eğitimi alıyorlardı. 20 yaşına geldiklerinde ise savaşıma hazır oluyor ve orduda görev yapmaya başlıyorlardı. Ne var ki Meclis'e katılma hakkı kazandıkları 30 yaşına değin tam bir yurttaş olarak kabul görmüyorlardı. 20 yaşında mı yoksa 30 yaşında mı kışlaya alındıklarını kesin olarak bilmiyoruz fakat kışlaya alınmasının ardından, 60 yaşına kadar Spartalı bir erkeğin tüm hayatı askerlikten ibaretti.

Devletin tüm kaynaklarını hoplitlerin oluşturduğu düzenli ordunun tesisi ve sürekliliğine adanmış Sparta, Yunanistan'ın lideri konumuna yükseldi. Tüm Antik Yunan şehir devletleri hoplitlerin savaş tekniklerini benimsedilerse de bu savaş biçiminde acemilerdi. Sparta'nın askeri gücü MÖ 6. yüzyılın sonu ile MÖ 5. yüzyılın başında zirve noktasına ulaştı; muharebe alanına sürebileceği 9.000 Spartiate mevcuttu.

## ANTİK YUNANİSTAN PERSLERİ MAĞLUP EDER

Bu ünlü çatışma, 300 Spartalı adlı filmde aktarılandan çok daha karmaşıktı

Pers Savaşları, Yunanistan'ın, Anadolu'dan Hindistan'a, Kafkasya'dan Mısır'a kadar uzanan görkemli Pers İmparatorluğu ile karşı karşıya geldiği bir dizi çatışmadan oluşuyordu. MÖ 495'te, Anadolu kıyılarındaki İyonyalı Yunan devletleri Perslerin hâkimiyetine karşı başkaldırdı. Daha önce Sparta'dan yardım talep etmiş fakat bu güçlü şehir devletinden uzakta ve kıyılarda bulunmaları nedeniyle reddedilmişlerdi. Bunun üzerine yardım için Atina'dan medet umdular. Nitekim Atina, Eretria şehriyle birlik olarak, bu umutlarını boşa çıkarmadı.

Persler nihayetinde isyanı bastırdı ve MÖ 490'da kral Darius, Eretria ve Atina'nın hesabını görüp cezalandırmak için Yunanistan'a bir ordu gönderdi. Eretria şehri yerle bir edildi. Bunun üzerine Atina, Sparta'dan yardım istedi, fakat bir dini festival nedeniyle Sparta yardımı gelemedince ipleri eline aldı ve Maraton Muharebesi'nde Persleri tek başına yenmeyi başardı. Ardından, Darius'un halefi Serhas, MÖ 480'de Yunanistan'a bu defa çok daha büyük bir ordu gönderdi; Herodot'un yazdıklarına bakılırsa bu devasa ordu beş milyon askerden oluşuyordu (günümüz tarihçileri bu sayının 100 bin ile 300 bin arasında olduğuna inanmaktadır). Doğrusu, Atina'yı cezalandırmak bu seferin bahanesiydi; Yunan devletlerinin çoğu, asıl amacın tüm Antik Yunanistan'ı Pers hükümüne tabi kılmak olduğunu açıkça görmüştü. Yunanlar, kendilerine öncülük etmesi için gözlerini bir kez daha Sparta'ya çevirdi.

Ne var ki geleneksel dini nedenlerle Sparta'nın yine eli kolu bağlıydı. Yalnızca Kral Leonidas, onun kraliyet muhafızları ve birkaç bin Yunandan oluşan bir ordu, son adam ölene kadar savaşarak MÖ 480'de Thermopylae'deki geçidi savunmaya çalıştı. Leonidas'ın bu özverisi Spartalıları yüreklendirmişti. Atinalı lider Themistokles'in politik çabaları sonrasında Spartalılar, Salamis Deniz Muharebesi'nde Yunanları zafere taşıdı. Ardından, MÖ 479'da gerçekleşen ve çağın en büyük kara muharebesi olan Plataea Muharebesi'nde kazanılan zafer sayesinde Perslerin Antik Yunanistan üzerindeki emellerinin önüne geçilmiş oldu.





## AZ SAYIDA SPARTALI HOPLİT, THERMOPYLAE MUHAREBESİ SIRASINDA ÜSTÜNLÜKLERİNİ GÖSTERDİ

Diğer şehir devletlerinde bu sayıya ulaşabilmek şöyle dursun Spartalılar kadar talim görmüş tek bir askere rastlamak bile mümkün değildi. Tüm bu gücüne karşın, MÖ 5. yüzyılda gerçekleşen Pers Savaşları Sparta'nın Yunanistan'daki hâkimiyetinin sorgulanacağı bir dönemi başlattı.

İki büyük rakip Sparta ve Atina arasındaki yıkıcı çatışmanın tohumları, Antik Yunan devletlerinin, Ahameniş İmparatorluğu'nun Pers Kralı I. Serhas'ın MÖ 480 ila 479'daki işgalini başarıyla püskürtmesiyle atıldı. Perslerin yenilgisi Yunanistan'ın geleneksel lideri Sparta'nın öncülüğünde gerçekleşmişti. Fakat liderliğe aday yeni bir rakibin katkısı da azımsanamazdı: Atina.

Atina, Persler karşısında İyonyalı devletlere yardım etmekle ve Maraton Muharebesi'nde Pers ordusunu neredeyse tek başına bozguna uğratmakla kalmamış, MÖ 480'deki Salamis Muharebesi'ne Yunanistan'ın en güçlü donanmasıyla katılmıştı. Bu zafer Pers işgal kuvvetlerinin gücünü kırmış ve Atina da bu başarıdan kendine epey bir pay çıkarmıştı. Antik Yunanistan'ın bu iki güçlü devletinin açık ve uzun süreli bir çatışmaya girmesi 50 yılı bulacaktı. Fakat o an gelip çatığında, Yunanistan'daki tüm şehir devletleri tarafını seçmek zorunda kalacaktı.

Atina, Pers Savaşları sırasında kurnaz bir siyasi liderlik de sergilemiş, Sparta'nın Yunanistan'ı müdafaa etmek üzere yoğun çatışmalara girmesini sağlamıştı.

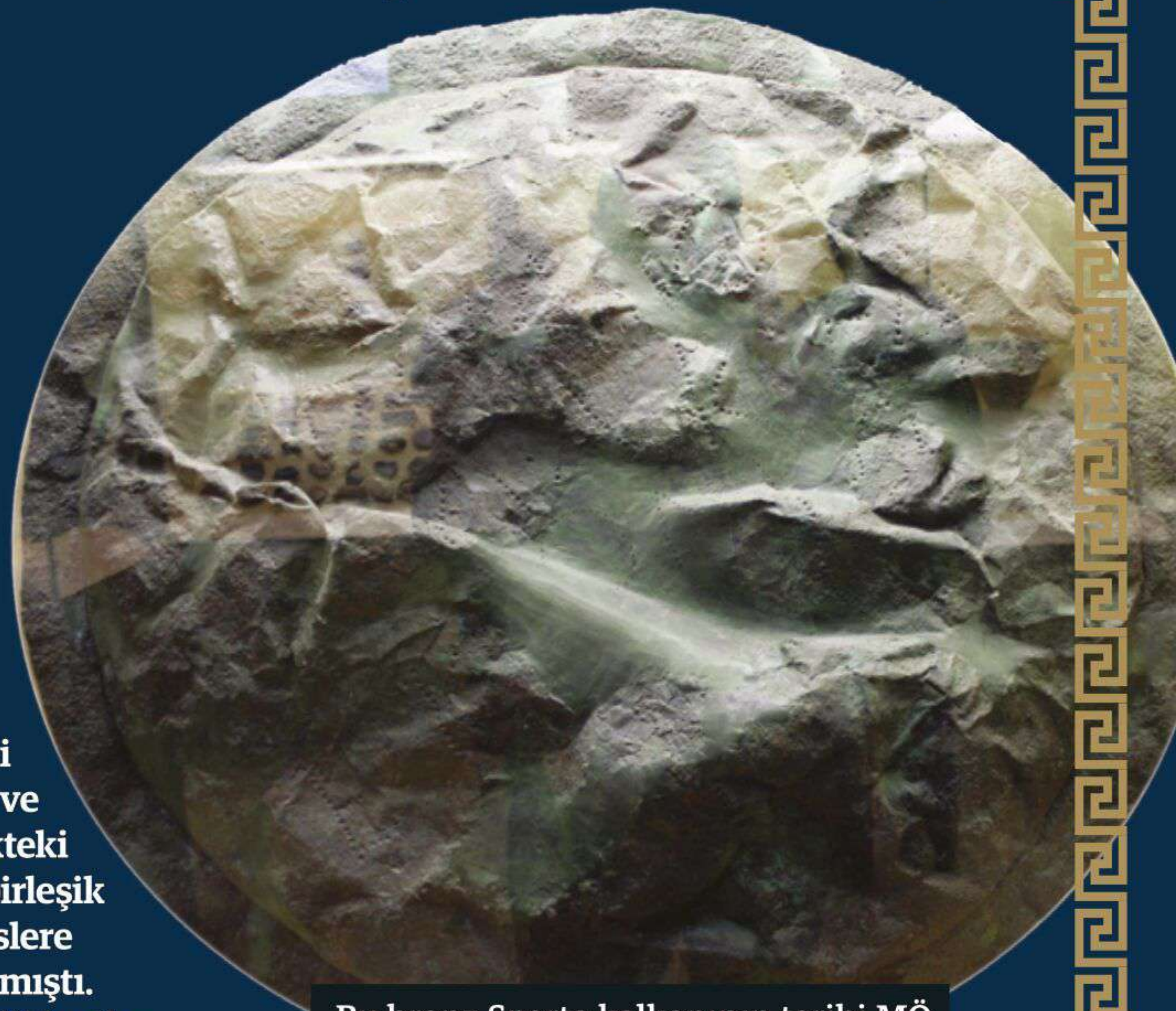
Az sayıda Spartalı hoplit, Thermopylae Muharebesi sırasında sayıca kendilerinden çok üstün Perslere karşı verdikleri göğüs göğse mücadelede üstünlüklerini göstermişti. Artemision'da ise Yunan denizcilerin Pers donanmasından aşağı kalır yanı olmadığı görüldü. 480'deki Salamis Deniz Muharebesi'nde ve daha sonra muazzam büyüklükteki Plataea Kara Muharebesi'nde, birleşik Yunan güçleri sayıca üstün Perslere karşı tartışmasız zaferler kazanmıştı. Karada ve denizde alınan bu galibiyetler, başta Atina ve Sparta olmak üzere, Yunan devletlerinin özgüvenini arttırdı. Bu özgüven patlaması nihayetinde iki şehir arasında kaçınılmaz bir güç mücadelesinin doğmasına yol açtı.

Antik Yunan şehir devletlerinin büyük bir kısmı, kara söz konusu olduğunda Yunanistan'ın doğal liderinin Sparta olduğu görüşünü korudu. Fakat denizlerin hâkiminin Atina olduğu her geçen gün daha fazla kabul görüyordu. Savaşta en fazla gemiyi Atina sağlamıştı ve Yunanistan'daki en güçlü donanmaya sahipti. Hatırı sayılır bir deniz gücüne sahip olan Korint gibi bazı devletler Atina'nın hırsından korktuklarından Sparta ile ittifak kurdular.

Atina ve Sparta, bildiğimiz kadarıyla, derin karşıtlıkları olan şehirlerdi. Atina

bazı açılardan yenilikçi bir şehirdi; yeni görüş ve zenginliklerle, yabancılarla ve yabancı fikirlerle doluydu. Bununla birlikte, kadınların tecrit edilmesi ve hiç esnek olmayan, katı vatandaşlık tanımı gibi bazı konularda ise tutucu ve eski kafalıydı. Öte yandan, Atina'yı etkisi altına alan yeni fikirlerden en radikal olanı, MÖ 7. ve 6. yüzyıllardaki siyasi kargaşa sırasında yavaş yavaş gelişen demokrasiydi. Bu siyasi sistem, Atina'nın, hoplit savaşlarının yükselişe geçmesi ve artan deniz ticareti sayesinde güç ve refah kazanan yurttaşlarla başa çıkma şekliydi. Sparta'ya son şeklini veren de yine bu sebeplerle ortaya çıkan ayaklanmalardı.

Demokrasi son şekline MÖ 6. yüzyılın



Bu bronz Sparta kalkanının tarihi MÖ 425'teki Pulos Muharebesi'ne uzanıyor

Lysander MÖ 404'te Atina'nın surlarını yıkarken



Savaş sırasında ölen Atinalı iki hopliten (Chairedemos and Lykeas) mezar steli





## Sparta'nın Yükselişi



Atina'nın Sicilya Seferi MÖ 413'te ezici bir yenilgiyle son buldu

sonunda ulaştı. Atina'nın Pers istilalarını bertaraf etmekteki başarısı ve fedakârlıkları şehrin yalnızca kendine değil, demokrasiye olan inancını da pekiştirmişti. Nitekim, Atina'nın MÖ 490'da Maraton'da Persleri ilk kez mağlup ettiği muharebe esnasındaki Pers istilasının hedeflerinden biri, Atina'da yeniden Pers yanlısı bir tiranlık kurmaktır. Zira Atina da tıpkı Sparta gibi oldukça geniş bir bölgeye (Attika) kol kanat geren bir şehirdi. Bu da onu diğer Antik Yunan şehir devletlerinin pek çoğundan daha büyük kılıyordu. Sparta ve Atina, 9.000 hoplitten oluşan orduları sahaya sürme gücüne sahipti (ne var ki Sparta'nın hoplitleri profesyoneldi, Atina'nınkiler ise yarı zamanlı askerlerdi). Atina'nın refahı ve cesareti Maraton'da alınan zaferden sonra da artmaya devam etti ve MÖ 480'de, güçlü donanması sayesinde Sparta ile aşık atmaya başladı.

Sparta, Pers Savaşları'ndaki galibiyetlerin ardından özellikle iç kesimlerdeki Yunan şehirlerinde hâkimiyetini sürdürdü ve müttefik şehir devletlerinin bir araya gelmesiyle oluşan Peloponez Birliği sayesinde Yunanistan genelinde güçlü bir ittifak ağı kurdu. Öte yandan, muhafazakâr ve son derece geleneksel bir kültüre sahip olan Sparta, bir imparatorluk kurma fikrine hiç sıcak bakmıyordu; bilhassa da deniz aşırı devletlerin imparatorluğa katılması söz konusu olduğunda... Atina ise bilakis denizlere hâkim bir imparatorluk haline gelmek için eline geçen her fırsatı değerlendiriyordu. Pers Savaşları sırasında Antik Yunan donanmasının aldığı zaferlerden sonra Atina, Persleri kıyılardan uzak tutmak amacıyla kurulan Delos Deniz

Birliği'nde liderlik rolünü üstlendi. Birliğin üyeleri arasında çok sayıda Yunan adası ve kıyı kesimlerde yer alan şehir devletleri bulunuyordu. Atina daha sonra bu birliği sistemli şekilde bir imparatorluğa dönüştürdü ve Pers Savaşları'nı takip eden 50 yıl içinde (Pentecontaetia Dönemi) Atina ve Sparta; müttefikleri, nüfuz alanları, kültürleri ve hatta fikirleri birbirine taban tabana zıt iki şehir devleti haline geldi. Aralarındaki çatışma artık kaçınılmaz olmuştu.

Bu iki gücü karşı karşıya getiren Peloponez Savaşı'na dair çok sayıda kaynak mevcut. Bunlar arasında en önemlilerinden biri, ilk "bilimsel" tarihçi olarak görülen ve savaşın MÖ 431 ila 410 yılları arasındaki kısmını kaleme alan Atinalı aristokrat General Thukididis'in yazdıkları. Bir diğeri ise Yunan filozof ve tarihçi Ksenofon tarafından Thukididis'in eserinin devamı niteliğinde yazılan ve savaşın sonunu kapsayarak, MÖ 362'ye değin hikâyeyi sürdüren çalışması Hellenika... Ksenofon aslen bir Atinalı olsa da Sparta'nın hayranıydı. Dolayısıyla, bu iki çalışmanın sunduğu bakış açısı oldukça farklı. Thukididis tarafsız, hatta hamisiz olmakla övünüyor ve eserleri günümüzde hâlâ antik tarih yazımının en iyi örnekleri arasında yer alıyor.

Bunların yanı sıra başka kaynaklara da sahibiz. Tarihçi Diodorus Siculus'un kitapları, Aristofanes'in oyunları ve Platon'un diyalogları günümüze kadar ulaşmayı başarmış eserlerden bazıları. Bu eserler dikkatle incelendiğinde, savaş sırasında neler yaşandığını gözler önüne sermekte.

Bu kaçınılmaz çatışmaya doğru ilk adımlar, Delos Birliği'ndeki hâkimiyeti sayesinde Atina'nın gücünün artması ve bunun Spartalıları telaşa sürüklemesiyle atıldı. Atina, Pire'deki limanı ile şehir arasına surlar örmüştü ve bu surlar hem şehri hem de limanı saldırılardan korumaktaydı. Dışarıdan bakıldığında, savaşa hazırlanıyorlarmış gibi bir görüntü vardı. Nihayet MÖ 460 ila 445 yılları arasında, Birinci Peloponez Savaşı olarak bilinen düzensiz çatışmalar baş gösterdi. Fakat MÖ 445 yılında imzalanan Otuz Yıl Barışı Antlaşması'yla bu çatışmalara son verildi. Bu antlaşmayla Atina ve Sparta birbirlerinin nüfuz alanlarını tanıdılar ve diğer devletlerin taraflardan birini seçme veya tarafsız kalma hakkını kabul ettiler. Fakat bir süre sonra savaş yeniden başladı. Söz konusu nüfuz alanları ve tarafsızlık hakkı, MÖ 431'de Atina ile Sparta arasında patlak veren savaşın nedenlerini anlamak bakımından önem arz ediyor. Araştırmacılar, İkinci Peloponez Savaşı'nın sorumlusunun hangi şehir olduğu konusunda hâlâ farklı fikirler öne sürüyorlar, ancak bir dizi anlaşmazlığın çatışmaları tetiklediğini biliyoruz. O dönemde Korint şehri Sparta'nın müttefikiydi fakat MÖ 430'larda bu şehrin kolonilerinin birkaçı Atina'nın egemenliğindeydi (Korkyra, yani günümüzdeki Korfu kendi isteğiyle, Potidea



Perikles, Atina'nın savaşın başlarında uyguladığı stratejinin mimarıydı



# PELOPONEZ SAVAŞI

Sparta ve Atina arasındaki çatışma nasıl patlak verdi

## 1 Sparta, Atina ve müttefikleri

MÖ 431'de Peloponez Savaşı'nın patlak vermesiyle, Antik Yunan devletlerinin çoğu Sparta veya Atina ile ittifak kurdular. Konumu itibarıyla Atina, adaları ve ekonomisi deniz ticaretine dayanan devletleri kontrol ediyordu. Bununla birlikte, Korint ve Megara gibi pek çok devlet, bağımsızlıklarını koruyabilmek için Sparta'nın yanında yer aldı. Sparta'nın müttefikleri çoğunlukla kıyılardan uzak, iç kesimlerdeki devletlerdi.

## 2 Savaş patlak verir

MÖ 433 ila 432 yıllarında Korkyra, Potidea, Megara ve Plataea'da gerçekleşen küçük sürtüşme ve çatışmalar Atina ve Sparta'yı savaşa sürükledi. İki güç arasındaki gerilim ve birbirlerine karşı duydukları şüphe doruk noktasına ulaşmıştı ve iki taraf da yaklaşmakta olan bu kaçınılmaz savaşta galip gelebileceğine inanıyordu.

## 3 Başlangıç hamleleri

Savaşın başında Sparta, Attika'yı işgal edip Atina'yı kara savaşına çekmek için mahsullerini ve çiftliklerini yok etti. Atinalılar bölgeyi terk edip, şehirle Pire Limanı arasına örülmüş surların ardına gizlendiler.

## 4 Savaşın bedeli

Perikles'in ölümü Atina için büyük bir darbe oldu. Buna müteakip Midilli ayaklandı. Fakat Atina'nın şansı yaver gitti ve MÖ 425'te, Sphacteria adasında bulunan Spartalı hoplitleri pusuya düşürdü. Bu olay MÖ 424'te bir barış antlaşması imzalanmasını sağladı. Ancak Atina bu antlaşmayı heba edip Delium'da ağır bir yenilgi aldı.

## 5 Amfipolis

Spartalı General Brasidas, Atina'nın kuzeydeki kolonisi Amfipolis'i ele geçirdi. Bunun üzerine Atina koloniyi geri almak için bir sefer başlattı. Saldırgan bir tutum benimseyen Brasidas ve Atinalı General Kleon, Amfipolis'te can verdi. Bunun sonucunda, 50 yıl sürmesi öngörülen bir barış antlaşması imzalandı.

## 8 Son yaklaşıyor

Sparta, kuracağı donanmaya maddi destek ve gemi sağlaması için Perslere başvurdu ve ardından Atina ile denizde karşı karşıya geldi. Aegospotami'de gerçekleşen son savaşta filosu gafil avlanıp yok edilince Atina savunmasız kaldı. Bunun üzerine bir de Sparta yiyecek tedarikinin önünü kesince Atina'nın yenilgisi kaçınılmaz oldu.

## 7 Atina köşeye sıkışır

MÖ 413'te Sparta bir kez daha Attika'ya akın etti ve Atina'nın surlarından görünen Dekelia şehrine askerlerini yerleştirdi. Ardından, savaşın odağı Ege Denizi'ne kaydı. Müttefikleri Atina'yı terk etmeye başladı, fakat Atina yine de pes etmedi.

## 6 Sicilya Seferi

Atina MÖ 415'te Sicilya'ya muazzam büyüklükte bir sefer başlattı. Aslına bakılırsa tamamen gereksiz olan bu harekât felaketle sonuçlandı. Atina 200 gemisini ve 5.000 askerini kaybederken, müttefikleri de binlerce zayıyat verdi. Atina'nın onuru hiç bu kadar zedelenmemişti.

## ANAHTAR

- Atina İmparatorluğu ve Müttefikleri
- Sparta Konfederasyonu

## 2. PELOPONEZ SAVAŞI'NIN SORUMLUSUNUN HANGİ ŞEHİR OLDUĞU KONUSUNDA FARKLI FİKİRLER VAR

ise cebren egemenlik altına alınmıştı). Korint, Sparta'yı Atina'nın bu eylemlerine müdahale etmesi için kışkırtıyordu. MÖ 432'de ise Atina, Sparta'nın müttefikleri Megara şehrinin kendisi ve müttefikleriyle ticaret yapmasını yasaklayarak yaptırımlar uygulamaya başladı. Ardından, Sparta'nın bir diğer müttefikleri Tebai, Atina'nın müttefiklerinden biri olan Plataea'ya saldırdı. Sparta ve müttefikleri, Atina'nın barış antlaşmasını ihlal ettiğine karar vermişlerdi. MÖ 431'de Sparta güçlerinin Atina'nın ana bölgesi olan Attika'yı işgal edip, topraklarını kırıp geçirmesi ve tüm mahsulüyle birlikte çiftliklerini yok etmesi savaşın fitilini ateşledi. O dönemde Atina'nın siyasi lideri olan Perikles, mahsullere zarar vermenin Sparta'nın uyguladığı bir taktik olduğunu anlamıştı. Kaybetme ihtimalinin yüksek olduğu bir kara savaşında Sparta'yla

karşı karşıya gelmek yerine, Attika halkının daha önce inşa edilmiş surlarla çevrili bölgeye çekilmesini sağlayarak farklı bir strateji izledi. Atina, deniz ticareti sayesinde ayakta kalmaya çalışacak ve tüm kışkırtmalara rağmen Sparta'yla karada çarpışmaktan kaçınacaktı. Perikles'in amacı, surların ardındaki güvenli limandan Peloponez bölgesine donanma akınları gerçekleştirmektir. Surların dışında kalan evlerinin ve mahsullerinin yok edilmesine izin verilmesi halkta homurtular yaratsa da Atinalılar savaşın ilk yıllarında bu taktiği uyguladılar. Perikles, gücüne ve hâkimiyetine zarar verebilecek bu duruma karşı ayakta kalmayı başardı ve stratejisini sürdürdü.

Sparta istilaları yılda bir kez gerçekleşen geçici saldırılardı; Atina'nın mahsullerine ve çiftliklerine zarar verip yurtlarına

dönüyorlardı. Bu istilalar sırasında verdikleri hasarın büyüklüğü bilinmemekle birlikte, her yıl Atina'nın tüm hasadını yok etmeleri veya Attika'nın her köşesine ulaşmaları mümkün değildi. Öte yandan, kudretli Sparta ordusunun, mahsulleri ve evleri yakacak kadar alçalması ve Atina güçlerini bir kara savaşında karşı karşıya gelmeye ikna edememesi muhtemelen Spartalılar için de oldukça sinir bozucuydu.

MÖ 430'da, Atina'nın surları ardında küçücük bir alana tıkış tıkış dolmuş yaşamaya çalışan halkın arasında veba patlak verdi. Atina halkı için yıkıcı sonuçları olan veba salgını MÖ 429'da Perikles'in de canını aldı. Uyguladığı stratejinin Spartalılar karşısında başarılı olacağını öngörecekti ileri görüşlülüğe sahip tek Atinalı politikacı Perikles'ti ve onun ölümünden sonra Atina'da başka türden bir veba hâsıl oldu. Şehirde, demokrasinin sunduğu özgürlüklerden istifade eden ve Atinalı seçmenleri kendi önerileri lehine oy kullanmaları için galeyana getiren demagoglar türemişti. Bunların tek amacı





## Sparta'nın Yükselişi

siyasi güç elde etmekte ve savaşı kazanmak için ortaya koydukları doğru düzgün bir strateji yoktu. Savaş ilerledikçe Atina siyasetinde çok daha görünür olmaya başladılar. Atina siyaseti, bu demagogların içinde yer aldığı iki parti tarafından yönlendiriliyordu: Nikyas'ın liderlik ettiği savunma yanlısı grup ve Kleon'un liderliği altındaki saldırı yanlıları.

MÖ 428'de, en güçlü müttefiklerinden biri olan Midilli, Atina'nın egemenliğine başkaldırdı. Diğer devletlerin de isyan etmesinden korkan Atina kibirli bir tavır ortaya koyarak, Midilli şehrinin tüm erkek nüfusunun öldürülmesini ve kadınlarla çocukların esir alınmasını oyladı ve kabul etti. Ne var ki bu noktada Atina'nın siyasi konulardaki tutarsızlığı kendini gösterdi ve ertesi gün yapılan oylamada bu karar bozuldu. Neticede, yalnızca isyanın liderleri ölüme mahkûm edildi.

Bu siyasi tutarsızlık ve basiretsizlik sonraki yıllara da damgasını vuracaktı. Atina, MÖ 425 ve 424 yıllarında Peloponez bölgesine yaptığı akınlardan birinde, Sphacteria adasındaki Spartalı bir hoplit kuvvetini kuşatmayı başardı. Bu, Atinalılar için muhteşem ve beklenmedik bir zaferdi, zira Spartalılar teslim olup barış talep etmişlerdi. Bir ömür boyunca yetiştirildikleri ve yerleri kolay kolay doldurulamadığı için bir avuç asker bile Sparta için vazgeçilmezdi. Ne var ki Atina saldırgan politikasını sürdürerek barışı heba etti ve MÖ 424'te gerçekleşen Delium Muharebesi'nde Sparta'nın müttefiki Tebai karşısında kesin bir yenilgi aldı. Ardından, kuzeydeki kolonisi Amfipolis'i Spartalı General Brasidas'a kaptırdı. MÖ 422'de Amfipolis'i geri almaya çalışan Atinalı

## ATINA, SALDIRGAN POLİTİKASINI SÜRDÜRÜK BARIŞI HEBA ETTİ

General Kleon öldürüldü ve çatışma sırasında Brasidas da hayatını kaybetti. Tüm bu olanlar nihayetinde yeni bir barış antlaşmasıyla sonuçlandı. Buna göre, Atina Amfipolis'i, Sparta ise Sphacteria adasında esir alınan askerlerini geri alacaktı. Nikias Barışı olarak adlandırılan bu antlaşmanın 50 yıl sürmesi amaçlanmıştı.

Fakat Atina, imparatorluğuna katmak amacıyla Sicilya'ya sefer düzenlemek gibi gereksiz ve saldırgan bir hamle yaparak bir kez daha barış antlaşmasını bozdu. MÖ 415'te başlayan Sicilya Seferi, 413'te acı bir yenilgiyle son buldu ve Atina kuvvetlerinin tamamı yok edildi. Yaklaşık 200 gemi ve neredeyse 5.000 asker kaybedilmişti. Ayrıca müttefikleri de binlerce asker kaybetti. Sicilya yenilgisi Atina'nın itibarına ve imparatorluğu kontrol etme yetkinliğine büyük zarar verdi.

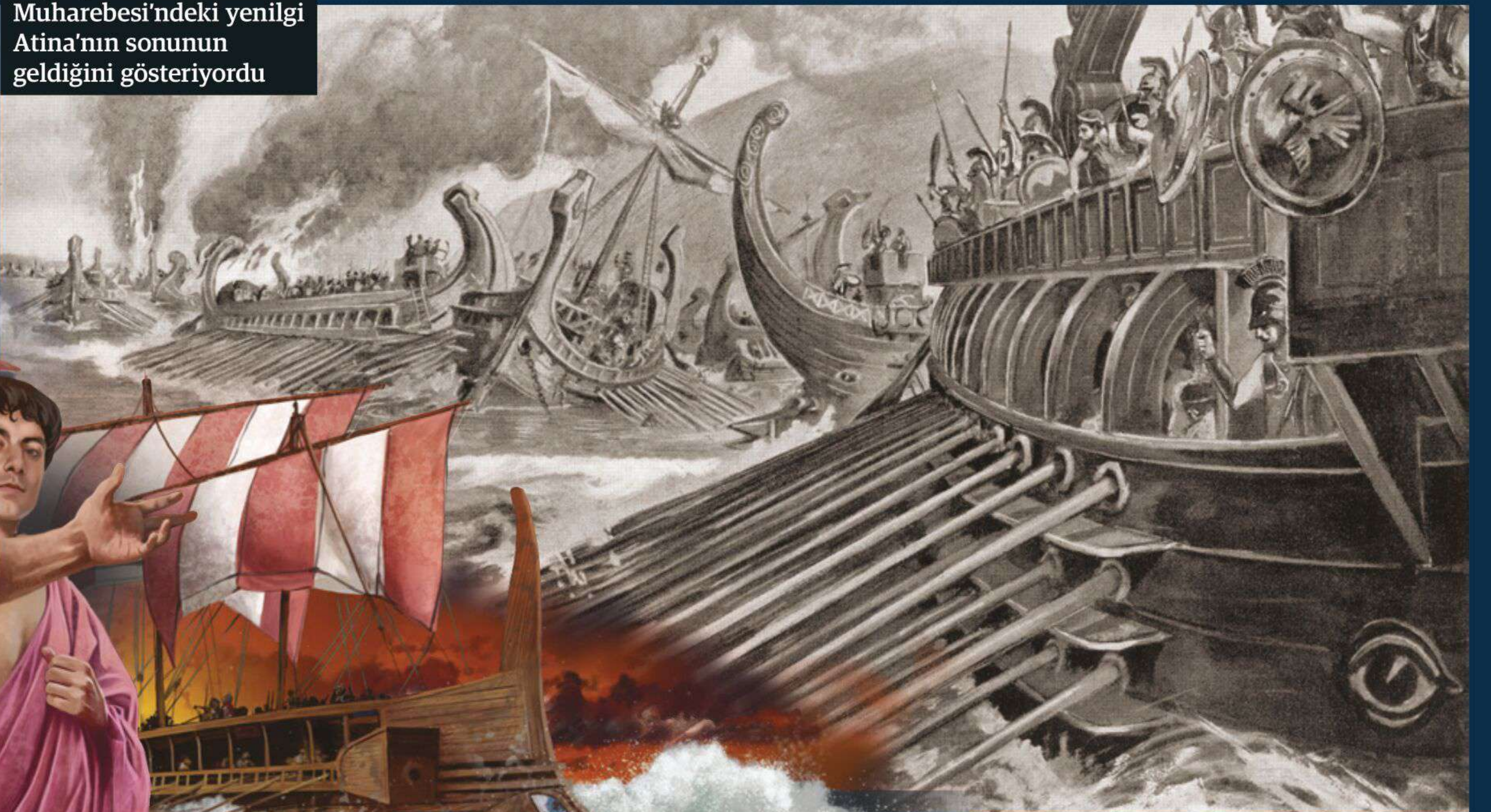
Müttefikleri dört bir yanda isyanlar başlatmış ve Atina siyasi kargaşaya sürüklenmişti. MÖ 411'de demokrasi yıkıldı ve kısa sürecek bir oligarşi dönemi başladı. Fakat düştüğü gibi kalkmasını da bilen Atina pes etmedi; ordusunu ve donanmasını yeniden kurdu. Hatta MÖ 406'daki Arginusae Deniz Muharebesi'nde olduğu gibi zaferler de kazandı. Ne var ki MÖ 413'te Spartalılar Atina'nın çok yakınındaki Dekelia kentini ele geçirmiş ve askeri birliklerini buraya yerleştirmişti. Bu ileri karakol sayesinde bir süre boyunca Atinalıların şehirden ayrılmasını ve Attika'nın diğer bölgelerine akınlara düzenlemesini büyük oranda engellediler.

Atina'nın, Sicilya Seferi ve sonrasında uğradığı bozgunların iki ana sonucu ortaya çıktı. Bunlardan ilki, savaşın Ege Denizi'ne doğru kaymasıydı ve müttefikleri Atina'yı yüzüstü bıraktığından, aynı zamanda şehrin en önemli mali kaynağı olan donanma da küçüldü. Bunun sonucunda, kendi deniz güçlerini inşa etme konusunda cesaretlenen Sparta ve müttefikleri Atina ile denizde aşık atmaya başladılar. İkinci sonuç ise 50 yıl önceki Yunan-Pers Savaşları'nda yenilgiye uğrayan ve Delos Birliği'nin gücü sayesinde Ege Denizi'nden uzak duran Persler'in, bölgeye hükmetme fırsatını bir kez daha ele geçirmesi oldu. Persler, Atina'dan kopan eski müttefik şehirlere destek ve gemi sağladı. Ayrıca, Spartalı General Lysander'in talebi üzerine, kendine güçlü bir donanma kurması için Sparta'ya da maddi destek verdi.

MÖ 405'te, Atina donanması Aegospotami'de gafil avlandı ve yok edildi. Ne var ki Atina artık yeni bir filo kuracak kadar finansal kaynağa sahip değildi. Sparta, bu zaferle tahıl tedarikinin de önünü kesmiş ve Atinalıları açlığa mahkûm etmişti.

Son nefesine kadar pes etmeyen Atina mücadeleye devam etse de MÖ 404'te kayıtsız şartsız teslim oldu. Surları yerle bir edildi, bölgede bir Sparta garnizonu kuruldu ve Atina demokrasisinin yerini Sparta yanlısı Otuz Tiran oligarşisi aldı. Sparta'nın Peloponez Savaşı'ndaki zaferi, Antik Yunanistan'daki hâkimiyetinin ve gücünün doruk noktasıydı. Yükselen Sparta, sonraki 30 yıl boyunca ateşli bir adanmışlıkla bu konumunu koruyacaktı. O

Aegospotami Muharebesi'ndeki yenilgi Atina'nın sonunun geldiğini gösteriyordu





# SAVAŞI BİTİREN OYUN

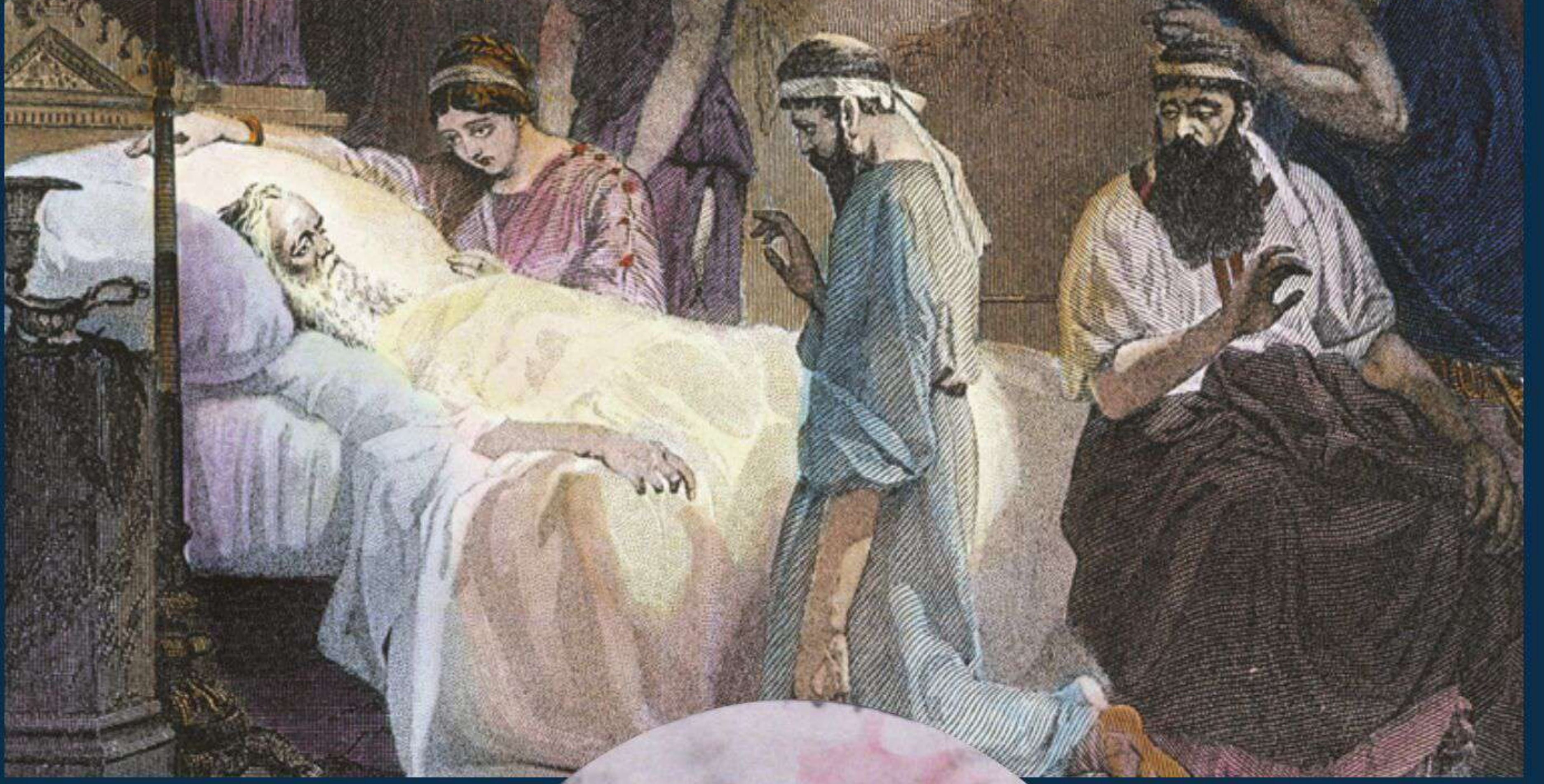
Bir tiyatro oyunu gerçekten Atina'yı yenilgiyi kabul etmeye razı etmiş olabilir mi?

Antik Yunan komedyasının en büyük yazarı olarak kabul edilen Aristofanes'in *Lysistrata* adlı oyunu MÖ 411 Şubat'ında muhtemelen Lenaia Festivali sırasında yazıldı ve dikkate değer pek çok şeyi gözler önüne serdi. En önemlisi, bu oyun savaş sırasında Atina'nın kültürel hayatının devam ettiğini gösteriyordu. Komedi, trajedi ve (Platon ve Ksenofon'un diyaloglarından anlaşıldığı üzere) felsefe eserlerinin üretimi devam etmekle kalmayıp, savaş sırasında artış göstermişti. Öte yandan, Atina demokrasisinin tabiatı gereği Aristofanes ve diğerleri savaşın gidişatını ve Atina'nın yönetim şeklini hayret uyandıracak şekilde eleştirebiliyordu.

Söz konusu oyun, savaşı sürdüren politikacıların yaptığı çok sayıda toplantıya atıfta bulunarak, Antik Yunanistan'ın dört bir yanından kadınlara toplanma çağrısı yapan *Lysistrata* ("orduları dağıtan" anlamına geliyor) adındaki cesur kadını konu alıyor. Oyunda kadınlar, cinsel ilişkiye girmeyi ve ev işlerini yerine getirmeyi reddederek savaşı sonlandırmaya karar verirler. Aynı zamanda, yaşlı kadınlar Akropolis'i ele geçirir ve savaşın sürmesi için ihtiyaç duyulan paraya el koyar. Tanrılar da bu kararın arkasındadır ve kadınlar çok kısa bir sürede amaçlarına ulaşır.

Oyun, Atina'nın savaştaki şansının dibe vurduğu bir dönemde ortaya çıkmıştı. Açıkçası böyle bir platformda savaşı sonlandırma çağrısı yapılması epey şaşırtıcı. Ayrıca, Yunan komedisinde tüm oyuncular erkekler arasından seçilirdi ve Atina'da kadınların hal ve hareketleri üzerindeki katı sınırlamalar göz önüne alındığında, oyunun kasten gerçek dışı kurgulandığı anlaşılıyor. Her şeye rağmen, bir kadın kahraman Antik Yunan komedisi için oldukça radikal bir fikirdi. Bu oyun, Aristofanes'in entelektüel gelişimini gözler önüne seriyor.

Atinalı lider Perikles savaş sırasında patlak veren veba salgını yüzünden hayatını kaybetti ve ardından Atina'nın savaştaki şansı azaldı



*Lysistrata* yüzyıllar boyunca tekrar tekrar sahnelendi ve ilgili dönemin siyasi yapısına göre farklı anlamlar ve tınılar edindi







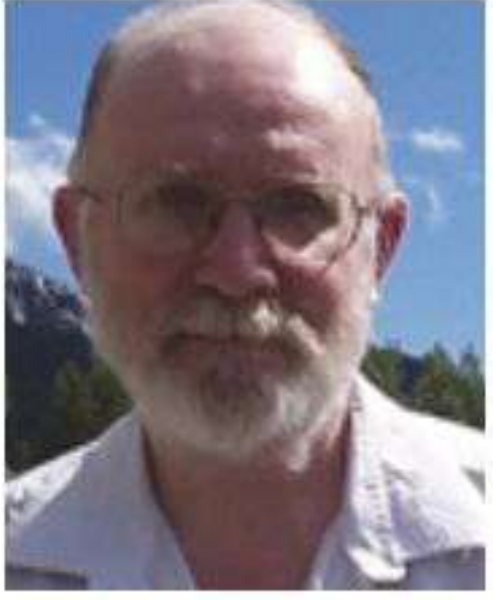
Tanagra Muharebesi Atina ve Sparta'nın sahada doğrudan karşı karşıya geldiği ender muharebelerden biriydi. İki güç arasında süren savaşta genelde müttefikleri ve himayeleri altındaki devletler birbirleriyle çatışıyordu. Bu muharebe, Peloponez Savaşı'ndan 26 yıl önce gerçekleşti



# PHILIP MATYSZAK İLE GERÇEK SPARTA

**Yazar, Atina ve Sparta hakkındaki kitaplarında iki antik uygarlığa dair mitleri ve yanlış bilinenleri ele alıyor**

Röportaj: Jonathan Gordon



**S**parta: Savaşçı Bir Ulusun Yükselişi adlı kitabınızda Sparta'yı, "şaşılabilecek derecede sıradan" şeklinde nitelendiriyorsunuz. Sparta'yı dönemin diğer büyük şehir devletlerinden farklı kılan neydi?

Bu yorumum MÖ 700 öncesindeki, erken dönem Sparta'ya atıfta bulunuyor. O dönemde çağdaşlarının çoğu Sparta'yı Yunanistan'ın önemli şehir devletlerinden biri olarak görmüyordu. Arkaik dönemin Sparta'sına dair en dikkat çekici şeylerden biri Eurotas Nehri kıyılarındaki dört köyün birleşmesinden oluşan bir "şehir" olmasıydı diyebiliriz. Pek çok Yunan şehrinin aksine Sparta surlarla çevrili değildi. Bir başka deyişle, coğrafi konumu Sparta'ya ihtiyaç duyduğu korumayı hatta bundan fazlasını sağlıyordu. Öteki şehir devletlerinden farklı bir diğer ilginç özelliği de erken dönem Sparta'da uygulanan Helot sistemiydi. Serflik ve kölelik arası bu sistem fethettiği civar bölgelerdeki halkın, yani "Helotların" gücüne dayanıyordu. Zaten o dönemde tüm Yunan devletlerinin onları diğerlerinden ayıran kendine has özellikleri vardı ve erken dönem Sparta'nın böyle bir niteliği olmaması garip kaçardı. Sonuç olarak demek istediğim, erken Arkaik dönemde Sparta ortalama bir Antik Yunan şehriydi.

**Sparta'nın bulunduğu bölgenin coğrafi ve topografik özellikleri şehrin yaşam tarzını ne derecede etkiledi?**

Coğrafya, Sparta'yı Sparta yapan şeydi. Antik Yunan şehirlerinin çoğu tüccardı; tüm dünyaya, yeni fikir ve düşüncelere açıktı. Sparta ise etrafı dağlarla çevrili geçit vermez bir nehir vadisinin ortasındaydı. Deniz yoluyla ulaşmak için, Peloponez'in güneyinde bulunan ve gemileri helak eden burunlardan dolanmak gerekiyordu. Kışın karadan ulaşım ise neredeyse imkânsızdı. Bölgesel koşullar göz önünde bulundurulduğunda tarım toplumu olmak Sparta'nın kaderiydi.

**Sparta'nın, krallığın veraset yoluyla aktarıldığı ikili bir monarşi sistemiyle yönetilmesinin avantajları ve dezavantajları hakkında ne söylersiniz?**

Savaşçı bir devletseniz ve kralınız aynı zamanda bir savaş lideriyse, ikinci bir kralın olması, deyim yerindeyse zorunludur. Genelde, krallardan biri seferdeyken diğeri şehirde kalırdı. Ayrıca, Sparta'nın geç dönemlerinde taht kavgaları arttığında, bir kralın diğerini denetlediği bir sistemin mevcut olması işlerin çıkırından çıkmasını önledi. Gelmiş geçmiş tüm Sparta krallarının birbirleriyle uyum içerisinde çalıştığı ve böylece devletin, kusurlarının pek çoğundan arındırılmış bir monarşi yönetiminin avantajlarını yaşadığı anlaşılıyor.



Spartalı erkek çocuklar, iyi birer asker ve yurttaş olmak üzere eğitim almak için altı yaşında agoge programına katılıyordu. Eğitim programı fiziksel dayanıklılığın ve yeteneklerin yanında avcılık, topluluk önünde konuşma, dans ve diğer becerilerin yer aldığı toplumsal yeterliliği de içeriyordu

## ANTİK YUNANİSTAN'DA "BARIŞ" ASLINDA SOĞUK SAVAŞ DEMEKTİ

***Bu yönetim biçiminin Sparta için sorunsuz veya etkili olduğuna dair kayda değer kanıtlar var mı?***

Krallar, Sparta hükümetinin yalnızca bir kısmını teşkil ediyordu. Hükümetin belki de en önemli bölümü, yazılı olmayan yasaları yorumlayan Gerousia adındaki "senatoydu". Gerousia, krala karşı ithamda bulunabilirdi; nitekim sıklıkla da bulunmuştur... Sparta hükümetinin işleyişi nispeten sorunsuzdu. Nispeten diyorum, zira tabii ki bazı problemler vardı. Sparta, "ideal devletindeki" siyasi kargaşaları örtbas etmek için çok çaba sarf ediyordu. Yine de yolsuzluk, nepotizm yani adam kayırma ve acımasız güç mücadelelerine dair hikâyelerin duyulduğu oluyordu.

Sparta, ordusunun çevresinde kurulmuş ve sadece ona odaklanmış bir toplum olmasıyla biliniyor. Sparta halkının birincil kaygısının her daim ordu olduğunu söylemek doğru mu?

Bir şarkıcının kariyerinin sesi etrafında inşa edildiğini söylemek ne kadar doğruysa bu da o kadar doğru. Evet, Sparta iflah olmaz bir militarize devlettir.

Sadece şu örnek bile bunu kanıtlamaya yeter; evli bir kadının, daha iyi savaşçılar doğurabilecekse diğer erkeklerle birlikte olmaya teşvik edildiği başka bir toplum daha düşünemiyorum. Klasik dönem boyunca, Spartalılar büyük bir profesyonel savaşçı sınıfına sahip tek Antik Yunan devletiydi ve çocukluktan itibaren bunun için eğitiliyorlardı.

***Sparta, nispeten muhafazakâr, eyleme geçmede ve yenilik yapmada ağırkanlı olmakla da tanınıyor. Bu adil bir yargı mı?***

Sparta'nın erken dönemlerinde durum böyle değildi. Bu dönemde Sparta, sonrasında dönüştüğü devleti yaratmak için fevkalade yenilikçi bir toplum mühendisliğine girişti. Bunun sonucunda, klasik dönemde kendi toplumunun olabilecek en mükemmel toplum olduğuna dair fetişist bir inanç

edindi. Bu yüzden de köklü değişimlere direnç gösterdi. Reforma karşı takındığı bu dar görüşlü tavrı Sparta'nın yıkılmasının esas sebebiydi. Sparta, askeri eyleme geçmede de yavaştı. Çünkü haklı olarak, sürekli endişe duyulan bir Helot ayaklanması ihtimaline karşı ordunun şehirde kalması gerekmekteydi.

***Sparta'ya dair bildiklerimizin ne kadarı komşularının tarihi kayıtlarından, ne kadarı bizzat Sparta'nın kaynaklarından geliyor?***

Hüküm altındaki Messenia'yı saymazsak, Sparta'nın pek de komşusu yoktu. Coğrafi olarak izole durumdaydı. Sparta'ya dair bildiklerimizin çoğunu esasen Atinalılardan öğreniyoruz. Keza Argos, Korint ve diğer Antik Yunan şehirlerine dair bildiklerimizi de öyle... Tebai şehrini ise bunun dışında tutmak lazım çünkü tarihçi Plutark buranın yakınlarında yaşamıştı. Ksenofon ve Platon gibi bazı Atinalı yazarlar Sparta yanlısıyken, Aristoteles gibi bazıları Sparta'yı açıkça küçük görüyordu. Dolayısıyla Sparta hakkındaki tarihi bilgiler konusunda olabildiğince dengeli bir tabloyla karşı karşıya olduğumuzu söyleyebiliriz. Öte yandan, Spartalıların kendilerine dair tuttuğu pek bir tarihi kayıt yok. Sparta halkı az konuşmasıyla ünlüydü (İngilizcede az ve öz konuşma anlamına gelen "laconic" kelimesi, Sparta ülkesi anlamındaki Lacedaemonia'dan geliyor).

***Kitabınızda, dışarıdan bakan gözlemcilerin Sparta ve Atina'nın birbiri üzerindeki etkisini nasıl yorumlayabileceğini açıklamak için Sparta'yı eski SSCB, Attika'yı da ABD ile kıyaslıyorsunuz. Bu analojiyi genişletirsek, bu iki şehir arasında bir soğuk savaş olduğundan söz edebilir miyiz?***

Atina ve Sparta arasında kesinlikle bir soğuk savaş vardı çünkü Antik Yunan şehirleri arasında bir güç mücadelesi söz konusuydu. Klasik dönemde

Kral I. Leonidas'ın işgalci Pers güçleri karşısında can vermesi onu Antik Yunan tarihinin en önemli figürlerinden biri haline getirdi. Bu savaş Leonidas'ın popüler kültürde ünlenmesini sağladı ve tarih boyunca yerli bir gücün yabancı işgalciler karşısındaki yürekli direnişine örnek teşkil etti



Yunanistan'da "barış" aslında soğuk savaş demektir; sıcak savaşlar arasındaki bir molaftır. Fakat mevcut siyasi koşullar gerektirirse Sparta ve Atina bir cephe oluşturup, söz gelimi Tebai'ye saldırabilirdi. Öte yandan hakiki bir düşmanlık arıyorsanız Sparta ve Argos arasındaki ilişkiye bakabilirsiniz. Genel anlamda konuşursak, tüm Yunan şehir devletleri arasında, her daim, soğuk savaşa benzer bir durum vardı.

**Sparta ve Atina'nın siyasi ve toplumsal farklılıkları göz önüne alındığında iki devlet arasındaki çatışma ve savaş sizce kaçınılmaz mıydı?**

İyimser bir birey olarak, savaştan kaçınmanın her zaman mümkün olduğunu düşünüyorum. Aslına bakılırsa Sparta ve Atina'yı savaşa sürükleyecek önemli bir çıkar çatışması yoktu. Atina, ekonomisi deniz ticaretine dayalı bir imparatorluktu. Sparta ise iç kesimlerde yer alan bir kara devletiydi ve bir imparatorluğa dönüşmekte gözü yoktu. Nitekim başka devletlerin meselelerini idare etmeye kalkıştığında işleri eline yüzüne bulaştırdı. Yine de şunu kabul etmeliyim ki sürekli değişen ittifaklar, tüm Antik Yunan devletlerinin eninde sonunda savaşa girmeye göstermekteydi (savaş genç erkekler için yetişkinliğe geçiş ritüeli olduğunda ondan kaçınmak oldukça zor).

Fakat ne Atina ne de Sparta kendi toplumsal ve siyasi düzenini ötekine dayattı. Onlara göre, işe yarayan bir sisteminiz varsa bunu kendinize saklamalıydınız, zira bu sizin avantajınızaydı. Aksine, diğer şehirleri sizin yaptığınızdan farklı (mümkünse kötü) bir şey yapmaya ikna etmek çok daha mantıklıydı.

**Bir Atinalının hayat tarzı Sparta şehrinde yaşayan birininkinden bütünüyle farklı mıydı?**

Bu, nasıl birinden bahsettiğinize bağlı. Sparta çok katmanlı bir toplumdur. En üstte Spartiateler vardı. Ardından *mothakeler*, *perioikiler*, *helotlar* ve köleler geliyordu. İki toplumun aristokratları pek çok bakımdan birbirine benziyordu. Fakat seçkin Atinalılar Spartalıların kaçık olduğunu düşünmekteydi.

Atinalılar, Spartalıları hayranlık besleseler de onları taklit etmek gibi bir arzuları yoktu. Sparta'da, Atina'nın canlı ve hareketli tüccar sınıfına benzer bir sınıf mevcut değildi. Ayrıca ikisinin de yüzde doksan oranında tarım toplumu olduğunu unutmamak gerek. Halkın büyük çoğunluğu için yaşam, şafak sökerken yataktan kalkıp zorlu topraktan ekmeğini çıkarmaktan ve boş zamanlarında, ister Atinalı ister Spartalı olsun, köylerden birindeki ritüellere katılmaktan ibaretti. Öte yandan, Spartalıların tarım nüfusuna yoğun bir baskı uygulama yolunu benimsediğinden, Sparta devleti başka hiçbir şehirde olmayan bir terör katmanı da yaratmıştı.

**Atinalılara odaklandığınız "Antik Atina'da 24 Saat" adlı kitabınızla ilgili bizlere neler söylemek istersiniz?**

Bu kitap, Atinalıların Peloponez Savaşı'nın son

ve yıkıcı evresinden hemen önceki durumunu anlatıyor. Şehrin sıradan bir gününü 24 farklı açıdan ele alıyorum. Günün her saatini farklı bir Atinalıyla geçiriyoruz. Odak noktamız sıradan Atinalılar; bir balıkçı, bir köle veya bir hancı... Fakat bu insanların çoğu, sıradan hayatlarını sürdürürken çok sayıda sıra dışı Atinalıyla temas kuruyor.

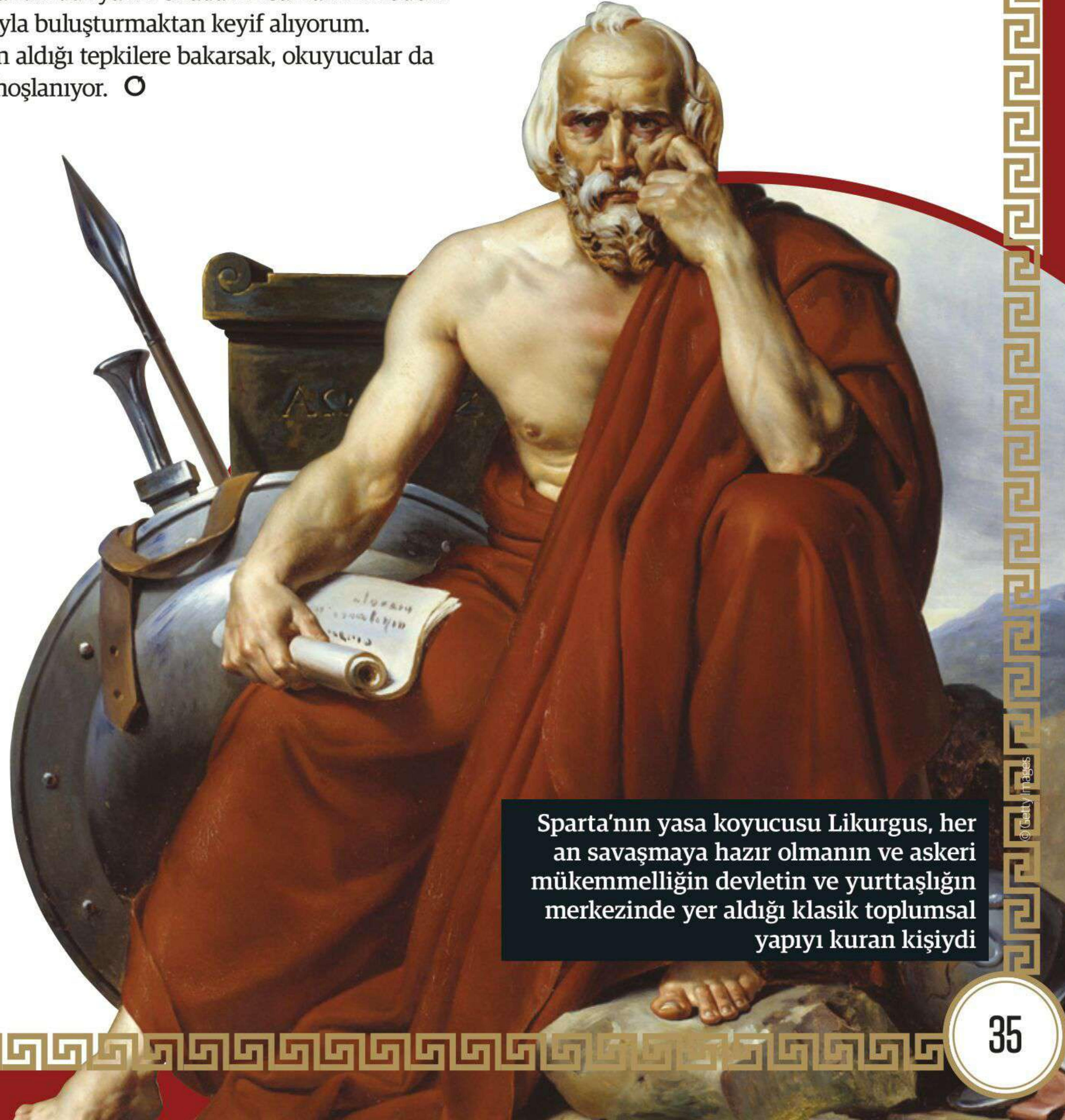
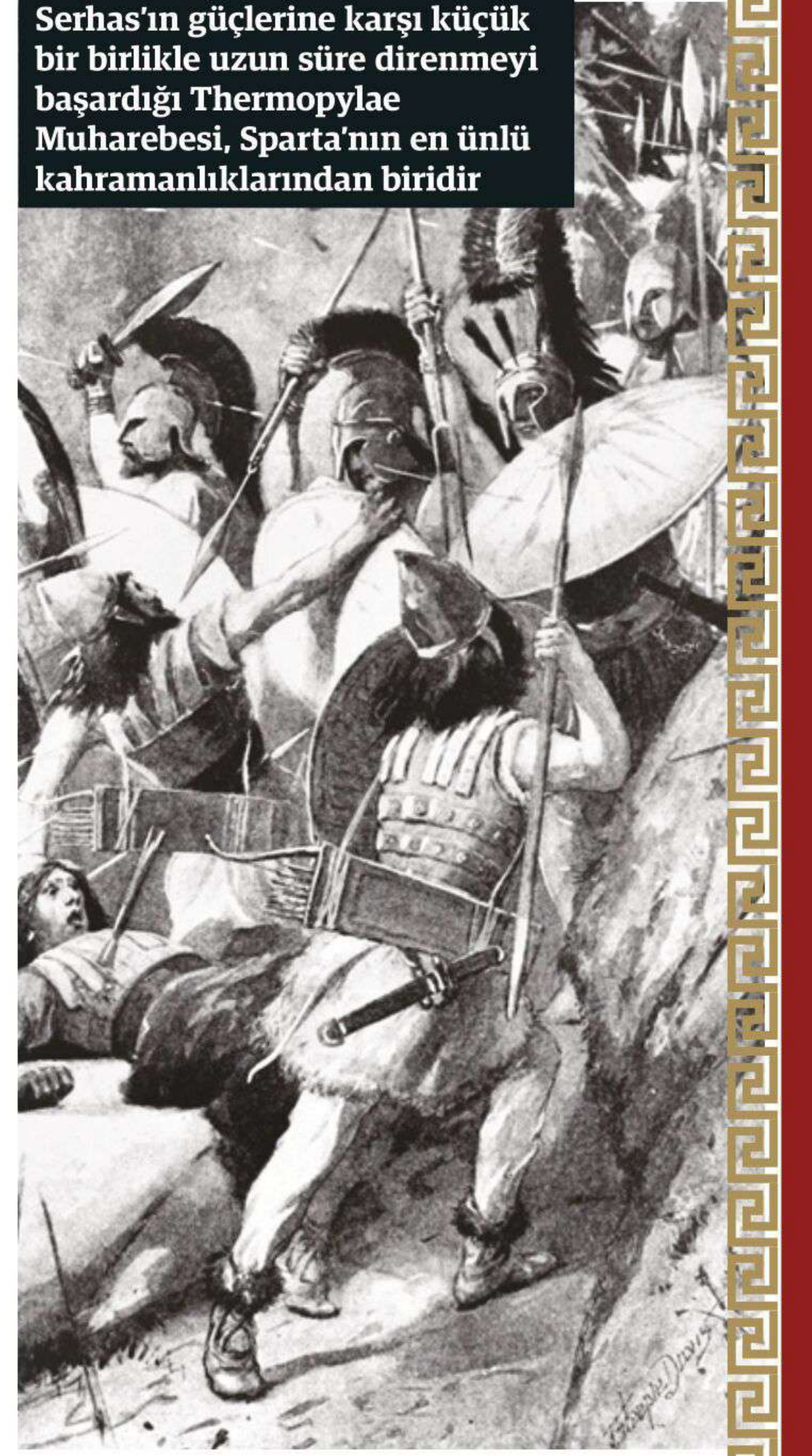
Örneğin, bir akşam yemeğinde Sokrates'in dans ettiğine ve genç Platon'un bilek güreşinde bir rakibini yenmeye hazırlandığına tanıklık ediyoruz. Aslına bakılırsa bölümlerin tamamını ben yazmadım; Atinalı yazarların kendilerine dair yazdıklarını yorumlayıp düzenledim. Açıkçası Ksenofon kitabı okusaydı bana dava açardı.

**Benzer türde yazdığınız "Antik Roma'da 24 Saat" adlı kitabınız daha mevcut. Bu tarzda özellikle keyif aldığınız bir şey mi var?**

Onları destekleyen ve var eden bir toplum olmaksızın "önemli kişileri" anlamamız pek mümkün değil. Bence tarihçiler genellikle sadece önemli kişilere odaklanıyor ve bunun için fazla zaman harcıyorlar. İçinde bulundukları toplumların onları doğar doğmaz neden silik figürler haline getirmedikleri ve bu toplumlarda nasıl sivrildikleri üzerinde pek durmuyorlar.

Uyum sağlamayan kişileri yüreklendiren çok az toplum vardır ve önemli kişiler tabiatları gereği uyumsuzdur. Bu bakış açısıyla, örneğin Sparta'da öne çıkan önemli insanların sayısını daha hoşgörülü bir topluma ev sahipliği yapan Atina'dakilerle bir karşılaştırmak... Önemli kişileri önemli yapan belki de sıradan insanlardır. Bu yüzden, antik dünyanın sıradan insanlarını modern okuyucuyla buluşturmaktan keyif alıyorum. Kitapların aldığı tepkilere bakarsak, okuyucular da bundan hoşlanıyor. ○

Kral Leonidas'ın, Ahemeniş İmparatorluğu'nun Pers kralı Serhas'ın güçlerine karşı küçük bir birlikle uzun süre direnmeyi başardığı Thermopylae Muharebesi, Sparta'nın en ünlü kahramanlıklarından biridir



Sparta'nın yasa koyucusu Likurgus, her an savaşa hazır olmanın ve askeri mükemmelliğin devletin ve yurttaşlığın merkezinde yer aldığı klasik toplumsal yapıyı kuran kişiydi





# TAC MAHAL'İN GİZEMLERİ





# Pek çok kişi Bâbüş imparatoriçesi Mümtaz Mahal'in Agra Şehrindeki türbesinin dünyanın en zarif yapısı olduğunu düşünüyor. Bu göz alıcı türbe aynı zamanda kocasının ona duyduğu aşkın katıksız bir ifadesi

Yazan: John Man

1628'de Hindistan'daki Türk devleti Bâbüş İmparatorluğu'nun beşinci hükümdarı olan Şah Cihan, liderlik rolünün getireceği badirelere iyi hazırlanmıştı. Entriķa ve savaşın hüküm sürdüğü bu dünyada, canından çok sevdiği kraliçesi Ercümend Bânü Begüm'ün veya ona bahşettiği unvanla Mümtaz Mahal, yani "sarayın mücevheri"nin ona verdiği nasihatlerin bunda payı büyüktü.

Çift, yaklaşık 20 yıl öncesinde, Şah Cihan 15, Ercümend Bânü Begüm ise 14 yaşındayken nişanlanmıştı. Geleneksel anlatıya göre, Prens Hürrem (Şah Cihan'a doğduğunda verilen isim) kraliyet çarşısında dolaşırken, bir tezgâhta ipek ve boncuk satan Ercümend Bânü Begüm gözüne ilişmiş ve ona ilk görüşte âşık olmuştu. Gerçekte ise Ercümend Bânü Begüm, sarayda yer edinmiş Afgan bir ailenin kızıydı; hem dedesi hem de babası saraydaki üst düzey yöneticilerdendi. Sebebi bilinmemekle birlikte, ikilinin nişanlılığı tam beş yıl sürdü. 1612'de Ercümend Bânü Begüm'le evlenmeden önce Şah Cihan'ın

başka kadınlardan iki çocuğu olmuştu.

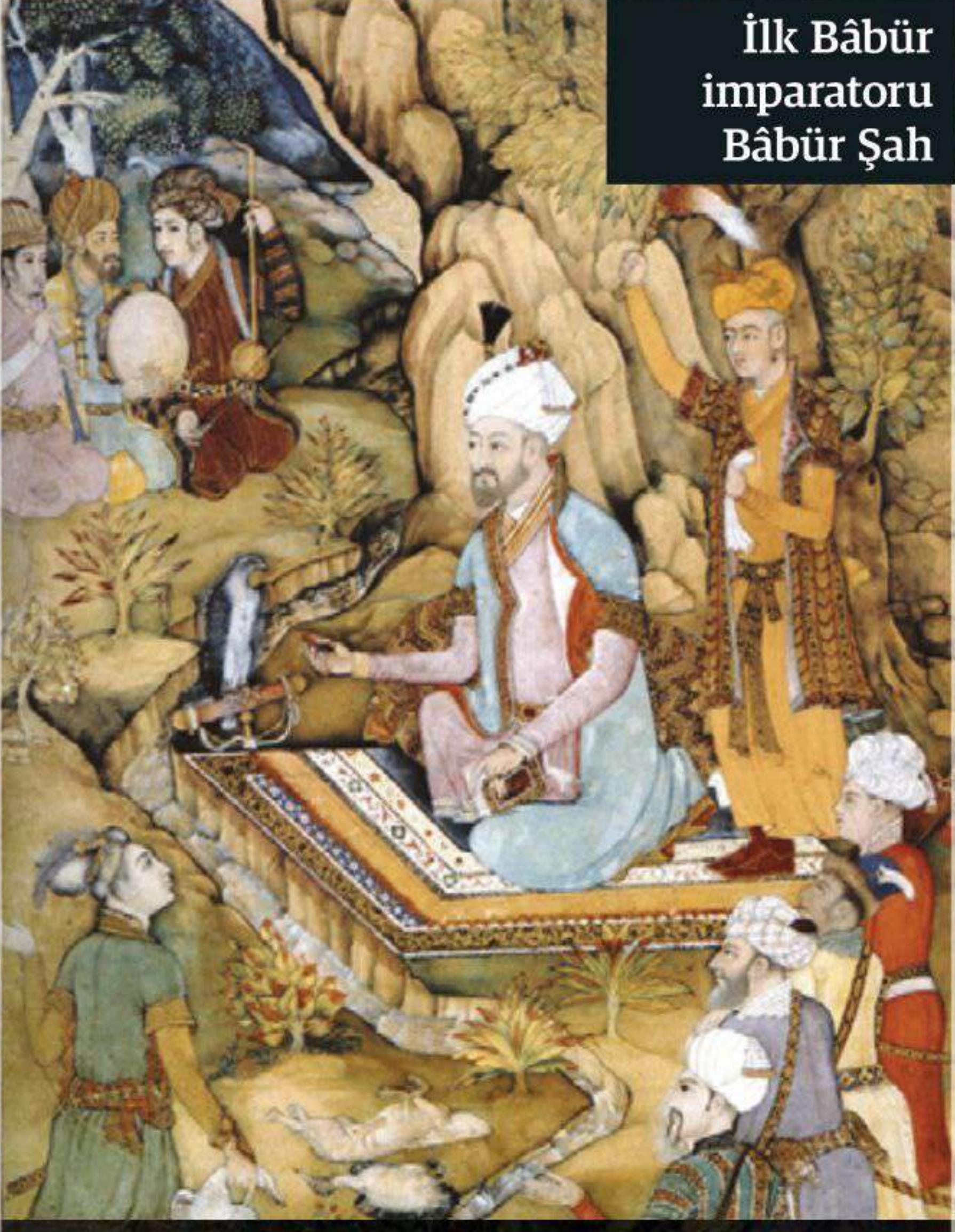
O zamanlar tahtın meşru varisi olan Şah Cihan, geleceğin imparatoru Cihangir'in üçüncü oğluydu. Dedesi ise, Bâbüş İmparatorluğu'nun kurucusu olan Bâbüş Şah'ın fetihlerini daha da genişletip, imparatorluğun hükümünü Hindistan'ın içlerine kadar yayan Ekber Şah'tı. "Bir hükümdar her daim fetih peşinde olmalıdır." sözü Şah Cihan'ın dedesi Ekber Şah'a aittir. Hatta ona Hürrem ismini veren de Ekber Şah'tı. Bir münecim, torununun önemli bir insan olacağını söyleyince Ekber Şah onu hemen kanatları altına almış, çocuğun eğitimini ve himayesini çocuksuz eşi Rukiye'ye emanet etmişti. şefkatli ellerde büyüyen Şah Cihan, 1605'te babasının tahta geçmesinin ardından, Bâbüş İmparatorluğu'nun ana sarayı olan Agra sınırlarındaki Kızıl Kale'de veliaht olarak eğitim görmeye başlamıştı.

22 yaşına geldiğinde, babası, Hürrem'i sınamaya karar verdi ve Bâbüşlerle 80 yıldır savaş halinde olan Hindu grup Racputların

isyanını bastırması için 200.000 askerden oluşan bir orduyu komuta etmesini istedi. Bu etkileyici sefer zaferle ve Racputların, Bâbüşlerin hâkimiyetini kabul ettikleri bir antlaşmayla sonuçlandı. İki yıl sonra Cihangir, Bâbüş egemenliğini Hindistan'ın güney iç kesimindeki Dekken (bugünkü Madya Pradeş) bölgesine kadar genişletmesi için oğlunu tekrar sefere yolladı. Hürrem bu sefer sırasında kısmi bir başarı elde etse de Cihangir, oğlunun başarılarına karşılık ona "dünyanın şahı" anlamına gelen Farsça Şah Cihan unvanını verdi ve o andan itibaren Hürrem bu isimle tanınır oldu.

Bu sırada, akrabalık ilişkilerinin hüküm sürdüğü devlet katında husumetler nedeniyle ayrılıklar yaşanmaktaydı. Bu husumetin başkahramanı, Şah Cihan'ın hem kayınpederi hem de üvey annesinin erkek kardeşi olan Asaf Han'dı. Asaf Han, İmparator Cihangir'e karşı tavır almıştı. 1622'de Şah Cihan da ona katıldı ve dört yıl boyunca babasına karşı isyancı olarak savaştı.





İlk Bâbür  
imparatoru  
Bâbür Şah

## BABÜRLERİN YÜKSELİŞİ

Bâbürlerin geçmişi Tac Mahal'in inşasının 400 yıl öncesine, Cengiz Han'ın o güne kadarki en büyük kara imparatorluğunu kurmaya giriştiği 13. yüzyıl başlarına uzanıyor. O dönemde tüm insanlığın beşte birinin hükümdarı olan torunu Kubilay Han, Cengiz Han'ın krallığını miras alıp, topraklarının büyüklüğünü ikiye katladı. Kubilay'ın ölümünün üzerinden henüz yüz yıl geçmeden Moğol İmparatorluğu çöktü fakat dünya fatihi olmayı arzulayan bir başka lidere, yani Timur'a ilham verdi. Kökenlerinde Türklük ve Müslümanlık bulunan Timur, günümüzde Özbekistan'ın bulunduğu topraklarda doğdu ve Moğollukla ilgisi olmamasına rağmen Cengiz Han'a öykündü. Ne var ki 1405'te Çin seferi sırasında hayatını kaybetti. Beş nesil sonra, Timur'un imparatorluğu tarihe karışmışken, onun soyundan gelen Bâbür Şah, Kuzey Hindistan'a kaçıp Bâbür Hanedanı'nı kurdu. Bâbür Şah'ın torunu Ekber Şah tüm kuzey Hindistan'ı barışın, gösterişli bir sanat anlayışının ve dini hoşgörünün hüküm sürdüğü bir rejim altında toplayarak, imparatorluğunu Hindistan'da hâkim güç haline getirdi. 1628 yılına gelindiğinde Bâbür İmparatorluğu, Şah Cihan unvanıyla tanınan torunu Hürrem'e miras kaldı.



Mumtaz  
Mahal





Fakat nihayetinde babası isyanı bastırıp oğlunu saraya geri getirdi ve veliaht olarak burada alıkoymdu.

Tüm bunlar yaşanırken Mümtaz Mahal, Şah Cihan'ın biricik gerçek aşkı olmuştu. Güzelliği dillere destandı. Sarayın şairlerine göre öyle güzeldi ki "ay bile Mümtaz Mahal'in önüne çıkmaya utanıp yüzünü saklıyordu." Hayatlarını birbirlerine adanmışlardı. Onlar hakkında yazılanlar, "birbirlerine ne kadar düşkün olduklarından, ne kadar iyi anlaştıklarından ve Şah Cihan'ın Mümtaz Mahal ile arasındaki samimiyetin, ona duyduğu aşkın ve gösterdiği lütfun saraydaki herhangi birinden katbekat fazla olduğundan" bahsediyordu. Mümtaz Mahal aynı zamanda onun "ortağı, refakatçisi, sırdaşı ve en yakın dostuydu." Seferler de dâhil birbirlerinden nadiren ayrılırlardı.

1628'de Şah Cihan imparator olduktan sonra, Mümtaz Mahal kocasının saray ve hükümdarlık hayatında da yer edindi; hatta Dekken fethini tamamlamak için çıktığı seferde bile onun yanındaydı. 1631 Haziran'ında Agra'dan 700 kilometre uzakta, imparatorluğun güney sınırındaki Burhanpur şehrinde kader onlar için ağlarını ördü. 37 yaşındaki Mümtaz'ın doğurduğu 13 çocuktan yedisi hayatta kalabilmişti ve tekrar doğum yapmak üzereydi. Fakat bu sefer işler yolunda gitmedi. Kanaması vardı. Sonunun yakın olduğunu anlayan Mümtaz, Şah Cihan'ı çağırması için en büyük kızını gönderdi. Ne var ki Şah Cihan'ın da elinden bir şey gelmiyordu. Söylentiye göre Mümtaz Mahal, Şah Cihan'a kendisi için gelmiş geçmiş en güzel türbeyi yaptırtmasını vasiyet etti ve 17 Haziran günü kocasının çaresiz bakışları altında hayata gözlerini yumdu. Dünyaya getirdiği Gauhara adındaki kız çocuğu 75 yaşına kadar yaşayacaktı.

Şah Cihan kedere boğulmuştu. Bir hafta boyunca ağzına tek lokma sürmedi, tüm

eğlenceleri yasakladı ve iki yıl boyunca çok sade görünümlü yas giysileri giydi. Tuttuğu yas nedeniyle erkenden yaşlanmıştı. Kır saçları ve sakalı tümünden beyaza döndü, omuzları çöktü, kamburu çıktı. Bu sırada kraliçenin naaşı Agra'ya götürülmüş ve Şah Cihan'ın bir soyludan türbe yaptırmak üzere satın aldığı, nehir kenarındaki bahçeye yerleştirilmişti.

Büyük aşkının türbesi için güzel bir yer seçmişti. Yamuna Nehri'nin güney kıyısında, nehrin u şeklinde kıvrım yaptığı bir kısımda bulunan bölge hem sağdan hem de soldan nehir manzaralıydı. Bunun yanı sıra, Agra'nın nehir kenarındaki 44 bahçesinin pek çoğunu ve erken dönem Bâbü imparatorlarının ana sarayı olan devasa kaleyi de görüyordu. Büyük bir ziyafetle duyurulan bu kararı, bugünkü Afganistan sınırları içindeki Bedaşan'da yaşayan ve aynı zamanda sarayın resmi tarihçisi olan usta Pers mimar Nâdirü'l-asr Üstâd Ahmed'in nezaretinde yapılan

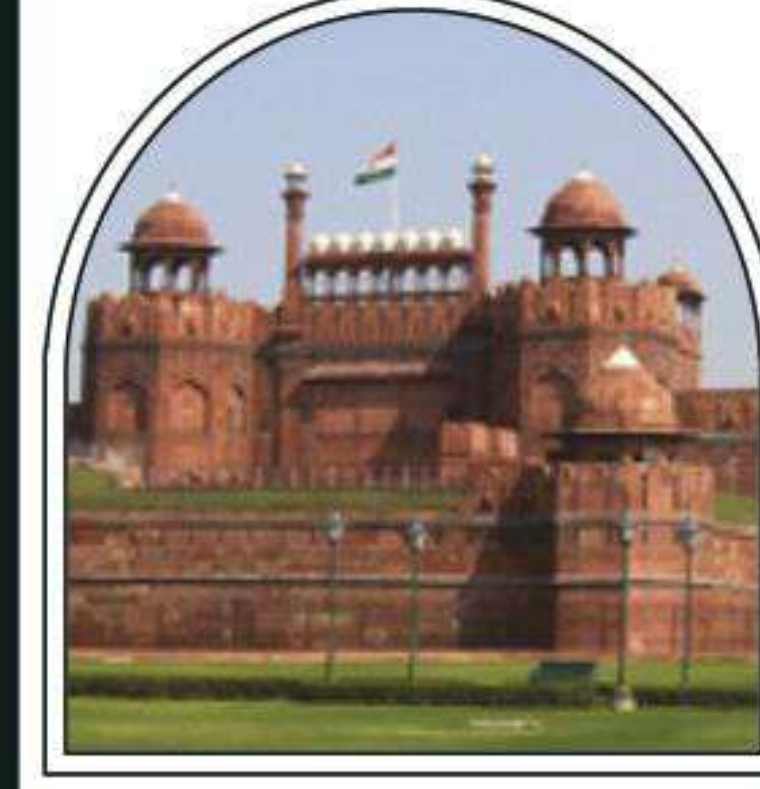
titiz bir planlama izledi. Mimarlık ve dekorasyon konularında uzman olan Şah Cihan'ın da yapının tasarımına katkı sunduğu neredeyse kesin olarak biliniyor; hatta belki de baş tasarımcı bizzat kendisiydi.

Tasarım konusunda ona ilham kaynağı olan emsaller de vardı. Bunların başında, geleneksel Pers mimarisi ve babasıyla büyük babasının türbeleri geliyordu. Fakat karısı için tasarlanan bu kabir öncekilerden çok daha ihtişamlı olacaktı; hem bir mezar hem de bahçeleri, minareleri, yüksek sütunları ve kubbesiyle bir hac yeri işlevi görecek. Diğer projelerin kayıtlarından anlaşıldığı kadarıyla, tüm bunlar ahşap modeller kullanılarak planlanmıştı. Yapının tümü, birbiriyle uyumlu emsalsiz işlemleri ve oymaları olan beyaz mermerle kaplanacaktı. Brahman saflığını ve otoritesini temsil eden beyaz mermer, ek yapıları oluşturan ve Kşatriya savaşı kastının

"KARISI İÇİN  
TASARLANAN  
BU KABİR  
ÖNCEKİLERDEN ÇOK  
DAHA İHTİŞAMLİ  
OLACAKTI"

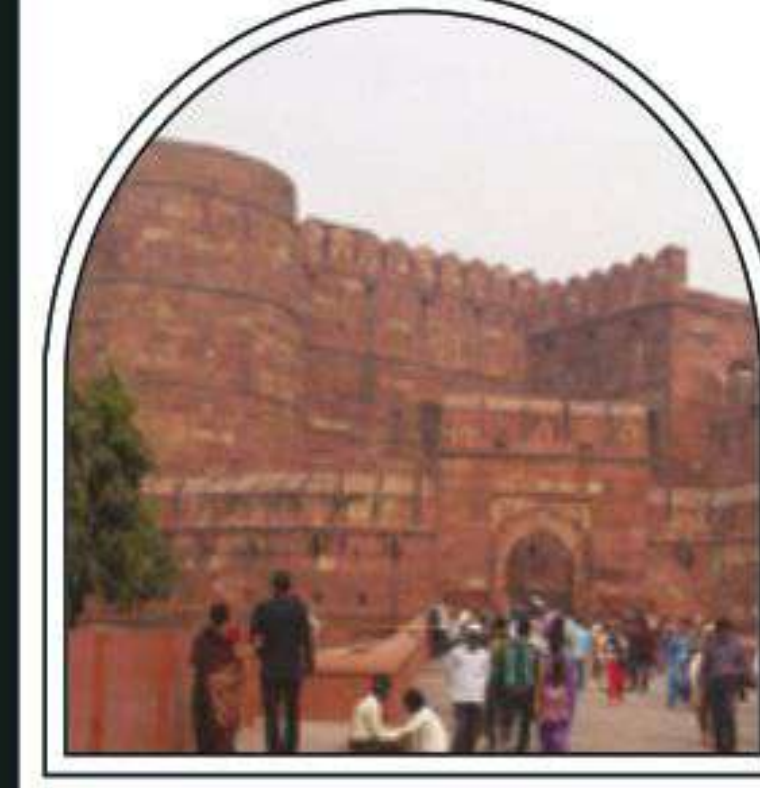
## ALTIN ÇAĞIN MİMARİSİ

Mimarinin erbabı ve hamisi olan Şah Cihan zamanında Bâbü mimari tarzı zirve noktasına ulaştı. Bâbü yapılarında kubbeler, minareler, büyük salonlar ve kemerli girişlerin yanında, zarif ve hassas oyma işlemler göze çarpıyor



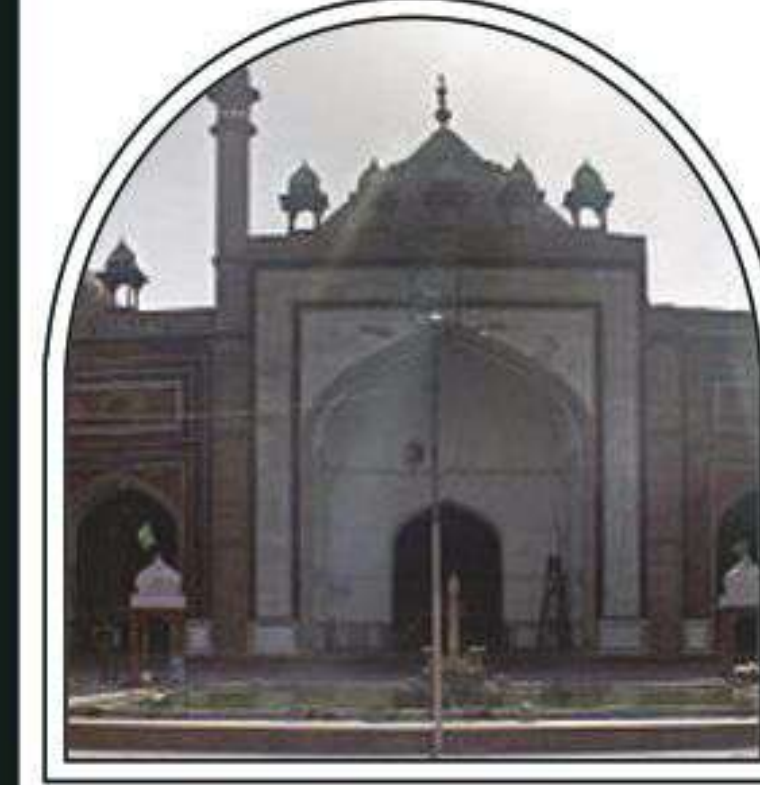
### Kızıl Kale, Delhi

Kızıl kumtaşıdan inşa edilen kale 1648'den itibaren Bâbü devletinin merkeziydi. Farklı tarzlarda bir dizi köşkten oluşan kalenin Bâbü'nün mimari alandaki yaratıcılığının zirvesi olduğu düşünülüyor. Kızıl Kale'nin mimarı, Tac Mahal'in de baş mimarındır.



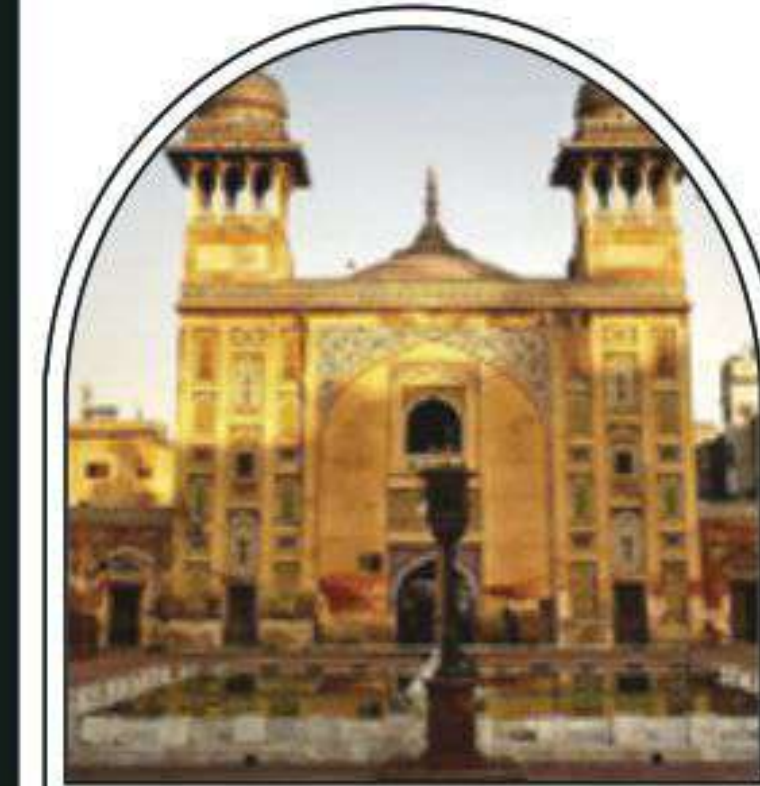
### Agra Kalesi, Agra

Yaklaşık 380.000 metrekarelik bir sarayı ve hisarı içeren, kızıl kumtaşıdan yapılmış bu kale, Bâbülerin lideri Ekber Şah'ın ilk büyük mimari projesiydi. Kale, Bâbü İmparatorluğu'nun merkezi ve hazine dairesiydi. Bu devasa yapıyı 4.000 kadar işçi 8 yıl boyunca çalışarak inşa etti.



### Cuma Camii, Agra

Şah Cihan 1648 yılında Cuma Camii'nin inşasına başlanmasını emretti. En büyük kızı Cihanara için kızıl kumtaşıdan ve mermerden yaptırdığı, üç kubbesi ve kanat benzeri revakları olan camiye tamamlamak için 5.000 işçi altı yıl boyunca çalıştı.



### Vezir Han Camii, Lahor

1635-1642 yıllarında Lahor'da inşa edilen bu cami, ismini Pencap bölgesinin valisi ve Şah Cihan'ın hekimi, Vezir Han olarak bilinen İlmüddin Ensari'den aldı. Cami, özellikle mavi renkteki çinileriyle ünlü.



### Şalemar Bahçeleri, Lahor

1641-1642 yıllarında kurulan bahçelerde, oyma motiflerle süslenmiş bir duvarla çevrili üç teras ve 410 fiskiye bulunuyor. Gölleri dolduran fiskiyeler bunaltıcı yaz günlerinde ziyaretçilere rahatlatıcı bir serinlik sunuyor.



Şah Cihan ve Bâbü Ordusu, Cuma Camii'nin hemen dışında



## TAC MAHAL

İslam, Hinduizm, Türk, Pers ve Hint geleneklerini birleştirerek zarif bir bütünlük yaratan Tac Mahal, sanatsal ve mimari yetkinliği gözler önüne seren bir başyapıt.

**Alem**  
Tepedeki bu pirinç kısım aslında altın kaplamaydı fakat altın 1803'te İngiliz askerler tarafından çalındı.

**Kubbe**  
Kusursuz bir kürenin dörtte üçlük kısmından oluşan bu kubbe mezarın üzerinde 74 metre yükseliyor ve mezarın bulunduğu salona gözle görünür bir ferahlık katıyor. Toplam 4 metre kalınlığında çift katlı duvara sahip kubbe 12.000 ton ağırlığında. Taş cıvatarla birleştirilen iki duvar, kubbeyi kendinden destekli kılıyor.

**Kameriye**  
Tavanı kubbe şeklinde olan bu dört çardak, minarelerle aynı hizadaki sütunların üzerinde yer alıyor.

**Pahlı köşeler**  
Köşelerde 45 derece açıyla kesilmiş pahlılar, türbenin kare şeklini törpülüyor ve minarelerin tasarımıyla bir bütünlük oluşturmasını sağlıyor.

**Kaide**  
Bu güçlü kaide Tac Mahal'i yerden 6,7 metre yükselterek su baskınlarından koruyor.

**Minareler**  
Dört ince uzun minarenin her biri 41,6 metre yüksekliğinde. Tepelerindeki sekizgen kubbeleri kuleciklerle kaidenin köşelerinde yer alıyorlar. Bir deprem anında türbenin üzerine düşmelerini önlemek için hafif dışa eğimli inşa edilmişler.

**Mermer**  
Saflığı, maneviyatı ve aydınlanmayı simgeleyen beyaz renk, türbeyi, Mümtaz Mahal'in cennetdeki evinin dünyadaki yansımasına dönüştürüyor.

**Frizler**  
Kur'an-ı Kerim'den çok sayıda alıntının yer aldığı süslemeler, siyah arduvazın mermer içerisine kakma tekniği kullanılarak uygulanmasıyla yapılmış. Alıntılar genelde kıyamet günü, ilahi merhamet, müminlerin mükâfatı ve Cennetle ilgili... Hat süslemeleri, Pers diyarından gelen ve Şah Cihan'ın "Emanet Han" unvanını verdiği Abdul Hak Şirazi tarafından nesih yazı karakterleriyle yazılmış.

metanetini simgeleyen kırmızı kum taşıyla tezatlık oluşturuyordu.

İnşa çalışması başlamadan önce halledilmesi gereken meseleler vardı. "Sarayların tacı" anlamına gelen Tac Mahal, nehrin kıvrım yaptığı bir noktada tam kenarına inşa edilecekti. Taşkınlarından nasıl korunacaktı? Akıntıların kıyıya çekilen seti aşındırması nasıl önlenecekti? Bu sorunlara bulunan çözümler hem özgün hem de zekiceydi. Zeminde açılan derin çukurlar moloz ve kireçle dolduruldu ve böylece temel kazıkları oluşturuldu. Kemerlerle birbirine bağlı olan bu kazıklar sayesinde Tac Mahal, onu en yüksek taşkınların dahi üzerinde tutan bir temelin üzerinde yükselecekti. Benzer şekilde nehir

kıyısına yerleştirilen kazıklar ve üzerine örülen taş duvarsa kıyı kesimini sağlama alıyordu.

Sıra binanın kendisine gelmişti. İki katmanlı duvarlar beyaz mermer kaplı tuğladandı. Bunların üzerine eklenen üçüncü bir tuğla katmanı ise iskele görevi görüyordu. Tam sayı bilinmemekle birlikte, yaklaşık 20.000 işçinin tuğlaları pişirip taşıdığı, bir yandan da diğer işçilerin 325 kilometre batıda bulunan Racastan eyaletinin Makrana şehrinden mermer getirdiği söyleniyor. Mermer, Bâbürlerin en sevdiği inşaat malzemesiydi ve en çok tercih edilen mermer kaynakları Makrana'da bulunmaktaydı. Bu kaynaklar o günlerden günümüze kadar pek çok medeniyetin gözdesi oldu. Örneğin, ABD'deki Beyaz Saray da Makrana mermeriyle inşa edilmiştir.

Tac Mahal'in inşasını izleyen bir görgü tanığı, inanılmaz uzunluk ve genişlikte mermer blokları gördüğünü ve bu mermerleri taşıyan devasa yük arabalarını 20'li ya da 30'lu gruplar halinde çeken güçlü öküzlerin kan ter içinde kaldığını anlatıyor. Bu mermerler alçak kabartma (rölyef) ve çoğu yurtdışından getirtilen 28 farklı türde değerli taş kakmalarla bezendi. Yeşim taşı, lal taşı ve elmaslar Hindistan'dan, mermerlerin içerisine renkli taş kakma tekniğiyle yapılmış süslemelerdeki karnelyan Irak'tan, firuze Tibet'ten, akik Yemen'den, mercan Kızıldeniz'den, oniks ve ametist ise Pers topraklarından gelmişti. Öte yandan, türbenin muhteşem kubbesi Mimar Sinan'ın öğrencisi İsmail Efendi tarafından inşa edildi. Yapının çevresini boylu boyunca saran



**Bahçe**

Kitâb-ı Mukaddes'teki Cennet Bahçesi'nin dünyadaki tasviri olan bahçenin kanalları da Cennet Bahçesi'nin ırmaklarını simgeliyor. Kusursuz bir simetriye sahip bahçe dört bölüme ayrılıyor. Bu dört bölüm, orijinal tasarımda yine her birinde dört çiçek tarhı bulunan dört kısma bölünüyor (çim döşenmeden önce toplamda 64 çiçek tarhı bulunuyordu).

**Süslemeler**

Mermer ve kumtaşı içerisine oyulan çiçekler Bâbükrallığı temsil ediyor. Şah Cihan'ın hükümdarlığı sırasında Hindistan'ın "dünyanın gül bahçesine" dönüştüğü söylenir.

**Havuz**

Bu havuz, müminlerin Cennette susuzluğunu gidereceği havuzu simgeliyor.

**Asıl salon**

Mümtaz Mahal ve Şah Cihan'a adanmış türbelerin bulunduğu kısım, üzerinde oyma işi süslemelerin bulunduğu mermer bir paravanla çevrili. Merkezdeki alanı, Cennetin sekiz kapısını temsil eden sekiz odacık çevreliyor.

Yâsîn Sûresi'ni ise yine İstanbul'dan giden Hattat Serdar Efendi nakşetti.

Bu hummalı çalışmanın sonucunu yıllar boyunca yalnızca işçiler görebildi çünkü yapı, tuğlalarla kurulmuş bir iskelenin ardına gizlenmişti. 1648'de, 16 yıl süren uğraşın ardından türbe artık hazır. Şah Cihan'ın, halk arasından isteyenlerin tuğlaları alabileceğini ilan etmesinin ardından dıştaki iskele çabucak söküldü.

Çevresindeki yapıların da bitmesiyle birlikte inşa toplam 22 yıl sürmüştü. 1654'te tamamlanmasının ardından, hacıların ve her yıl düzenlenen anma etkinliklerinin merkezi haline geldi. Ana oda, Şah Cihan ve arkadaşlarının anma, etkinlik ve kutlama salonuydu. Bu sayede Tac Mahal, içerisinde mezar, anıt, tapınak ve

eğlence merkezi barındıran bir yapı kompleksi haline geldi. Mezar önceleri yalnızca Şah Cihan ve maiyetindekiler tarafından ziyaret edilse de çok geçmeden dünyanın en önemli mimari eserlerinden biri olarak nam saldı.

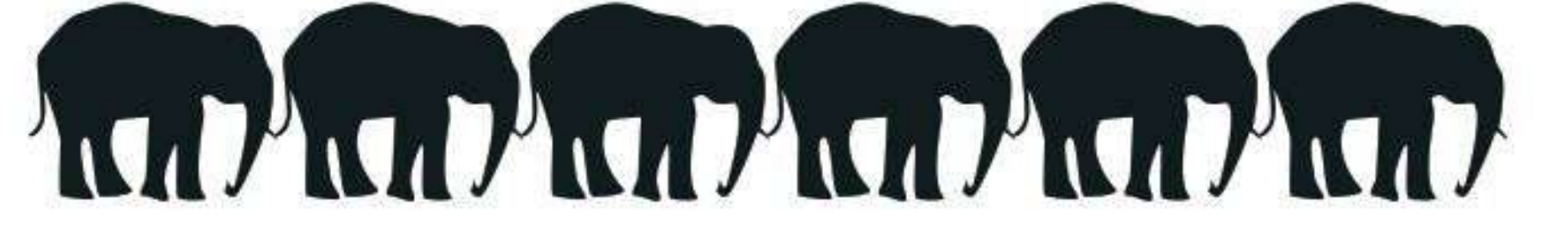
Bâbükrallığı'nun sonraki dönemlerinde Tac Mahal, Hz. Muhammed'in Medine'deki mezarıyla aynı unvanı paylaşarak, "Aydınlık Mezar (Ravza-i-Munawara)" şeklinde anılmaya başlandı. Tarihçi John Roberts'ın *Dünya Tarihi* adlı kitabında belirttiği gibi, "Tac Mahal, dünyanın en güzel yapısı sıralamasında Kurtuba Camii'nin tek rakibi olabilir." Her yıl Tac Mahal'i ziyaret eden milyonlarca kişi de bu düşünceyi doğruluyor.

Tac Mahal'in uzaktan büyüleyici bir görünümü var; nehrin, gökyüzünün, güneş ve ay ışığının

# SAYILARLA TAC MAHAL

# 1000

fil yapı malzemelerini taşımak için kullanıldı



# 20.000

işçi kuzey Hindistan'dan gelip çalıştı

# 28

çeşitli kıymetli ve yarı kıymetli taş kullanıldı

# 5.000.000

kişi her yıl ziyaret ediyor

# 12.000

Kubbenin ağırlığı

TON

# 22

yıl süren inşa çalışmasının sonucu





# GELMİŞ GEÇMİŞ EN ROMANTİK JESTLER



## Kanuni'nin en büyük aşkı

Osmanlı İmparatorluğu tarihindeki en büyük aşk hikâyesi kuşkusuz Kanuni Sultan Süleyman ve Hürrem Sultan arasında yaşandı. Kanuni'nin Hürrem'e yazdığı tutkulu ve dillere destan şiirler bu aşkı gözler önüne seriyordu.



## Bir kraliçeye adanmış bahçeler

Antik Dünyanın yedi harikasından biri olan Babil'in Asma Bahçeleri'nin, Kral II. Nebukadnezar tarafından karısı Amytis için yaptırıldığı söyleniyor. Amytis, kuzeybatı İran'da bulunan anavatanı Med ülkesindeki yeşil tepeleri çok özlediğinden, bu özlemine Babil'in Asma Bahçeleri'yle gideriyordu.



## Aşka feda edilen taht

1936'da İngiltere Kralı VIII. Edward, büyük aşkı Amerikalı Wallis Simpson daha önce evlenip boşanmış olduğundan onunla evlenemeyeceğini öğrendi. Edward, onsuz yaşamaktansa tahttan vazgeçmeyi seçti. Sayısız kadın bu jestinden ötürü Edward'a hayranlık beslerken, bazı önemli isimlerse onun zayıf olduğunu iddia etti. Evliliğin ardından sosyal çevrelerinden dışlanan çift yurt dışına taşınmak zorunda kaldı. Bu arada VIII. Edward, 20 Ocak 1936'da kral ilan edilmesinin ardından ilk yurt dışı ziyaretini Eylül ayı başında Türkiye'ye yapmış ve Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'le görüşmüştü. Kral'ın heyetinde Wallis Simpson da vardı.

Oğlu tarafından  
hapsedilen  
Şah Cihan, Tac  
Mahal'i kulenin  
balkonundan  
izleyebiliyordu



sürekli değişen dansı yapının üzerinde çeşitli şekiller ve dokular oluşturuyor. Bahçenin bitiminden bakıldığında Tac Mahal'in orta kanaldaki suya yansıyan aksi, adeta suyun üzerinde yüzüyormuş gibi bir görüntü oluşturuyor. Bu görüntüyü tarif edecek kelime bulamayan sayısız yazar; mağrur, rüya gibi, yüce, ruhani ve benzeri sıfatları sıklıkla kullanmış olsa da yapının insanda uyandırdığı duyguları anlatmaya ancak metaforların gücü yetiyor. Bir şairin de dediği gibi, "taşa kazınmış bir şiir, zamanın yanına düşen bir gözyaşı damlası..."

Kompleks, türbeden çok daha fazlasını barındırıyordu. İçerisinde bir cami, hacılar için misafirhaneler, yoksulların sadaka toplayabileceği bir alan, çarşı (günümüzde çarşının büyük bir bölümü yok edildi, geri kalan kısmı ise sonradan inşa edilen binalara tahsis edildi), kumtaşından yapılmış ana giriş ve nehrin diğer tarafındaki ünlü Ay Işığı Bahçesi'ne uzanan ve Kitâb-ı Mukaddes'teki Cennet Bahçesi'ni temsil eden bir bahçe bulunuyordu.

580'e 300 metre boyutlarında devasa bir dikdörtgen şeklindeki ana bahçe, her biri dört çiçek tarhına bölünmüş dört eşit bölümden oluşuyordu. Eskiden bu açık alanlar nergis, çiğdem, süsen, lale, yasemin ve leylaklarla doluydu. Hatta meyve ağaçları da vardı ve bunların hasadıyla görevlilerin maaşlarının bir kısmı ödeniyordu. Ne var ki 19. yüzyılda bahçe çimle kaplandı.

Tac Mahal ve çevresindeki diğer yapıların maliyeti inanılmaz boyutlardaydı. Buna bir de Şah Cihan'ın saray giderleri, seferleri, yeni kurduğu başkent Şah Cihan Abâd (bugünkü Delhi) ve 24'ü kısmen veya bütünüyle günümüze

ulaşmış 36 saray ve bahçeyi içeren benzeri görülmemiş inşa programı da eklenince muazzam bir masraf ortaya çıkmıştı. Vergi memurları giderek daha açgözlü oluyor, köylülerin gelirlerinin neredeyse yarısına el koyuyorlardı. Binlerce kişi ülkeden kaçmış ve haydutluk yaygınlaşmaya başlamıştı.

Ne var ki Bâbü'r Hanedanı en büyük darbeyi Şah Cihan'ın üçüncü oğlu Alemgir Şah'tan (Evrengzib) aldı. 1658 yılına gelindiğinde Şah Cihan hastalanmıştı. Oğlu, imparatorluğunu ilan etti ve çok geçmeden güç, paranoya ve bağınazlığın bir araya geldiği bir felakete yol açarak tüm imparatorluğu tehlikeye attı.

Babasını Agra Kalesi'ne hapseden Alemgir Şah, Hinduizm'e karşı da hoşgörüsüz bir tavır takındı. Kalede kilit altında tutulan, elden ayaktan düşmüş babası, kulelerden birinin mermer balkonundan Tac Mahal'i görebiliyordu. Sağlığına kavuşmuştu fakat 1666'da ölene değin burada hapis hayatı yaşayacaktı. İmparatorluğu, veliatlar arasındaki mücadeleler ve önce komşulara, ardından Hindistan'ın gelecekteki

fatihleri İngilizlere karşı verilen savaşlar yüzünden uzun, yavaş fakat istikrarlı bir çöküş dönemine girdi. Tüm bunlara rağmen, en büyük eseri Tac Mahal onun dehasını gösteren bir anıt olarak varlığını korudu. Öldüğünde, ana salonun altındaki odada yatan biricik aşkı Mümtaz Mahal'in yanına gömüldü. Gömüldükleri yerin üstünde birer kenotaf, yani simgesel tabut bulunuyor. Tabutun üzerine, Tac Mahal'in sadece onun eseri olarak görülmemesi gerektiğini ima eden şu ibare yazılmış:

*Mimar bu dünyadan olamaz; çünkü tasarımın ona Cennetten gönderildiğine şüphe yok.* ○

"TAC  
MAHAL'İN  
UZAKTAN BÜYÜLEYİCİ  
BİR GÖRÜNÜMÜ VAR;  
NEHRİN, GÖKYÜZÜNÜN,  
GÜNEŞ VE AY IŞIĞININ  
SÜREKLİ DEĞİŞEN DANSI  
YAPININ ÜZERİNDE ÇEŞİTLİ  
ŞEKİLLER VE DOKULAR  
OLUŞTURUYOR"



# HOW IT WORKS

MERAKLI ZİHİNLERİN EFSANE DERGİSİ



## TEKNOLOJİ

Modern mühendisliğin sunduğu en harika olanaklar ve icatlar

## BİLİM

Çağdaş dünyanın dikkat çeken bilimsel uygulamaları

## UZAY

Güneş sistemi içindeki keşiflerden derin uzaya...

## ÇEVRE

Gezegeneğimizin doğası mercek altında

## ULAŞIM

Kara, hava ve deniz yolculuklarındaki en yeni gelişmeler

## TARİH

Geçmişte yaşanan pek çok gizeme dair cevaplar

## BİLİM VE TEKNOLOJİNİN DÜNÜ, BUGÜNÜ VE GELECEĞİ

**MAYIS-HAZİRAN SAYISI BAYİLERDE!**

TAKİP EDİN [howitworks.com.tr](http://howitworks.com.tr) [f howitworksturkiye](https://www.facebook.com/howitworksturkiye) [@howitworksturkiye](https://www.instagram.com/howitworksturkiye)

Dergilerimizi aşağıdaki sitelerden bedava kargo fırsatıyla satın alabilirsiniz:  
[dergiburda.com](http://dergiburda.com) • [n11.com](http://n11.com) • [gittigidiyor.com](http://gittigidiyor.com) • [hepsiburada.com](http://hepsiburada.com) • [amazon.com.tr](http://amazon.com.tr)



# Bir Bakışta Gotlar Savaşı

İTALYA YARIMADASI, 535 - 554



## Zaman Tüneli

476



Eski bir Roma subayı olan Odoacer, İmparator Romulus Augustus'u tahttan indirir ve kendisini İtalya'nın hâkimi ilan eder. Bu olay, Batı Roma İmparatorluğu'nun çöküşüne işaret etmektedir.

488

Bizans (Doğu Roma) İmparatoru Zeno, İtalya'yı geri almak için Got lider Teoderik'i gönderir. Bu hamle sonucunda, dört yıl sürecektir bir savaş başlar.

493



Teoderik ve Odoacer sonunda ateşkes imzalamaya karar verirler, fakat Teoderik kutlama ziyafeti sırasında Odoacer'i öldürür ve 34 yıl boyunca İtalya'ya hükmeder.

527

I. Justinianus, Bizans İmparatoru olur ve antik Roma İmparatorluğu'nun batıda kaybedilen diğer yarısını yeniden ele geçirmek için bir sefer başlatır.

536-540

Justinianus'un generalleri Belisarius ve Narses çok sayıda önemli şehri ele geçirir, fakat Justinianus ile arası açılan Belisarius, Konstantinopolis'e geri çağırılır.





## Gotlar Savaşı nedir?

I. Justinianus 527'de Bizans İmparatoru olduğunda, İtalyan Yarımadası'nın hâkimi, bir önceki yüzyılda Batı Roma yıkıldığından beri bölgeye hükmeden Gotlardı. Roma İmparatorluğu'nun eski topraklarını tekrar ele geçirmenin yollarını arayan Justinianus, kuzeyden ve güneyden eş zamanlı saldırılar düzenledi. Gotlar aynı anda iki cepheyi birden savunamayınca, General Belisarius komutasındaki güney ordusu Sicilya'dan hareket ederek bölgedeki tüm şehirleri ezip geçti ve nihayetinde Roma'yı da ele geçirdi. Gotlar, iç çatışmalar ve suikastlar nedeniyle bu süreçten dört farklı liderle geçip sonunda 541'de Totila'yı kral seçtiler. Bu aşamada savaşın gidişatı yön değiştirdi ve Totila önce Floransa'yı ardından da Napoli'yi ele geçirdi. Sağlam bir savunması olan Roma'yı es geçip Romalı garnizonların daha seyrek olduğu güneye saldıran Totila, her bir şehrin tahkimatını yerle bir etmesine rağmen, şehirlerde yaşayan halkı kendi tarafına çekme umuduyla onlara merhamet gösterdi. Justinianus bu esnada bir yandan da Perslerle mücadele ettiğinden, iki cephede birden savaşıma sırası şimdi Bizanslılardaydı. Fakat 545'te Perslerle barış antlaşması imzalanınca, Justinianus'un ordusunun Gotları hezimeye uğratması için önünde hiçbir engel kalmadı.

## Biliyor muydunuz?

Bizanslı tarihçi Prokopius, saltanatı boyunca Justinianus'un bir trilyon insanı öldürdüğünü iddia etti. Gerçek rakam muhtemelen 5 milyondur.



## Sonuçları ne oldu?

Justinianus nihayetinde Gotları mağlup etti fakat bu uzun süren savaş, imparatorluğu için fazlasıyla yıkıcı oldu. 20 yıl boyunca devam eden çatışmalar tarım yapmayı imkânsız hale getirip ülkeyi kıtlığa sürükledi. On binlerce kişi açlıktan öldü ve Roma harap oldu. Şehri besleyen su kanalları yok edildi ve bir milyonluk Roma nüfusundan geriye yalnızca 35.000 kişi kaldı. Totila bir muharebe esnasında öldürülünce, Roma Senatosu'nun büyük çoğunluğu, intikam arzusuyla yanıp tutuşan Gotlar tarafından kılıçtan geçirildi. Birkaç yıl içerisinde şehrin dörtte üçü terk edilmiş, surların çevrelediği geniş alanları göz alabildiğine uzanan otlar bürümüştü. İtalya savaş yüzünden öylesine tükenmişti ki Bizans İmparatorluğu ülkeyi daha fazla bir arada tutamadı. Justinianus 565'te ölünce, bir başka Germen kabilesi olan Lombardlar ülkeyi kuzeyden işgal etti. Bizanslılar, deniz yoluyla ikmal yapılabilen birkaç kıyı şehrini savunmayı başardılarsa da klasik Roma İtalya'sının yerinde yeller esiyordu artık.



## Savaşa kimler katıldı?

### I. Justinianus

482 civarı - 14 Kasım 565

Ayasofya'yı da inşa ettirmiş olan Doğu Roma İmparatoru I. Justinianus, Antik Roma'nın topraklarını geri almanın yollarını aradı. Büyük zaferi, imparatorluğunu zora soktu.

### Flavius Belisarius

505 civarı - Mart 565

Justinianus'un Roma seferinin başkumandanı olan Belisarius'un takviye talepleri İmparator tarafından çoğunlukla reddedildi.

### Baduila, namıdiğer Totila

Bilinmiyor - 552

Savaşta en başarılı Ostrogot lideri olan Totila, en nihayetinde Taginae Muharebesi'nde öldürüldü.

541

541-542

552



Ostrogotların kralı olan Totila, Belisarius'un Konstantinopolis'te olmasını ve Bizans İmparatorluğu'na yönelik Pers tehdidini fırsat bilerek İtalya'nın büyük bir bölümünü ele geçirir.

Konstantinopolis ve Doğu Akdeniz'de hiyarıklı veba salgını patlak verir ve en az 10 milyon insanın ölümüne yol açar.



Totila, Taginae Muharebesi'nde öldürülür. Ertesi yıl Narses, Mons Lactarius Muharebesi'nde Ostrogot ordusunun geri kalanını da mağlup eder.



# AVRUPA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

*Geçmişte Avrupa kıtasını tek bir bayrak altında birleştirmeye yönelik çok sayıda girişim oldu. Gelin bunları birlikte keşfedelim*

Yazan Jonathan Gordon

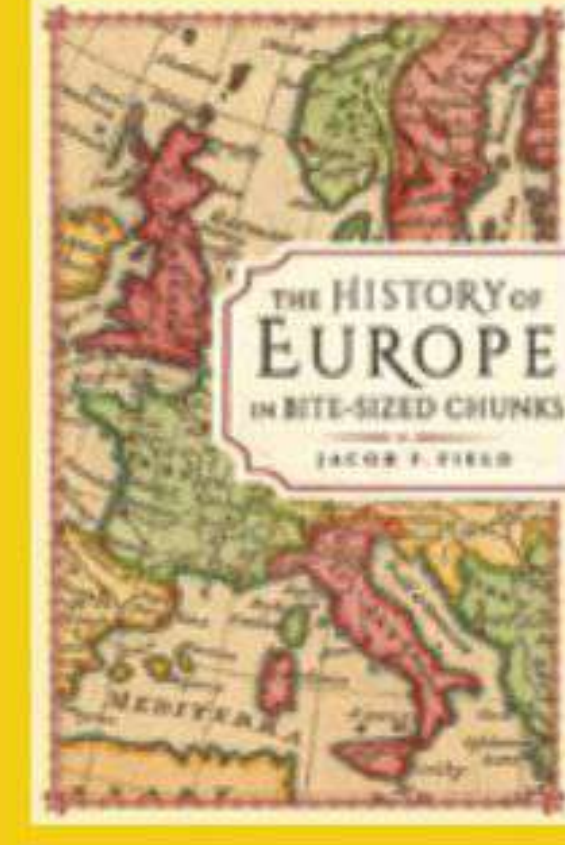


**A**vrupalı devletler arasındaki iş birliği ve karşılıklı dayanışma Avrupa Birliği'nin (AB) kurulmasıyla ortaya çıkmadı. Kökenleri yüzlerce yıl öncesine, Avrupa'daki ilk imparatorluklara kadar uzanan bu yaklaşım çağımızda da hâlâ etkisini sürdürüyor. Öte yandan, kıtayı çoğunlukla fetih ve emperyal hırslar yoluyla birleştirmeye yönelik onca çabanın yanında, Avrupa'yı tek bir yönetim altında birleştirmenin ne anlama geldiği konusunda farklı fikirler olduğunu görüyoruz. Özellikle

ortak yasalar, ortak kurumlar, ortak dil ve kültür konularında tarih boyunca hep fikir ayrılıkları olmuş.

Bu yazımızda, Cambridge Üniversitesi'nde öğretim görevlisi ve yazar Jacon F. Field ile tarih boyunca Avrupa'nın siyasi birliğini hedefleyen altı önemli örneği konuşuyoruz. Bu girişimlerin sonrakilere neler aktardığını, birleşik bir Avrupa görüşünün onlar için ne ifade ettiğini ve bu örneklerin Avrupa Birliği'nin ortaya çıkışındaki etkilerini ele alıyoruz.

**UZMANIN  
ÖZGEÇMİŞİ**



**JACOB F. FIELD**

Doktorasını Newcastle Üniversitesi'nde tarih üzerine yapan Jacon F. Field, Cambridge Üniversitesi'nde öğretim görevlisi. Kanlı savaşlarla dolu dünya tarihini ele aldığı *One Bloody Thing After Another* (Dünyanın Kanlı Tarihi), Overlord Harekâtına dair gerçeklere ve sayılara yer verdiği *D-Day In Numbers* (Sayılarla D-Günü) ve tarihteki en ünlü söylevleri aktardığı *We Shall Fight On The Beaches* (Kumsallarda Savaşacağız) kitapları da dâhil olmak üzere çok sayıda kitabın yazarı olan Field'in son eseri *The History Of Europe In Bite-sized Chunks* raflardaki yerini aldı.

## ROMA İMPARATORLUĞU (MÖ 27 - MS 395)

*Gelecekteki pek çok şeyin ilk örneği*

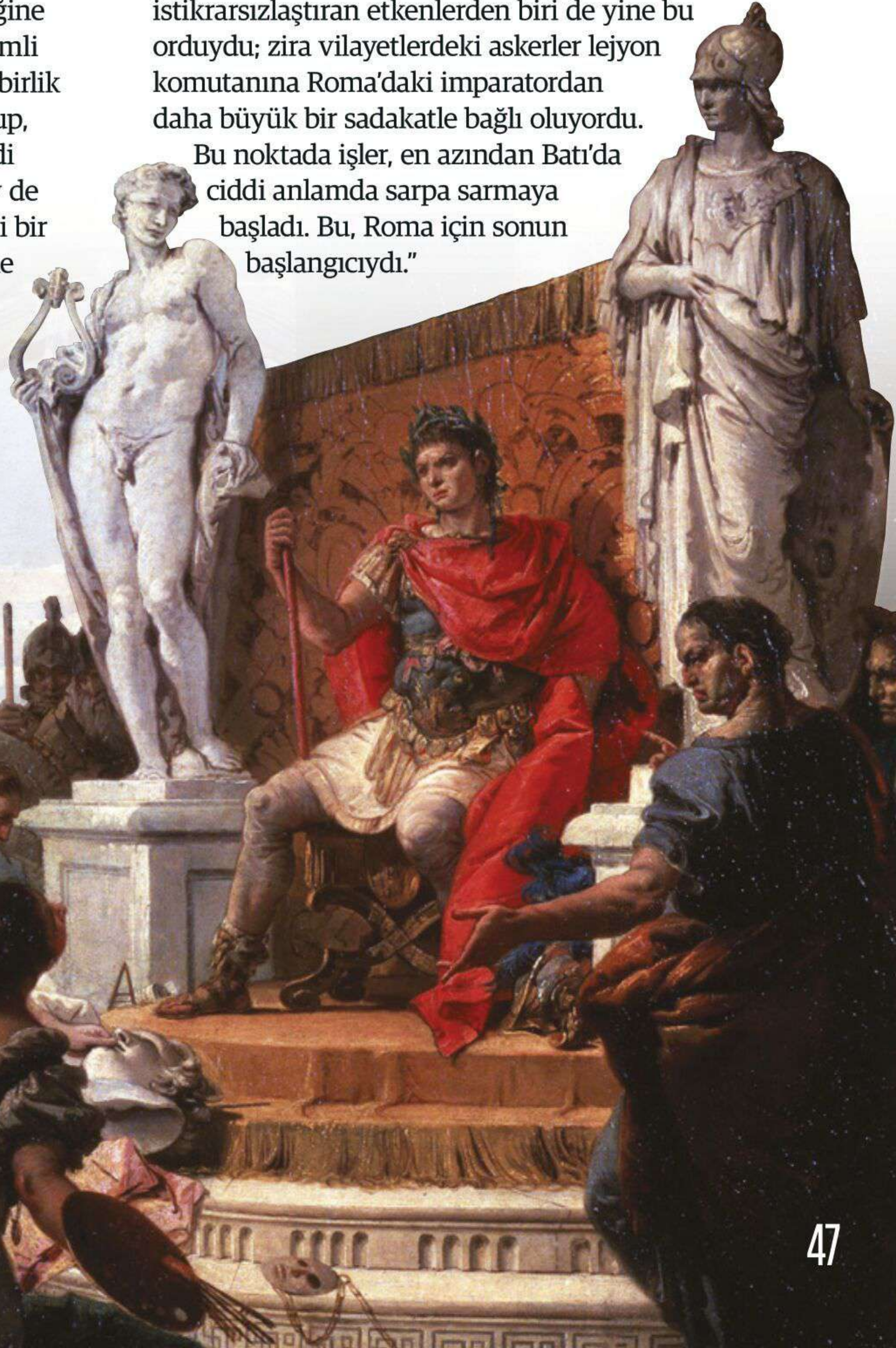
Avrupa kıtasına dair net bir bakış elde etmek istediğimizde tüm yollar Roma'ya çıkıyor. Kıtada Roma İmparatorluğu'ndan önce başka imparatorluklar hüküm sürdüyse de Roma'nın, devasa imparatorluğu idare etme biçimi sınırlarının uzandığı her yerde yüzlerce yıl boyunca yankılandı. Roma'nın geniş kapsamlı politikaları Avrupa'yı kontrol etmenin yanı sıra, Avrupa'nın, ortak bir egemenliği ve amaçları olan bir bölge olarak tanımlanmasını da sağladı. "Kutsal Roma İmparatorluğu, ismini Roma İmparatorluğu'ndan alırken, Çar ve Kayser unvanları da Sezar'dan gelmekte. Tarih boyunca herkes çareyi dönüp Roma'da aradı." diyor Field... Peki, Roma neyin peşindeydi ki ardından kurulan tüm imparatorluklar Roma'ya benzemeye ve onun standartlarına ulaşmaya çalıştı? Bu soruya Field şöyle cevap veriyor: "En azından başlangıçta güvenlik diyebiliriz sanırım. Akdeniz'de kurulmuş bir devletseniz çok sayıda rakibiniz var demektir. Dolayısıyla tüm havzanın kontrolünü ele geçirmeniz güvenliğinizi açısından çok önemli. Bence Roma, Akdeniz'in kontrolünü ele alır almaz sınırlarını genişletmeye başladı. Nasıl ki bir köpek balığı batmamak için sürekli hareket etmek zorundaysa, Roma da güvenliğini ve refahını garanti altına almak için durmaksızın ilerlemek zorundaydı."

Güvenlik sağlandıktan sonra kıtayı birleştirip hükmetmek için çok yönlü bir yaklaşım benimsendi. Bu kapsamda, Roma'nın yerel yöneticiler vasıtasıyla doğrudan hükmettiği merkezi bir sistem söz konusuydu. Ayrıca, Roma kültürünün, hukukunun ve ekonomisinin yayılması da yine kıtayı birleştirmeye hizmet ediyordu. İnşa edilen yollar kıtayı birbirine bağlayıp bölgeler arası ticareti teşvik etti. Ortak vergi yasası herkesin kendi payına düşeni ödemesini sağlamaktaydı. Roma hamamlarının ve şarabının yaygınlaşması kültürünün de hızla yayıldığını gösteriyor. Field'in söylediğine göre, "Roma, bu uğurda verilen en azimli çabaydı. Bu çaba, Avrupa'da bir siyasi birlik oluşturmak ve bir bölgeye egemen olup, birilerine hükmetmekten ibaret değildi sadece. Aynı zamanda, kültürel düzey de dâhil olmak üzere, Avrupa devletlerini bir sistem içerisinde ve ortak bir düşünme biçiminde birleştirme çabasıydı."

Bu noktada merkezi Roma ordusuna da bir parantez açmak gerekiyor. Roma'ya hem yasalarını savunma hem de onları dayatma gücünü sağlayan ordu, aynı zamanda Roma yurttaşı olmayan kişilere yurttaşlık ve imparatorluk

içerisinde eşitlik yolunu da açmaktaydı. Field bu konuda şöyle diyor: "Roma ordusunun bu uygulaması, yurttaşlığa geçiş ve eşitlik konularında bazı açılardan Roma'nın AB'den daha istekli olduğunu gösteriyor kanımca. Merkezi ordu, herhangi birinin Roma yurttaşı olması ve sisteme katılması için oldukça demokratik bir yol sunuyordu. Roma yurttaşı değilseniz orduya katılıp 25 yıl hizmet veriyordunuz ve hizmet süreniz biter bitmez İtalya'da doğan herhangi biri kadar Romalı sayılıyordunuz. Öte yandan, büyük bir güç sağlamakla birlikte, Roma'yı çöküşe götüren ve istikrarsızlaştıran etkenlerden biri de yine bu orduydı; zira vilayetlerdeki askerler lejyon komutanına Roma'daki imparatorun daha büyük bir sadakatle bağlı oluyordu.

Bu noktada işler, en azından Batı'da ciddi anlamda sarpa sarmaya başladı. Bu, Roma için sonun başlangıcıydı."



### Anahtar

- Ortak para birimi
- Yasal temsil
- Demokratik haklar
- Hukuk sistemi
- Serbest dolaşım
- Serbest ticaret
- Merkezi vergi sistemi
- Merkezi ordu



# FRANK İMPARATORLUĞU (481 - 843)

## Şarlman'ın büyük deneyi

Yüzlerce yıl ayakta kalmış Frank Krallığı'nı düşününce, doğal olarak gözler Karolenj Hanedanı mensubu olan Kral Şarlman'ın iktidarına ve Karolenj İmparatorluğu dönemine çevriliyor. Tarihin bu döneminde de kıtada birlik oluşturma vizyonu ortaya çıkmış ve bir dizi merkezi politikayla Avrupa'ya topyekûn bir düzen getirme arayışına girilmişti. Field'ın aktardığına göre, "Şarlman kanunları düzenleyip bunların vilayetlerde uygulanmasını sağlamak için müfettiş görevi gören elçiler gönderdi. Yani, kanun çıkarmakla kalmayıp bunların bilfiil uygulanmasını da sağladı. Bu da Karolenj İmparatorluğu'nu AB ile karşılaştırabilmemizi sağlayan özelliklerden biri; zira AB'nin de yönetmeliklere ve kanunlara uyulması konusunda çok katı olduğunu biliyoruz. Günümüz teknolojileri sayesinde bu konuda Şarlman'dan daha iyi iş çıkarsalar da sonuçta aynı şeyi, yani merkezi kanunları uygulamaya koymayı ve yerel bariyerleri aşmayı hedefliyorlar."

Vilayetlerde kontlar görevlendirildi. Bunlar adaleti sağlamaktan, Şarlman'ın ordusuna asker toplamaktan, vergi tahsilatından, altyapı hizmetlerinin verilmesinden ve barışı korumaktan

sorumluydu. Kontların yanlarına Scabini olarak adlandırılan yargıçlar da veriliyordu. Bu hukukçuların göreviyse yasaların doğru yorumlanmasını ve istikrarlı şekilde uygulanmasını sağlamaktı. Ayrıca, imparatorlukta önemli kişiler her yıl devlet meselelerini ele almak üzere toplanıyordu ve bu toplantılara her vilayetten temsilciler katılıyordu. Fakat Roma İmparatorluğu, başta Batı Avrupa olmak üzere ardında oldukça bölünmüş topraklar bıraktığından, bu toplantılarda uzlaşma sağlandığı söylenemezdi. Veraset başta olmak üzere pek çok sorun Şarlman'ın kazanımlarını boşa çıkarıyordu. Field şöyle diyor: "Frank İmparatorluğu'nun en büyük sorunlarından biri, üstünlük kurmak ve makam sahibi olmak için

sürekli yarış halinde olan varisler arasındaki bitmez rekabetti. Şarlman'ın ölümünün ardından yıllarca süren iç savaş ve istikrarsızlık ancak 843 yılında imzalanan Verdun Antlaşması'yla, yani imparatorluğun resmen üçe bölünmesiyle çözülebildi.

"Karizmatik ve gayretli bir lider olan Şarlman'ın iktidarda olduğu dönemi dikkate aldığımızda, Frank İmparatorluğu'nu Roma'yla kıyaslamak mümkün. Çünkü emperyal birlik bilinci yalnızca bu kısa zaman zarfında yakalanıyor. Öte yandan, bu dönemin oldukça kanlı olduğunu da unutmamak gerekir. Sürekli savaş halinde olan Şarlman, insanları hâkimiyeti altına alıp Hristiyanlığa döndürebilmek için şiddet ve baskı uygulamıştı."

# KUTSAL ROMA İMPARATORLUĞU (962 – 1806)

## Devralınan iktidar

Şarlman, iktidarı sırasında Kutsal Roma İmparatoru unvanını almış olsa da Kutsal Roma İmparatorluğu'nun zirve dönemi Orta Çağın sonu ile modern dönemin başında yaşandı. Birleşik bir Avrupa'ya en yakın olunan zaman da yine bu dönemdi. Avrupa Birliği'nden önceki dönemde merkezi yönetim biçiminden en uzak örneklerden biri olan Kutsal Roma İmparatorluğu'nda, imparator göreve seçimle geliyordu. İmparatorluk çatısı altında yer alan devletler (1648 yılında sayıları 300'ü buluyordu), imparatora bağlı olan ve ona hesap veren bir kral, dük veya kont tarafından yönetilmekteydi. Ortak yasama ve temsil uygulamalarına çok yakın politikalar izlemiş olan Kutsal Roma İmparatorluğu, günümüzdeki AB modelinin kilometre taşlarını da döşemiş oldu.

"İmparatorluk Diyeti (bir nevi meclis) 17. yüzyılın ortalarından itibaren, üye devletlerin hayati meseleleri ele aldığı bir çeşit kalıcı parlamento haline geldi" diye başlıyor sözlerine Field ve ekliyor: "Yasa koyma gücü olmamakla birlikte merkezi bir kurumdu. Ayrıca, yerel ve bölgesel mahkemeler olarak işlev görmesinin yanında, savunma, vergi tahsilatı, para basma ve kamu güvenliği gibi işleri yürüten ve İmparatorluk Çemberi adı verilen bölgesel gruplar mevcuttu. Bir de günümüzdeki AB Adalet Divanı'na benzeyen fakat oldukça ağır aksak işleyen merkezi imparatorluk mahkemesi vardı."

Eski Roma İmparatorluğu'nun merkezi kontrolü

sağlamak için başvurduğu bazı uygulamalar Kutsal Roma İmparatorluğu'nda hayata geçirilmedi. Örneğin ortak para birimi bunlardan biriydi. Yaklaşık 400 yıl boyunca Avrupa'da kullanılan gümüş sikke Thaler bu tarz bir girişim olarak görülebilir, fakat aslında tek işlevi, imparatorlukta hâlihazırda kullanılan diğer para birimlerine değer biçmekten ibaretti. Öte yandan, imparatorun daimi bir ordusu da yoktu. Gerekliğinde bir ordu toplamak için çağrıda bulunabiliyordu fakat bu durumda yerel liderlerin kendisini destekleyip çağrıya kulak vermesine güvenmek zorundaydı.

Tüm bunların yanında, Papa'nın varlığından kaynaklanan ikili iktidar yapısı da çok fazla soruna yol açıyordu. Field şöyle diyor: "Özellikle Orta Çağın geç dönemlerinde imparatorla Papa arasındaki çekişme iyiden iyiye kızıştığında sık sık krizler patlak vermekteydi. Piskoposları kimin atayacağı ve buna benzer meseleler her zaman gerilim konusu oluyordu."

İmparatorluk çatısı altındaki devletler arasında çoğunlukla dini konularda yaşanan anlaşmazlıklar nihayetinde Otuz Yıl Savaşlarına yol açtı ve 15 Mayıs 1648'de imzalanan Vestfalya Antlaşması'yla neticeye bağlandı. Bu netice aslında malumun ilanı olmuştu. Field bu durumu şöyle açıklıyor: "Kutsal Roma İmparatorluğu'nun bileşenleri esasen bu geniş yapıyı oluşturmak üzere bir araya gelmiş bağımsız ve egemen devletlerdi. 1648'den sonra imparatorluk artık sadece isimden ibaretti ve Kutsal Roma İmparatorluğu'nu yöneten Habsburg Hanedanı Avusturya ve Orta Avrupa'ya odaklandı."







# I. FRANSIZ İMPARATORLUĞU (1804 – 1814)

## Modern hukuk için bir model

Geçmişteki monarşi sistemlerinin feodal kalıntılarını yıkıp, yerine yine otokratik, fakat yasalar önünde daha fazla eşitlik sağlayan bir düzen getiren Napolyon, Kutsal Roma İmparatorluğu'nun tabutuna son çiviye çakmış oldu. Şarılman iktidarında olduğu gibi, bu da Avrupa'nın karizmatik bir liderin hükmü altında yaşadığı kısa süreli bir birlik dönemi idi. Ancak yankıları günümüze kadar ulaşan etkili fikirler bıraktı. Field'a göre, "bizzat kendisinin de söylediği gibi, Napolyon'un asıl büyük zaferi askeri başarıları değil, Napolyon Yasaları'ydı (Code Napoléon). Bu yasalar, çoğunlukla çelişkiler barındıran ve bölgesel farklılıklar gösteren eski moda yasaların büyük kısmını ortadan kaldıran bir medeni hukuk sistemi idi. Yasalar önünde eşitlik gibi ilkeler benimsenerek pek çok aristokratik imtiyaza son verildi. Boşanma hakkı yasal olarak kabul edildi. Hristiyan, Yahudi, Katolik veya Protestan olmasına bakılmaksızın herkese inanç özgürlüğü tanındı ve merkezi mahkemeler kuruldu."

Kurduğu imparatorlukta mutlak güce sahip olmak istese de devrim sonrasında esen rüzgârlara kapılarak savunduğu meritokrasiyi (Liyakat esaslı görevlendirme biçimi) uygulamaya devam etti. Ordusunun yapısına bakarsak bunu açıkça görebiliriz. "Mareşallerinin çoğu göreve onbaşı veya er olarak başlayıp ordu içerisinde yükselmişti. Bazı Avrupalılar Napolyon'dan pek hazzetmese de yönetim biçiminden günümüze çok şey kaldı." diyor Field. İngiltere'yle çatışması ve İngiltere'ye karşı uyguladığı ticari ambargo, Napolyon'un tüm projesinin güç kaybetmesinde önemli bir rol oynadı. Field şöyle açıklıyor: "İmparatorluğun bazı bölümleri için ticari ambargo iyi bir fikir değildi. Örneğin, Portekiz ve İspanya'nın İngiltere'yle yoğun ticari ilişkileri vardı. Ambargo, ekonomileri için hiç iyi olmadı. Ambargo kararı, Kuzeybatı Avrupa'daki Ren Irmağı deltası çevresinde yer alan 'Çukur

Ülkelerde' yani Flemenkler arasında da pek tutulmadı. Bununla birlikte, İngiltere'yle rekabet etme zorunluluğu ortadan kalkınca İsviçre gibi bazı ülkelerde yerel üretim bu durumdan olumlu etkilendi. Ne var ki Napolyon'un kurumları böyle bir ambargo kararını uzun süre sürdürecektir kadar güçlü değildi. Nitekim bu karar ekonomik olmaktan ziyade askeri ve siyasiydi. Napolyon'un, İngiltere'yle arasındaki rekabete verdiği bir tepkiydi aslında.

"Her şeye rağmen, uygulamaya koyduğu yasal değişiklikler kıta genelinde önemli bir fark yarattı. Günümüzdeki mevcut medeni hukuk ve adalet sistemindeki yankıları göz önüne alındığında, Napolyon Yasaları'nın uzun vadeli etkilerinin ne kadar büyük olduğunu görüyoruz. Napolyon'un uyguladığı sistemde yer almış olan devletlerde 19. yüzyılın ilerleyen yıllarına dair nispeten çok daha iyi tutulmuş devlet kayıtlarına rastlamak mümkün. Bunda, Napolyon'un uygulamaya koyduğu nüfus kayıt sisteminin payı büyük kuşkusuz."

**"Tek bir Avrupa, tek bir Anayasa, tek bir yargı sistemi kurmak ve Avrupa'da tek bir halk olsun isterdim"**

– Napolyon Bonapart, St. Helena'da sürgündeyken, 1815-21



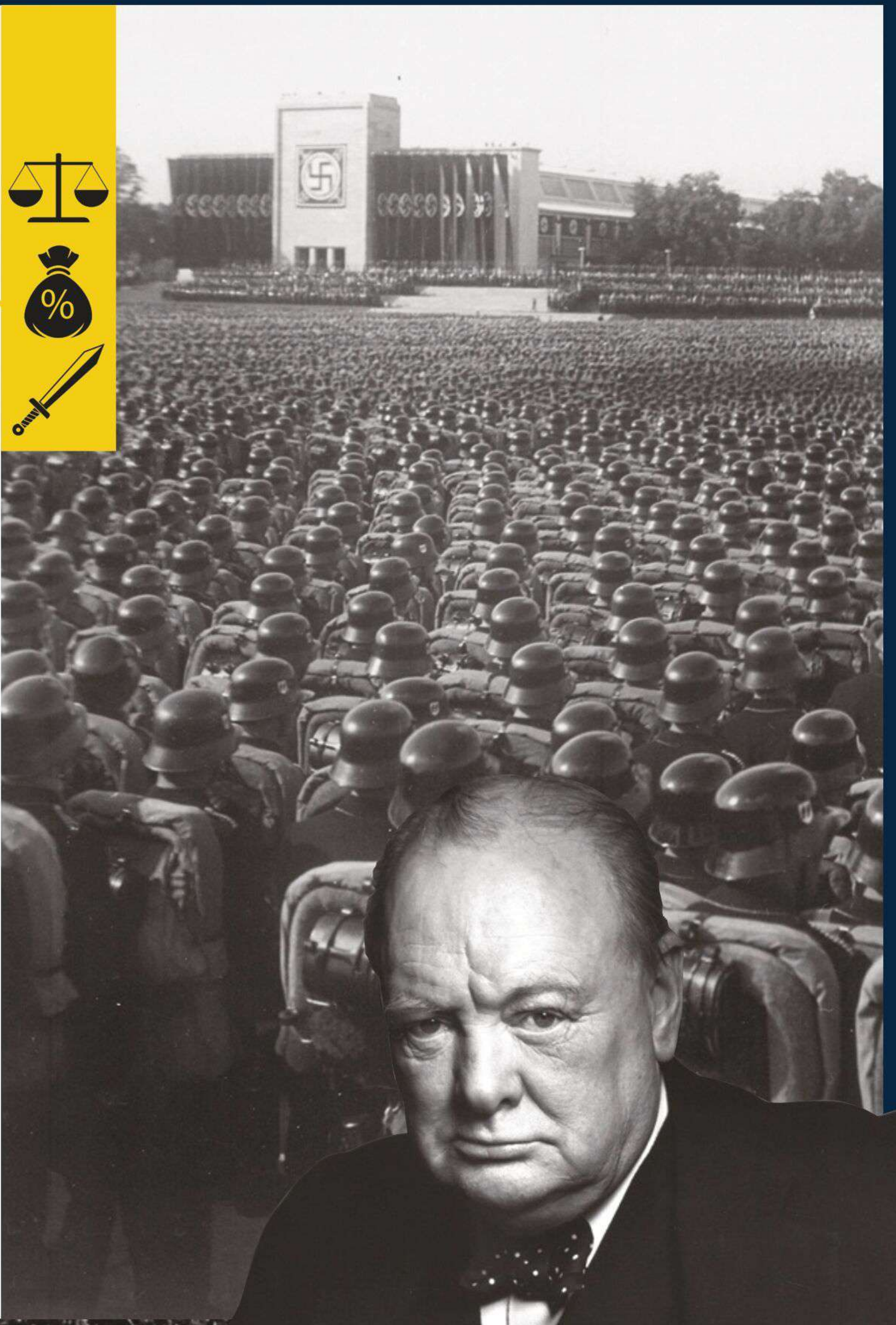
# NAZİ ALMANYASI (1933 – 1945)

### Birlik olmaktan son derece uzak

Avrupa'nın tek bir bayrak altında birleşmesi için yapılan çağrılar ve beklenti Napolyon Savaşları'ndan sonra artmış, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise doruk noktasına ulaşmıştı. Lakin her ne kadar önceki tüm girişimler gibi Roma İmparatorluğu'ndan derin izler taşısa da Hitler ve Nazi Partisi'nin vizyonu, uzunca bir süredir hayali kurulan şeyden oldukça farklıydı. Napolyon'un medeni kanununu ters yüz eden Nazi Almanyası, ırka dayalı bir bölünmeyi temel alan toplum projesiyle Avrupa'da büyük bir kültürel değişim yaratmaya çalıştı. Field bu konuda şunları söylüyor: "Toplumu yeniden biçimlendirip yapılandırmaya girişmiş, oldukça geniş kapsamlı hırsları olan bir imparatorluktan söz ediyoruz. En üstte Nordik Aryanların, en altta ise örneğin Yahudiler ve Slavlar gibi, Untermenschen dedikleri "alt insanların" yer aldığı bu ırklar hiyerarşisini oluşturmaya yönelik resmi bir politika yürütülüyordu. Eğitim programları bu vizyona göre düzenlenmekteydi. Hatta devlet kontrolündeki "Neşeden Güç Doğar" (Kraft durch Freude) gibi eğlence organizasyonları vasıtasıyla insanların boş zamanları dahi planlanıyordu. Topluma, devletin belirlediği bir kültürel alan sunulmuştu. Radyo ve sinemanın Adolf Hitler'in ve Nazi ilkelerinin yükselişine katkısı büyüktü."

II. Dünya Savaşı başladığında; imparatorluğu kontrol etmek, yasaları uygulamak, vergileri toplamak ve ırklar hiyerarşisi uyarınca orduya asker almak amacıyla bir dizi askeri devlet ve kukla hükümet kuruldu. Öte yandan, Hitler'in Avrupa'yı birleştirme girişimi de üzerinde geçmişin gölgesini taşımaktaydı, zira ismiyle bile geçmişe atıfta bulunuyordu: Üçüncü Reich, Kutsal Roma ve Alman İmparatorluğu'nu takip eden üçüncü imparatorluktu. "Naziler yamalı bohça gibiydi" diyor Field ve ekliyor: "Pagan ve Viking kültürlerinden çeşitli unsurlar almışlardı. Özellikle SS Başkomutanı Heinrich Himmler gibi isimler için bu mesele çok önemliydi. Hitler'in tanı benzeri bir figür olarak merkezinde yer aldığı neo-pagan bir kültür oluşturmaya çalışıyorlardı. Bir diğer önemli uygulama da Reichmark para biriminin tedavüle sokulmasıydı. Bununla amaçlanan şey bağımlı devletlerdeki para birimleri için resmi döviz kurları belirlemektir ki bu, Reichmark için oldukça kârlı oldu. Manş Adaları'nı işgal ettiklerinde, İngiliz sterlini için dahi bir resmi kur belirlediler."

Tüm bu uygulamalar dikkate alındığında, Avrupa'yı kapsayan bir birliktelikten ve iş birliğinden söz etmek mümkün değil, çünkü Hitler'in vizyonunda aslolan hep Almanya oldu. Temsil, müzakere veya uzlaşma gibi işbirliği araçlarının bu sistemde yeri yoktu. Hatta ideolojik olarak benzer görüşte olsanız bile aynı durum geçerliydi. "Hitler, Mussolini ile yaptığı anlaşmayla İtalya'nın yanında, Akdeniz'in ve Afrika'nın bazı bölümlerini de ona bırakmıştı. Bu anlaşma, karşılıklı çıkarların korunduğu bir iş birliği ve uzlaşının sonucu gibi görünebilir, ne var ki zaten bu bölgeler aslen Almanya'ya boyun eğmişti ve Almanların ihtiyaçları veya hedefleri için çok da gerekli değildi. Nazilerin yaratmaya çalıştığı şey, eşitliğin olmadığı bir Avrupa'ydı." diyor Field.



**"Avrupa Birleşik Devletleri'ni mutlaka kuralıyız. Canını dişine takmış çalışan milyonlarca kişi ancak bu sayede yeniden hayattan keyif alıp, umutla dolabilir ve böylece hayat yaşamaya değer hale gelebilir"**

**– Winston Churchill, 119 Eylül 1946, Zürih Üniversitesi**





**“Avrupa ülkeleri halklarına refah ve toplumsal kalkınmayı sağlayamayacak kadar küçük.**

**Bu yüzden Avrupalı devletler bir federasyon kurmalı”**

– Jean Monnet, *Eski Fransa Ekonomik Planlama Komisyonu Başkanı,*

*5 Ağustos 1943, Fransız Ulusal Kurtuluş Komitesi*

# AVRUPA BİRLİĞİ (1958 - GÜNÜMÜZ)

*Barışa giden yol*

Bugünkü Avrupa Birliği, yavaş başlayıp yıllar içerisinde hız kazanan bir sürecin sonucu. 1951 yılında kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu 1957'de Avrupa Ekonomik Topluluğu izledi. Bu girişimlerin ardından, karşılıklı ekonomik bağımlılık ve iş birliğinin yanında, kurulan köklü ittifakın yüzyıllardır süren çatışmalara son vereceği herkes tarafından anlaşılmıştı. Field bu konuda şöyle diyor: “Ülkeler, ortak ekonomi politikalarının çevresinde bir araya geldiler. Bence serbest ticaret Avrupa Birliği'nin kalbi ve bu girişimin başarılı olmasının en önemli nedenlerinden biri. Hepimizin bildiği üzere, üye devletler arasında hiçbir zaman bir savaş gerçekleşmedi. AB, bahsettiğimiz imparatorluklar arasında, iç çatışmaların yaşanmadığı ve üye devletlerin açık bir savaşa girmediği tek örnek. Dediğim gibi, bu başarının sırrının serbest ticaret olduğunu düşünüyorum.”

Her şeyin ekonomik iş birliğiyle başladığı göz önüne alındığında, altı ulusun katılımıyla kurulan ve zamanla genişleyerek 28 ülkenin yer aldığı günümüzdeki haline ulaşan Avrupa Birliği'nde, denetimi sağlayan kurumlar doğal olarak denklemin çok önemli bir bileşeni haline geliyor. Field'a göre, Roma İmparatorluğu'nun modeline en yakın girişim Avrupa Birliği: “Roma'dan beri ilk kez Avrupa Mahkemeleri ve Avrupa Parlamentosu gibi güçlü merkezi kurumlar mevcut. Bu kurumlar, en azından görünürde demokratik. Tamamen teknik açıdan bakarsak, Avrupa Parlamentosu seçimle iş başına geliyor. AB

için çalışan bürokratlar ve personel demokratik kurumlara karşı sorumlu ve onlara hesap vermek zorunda.”

Her ülkeden bakanların oluşturduğu bir üst kurulun yer aldığı Parlamento'da, temsilciler Parlamento'nun alt kurulunda görev yapmak üzere üye ülkeler tarafından seçiliyor. Yasama ve yürütme üzerinde ciddi bir merkezi denetim olmakla birlikte, kararlar ortaklaşa alınıyor. Listemizdeki imparatorlukların aksine birliğe üye ülkelerde kültürel bir dayatma söz konusu değil. “AB, herkesin yalnızca Fransızca, Esperanto veya başka herhangi bir ortak dil konuşmak zorunda olduğu bir yapı değil.” diyor Field ve ekliyor: “Bununla birlikte, inanç özgürlüğü gibi meseleler AB'nin temel ilkelerini oluşturmakta. AB hiçbir zaman ortak bir Avrupa kültürü yaratma çabasına girişmedi, zira neredeyse imkânsız olmasının yanında, bunun birliğe pozitif bir etkisi de yok. Öte yandan, Avrupa için ortak bir din de belirleyemezsiniz. Bu çerçeveden bakıldığında Avrupa Birliği'nin, kültürü ve toplumu baştan aşağı değiştirmek isteyen Roma İmparatorluğu veya Nazi Almanyası kadar hırslı bir girişim olmadığını söyleyebiliriz.”

Tabii ki birliğin bazı sorunları da var. Örneğin, ortak para biriminin kabul edilmesi AB'nin merkezi karar alma sistemindeki bazı çatlakları gözler önüne serdi. Field şöyle diyor: “Avrupa Merkez Bankası, üye ülkelerin finansal politikalarını merkezi olarak belirliyor ve bu da bazı sorunlara yol açıyor. Çünkü AB içerisinde

Almanya ve Fransa gibi oldukça zengin ve gelişmiş ülkelerin yanı sıra, tarihi ve coğrafi anlamda zengin olmakla birlikte, ekonomik zorluklar yaşayan Yunanistan ve Portekiz gibi ülkeler de bulunuyor. Avro para birimini kullanan tüm ülkelere uyacak ortak bir finans politikası belirlemek çok zor. Birlik içinde, merkezi politikaların yarattığı bu ve benzeri sorunlar mevcut. AB dünya nüfusunun %7'sini temsil ediyor ve üye ülkelerin toplam Gayri Safi Yurt İçi Hasılası dünya toplamının çeyreğini oluşturuyor. Bu kadar büyük bir yapıyı meydana getiren ve birbirinden çok farklı ekonomilere sahip ülkelere aynı politikaları uygulamak epey iddialı bir hedef.”

Sıklıkla bir Avrupa Ordusu kurulmasından söz açılrsa da Field'a göre bunun önünde pek çok engel var ve şimdilik Avrupa'nın yakın geleceğe yönelik hedefi daha ziyade ortak güvenlik planlaması ve istihbarat paylaşımı. Field, söz konusu engelleri şöyle açıklıyor: “Kendi ülkelerinin ordusundan feragat etme fikrine pek çok toplumun olumsuz tepki vereceği kesin. Avrupa'nın daha fazla bütünleşmesine sıcak bakılsa bile ortak bir ordu pek çok kişinin ve devletin atmak istemeyeceği kadar büyük bir adım. Bu devletlerin başında da yeni üyelerden bazıları ve Balkan devletleri geliyor. Hırvatlar, Sırbistan ve Kosova'nın da bulunduğu bir askeri yapıda yer alıp, aynı orduyu paylaşmaya pek de gönüllü olmayacaktır muhtemelen. Dolayısıyla Avrupa Birliği Ordusu'nun kurulması için daha kat edilecek çok yol var.” O



# LENINGRAD YAMYAMLARI

Hitler'in açlığa mahkûm ederek boyun eğdirmeye çalıştığı Leningrad halkının tuttuğu günlükler yaşanan dehşeti gözler önüne seriyor

Yazan: Charlie Evans



## UYARI!

Bu makaledeki görseller ve yazının içeriği bazı okuyucular için sarsıcı olabilir. Rahatsız olabileceğinizi düşünüyorsanız lütfen 56. sayfaya geçin.

## SESLİ İÇERİK

Dilerseniz bu içeriği dinleyebilirsiniz

Lütfen kare kodu taratın ya da aşağıdaki adrese gidin



[www.allabouthistory.com.tr/leningrad](http://www.allabouthistory.com.tr/leningrad)

Seslendiren:  
Samet Küçük

**E**vinde yalnız başına kalan 12 yaşındaki Tanya Savicheva günlüğüne yürek burkan şu cümleleri yazdı: "Savichevler öldü. Herkes öldü. Bir tek Tanya hayatta..." Tanya, yazım hatalarıyla dolu defterine, açlığın pençesinde can verdiğine şahit olduğu tüm aile üyelerinin ölüm tarihlerini mavi bir kalemle not etmişti. Önce ablası Zhenya ölmüştü. Onu büyükannesi Yevdokiya, abisi Leka ve amcaları izledi. Son olaraksa, "Annem, 13 Mayıs sabah 07.30, 1942" diye yazmıştı zavallı küçük kız. Dışarıyla bağlantısı tamamen kesilmiş metruk bir şehirde yapayalnız kalan Tanya, günlük tutan tek kişi değildi. Şehirdeki yüzlerce kişi tarihin en ölümcül kuşatmalarından birini defterlerine kaydediyordu. Bu günlükler sayesinde, kuşatmanın ne kadar korkunç boyutlara ulaştığı yıllar sonra gün yüzüne çıkacaktı.

1942 baharında, Tanya'nın yaşadığı şehirdeki caddeler, Hitler'in şehri açlıktan ölüme mahkûm eden dehşet verici planı sonucunda can veren kurbanların bedenleriyle doluydu. Hitler, kan dondurucu emrini 22 Eylül 1941'de vermişti: "St. Petersburg dünya üzerinden silinmeli. Sivil halkı kurtarmak bize bir şey kazandırmaz." 150.000 top mermisinin ateşlendiği, bombardıman uçaklarından 107.000'den fazla yangın bombasının ve yüksek tahrip güçlü bombanın bırakıldığı şehirde, Hitler'in emrinden sonraki 872 gün içinde halkın yaklaşık üçte biri açlıktan ölecekti.

Bir zamanlar müreffeh bir şehir olan Leningrad'da kapana kısılan üç milyon kişi için hayatlarını devam ettirmelerini sağlayacak neredeyse hiçbir şey kalmamıştı. Şehirde, çavdar ve yulaf karışımından elde edilen 125 gramlık kuru ve sert siyah ekmeğe, gazyağı ve filtre edilmemiş malttan başka bir şey

bulmak mümkün değildi. Üstelik acı bir tadı olan bu ekmeğe, tüketenler için çok az besin değeri taşıyor ve vücutta açlığın verdiği acıları gidermiyordu.

Alman ve Fin kuvvetlerinin, gafil avladıkları şehri kuşatmaları yalnızca 12 haftalarını aldı. Kuşatma sırasında hastaneleri, marketleri, yiyecek depolarını, yolları, okulları, elektrik santrallerini ve su rezervlerini imha ettiler. Hayatta kalmaya çalışan Leningradlılar, karneyle verilen kuru ekmeğe oranla daha fazla kalori alabilecekleri herhangi bir yiyecek bulabilmek için her yolu denemek zorunda bırakılmıştı. Midelerinin hazmedebildiği ne varsa yemeye başladılar; kaynatılıp pelte yapılan deri kemerler, duvar kâğıtlarının arkasından kazınan tutkal, kürk mantolar... Rus edebiyatı öğretmeni Elena Skryabina, 3 Ekim 1941 tarihli günlük sayfasına şunları yazmıştı: "Tanıdığım bir hanımı ziyaret ettim. Bana yeni keşfettiği bir yiyeceği denetti; deri kemerden yapılmış bir pelte. Tarifi ise şöyle:





Domuz derisinden kemerleri pişir ve bununla bir tür jöle hazırla. Bu iğrenç şey için bir de tarif yazmışlar! Sarımtırak bir rengi ve berbat bir kokusu vardı. Midem kazınıyordu fakat bir kaşık bile yiyemedim. Öğürerek ağızmdakileri çıkardım.”

Kentte salgın hastalıklar artıyordu. Bir deri bir kemik kalmış halk iyice güçten düşmüştü. Bu yetmezmiş gibi, uzun süre etkili olacak çetin bir don şehre çökmek üzereydi.

Bir insan hiçbir şey yemeden yaklaşık 50 gün hayatta kalabilir. Bu süre aşıldığında ve mideyle bağırsaklardaki besin kullanılıp, vücuttaki tüm yağ rezervleri tükendiğinde iç organlar çalışamaz duruma gelir ve vücut kendi kendini yemeye başlar. Yavaş ve acılı olan bu süreç önce bedeni sonra da zihni mahveden dehşet verici bir ölüme yol açar.

Termometreler -32 °C'nin altına düştüğünde, insanlar evlerini ısıtmak için ellerinde ne varsa yakmaya başladı. Önce mobilyaları yaktılar, ardından el üstünde tuttıkları aile kitaplarına geldi sıra. Fakat yazmak şehirde kapana kısılmış çok sayıda insanın yaşadıklarına göğüs germesini sağladığından, bazı kıymetli defterleri sakladılar.

Açlık artık daha da baş edilemez bir hal aldığına sokaklardaki kuşların, farelerin, başıboş köpeklerin ve kedilerin ortadan kaybolması uzun sürmedi. Bu kaynaklar da tükendiğinde komşular çok sevdikleri evcil hayvanlarını değil tokuş etmeye başladılar, zira kimsenin kendi evcil hayvanını kesip yemeye gönlü razı olmuyordu. İşler öyle bir noktaya geldi ki artık Leningradlılar aşırı açlık belirtileri göstermeye başlamıştı. Çökmüş gözlerle ve yetersiz beslenme sonucunda oluşan ödem yüzünden şişmiş mideleriyle sokaklarda ağır

## “ŞEHİRDE SALGIN HASTALIKLAR ARTIYORDU”



İki kadın, Alman bombardımanı sırasında ölen bir atın kıymetli etini almak için onu parçalara ayırıyor

## AÇLIĞIN ETKİLERİ

50 gün açlığın ardından vücut nasıl iflas ediyor?

### DEHİDRASYON

Vücudun, su içemeyecek ya da susuzluğu hissetme yetisini kaybedecek kadar zayıf düşmesi sonucunda oluşan dehidrasyon, cildin ve dudakların kuruyup, derinin soyularak pul pul dökülmesine yol açar.

### VİTAMİN EKSİKLİĞİ

Yeterli vitamin alınamaması cildin çürümmesine ve diş etlerinin kanamasına neden olur.

### PSİKOZ

Beynin kötüleşmeye başlaması anlama ve muhakeme yetisini zayıflatır. Bunun sonucunda toplumdan uzaklaşma, histeri, kafa karışıklığı ve sanrılar ortaya çıkar.

### KALP YETMEZLİĞİ

Potasyum, sodyum, kalsiyum ve magnezyum eksikliği yüzünden kalp vücuda yeteri kadar kan pompalayamaz.

### BAĞIŞIKLIK SİSTEMİNİN ZAYIFLAMASI

Beyaz kan hücrelerinin vücudu istilacı patojenlere karşı savunmakta zorlanması yaraların geç iyileşmesine yol açar ve vücudun enfeksiyonlara karşı hassasiyetini artırır.

### KASLARIN YENMESİ

Yağ rezervleri tükendiğinde vücut kas dokularını yemeye başlar. Bu da büyük bir acıya ve kişinin güçten düşmesine yol açar.

### İÇ ORGANLARIN BÜZÜŞMESİ

Yemek borusundan rektuma doğru büzüşen bağırsaklar, vücudun zaten sınırlı miktarda ve besin değeri düşük olan yiyeceklerden daha az besin elde etmesine neden olur.

### KEMİKLERİN YUMUŞAMASI

Kemik yoğunluğunun aşırı derecede azalması kemiklerin yumuşayıp, biçimlerinin bozulmasına yol açar.

### YAĞ REZERVLERİNİN TÜKENMESİ

Vücut beyne besin sağlamak için ümitsizce mücadele vererek açlığın ilk günlerinde yağ rezervleriyle işleyişini sürdürür.



## KUŞATMA YİYECEKLERİ

Leningradlılar hayatta kalabilmek için mümkün olan her şeyden yiyecek elde etmeye çalıştı

## GÜZELLİK ÜRÜNLERİ



Ruj, kızarmış diş macunu ve yüz pudrasıyla yapılan pankekler Leningradlıların günlüklerinde geçen yiyecek kaynaklarından bazıları.



## TOPRAK

Yoğun bombardıman diğer gıda rezervlerinin yanında şeker depolarını da yok etmişti. Eşelenen toprak unla karıştırılıyor veya tatlı

niyetine çiğnenebiliyordu.



## SU

Su, açlığın verdiği ıstırapı hafifletiyordu. Leningradlılar suyu kışın Rusya'yı kaplayan kar örtüsünden elde ediyor

veya donmuş gölde delikler açıyordu.



## DERİ

Kemerler, valizler veya ceketler... Deriden yapılmış aklınıza gelen her şey kaynatılarak jöle veya pelte kıvamına getiriliyordu.



## DUVAR KÂĞIDI TUTKALI

İnsanlar duvar kâğıtlarını söküyor, arkasındaki tutkalı kazıyıp, bununla çorba

yapıyordu. Çorbayı duvar kâğıdıyla beraber yiyorlardı. Bazıları ise doğrudan tutkal şişesinden yiyordu.



## HAYVAN MAMASI

Akşam yemeklerinde kedi mamaları servis ediliyordu. Sığırların ve atların yediği

keten tohumu ve yulaf da açlıktan kırılan Leningrad halkı için hayati besin kaynaklarına dönüşmüştü.



## KUŞ OTU

Leningradlılar kuş otu toplayarak açlığa çözüm bulmaya çalıştı. Otları ve çimenleri daha yenebilir

hale getirmek için salamura yapıyorlardı. Bol miktarda bulunan bu otlar sayesinde çok sayıda Leningradlı iskorbüt hastalığının ölümcül etkilerinden korunmayı başardı.

ağır hareket edebiliyorlardı.

"Korkunç haldeler. Bu iskeletlere insan demeye bin şahit lazım!" diye yazmıştı günlüğüne fabrika işçisi İvan Savinkov. Leningrad hastanesinde doktor olan Klavidiya Naumovna da günlüğünde benzer duyguları dile getiriyordu: "Bunlar insan değil birer iskelet! Kupkuru derileri korkunç bir renk almış. Zihinleri bulanık; gidip geliyor. Bir tür donukluk ve ahmaklık hali söz konusu. Hiç takatleri yok. Bugün gördüğüm bir hasta buraya tek başına yürüyerek geldi fakat iki saat sonra öldü."

Cesetler kızaklarla taşınıp açık bir alana yığılıyor ve tabutsuz halde toplu mezarlara gömülüyordu. Hem açlıkla sınanan hem de ağır bombardıman altında ezilen şehirde doğal olarak gerilim iyiden iyiye artmaya başladı. Önce komşular, ardından aile üyeleri arasında sinirler gerildi. İnsanlar karne için birbirlerini öldürüyor, karnelerinden olmamak ve onların paylarını da alabilmek için sevdiklerinin öldüğünü gizliyorlardı. Tırmanan gerilim açlıktan kırılan şehir halkının gözünden kaçmıyordu. Arkadii Lepkovich abluka yüzünden evliliğinin bittiğini, çünkü karı koca olarak birbirlerinden şüphe etmeye başladıklarını fark etmişti: "Anne-çocuk, karı-koca arasındaki ilişkilerde bile merhamet namına bir şey kalmadı. Tüm şehir bu halde çünkü yaşam mücadelesi herkesi umutsuzluğa sürüklüyor." diye yazmıştı.

İnsanlar ailelerinin karnını doyurmanın bir yolunu bulmak için giderek daha riskli yöntemlere başvuruyordu. Anneler, çocuklarını kanla beslemek için kendi damarlarını bile kesiyordu. Herkesi paranoya sarmıştı. Bazı kişilerin evcil hayvanlardan çok daha beter bir şey yediğine dair dedikodular

yayılmaya başladı. Çocuklar birdenbire ortadan kayboluyor, mezarlıklardan cesetler kaçınılıyordu. Sokaklardaki cesetlerinse bazı uzuvları eksikti. 13 Aralık 1941 günü, Leningrad halkının korkularının gerçek olduğu anlaşıldı. Stalin'in gizli polis teşkilatı NKVD, şehirde insan eti yendiğine dair ilk bildirimini yaptı.

İnsan eti yemek cesaret ve beceri gerektiriyordu. Hazırlaması saatler süren tiksindirici bir işti. Kemikleri doğramak, uzuvları ayırmak, yenebilir et parçalarını sıyırmak ve tüm bunları yaparken

bağırsaklardan ete mikrop bulaştırmamak gerekiyordu. Fakat başka seçeneği olmayan bazı şehir sakinleri beslenme ihtiyacını bu şekilde karşılayabilir, gerekli olan protein ve kaloriyi insan etinden sağlayabilirdi. Tabii eğer mideleri alırsa... Görünüşü dana etine, tadıysa domuz etine benzeyen insan eti kimileri için gayet kabul edilebilir bir öğün olabilirdi. Yağların sıyrıldığı, kasların alındığı, kemiklerin içindeki iliklerin çıkarıldığı ve iç organların pişirildiği düşünülürse, bir ceset bir kişiyi haftalarca doyurabilirdi. Ölen akrabaların yenmesi, tarih

boyunca kıtlık dönemlerinde her zaman can simidi olmamış mıydı zaten? Kuşatma sırasında 1.207 kişi yamyamlıktan suçlu bulunacaktı.

Rusçada yamyamlık için iki farklı kelime bulunuyor: "Trupoedstvo" zaten ölmüş birinin etini yemek, "Liudoedstvo" ise birini öldürüp yemek anlamına geliyor. Leningrad'da hem ceset yeme hem de insan öldürüp yeme olayları bu dehşet dolu kuşatma ortamında yeni bir korkuya yol açtı. Bu besin kaynaklarının el altından satılıp, karaborsaya düşmesi de uzun sürmedi. İnsanlar bu kıtlık zamanında böyle yumuşak ve lezzetli bir etin nereden geldiğini sorgulamayı bırakmıştı artık. Kuşatmadan

## “İNSANLAR AİLELERİNİN KARNINI DOYURMANIN BİR YOLUNU BULMAK İÇİN GİDEREK DAHA RİSKLİ YÖNTEMLERE BAŞVURUYORDU”



Açlığın neden olduğu kas erimesinden mustarip olan kurbanın objektife bakışı akıllara kazınıyor



sağ kurtulmayı başaran Galina Yakovleva, bir odadan garip bir yemek kokusu geldiğini ve kokunun kaynağının pişirilen bir ceset olduğunu fark ettiğinde dehşete kapıldığını hatırlıyor: "Yarı karanlık bir odada, kancalara asılmış kocaman et yığınları vardı. Bunlardan birinden uzun parmaklı ve mavi damarlı bir insan eli sarkıyordu..."

Açlıktan kırılan Leningrad'da yamyamlık yapanlar sabıkalı kişiler ya da azılı suçlular değildi; rapor edilenlerden yalnızca 18'i daha önce farklı suçlardan hüküm giymişti. Sıradan insanları yamyamlığa sürükleyen şey açlık ve cinnet haliydi. Hayatta kalmak ve ailelerini korumak amacıyla bunu yapıyorlardı. Yamyamlık yapanların büyük çoğunluğu zaten ölmüş insanların bedenlerini yiyordu ve yine bu kişilerin çoğu küçük çocukları olan çaresiz kadınlardı. Fakat NVKD raporları, yemek için insanların öldürüldüğü tüyler ürpertici olaylardan da bahsediyor.

Bu raporlardan birinde, 42 yaşındaki bir liman işçisinin ve oğlunun ev arkadaşlarını öldürdüğü, parçalara ayırdığı ve elde ettikleri eti at eti diye yutturup şarap ve sigarayla takas ettikleri anlatılıyor. Bir başka olayda ise Kızıl Ordu askerlerinden birinin karısı, 8 ve 11 yaşlarındaki iki çocuğunun karnını doyurmak için 13 yaşındaki bir kız çocuğunu tuzağa düşürüp baltayla öldürüyor. O kadar çok ceset yeme ve insan öldürüp yeme ihbarı vardı ki NVKD yamyamlık vakalarını azaltmak için polis ve psikiyatristlerden oluşan özel bir birim kurdu.

Öte yandan, hayatta kalmak için işlenen tüm bu suçlara ve yaşanan trajedilere rağmen Leningradlıların çoğu insanlıktan umudu kesmemişti; çektikleri ıstıraplar yüzünden kendilerini kaybetmemeye kararlıydılar. İlk korkunç kışı atlatıp 1942 yazına girdiklerinde, kentte hâlâ iyimserliğini korumanın farklı yollarını bulan insanlar vardı. Bunlardan biri olan Klavdiya Naumovna günlüğüne şöyle yazmış: "İnsanlar temiz pak görünüyor; güzel kıyafetler giymeye başladılar. Tramvay çalışıyor, dükkânlar yavaş yavaş açılıyor. Parfüm dükkânlarının önünde bile kuyruklar var. Leningrad'a parfüm geldiğine inanamıyorum. Çok mutluyum. Parfümlere bayılıyorum. Biraz parfüm sıkıp açlığımı unutmaya çalışacağım. Sanki bir restorandan ya da bir konserden dönüyormuşum gibi..."

Kuşatma 27 Ocak 1944'te, Sovyet askerleri Alman savunma birliklerini mağlup edip bölgedeki yüzlerce kasaba ve köyü yeniden ele geçirdiğinde sona erdi. Leningrad kuşatmasında 1.500.000'den fazla asker ve sivil ölmüştü. Kuşatmanın ardından hükümet şehre lahana ve havuç tohumları gönderdi. Buldukları her toprak parçasına bunları eken Leningrad halkı bir yandan da sokaklarda zaferi kutluyordu.

Yeni ekilen mahsulleri sıçanlardan korumak amacıyla şehre kediler getirildi. İnsanlar yaralarını sarmak için kenetlendiler. Aileler,



Ölü bedenlerin taşındığı bir el arabası yükünü, ölülerin açık bir alana yığıldığı geçici mezarlığa götürüyor

kuşatma sırasında şehrin dışında kalan sevdikleriyle yeniden bir araya geldi. Gerçek undan yapılmış ekmekler tekrar marketlerdeki yerini aldı. Sağlığına kavuşan şehir halkının yüzüne renk geldi. Leningrad hayata dönmüştü.

Günlükler ve NVKD raporları 21. yüzyıla değin Demir Perde'nin ardında, arşivlerde çürümeye terk edildi. II. Dünya Savaşı sırasında faşist işgalcilerin Rus halkına çektiği zulüm ve halkın buna karşı toplu olarak sergilediği cesaret ve kahramanlık hafızalarda yer etmişken, anavatanı korumak için verilen bu Büyük Vatanseverlik Savaşı'nda kişisel hikâyelerin yeri yoktu. Özellikle de vicdan muhasebesi ve ahlaki ikilem içeren hikâyelerin...

İnsani duygular ve korkunç koşullar altında dahi yaşamın normal seyrini sürdürme kararlılığı, 872 gün süren kuşatmada insanları hayata bağlamıştı. Bu zorlu günler boyunca Leningrad halkı yaşamak için sınırları zorlasa da büyük bir dayanışma ve zafer dolu bir direniş ortaya koyduklarını da unutmamak gerek. Her bir cinayet ve yamyamlık hikâyesine karşılık, başkalarının hayatını kurtarmak için canını dişine takan fedakâr insanların başrolde olduğu en az yüz hikâye var.

Kendi ailesi de sıkıntıda olmasına rağmen yetim çocukları yanına alan anneler, karneyle aldığı son ekmeğini yabancılarla paylaşanlar ve hayatlarını riske atarak, donmuş Lagoda Gölü üzerindeki ünlü Yaşam Yolu boyunca erzak taşıyan gruplar hakkındaki öyküler hâlâ anlatılıyor.

Leningrad tarihinin bu acı dolu dönemi hakkındaki belgelerin büyük bir kısmı ortadan kaybolmuş olsa da sevgiye ve yaşanan üzücü kayıplara dair hikâyeler gün yüzüne çıkmaya devam ediyor. İşte bu hikâyeler sayesinde, Leningrad'da yaşananlar hep hatırlanacak. ○



Leningrad sakinlerinin karne karşılığı aldığı günlük kuru çavdar ekmeği



Kuşatmanın ilk kışında buza açtıkları bir delikten su çekmek için sıraya girmiş Leningradlılar



Tanya Savicheva'nın günlüğünden sayfalar



# Zaman Yolcusunun El Kitabı

## BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SİPERLERİ

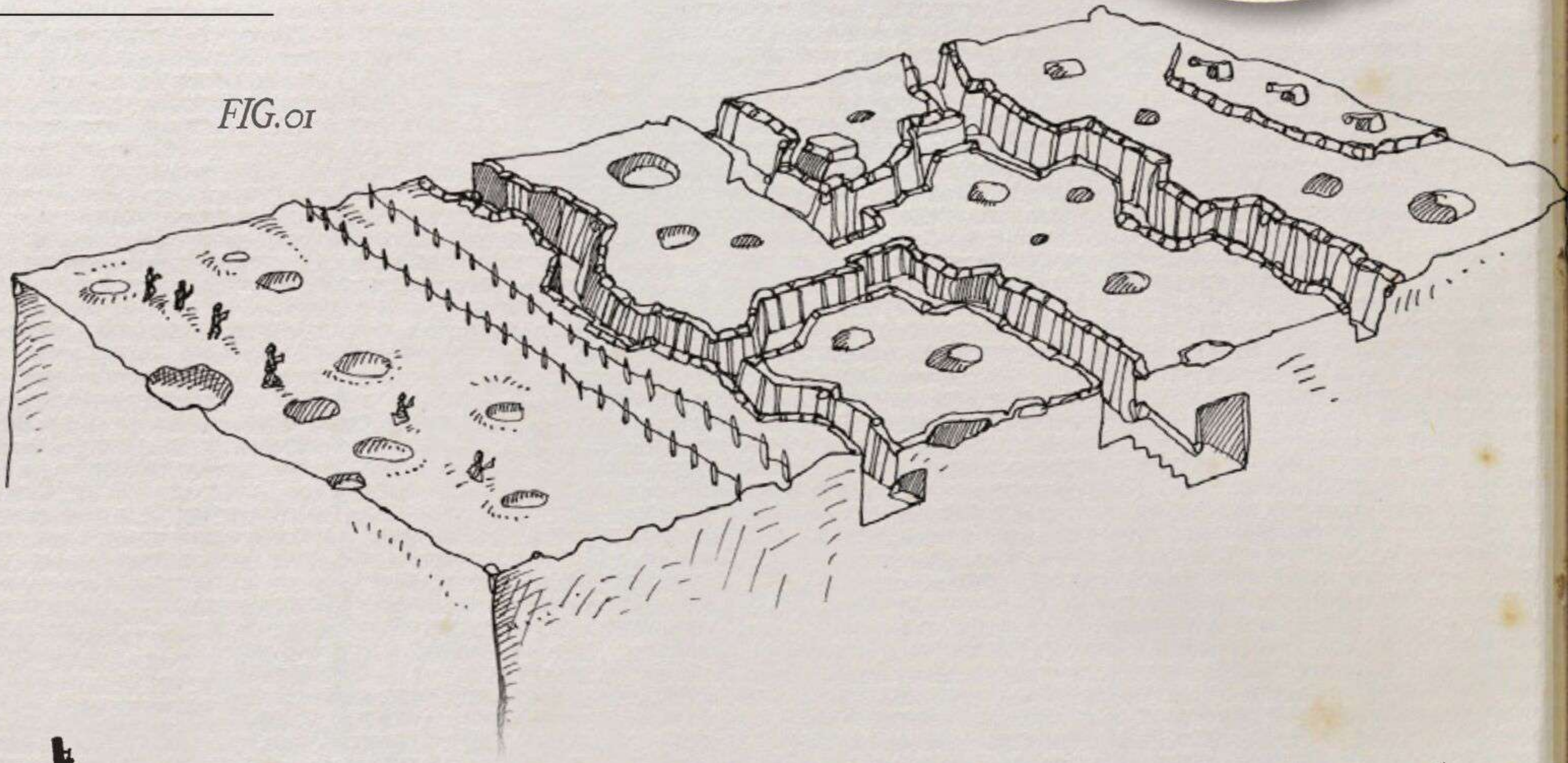
Üçlü İtilaf siperleri, Batı Cephesi, 1914 - 1918

**K**endini baldırlarına kadar vıcık vıcık çamura batmış bir halde bulduysan ve etrafına baktığında, duvarları çamurdan yapılmış dar ve üstü açık bir koridorda dikildiğini görüyorsan, hiç şüphesiz Birinci Dünya Savaşı'ndaki siperlerden birindesin. Buradaki son derece ilkel koşullara, muharebe meydanının iki tarafı arasında gidip gelen top ateşlerine, vızır vızır yağın kurşunlara ve duvarların hemen dışındaki sahipsiz toprakların yarattığı tehdide rağmen, bu siperlerde görev yapan on askerden dokuzu hayatta kalmayı başaracak. Fakat yine de Avrupa'nın Batı Cephesi'nde milyonlarcası ölecek. Almanlara karşı yapılan Somme Muharebesi'nin ilk günlerinde olduğu gibi, bilhassa şiddetin yoğun olduğu günlerde ise büyük kayıplar verilecek. Yaşamla ölüm arasındaki ince çizgide durduğun bu yerden sağ çıkacak kadar şanslıysan, evine tek parça halinde dönebilirsin. Muhtemelen keşke zamanda başka bir yere yolculuk etseydim diye düşünüyorsun ama artık çok geç. Şimdi tüm emirlere uyma ve hayatta kalmak için mücadele etme zamanı.

### NEREDE KALMALI?

Siperlere vardığında buradan sağ çıkmak istiyorsan çok fazla cesur ve gözü pek davranmaman gerektiğini tahmin ediyorsundur muhtemelen. Siperler üç bölümden oluşuyor: ön siper, destek siperi ve ihtiyat siperi. Senin için en iyi seçenek ihtiyat siperinde yer almak. Ancak şansın ne kadar yaver giderse gitsin yakın zamanda kendini ön siperde bulacaksın, zira askerler her siperde bir hafta kalabiliyor. Uyumak gibi bir niyetin varsa gündüz vakti en güvenli yer bir yeraltı sığınağı. Gece olduğunda ise karanlıktan istifade ederek düşmanı gözetleyeceksin.

FIG. 01



*Biliyor muydun?*

Ateş siperleri zigzag şeklinde. Bu sayede, havan topu ya da topçu ateşi bir siperi isabet ettiğinde sadece o kısımdaki askerlere zarar veriyor, siper boyunca etkili olamıyor

### Yapılacaklar & Yapılmayacaklar

✓ **Sorumluluklarını yerine getir.** Ön taraftaki işgücü kısıtlı olduğundan, dinlenme zamanlarında bile destek görevlerini yürütmek gerekiyor. Bu görevlerden kaytarman ceza almaya yol açar.

✓ **En kötüsüne hazırlan.** En ön siper gitmen söylenirse psikolojik ve fiziksel olarak buna hazır olmalısın. Formunu koru ve silahların her daim çalışır durumda olsun.

✓ **İskambil oyunu bilgini tazele.** Dinlenme süresi kısıtlı olsa da askerler zaman geçirmek için kart oyunları oynamayı seviyor. Yasak olmasına rağmen "Taç ve Çapa" gibi kumar oyunları sıklıkla oynanıyor.

✓ **Etrafındaki kalıntılarla oyalan.** Pek alışılmadık türden bir meşgale olan "siper sanatı" askerlerin yaratıcı şeyler yapmasını sağlıyor. Boş kovanları toplayıp bir vazoya veya tütün kutusuna dönüştürebilirsin.

✗ **Miğferini çıkarma.** Çelik bir miğfere sahip olacak kadar şanslıysan, siperi düşen şarapnel veya diğer parçaların etkisini azaltmak için miğferin her zaman başında olsun.

✗ **Sıçanların seni kemirmesine izin verme.** Siperler sıçan kaynıyor. Bu yüzden, ortalıkta bıraktığın herhangi bir yiyeceği bir daha görmeyen çok zor. Mühimmat zayıflığına neden olduğundan sıçanları vurmak yasak. Fakat yeteri kadar hızlıysan süngünü kullanabilirsin.

✗ **Silahlarını ihmal etme.** Siperlerdeki günlük işler tüfeklerin temizlenmesini de içeriyor. Tüfekleri temizlemek için, baca temizleyicisine benzeyen, bir ucuna ağırlık takılmış bir ip kullanılıyor. Bu alet yukarı aşağı çekilerek tüfegin içerisindeki kalıntılar temizleniyor.

✗ **Evdekilere yazmayı unutma.** Fırsat bulduğun her an sevdiklerine mektup yaz. Yanıtlarının sana ulaşması yalnızca birkaç gün sürecektir. Bakarsın sana erzak dolu bir paket de gönderirler.





FIG.02

## KİMİNLE ARKADAŞ OLMALI?

### Kıdemli subay

Senin de mensubu olduğun bu kalabalık orduda rastlaman pek olası değil fakat olur da kıdemli bir subayla karşılaşırsan gözüne girmek için elinden geleni yap. General Douglas Haig ve Tümgeneral Richard Hutton Davies gibi kıdemli isimlerin çoğu savaştan yıllar sonra yetersiz kalmakla eleştirilecek olsalar da onlar askeri deneyime sahip az sayıda kişiden birkaçı. Siperlerdeki çoğunlukla deneyimsiz gönüllüler. Dolayısıyla kıdemli bir subayın seni yönlendirmesi ve kayırması, karşılaşacağın tehlikelerle başa çıkmanda sana yardımcı olacak.

**Ekstra ipucu:** Kıdemli subayların, birlikleri kumanda etmenin yanı sıra askerlerin arasına karışıp onlarla birlikte görülmesi de gerekiyor. Bu yüzden kendilerini biraz tedirgin hissediyorlar. Bu durumu onlar için daha kolay bir hale getirmen işine yarayabilir. Örneğin, saygısızlık etmeden ayaküstü sohbet edebilir veya emirleri ve vazifeni en iyi şekilde yerine getirebilirsin.



FIG.03

## KİMDEN UZAK DURMALI?

### Alman Erleri (Landser)

Almanların tabiriyle Landserler, tıpkı senin ve yanındaki arkadaşların gibi, savaşan Alman erleri. Tek fark düşman safında olmaları. Çoğunlukla 20 ila 22 yaşlarında olan bu erlerin talim düzeyi Üçlü İtilaf'ın acemi birliğindekiler kadar.

Landserler dehşet verici silahlar taşıyor. Flammenwerfer dedikleri alev makinesinin yanında; fosgen, difosgen, klor ve hardal gazı gibi kimyasal silahlarla ölüm saçıyorlar. Makineli tüfekleri, el bombalarını ve süngüleri de unutmamak lazım tabii ki... Yoğun silah ve top ateşi altında, Almanların silahlarının ne kadar etkili olduğunu tüm muharebe alanında ister istemez hissedeceksin. Fakat ne yap yap Landserlerle yüz yüze gelmekten olabildiğince kaçın.

## Faydalı Beceriler

İster ön cephede ol, ister arka planda destek sağla, olmazsa olmaz bu üç beceri sağ kalmana yardım edecek

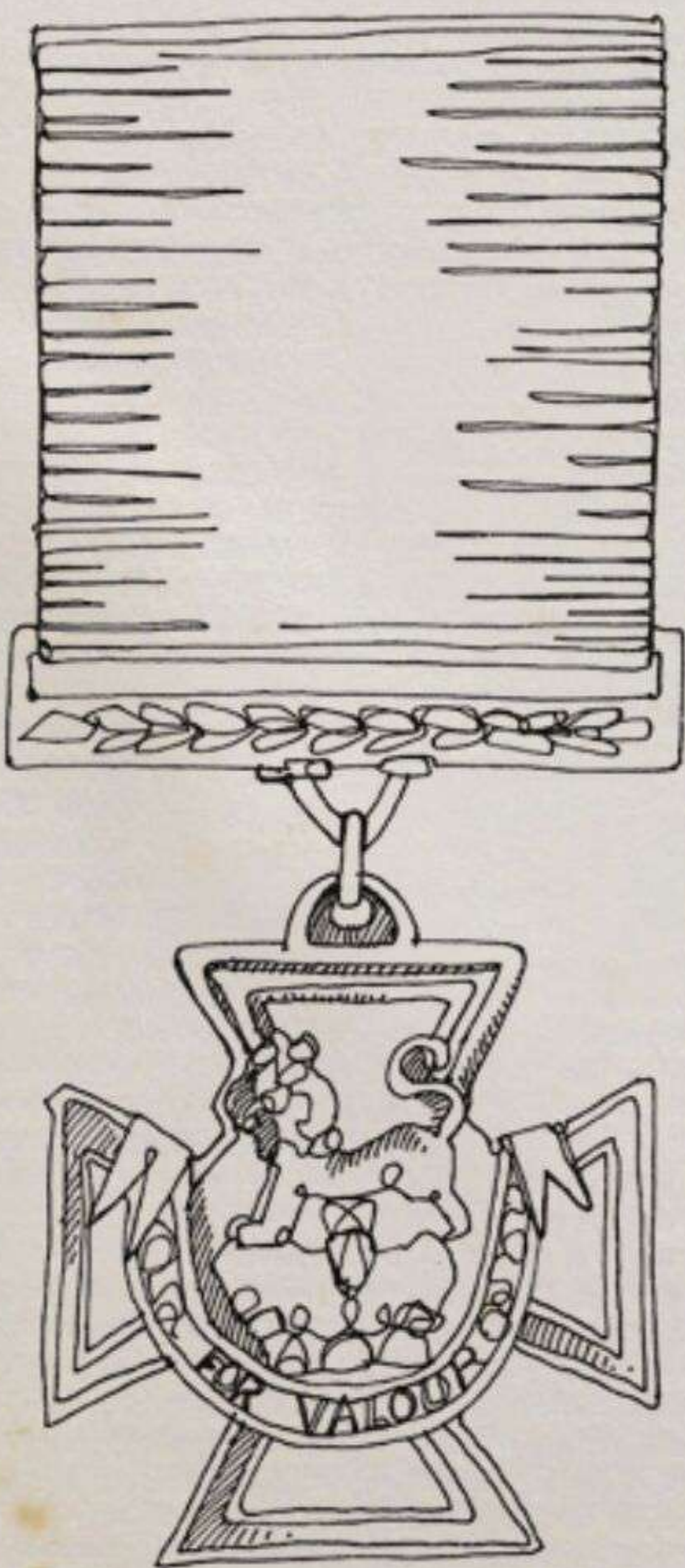


FIG.04

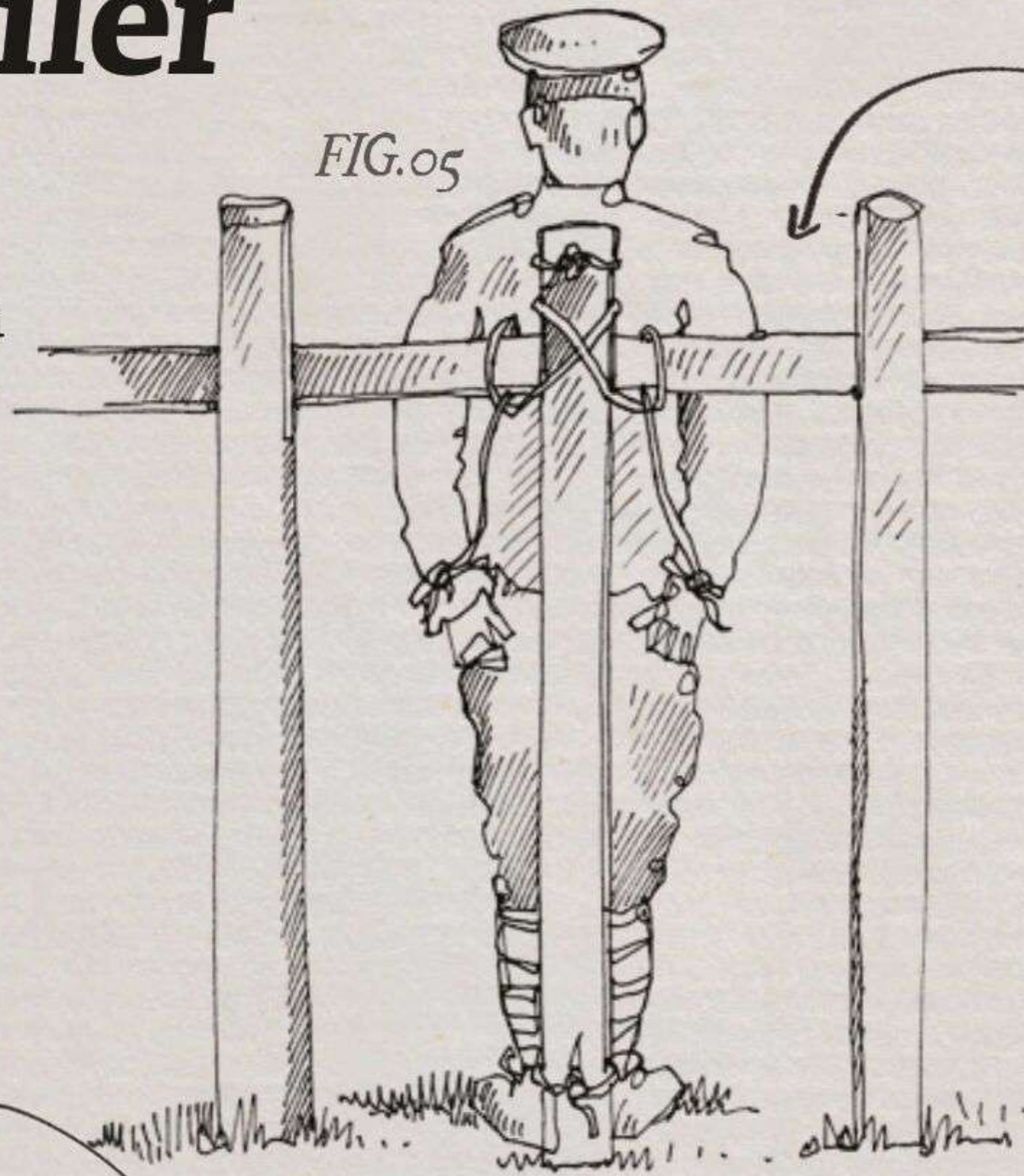


FIG.05

### Cesaret

Kahramanlık, en ünlüsü Victoria Haçı olmak üzere farklı madalyalarla ödüllendiriliyor. Örneğin, yaralı bir askeri muharebe sahasından kurtarırsan ya da yaralanmış olmana rağmen çatışmaya devam edersen sen de bir madalya alabilirsin.

### Disiplin

Birinci Dünya Savaşı'nda görev yapan her askerin gördüğü üç aylık kısa eğitim onlara disiplin ve itaati aşlamayı da amaçlıyor. Emirlerle itaat etmeyenler hapisle cezalandırılabilir. En kötü senaryoda ise kuralları ihlal eden asker ölüm cezası alıyor.

FIG.06



### Tıbbi bilgi

Eğer bir kadınsan muhtemelen kendini askerlerin yaralarını tedavi ederken bulacaksın. Birliklerin revirlerinde hem erkekler hem de kadınlar görev yapıyor. Kesiklerden, kopan uzuvlara kadar farklı yaralanmaları tedavi etmen gerekecek. Hatta daha kötülerini için de hazırlıklı olmalısın.



# Karanlık Çağ

**hakkında bilmek istediğiniz  
ama sormaya çekindiğiniz her şey**

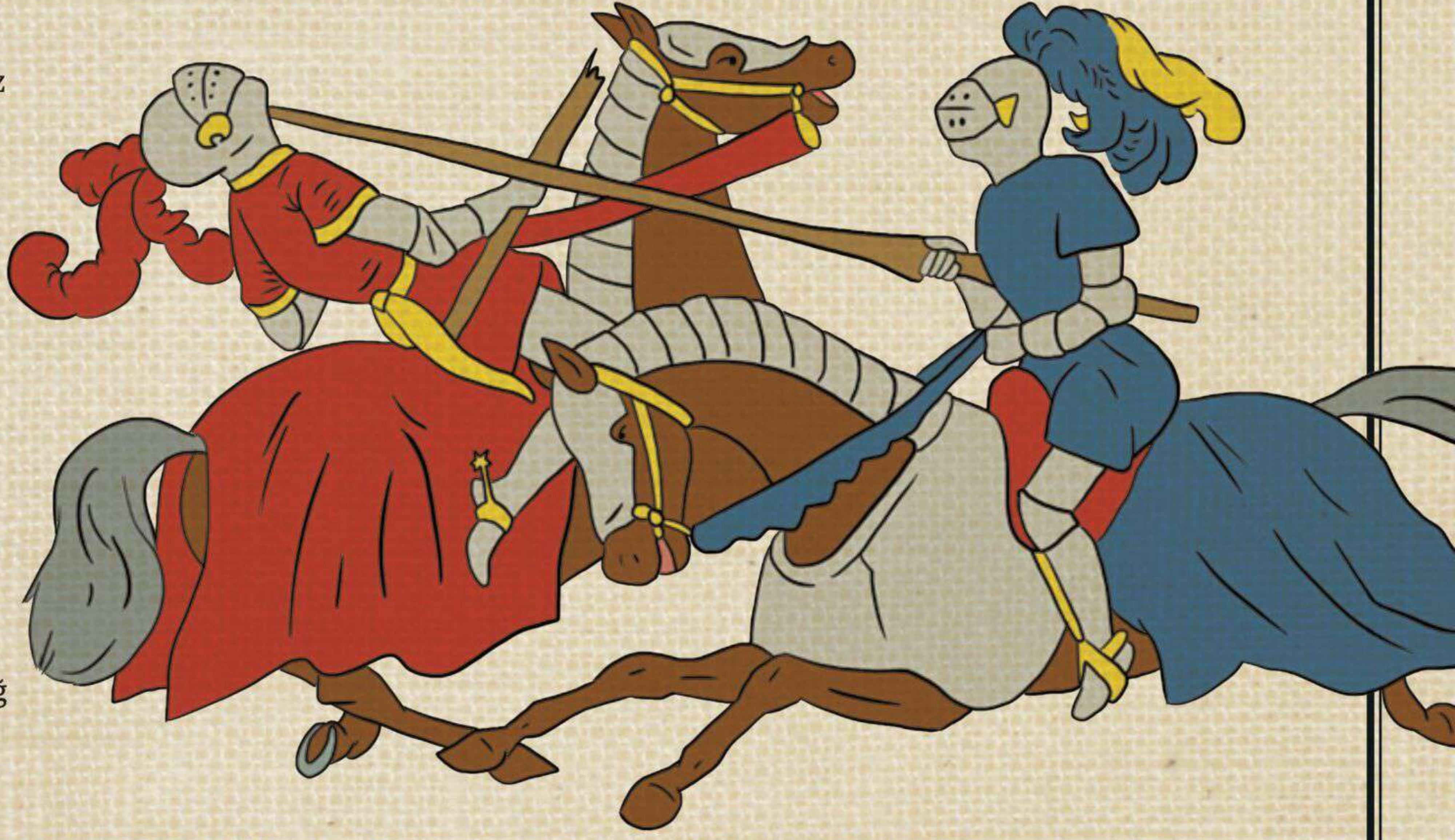
Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasının ardından  
Karanlık Çağ'a girildi ancak bu dönem hakkında yanlış  
bilinen pek çok şey var. Karanlık Çağ'da gerçekten neler  
olduğunu gelin birlikte keşfedelim

Yazan: Jack Griffiths



# Karanlık Çağ ile kastedilen şey tam olarak neydi?

Aslında "Karanlık Çağ", günümüzde büyük ölçüde modası geçmiş ve uygunsuz olarak addedilen bir tanım. Roma İmparatorluğu'nun 4. yüzyılda yıkılmasından sonra uzun bir süre Avrupa'nın teknolojik, kültürel ve toplumsal anlamda geriye gittiğine inanıldığından, bu çağa "karanlık" dendi. Bu nahoş nitelenin bir diğer sebebi de o yıllardan günümüze ulaşan belgelerin kısıtlı olması ve bu yüzden dönemin gerçek anlamda "karanlık" kalması. Fakat yakın tarihli araştırmalar, söz konusu dönemin barbar ve medeniyetsiz şeklinde nitelendirilmesinin pek de adil olmadığını gösteriyor. Günümüzde pek çok tarihçi, karanlık ifadesindeki yanlış çağrışımları ortadan kaldırmak amacıyla bu dönemi artık "Erken Orta Çağ" diye anmayı tercih ediyor. Bazılarıysa Karanlık Çağ'ın, 900 yılında başlayan ve iklim değişikliklerinin gözlemlendiği Orta Çağ Sıcak Dönemi'yle son bulduğuna inanıyor. Bununla birlikte, Karanlık Çağ'ın 14. yüzyılda Rönesans başlayana değin sürdüğüne inananlar da var.



# Roma İmparatorluğu'nun yıkılması ne kadar hızlı oldu?



Roma bir günde kurulmadığı gibi bir günde de yıkılmadı. Vaktiyle imparatorluğa başkentlik eden Roma şehri, pek çok kez saldırıya uğramıştı. Bir zamanların dünya fatihi olan bu gücün yıkılışı, tek seferlik bir felaketin neticesi değildi. Daha ziyade, kademeli bir ekonomik ve toplumsal gerileme sürecinin sonunda gerçekleşti. Böyle bir felakete en yakın olaysa Vizigotların 410'da imparatorluğu yağmalaması ve Ebedi Şehrin yabancı işgalcilerce talan edilmesiydi. Bu olay meydana geldiğinde imparatorluk zaten ikiye bölünmüş haldeydi ve Konstantinopolis, Roma şehirlerinin en zenginiydi. Batı Roma İmparatorluğu'nun son imparatoru Romulus Augustus, İtalya'nın ilk Got kralı olacak Odoacer tarafından tahttan indirilinceye kadar imparatorluk ağır aksak varlığını sürdürdü. Bu sırada Doğu Roma İmparatorluğu'nun, yani Bizans İmparatorluğu'nun yıldızı parlıyordu. Fakat 1453'e kadar Avrupa'da kayda değer bir toprak edinemedi ve daha ziyade Anadolu ve Kuzey Afrika'ya doğru genişledi. Doğu Roma'da bunlar gerçekleşirken Batı ve Orta Avrupa, birbirleriyle savaş halindeki Vizigotlar, Slavlar, Ostrogotlar, Vandallar, Angluslar ve Saksonların arasında bölünmüştü. Pek çok tarihçiye göre bu dönem Karanlık Çağ'ın başlangıcına işaret ediyor. Peki, bizi inandırdıkları gibi bu çağ gerçekten karanlık mıydı?



# Katolik Kilisesi bilimin ilerlemesini engelledi mi?

Roma İmparatorluğu'nun yıkılışı ve Kelt topraklarının daralması, Hristiyanlığın Avrupa'daki hâkimiyetine zemin hazırladı. Paganizm hâlâ yaygındı fakat Kilise baskın olduğu yerlerde yalnızca dini değil; felsefeyi, ahlâkı, siyaseti, sanatı ve eğitimi de kontrol ediyordu. Kilise, katı eğitim kuralları nedeniyle bilimin gelişmesine ket vurduğu yönünde uzun süre eleştirildi. Piskoposlar ve rahipler yalnızca üst sınıftan kişilere Latince okumayı ve yazmayı öğretiyordu. Dolayısıyla bu sistemin asıl kusuru, kimsenin zerre kadar eğitim alamaması değil, alt sınıftan köylülerin ve neredeyse hiçbir kadının herhangi bir eğitim fırsatına erişememesiydi.

9. yüzyılda, Karolenj İmparatorluğu'nun Frank hükümdarı Şarlman, gücün

anahtarının eğitim olduğunu fark edince her katedralin kendi okulu olması gerektiğine hükmetti. Sonuç olarak, Kilise bilimin ilerlemesini engellemedi. Daha ziyade insanları, oyunu Kilise'nin kurallarına göre oynamaya razı etmeye çalıştı. Bunun, bilimin gelişimini yavaşlattığı ve dolayısıyla zarar verdiği doğru, ancak onu önemsiz kıldığı söylenemez. Sözde kâfirlerle yaşanan bazı gerilimler de bilimsel düşünceye büyük zararlar vermişti. Öte yandan, bu olaylar Orta Çağ'ın ilerleyen dönemlerinde ve Rönesans sırasında daha yaygın biçimde görüldü. Kilisenin bu dönemde özgür düşünceye ve eğitime ket vurduğu fikri, esasen 18. yüzyıl Aydınlanma döneminde yayılan yanlış bilgilerin bir sonucudur.



“Karolenj İmparatorluğu'nun Frank hükümdarı Şarlman, gücün anahtarının eğitim olduğunu fark edince her katedralin kendi okulu olması gerektiğine hükmetti”

## Kimsenin şehirlerde yaşamadığı doğru mu?

Günümüzden geçmişe baktığımızda, Roma'nın yıkılışıyla birlikte uygar şehir merkezleri döneminin sona erdiğini ve savaş mağduru barbar bir Avrupa'nın ortaya çıktığını düşünmek mümkün. Roma şehri sadece eski halinin bir gölgesinden ibaretti ve imparatorluğun bölünmesinden itibaren artık başkent değildi. Roma İmparatorluğu'nun tarihi merkezi böylesine terk edilmişken, Ravenna ve Floransa gibi bazı şehirlerse hâlâ etkin durumdaydı ve imparatorluk döneminin görkemini bir nebze de olsa koruyabilmişlerdi. Yine de o dönemde pek çok insanın nispeten göçebe bir yaşam tarzını benimsediği bir gerçek. 445'te Asya'dan akın eden Hunlar bunun bariz bir örneğini teşkil etmekteydi. Meşhur liderleri Attila'nın öncülüğünde yaptıkları saldırılar yüzünden, yüzyıllar boyunca Doğu Avrupa'da önemli yerleşim merkezleri kurulamadı. Hunların, yerleşim yerleri inşa etmektense önlerine çıkan her şeyi tarumar etmeyi taktik olarak benimsemeleri, o dönemde Orta ve Doğu Avrupa'da kayda değer şehirler bulunmamasının başlıca sebebiydi. Benzer bir durum Kuzey Avrupa'daki Vikingler için de geçerliydi. Ne var ki yağmaya düşkün olmalarına rağmen; York, Dublin ve Britanya'daki diğer pek çok yerde uzun süre varlığını sürdüren şehirler inşa ettiler. Kıta Avrupasında ise Cermen toplulukları ticaret yapmak için şehirler kuracaklarına, yalnızca kaleler inşa edip, oldukları yere çakılıp kalmayı huy edinmişlerdi. Yıllar süren savaşlar nedeniyle, şehirlerin oluşması ve büyümesi çok uzun zaman aldı. 13. yüzyılda Londra, Paris ve Köln gibi şehirler önemli birer ticaret merkezi haline geldi ve bu sayede geliştiler.





# Herkes Dünya'nın düz olduğuna mı inanıyordu?

Hadi bir efsaneye son verelim: Katolik Kilisesi hiçbir zaman dünyanın düz olduğu fikrini dayatmaya çalışmadı. Aslına bakılırsa, Karanlık Çağ'da yaşamış insanların buna inandığını gösteren hiçbir kanıt da yok.



## Tip alanında herhangi bir gelişme kaydedildi mi?

Kilise'nin şifa bulmak için dua etmeye teşvik etmesi, bilim insanlarının hastalıkları önleyecek çözümler bulmasına köstek oluyordu ve hastalıkların Tanrı'nın gönderdiği cezalar olduğuna dair yaygın bir kanı vardı. Gerçek bilgidен ziyade şansın ve batıl inançların sonucu olsa da bazı konularda bir miktar ilerleme de kaydedilmişti aslında. Örneğin, yakın tarihli çalışmalar, Saksonların 10. yüzyılda kullandığı göz enfeksiyonu tedavisinin

bugün hâlâ işe yaradığını ortaya koydu. İlacı test eden bilim insanları soğan, sarımsak ve manda ödü karışımının MRSA (Metisilin Dirençli Stafilokok Aureus) bakterisini tamamen yok ettiğini gördü. Bu sırada doğuda İslam'ın Altın Çağı yaşanıyor ve birbiri ardına tıbbi atılımlar gerçekleşiyordu. Bunların arasında, hastanelerin kurulması ve hastalıkların kaydının tutulması da yer almaktaydı. Tutulan bu kayıtlar, hastalıkların sebebinin anlaşılmasında çok yardımcı oldu.

## İnsanlar gerçekten yalnızca yulaf lapası mı yiyordu?

Özellikle Romalıların görkemli ziyafetleriyle kıyaslandığında Karanlık Çağ'da sofraların biraz zayıf kaldığı aşikâr, ancak yine de öğünleri kuru ekmek ve yulaf lapasından ibaret değildi. İyi beslenmek kişinin maddi durumuna bağlıydı. Bununla birlikte çoğu kişi, hatta

yoksullar bile en azından inek, at, keçi ve domuz etine ulaşabiliyor; morina, mezgıt, turna balığı ve levrek yiyebiliyordu. Britanya'nın başlıca mahsulleri yumurta, ekmek, lahana, şalgam ve peynirdi. Eğer o yılki hasat iyi geçtiyse sofraları hiç de zayıf veya lezzetsiz olmuyordu.







## Kimsenin yıkanmadığı doğru mu?

Hayır, değil... Ne var ki sabun, üst sınıflar tarafından bile ihtiyatlı bir şekilde kullanılan lüks bir üründü. Bu kişiler, vücut kokularını bastırmak için güçlü parfümler de kullanıyordu. Fakat sıradan halkın da duş alma alışkanlığı vardı. İnsanların bedenlerini nasıl temizlediğine dair tutarsız kaynakların bazılarında kişisel hijyen diye bir şeyin olmadığı yazarken, bazılarındaysa Anglosaksonların haftada bir kez yıkanan Vikinglerle alay ettiği söyleniyor. Güncel çalışmalar, o dönemde insanların

yıkanmanın önemini ve kirliliğin kötü bir şey olduğunu bildiğini göstermekte. Kral John'un İngiltere'yi dolaşırken küvetini de yanında götürdüğü biliniyor. Ayrıca, Avrupa genelindeki Roma hamamlarının çoğu bakımsız ve harap olsa da bunların bir kısmı yenilenmişti ya da yeni hamamlar inşa edilmişti. 13. yüzyılda, Paris'te tam 32 hamam vardı. Tüm bunları dikkate alınca, Karanlık Çağ'da Avrupalıların düşündüğümüzden daha temiz olduğunu anlıyoruz.

## Eğlence anlayışı nasıldı?

Bu döneme dair yapılan araştırmalar genelde savaşlara, çatışmalara ve işgallere odaklansa da onca kargaşaya rağmen Orta Çağ insanı eğlenmeyi de biliyordu. Müzik, halkın yaşamında önemli bir yer tutmaktaydı. Örneğin tarihçi Bede, anlatılarında Whitney Manastırı'ndaki bir davette arp çalındığını aktarıyor. Müziğin yanında Edebiyat da oldukça seviliyordu. Bede'nin pek çok eserinin yanı sıra, 8 ila 11. yüzyıllar

arasında ünlü Beowulf destanı da yazılmıştı. Bu dönemde şiir de çok ilgi görmekteydi fakat çoğu yazılmıyor, ezberlenip sözlü olarak aktarılıyordu. Masa oyunları ve saklambac gibi basit oyunlar ve bilmeceler de halkın sevdiği aktivitelerdi. Roma'nın geleneksel eğlenceleriye Bizans İmparatorluğu'nda varlığını korumuştur; kitleleri eğlendirmek için araba yarışları düzenleniyor ve tiyatrolar sahneleniyordu.



## Bünderce kadının cadılık suçlamasıyla yakıldığı doğru mu?

Pek çok kişi, Karanlık Çağ ve onu takip eden Geç Orta Çağ'da insanların cadılık konusuna kafayı taktığına inanıyor. Fakat aslında bu toplumsal histeri çok daha sonra, Rönesans ve Aydınlanma Çağı'nda ortaya çıktı. Bunun en meşhur örneği, 1692-93'teki Salem cadı mahkemeleridir. Karanlık Çağ'da da insanlar yakıldı fakat bunlar, Kilise'nin sapkın olduğunu düşündüğü kişiler ve zaman zaman da askeri düşmanlar oluyordu. Cadı mahkemeleri ise Karanlık Çağ'a değil, Erken Modern Dönem Avrupası'na damgasını vurmuştu.





# İnsanlar gerçekten yalnızca bira mı içiyordu?

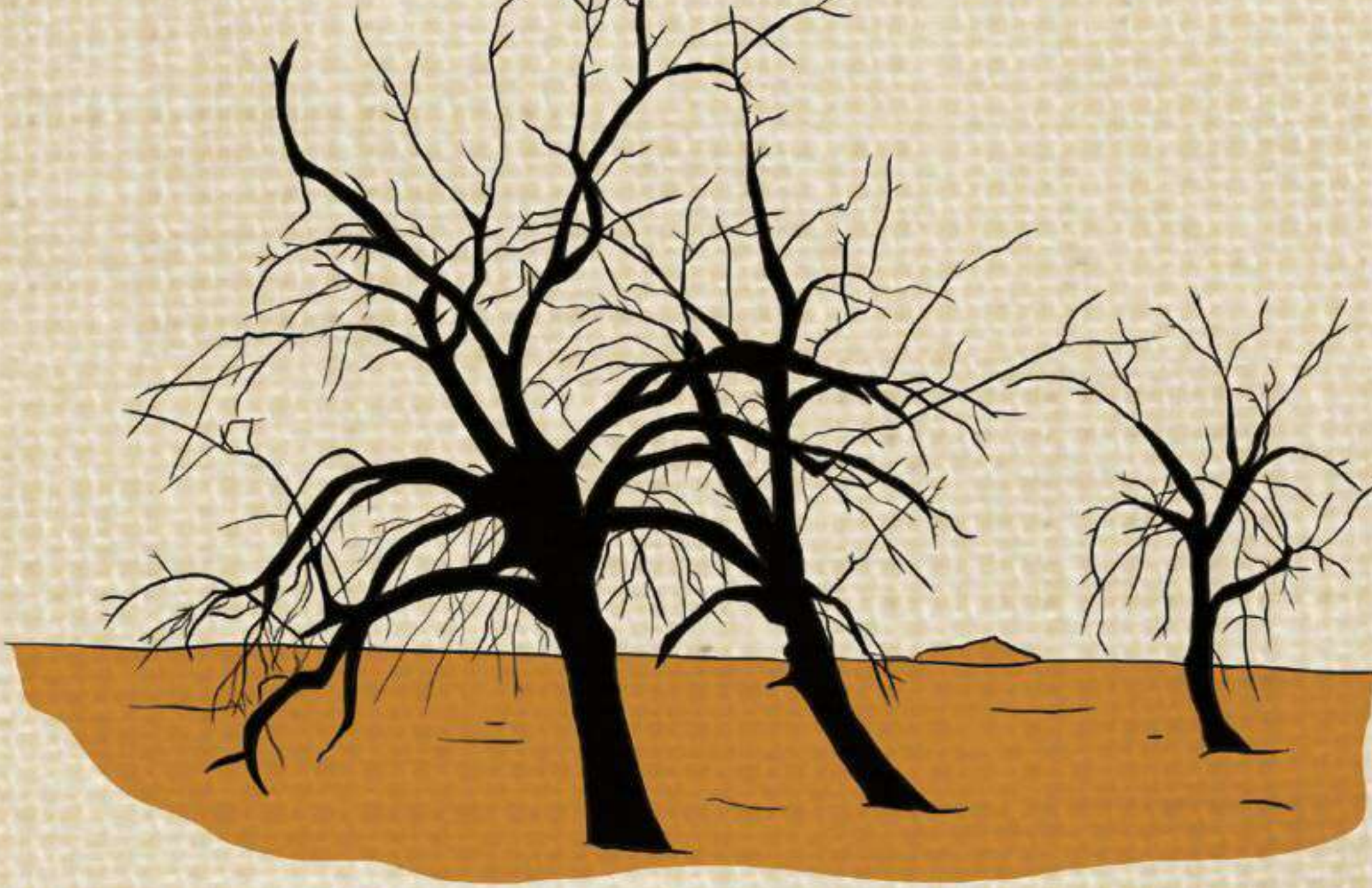
Su, sokaklardaki çeşmelerden veya herhangi bir nehirden alınarak içiliyordu. Genellikle kirli olan bu kaynaklardan mikropların yayılıp hastalığa sebep olması, elde bir kanıt olmasa da akla yatkın duruyor. İçilen suyla yıkanılan suyun aynı olduğu ve atıkların sokaklara döküldüğü toplumlarda halk sağlığı bundan çok kötü etkilenmekteydi. Hal böyle olunca, bazen alkol içmek daha güvenli olabiliyordu. Bununla birlikte, Karanlık Çağ'da insanların hiç su içmediği sadece içi boş bir

efsanedir. Aslına bakılırsa, Bizans'ta yaşamış Rum hekim Aeginalı Paul'un yazdıklarından durumun bunun tam tersi olduğunu anlıyoruz. Paul, suyun yerini hiçbir şeyin tutmadığını yazmıştı. Öte yandan, bildiğimiz bira öyle çok tüketilen bir içki de değildi. En yaygın içkiler, düşük alkollü bal şarabı veya biranın bir çeşidi olan Ale'di. Bunlar, körkütük sarhoş eden içkilerle kirli su arasında orta yol görevi görüyordu.

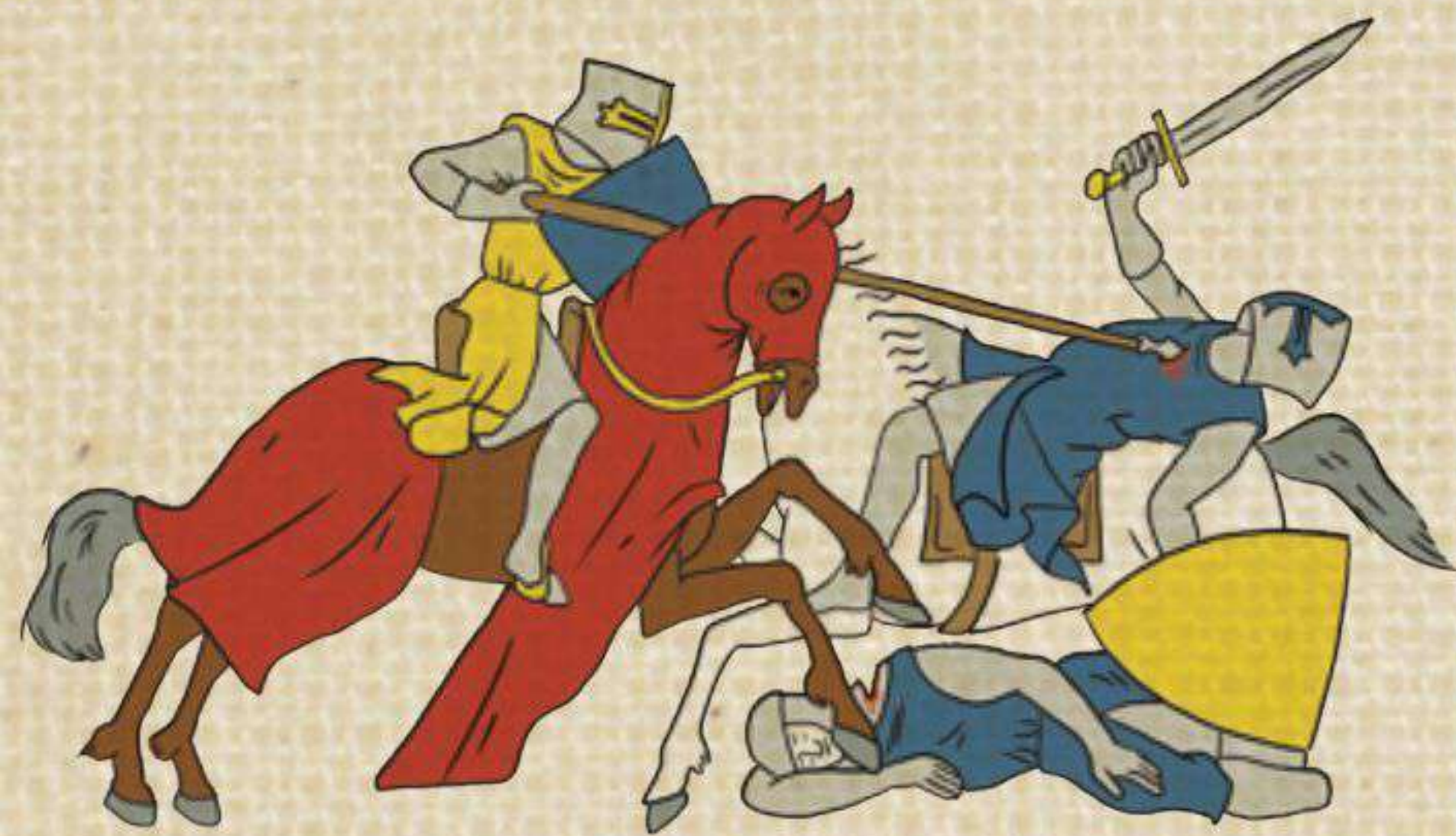


## Avrupa'nın ötesi çölden mi ibaretti?

Avrupa Karanlık Çağı yaşarken İslam dünyasında Altın Çağ yaşanıyordu. Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Asya'da yayılan İslam, beraberinde zengin ilmini de getirmişti. Emevî (661-750) ve Abbasî (750-1258) halifeliklerinin egemen olduğu Bağdat, dünyanın en önemli ve en büyüleyici şehirlerinden biriydi. Halifelik, dönemin en büyük ekonomik gücüydü; toplumsal ve ekonomik bakımdan zirve noktasını temsil ediyordu. O dönemde Avrupa'nın tek yaptığı şey arayı kapatmaya çalışmaktı.



## Devletler sürekli savaş halinde miydi?



Roma Barışı (Pax Romana), yani Roma İmparatorluğu'nun uzun soluklu barış dönemi geçmişte kalan silik bir hatıraya dönüştüğünden, tüm Avrupa çatışmalarla çalkalanıyordu. Fakat bunlar, geçmişte yaşanmış ve gelecekte yaşanacak çatışmalardan oldukça farklıydı. Roma döneminin aksine, Karanlık Çağ'da büyük ordular revaçta değildi. Kavimler ve uygarlıklar, uzun süreli seferlere çıkmaktansa, küçük ölçekli çarpışmalara girme eğilimindeydi. Bu yeni ve etkili vur-kaç taktığının ustalarıysa, kuzeyden gelen Vikingler, güneyden gelen Sarazenler ve doğudan gelen Hunlardı. 1095'teki Birinci Haçlı Seferleri'ne kadar büyük ölçekli bir savaş gerçekleşmedi.

## Katalon Muharebesi'ndeki alışılmadık ittifak

**Roma yağmalandıktan ve Karanlık Çağ gelip çattıktan sonra bile Roma lejyonları dimdik ayaktaydı**

Roma'nın, 410'da Vizigot kralı Alarik'in öncülüğünde yağmalanmasından tam 41 yıl sonra, Batı Roma İmparatorluğu'ndan artakalanlar, yeni tehdit Hunları ortadan kaldırmak için Vizigotlarla bir araya geldi. Bu beklenmedik ittifak öncesinde, Hun hükümdarı Attila ve atlı savaşçılardan oluşan ordusu Orta ve Doğu Avrupa'da fırtına gibi esip, Vizigotları Avrupa'nın batı tarafına sürmüştü. 451 yazında Hunlar Avrupa'da ilerlemeye devam ederken Köln, Strazburg ve Reims gibi önemli şehirleri çoktan yağmalamışlardı. Roma ordusunun komutanı Flavius Aetis, Vizigot kralı I. Theodorik'ten yardım istediğinde, başlangıçta bu çağrıya olumsuz yanıt veren kral, sonradan destek sözü verdi ve böylece bir zamanlar düşman olan iki ülkenin orduları ve liderleri, günümüz Fransı'nın Champagne-Ardenne bölgesindeki muharebe alanında buluştu. Roma-Vizigot ittifakının karşısında yer alan Hun-Ostrogot birliğinin Roma ordusunun üzerine yürümesiyle muharebe başladı. Aetis'in askerleri bu saldırıyı geri püskürtmeyi başardı. Bozguna uğrayan Hunlar toparlanmaya çalışırken Vizigotlar çarpışmaya dâhil oldu ve Hunları geri çekilmeye zorladı. Bu baskı karşısında direnemeyip geri çekilen Attila ve ordusu, muharebe alanından tamamen sürülmemiş olsalar da fiilen yenilgiyi kabul etmek zorunda kaldı. Bu, Batı Roma İmparatorluğu'nun kazandığı son zaferlerden biriydi ama Hunlar geri dönecekti. Fakat yine de yenilmez Attila'nın bileğini bükmeyi başarmışlardı.



# İbni Sina

*Her Şeyi  
Bilen Adam*

Filozof, matematikçi, doktor, astronom, şair... Bu unvanların hepsini ve daha fazlasını üzerinde taşıyan İbni Sina, insanoğlunun bilgi sahibi olduğu her alanda usta olan son kişiydi

Yazan: Edoardo Albert

Ölümünden bir hafta önce, "Hakkını vererek yaşamış kısa bir hayatı, amaçsız yaşanan uzun bir hayata tercih ederim." sözlerini sarf eden İranlı büyük üstat İbni Sina 57 yaşında hayata gözlerini yumdu. Fakat bu kısa ömründe doktor, filozof, matematikçi, dilbilimci, astronom, siyasetçi, şair ve gezgin olacak kadarengin bir birikim edinmişti. Entrikalarla, kaçışlarla, iniş ve çıkışlarla dolu çalkantılı bir yaşam sürdü. Her daim felsefinin en derin meseleleri üzerine kafa yorarken, bir taraftan da baş döndüren aksiyon dolu bir hayatı oldu. Ölüm döşegindeyken geriye dönüp baktığında hayatı kendi kurallarıyla yaşadığını söyleyebilirdi.

980 yılının Ağustos ayında Buhara yakınlarındaki Efşene köyünde doğan ve tanınmış bir aileye mensup olan İbni Sina, çocukluğunu ve gençliğini bu şehirde geçirdi.

Buhara, o dönemde İpek Yolu üzerindeki en önemli konaklama noktalarından biri olduğu için hem entelektüel hem de ticari yönden zengin bir şehirdi. Erken denilebilecek bir yaşta entelektüel olgunluk kazanan İbni Sina'nın eğitimi için babası, dönemin en iyi hocalarını görevlendirdi. Nitekim boynuz kulağı geçti; asla tevazu göstermeyen İbni Sina, otobiyografisinde kısa süre sonra hocalarına ders vermeye başladığını yazıyordu.

900'lü yılların sonunda İslam dünyasına kargaşa hâkimdi. İbni Sina'nın babası ve abisi Şiiliğin İsmâilî mezhebini benimsemişlerdi ve İsmâilîler, Sünniler tarafından baskı altında tutuluyordu. Her ne kadar İbni Sina kendi dini görüşleri konusunda ketum davransa da ailesinin İsmâilîlikle ilişkisinin onun yaşamında büyük etkisi olacaktı.

14-15 yaşlarındayken fıkıh, yani İslam hukuku alanında uzmanlaştı. Fıkıh, Müslüman ►





من حنين العبد

الواحد النور  
وخلق الاله  
علي من

البصر  
الاخبار  
ارجوزع  
الحل للتحال  
دي بالتقول

قول في امراض

من تعدا

السلاق

نثار من اهداب

الشعر وهب ايص

فقد وحل في

في كفا ينفي القوا

في علاج

الزفدي

وجاهت استعد القوا

في علاج

الطبيب  
من  
الكتب  
من  
يكتب  
من  
يكتب  
من  
يكتب

في تعريض  
الاقوم  
في تعريض  
الاقوم  
في تعريض  
الاقوم



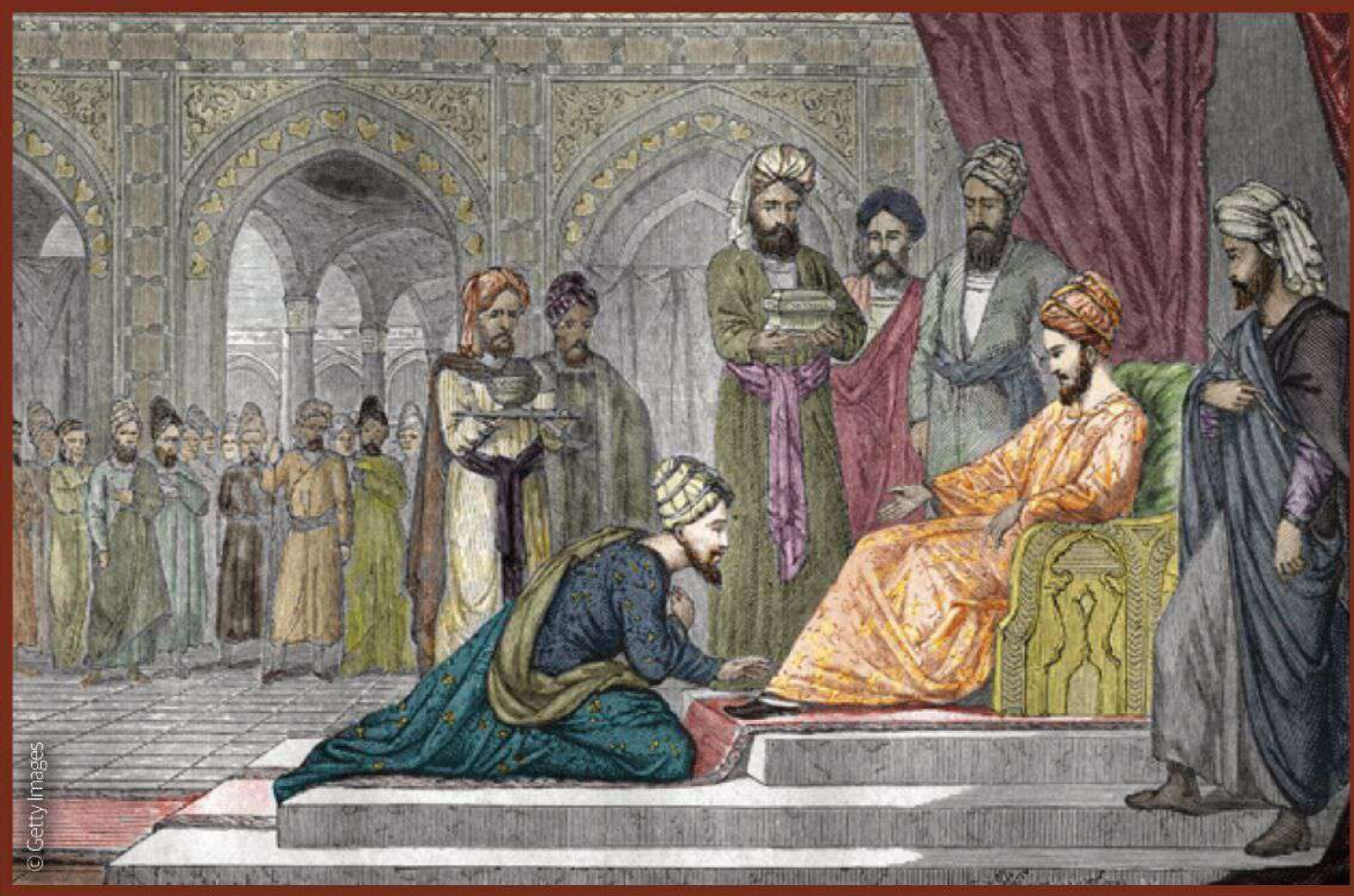
bir entelektüele İslam dünyasında hareket özgürlüğü sağlayan en önemli ilimdi. 16 yaşına geldiğinde bir alanda daha uzmanlaşmaya karar verdi: Doktor olacaktı. Kendi ifadesiyle, "Tıp, zor bir ilim değil. Bu yüzden kısa sürede büyük yol kat ettim. İşinin ehli hekimler tıbbi eserleri benimle okumaya başladı." şeklinde belirttiği gibi, bu amacını gerçekleştirmesi uzun sürmedi.

Özgüveni son derece yerinde olan genç deha, Sâmânî Hükümdarı Mansûr bin Nuh'un ağır bir hastalığa yakalanması üzerine Buhara'daki saraya davet edildi ve hükümdarın çok daha deneyimli doktorlarının yapamadığını yaparak, Mansûr'u kısa sürede iyileştirmeyi başardı. İbni Sina'ya minnettar olan hükümdar, ona altınlar ve mücevherler sunsa da İbni Sina bunları kabul etmeyerek Mansûr'un şahsi kütüphanesini kullanmak istediğini söyledi. Zira bu kütüphanede, Büyük Bağdat Kütüphanesi olarak da bilinen Beyt'ül Hikmet'teki kadar eser olduğu söyleniyordu. İbni Sina burada kendini ilme adadı, okuduklarını adeta hafızasına kazıdı. O dönemde kitaplar çok değerli ve az bulunur olduğundan, farklı zamanlarda okuduğu eserleri hatmetmesi sayesinde, kitaplarda yazan

bilgileri gittiği yerlere yanında götürebiliyordu. İstedikini alan İbni Sina, çok geçmeden Buhara'dan ayrılmak zorunda kalacaktı.

Mansûr bin Nuh'un ölümünden sonra bölgedeki liderler Buhara'yı ele geçirmek için çekişmeye başladı. Böyle çalkantılı bir ortamda kalmak istemeyen İbni Sina, Buhara'yı terk etti. İlk durağı Hârizm'deki Gürgenç (günümüzde Türkmenistan'da yer alan Köhne Ürgenç) şehri oldu. Burada on yıl kaldı ve İslam dünyasının bir diğer büyük âlimi El-Bîrûnî'yle karşılaşması da bu şehirde gerçekleşti. Kendisiyle dostane başlayan ilişkisi sonraları gergin mektuplaşmalara kadar gitti. Soru-cevap şeklindeki mektuplaşmalarda El-Bîrûnî, İbni Sina ile hemfikir olmamakta ısrarcı olunca İbni Sina, onun itirazlarını yanıtlama işini öğrencilerinden birine devretti.

İbni Sina, ömrünün geri kalanına kâbus gibi çökecek olan Gazneli Mahmud olmasaydı muhtemelen Gürgenç'te kalırdı. Gazneli Mahmud, Orta Asya'da hâkim güç olmuş bir sultandı ve Gazne İmparatorluğu'nu kurmaya koyulmuştu. Meşruiyetini güçlendirmek ve saltanatını daha cazip kılmak için en zeki İslam âlimlerini sarayında toplamak istiyordu. Fakat Mahmud katı bir Sünnî'ydi ve diğer mezheplere müsamahası yoktu. İbni Sina'nın namını duyan Mahmud, Gürgenç Emiri'nden bu dâhiyi Gazne'deki sarayına renk katması için göndermesini "rica etti." Fakat burası, entelektüel görüşlerinden asla taviz vermeyen; müzisyenlerle, şairlerle çok yakın ilişkileri olan ve derin ilmî meseleleri çözmenin yanında, eğlenmeyi de seven İbni Sina'nın hoş karşılanacağı bir ortama benzemiyordu.



**EN ÜSTTE** İbni Sina, İsfahan'daki sarayında Alâüddevle'nin huzuruna çıkıyor

**ÜSTTE** İbni Sina'nın İran, Hemedan'daki eski mezarı. 20. yüzyılda bunun yerine modern bir türbe inşa edildi

**SAĞDA** Pek çok dili akıcı şekilde konuşan İbni Sina kendisini en çok Farsçada rahat hissediyordu





# İbni Sina kendini ilme adadı ve okuduklarını adeta hafızasına kazıdı

Gürgeç emiri, Mahmud'un bu "ricasını" görmezden gelemezdi. Yine de Mahmud'un askerleri onu Gazne'ye götürmek üzere gelmeden önce kaçma şansı tanımak için İbni Sina'yı uyardı. 1012 yılında, kendisi gibi Mahmud'dan kaçan Hristiyan âlim Ebû Sehl (Mesîhî) ile birlikte yollara düştü. İbni Sina'nın firar ettiğini duyan Mahmud, onun resmini yaptırıp krallığın dört bir yanına dağıtılmasını emretti. Yorgun ve çaresiz haldeki firariler çölün ortasında kum fırtınasına yakalandılar. Pelerinlerini üzerlerine çekip beklemekten başka yapabilecekleri bir şey yoktu. Fırtına dindiğinde Ebû Sehl ölmüştü.

Yorgunluktan bitap düşmüş İbni Sina, Cürcan'a (günümüzde İran'daki Gürgân) ulaşmayı başardı. Burada, yoldaşı olacak, her daim desteğini arkasında hissedeceği ve aynı zamanda biyografisini kaleme alacak el-Cûzcânî ile tanıştı. Ardından, yakınlardaki Rey şehrinde, Büveyhî Devleti'nin valisi Fahrüddeve'nin eşi Seyyide ve oğlu Mecdüddeve ile buluştu. Burada, melankoli hastalığına yakalanan Mecdüddeve'nin tedavisini üstlendi. Rey'den ayrılınca Hemedan şehrine gitti ve bağırsaklarından rahatsız olan Hemedan Emiri Şemsüddeve'yi tedavi etti. Şemsüddeve teşekkür olarak kendisine vezirlik teklif etti. Teklifi kabul eden İbni Sina 1015 ila 1024 yılları arasında Hemedan ve civarında yaşadı. Vezirlik görevi gereği sık sık seyahat ediyordu. Son çalışmasını yolculukları sırasında talebesi ve kâtibî el-Cûzcânî at üstünde kaleme aldı. 500 yıl boyunca hekimlerin başucu kitabı olacak *El-Kanun fi't-Tıbb* (Tıbbın Kanunu) adlı bu eseri büyük ölçüde bir şehirden diğerine at sürerken yazılmıştı. Kitaptaki bilgiler İbni

Sina'nın dâhiyane hafızasının doğrudan bir yansımasıydı.

1021 yılında İbni Sina'nın hamisi Şemsüddeve vefat edince yerine oğlu Semâüddeve geçti. Yeni hükümdar, İbni Sina'dan vezirlik görevini sürdürmesini istese de İbni Sina ona yeterince güvenmiyordu. Semâüddeve ile anlaşmazlığa düşmüş olan İsfahan hükümdarı Alâüddeve'ye gizlice bir mektup yazdı ve kendisinin hizmetine girmek istediğini söyledi. Ne yazık ki bu yazışma Semâüddeve'nin kulağına gitti. Küplere binen emir vezirini derhal hapse attırdı. Alâüddeve ile olan anlaşmazlıklarını ise savaş meydanında çözmeye karar verdi. Fakat bu savaşı kaybetti ve İbni Sina'yı hapsediği kaleye esir olarak kapatıldı. Alâüddeve İsfahan'a geri çekilince, Semâüddeve hapsedildiği kaleden temkinli bir şekilde çıktı ve İbni Sina'yı yeniden yanına aldı. Tekrar veziri olması için çok ısrar ettiyse de İbni Sina kararını vermişti. Hayatına damgasını vuran tehlikeli firarların sonuncusunda, el-Cûzcânî, kardeşi Mahmud ve iki hizmetkârıyla birlikte Sûfî kılığına girerek Hemedan'dan kaçtı.

İbni Sina ve beraberindekiler İsfahan'a ulaşmayı başardı. Alâüddeve, İbni Sina'yı büyük bir coşku ve memnuniyetle karşıladı. Sarayı çok sayıda âlime ev sahipliği yapıyordu. İbni Sina da ömrünün geri kalanını İsfahan Emiri'nin hizmetinde geçirmeye karar verdi. Geçmişte görev yaptığı saraylarda her daim temkinli davranarak kendisini koruması ve hamisinin başına bir iş gelecek olursa kapı dışarı edileceğini bilerek yaşaması gerekmişti. Fakat Alâüddeve'nin sarayında durum böyle değildi. İbni Sina, saltanatındaki tüm iniş ve çıkışlarda Alâüddeve'ye büyük bir bağlılıkla hizmet etti. İsfahan'da geçirdiği beş yıl boyunca, kendisi de bilime büyük saygı duyan bir hükümdarın desteğiyle entelektüel özgürlüğüne kavuşmuştu. Fakat 1029 yılında eski düşmanı Gazneli Mahmud, İsfahan'ı fethetmesi için oğlu Mesud'u şehre gönderdi. İbni Sina, Alâüddeve ile birlikte buradan kaçmak zorunda kaldı ve Mesud, babası Mahmud'un ölüm haberini almadan hemen önce şehri ele geçirdi. Bu haber üzerine, tahta kardeşlerinden önce sahip çıkmak için aceleyle Gazne'nin yolunu tutan Mesud, önüne çıkanları acımasızca katletti. Bu fırsatı değerlendiren Alâüddeve şehri tekrar ele geçirdiyse de kardeşlerini mağlup eden Mesud İsfahan'a yeni bir sefer düzenledi. Sonraki birkaç yıl boyunca şehir, Mesud'un imparatorluğunda yaşanan sorunlar nedeniyle ikili arasında sürekli el değiştirip durdu.

İsfahan'ın Alâüddeve'nin hâkimiyeti altında olduğu sırada, imparatorluğundaki meseleleri çözen Mesud bir kez daha şehre doğru yaklaşırken İbni Sina hastalandı. Yakalanmamak için bir an önce seyahat edebilecek duruma gelmesi gerektiğini biliyordu. İlaçları gereğinden fazla kullanması ve bir yandan da eğlence hayatına devam etmesi hastalığını daha da şiddetlendirdi. Giderek zayıf düşen büyük hekim, 1037 yılının Ramazan ayında hayata gözlerini yumdu. Ölüm anına kadar zihni açık olan İbni Sina, sonunun yakın olduğunu fark etmiş ve el-Cûzcânî'ye şunları söylemişti: "Eskiden bedenime hâkim olan hükümdar artık hükmedemeyecek kadar zayıf. Tedavinin faydası yok." ○

İbni Sina



İbni Sina (Latince Avicenna) şüphesiz tarihteki en önemli şahsiyetlerden biri. Pek çok ülke pullarına resmini basarak ismini ölümsüzleştirdi







Yoğun bir programa sahip tur sırasında bile çocuklar günlük alıştırmalarını yapacak zaman buluyordu



# möteki mozart

Mozart, herkesçe bilinen bir isim, bir müzik dehası...  
Fakat 18. yüzyılda dünyayı yeteneğiyle sallayan bir  
değil iki Mozart vardı

Yazan: Frances White

**i**ngiliz yazar Mary Novello, 1829'da ünlü bestecinin ihtiyarlamış kız kardeşi Maria Anna Mozart'ı ziyaret etti. Gördüğü manzara karşısında büyük bir şok yaşadı; Maria Anna görme yetisini kaybetmiş, yokluk içinde yaşıyordu. Elden ayaktan düşmüş, bitkin ve zar zor konuşabilen bu yalnız kadının hali içler acısıydı. Maria Anna Mozart aynı yıl, 78 yaşında hayatını kaybetti ve doğduğu yere, Avusturya'nın Salzburg şehrine gömüldü. Öldükten sonra anlaşıldı ki Novella yanıltmış ve görünüş aldatıcı olabiliyordu. Yaşlı kadın hiç de yoksul değildi; ardında büyük bir servet bırakmıştı. Yaşadığı bu sade ve tutumlu hayat kendi tercihiydi.

Maria Anna'yı gerçekten tanıyan veya yaşadığı hayatı bilen çok az kişi vardı. Çünkü hayatını erkek kardeşinin gölgesinde sürdürmüştü. Geçmişte yaşamış kadın müzisyenlerin çoğu gibi onun da çalışmaları kaydedilmemiş, kendisine başarı şansı tanınmamıştı. Şayet bir şans tanınmış olsaydı, gözleri görmeyen bu yaşlı kadının neler başarabileceğini hiçbir zaman bilemeyeceğiz, fakat Maria Anna'nın, gelmiş geçmiş en büyük yeteneklerden biri olarak alkışlanan kardeşinin yaşamındaki rolü, pek fazla anlatılmamış olağanüstü bir hikâyeye sunuyor bizlere.

Onun merhametli ve sevecen halini yansıtan Nannerl takma adıyla tanınan Maria Anna, 1751 yazında Anna Maria ve Leopold Mozart'ın kızı olarak dünyaya geldi. Annesi Anna Maria, ailesi yoksul düştüğünden gençliğinde düşkünlerevinde yaşamaya mecbur kalmış ve zor bir hayat sürmüştü. Ayrıca sürekli hastaydı ama yine de güzelliğiyle Leopold'u etkilemişti. Ne var ki evliliklerinde büyük talihsizlikler yaşamış, beş çocuklarını henüz bebekken kaybetmişlerdi. Belki de bu zor hayat yüzünden, Anna Maria kocasının katı yaşam tarzına boyun eğmeye dünden razıydı.

Leopold, ne birlikte yaşaması kolay bir koca ne de yumuşak başlı ve hoşgörülü bir babaydı. Dedğim dedik, kararlı ve inatçı karakteri yüzünden geçmişte annesinin arzusunu yerine getirmemiş, ruhbanlık okuluna girmemişti. Böylece, keman ve org çalarak müzik yaşamını sürdürebilmişti. Hayallerinin peşinden gitmesi annesiyle arasının açılmasına neden olmuştu, fakat bu kararı, onu daha da azimli ve başarıya aç biri haline getirmişti. Çok sayıda biyografi yazarı, babasının Nannerl üzerindeki etkisini vurguluyor. Ancak aslına bakılırsa Nannerl'in hayatını biçimlendiren şey, aşırı hırslı bir babayla, bu babanın her istediğini yapması için onu destekleyen bir annenin birlikteliğiydi.



## "Münih'ten Paris'e, Londra'dan Zürih'e değin tüm dinleyicileri mest etti"

Henüz yedi yaşındaki Nannerl klavsenin önüne oturup çalmaya başladığında küçük kardeşi Wolfgang hiç vakit kaybetmeden ablasının izinden gitti. Wolfgang, Nannerl'den dört buçuk yaş küçüktü ve onu taparcasına seviyordu; yaratıcı ve nazik ablasına tam anlamıyla hayrandı. İki kardeş yalnızca kendilerinin konuştuğu gizli bir dil uydurmuştu. Kral ve kraliçe olup yönetecekleri Back adındaki bir krallığın hayalini kuruyorlardı.

Nannerl'in klavsen çalmayı öğrenecek yaşa gelmesiyle, Wolfgang'ın da hemen aynı şeyi istemesi doğal olarak kaçınılmazdı. Henüz üç yaşındaki Wolfgang müzik eğitimine başlamak için çok küçüktü. Neyse ki babalarının gözetiminde ve istediği doğrultuda ona öğretmenlik yapmaya hevesli bir ablaya sahipti. Böylece iki kardeş çok hızlı aşama kaydetti.

1762 yılına gelindiğinde, Leopold iki küçük dehasının konserlerde çalmaya hazır olduğuna inanıyordu. Mozart kardeşler Viyana'ya yaptıkları bir ziyaret sırasında, imparatorluk sarayında İmparatoriçe Maria Theresa'nın huzurunda çalarak yeteneklerini sergiledi. İki çocuğunun ve çok genç oldukları için onlara duyulan sempatinin kendisine sunacağı fırsatları hemen fark eden Leopold, hiç vakit kaybetmeden kendi başarı hayallerini bir kenara bırakıp çocuklarına odaklandı. 1763'te, yetenekli çocuklarının Avrupa'nın en güçlü kişilerini cezbetmesi için büyük bir turne planladı.

Mozart ailesi, üç yıl süren büyük ve kapsamlı turneleri sırasında Orta ve Batı Avrupa'nın en büyük şehirlerine yolculuk etti. Leopold'un bu turneden maddi anlamda bir kâr etme beklentisi yoktu. Zaten kazandıkları paranın büyük bir kısmı bol keseden harcadıkları geçim masraflarına gidiyordu.

Gerçek şu ki Leopold bir şeyleri kanıtlama peşindeydi. Evlatlarının yeteneğiyle tüm kıtayı etkilemek istiyordu. Kendisi, Salzburg Başpiskoposluk Sarayı Orkestrası'nda yardımcı

Kapellmeister, yani yardımcı orkestra şefliğine kadar yükselebilmisti, fakat kariyerinde daha fazla ilerleyemeyecekti. Sonraki yıllarda görmezden gelinip yerinde sayarken, başkalarının aldığı terfileri izleyecekti. Ne var ki oğlu ve kızında gördüğü potansiyel onun için çok daha kıymetliydi ve bu uğurda kariyerinden feragat etmeye razıydı. Katı ve otoriter olduğu kadar çocuklarına da gönülden bağlı olan Leopold, neredeyse her şeyi feda etmeye canıgönülden istekli bir şekilde kendini onlara adadı.

Nannerl için nefes kesici ve ufuk açıcı olan bu turne, onun hayatını değiştiren bir deneyimdi. Öyle ki henüz 11 yaşındaki bir kız çocuğuna, çok az insanın belki de hayatlarının tamamında karşılaşabileceği şeyleri çok kısa bir sürede görüp yaşama imkânı sunmuştu. Müzik onu anında dönüştürdü. Babasının onlar için oluşturduğu program talepkâr ve hiç şüphesiz yorucu olsa da gittikleri görkemli saraylarda çalmaya bayılıyordu. Günümüzde, kuşkusuz Wolfgang'ın adı çok daha bilinir olsa da o zamanki gösterilerin afişlerini bir yıldız olarak Nannerl süslüyordu. Ustaların eserlerini çalma becerisi sayesinde, "üstün sanat yeteneği olan bir virtüöz ve dâhi" olarak göklere çıkarıldı. Münih'ten Paris'e, Londra'dan Zürih'e değin tüm dinleyicileri mest etti.

Bu turne, ablasının peşine takılmış küçük Wolfgang için değildi şüphesiz. Aslına bakılırsa, başındaki peruğu ve pedallara zar zor yetişen ayaklarıyla yedi yaşındaki minik Wolfgang'ın tüm ilgiyi üzerinde toplamasını beklemek yanlış olmazdı, fakat ablası gerçek anlamda parlıyordu. Babası şöyle yazmıştı: "Artık kimse Nannerl'i, Wolfgang'la kıyaslamıyor. Kızım öyle güzel çalışıyor ki herkes büyük bir hayranlıkla ondan bahsediyor ve yeteneğini takdir ediyor".

Amma velakin iki kardeş arasında çok önemli



Wolfgang, ablasının günlüğüne sıklıkla kendisinden üçüncü şahıs olarak bahseden eklemeler yapardı

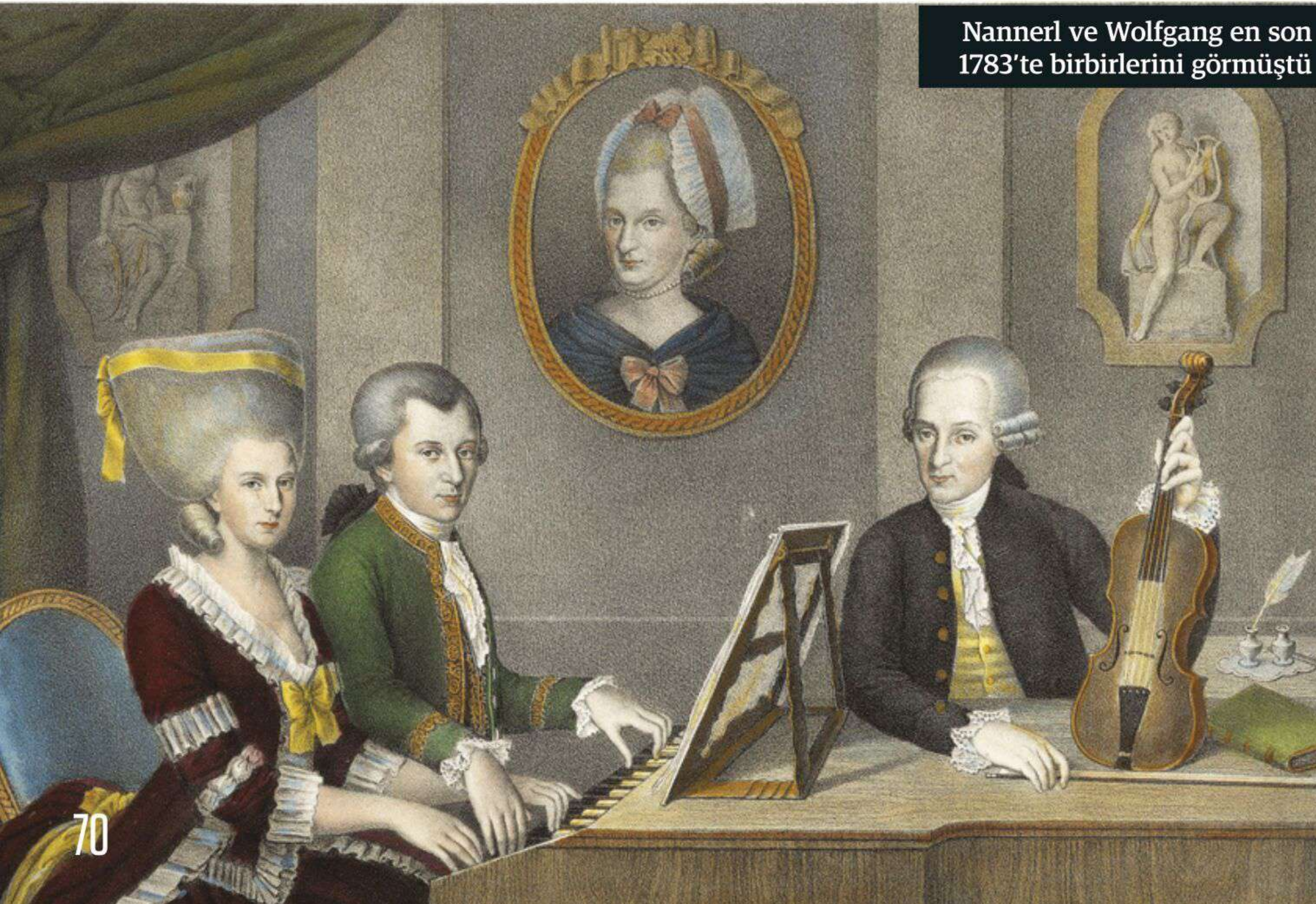
bir fark vardı: Babasına itaat eden annesini izleyerek büyüyen Nannerl, sadece kendine söyleneni yapmaya alışmıştı. Wolfgang ise kendi kararlarını verme ve yaratıcı olma konusunda yüreklendiriliyordu.

1764'te Londra'nın hemen dışında turneye devam ettikleri sırada Leopold hastalanmış ve klavsen bir süreliğine rafa kaldırılmıştı. Bunu fırsat bilen Wolfgang, en yakın arkadaşı olan ablasından, bestelediği ilk senfoniye notaya dökmesini istedi. Yıllar sonra Nannerl, Wolfgang'ın kendisine, "kornolar için çalacak güzel bir şeyler bulmamı bana hatırlat" dediğini anımsayacaktı.

Nannerl sadece kardeşinin kendisine söylediklerini mi yazdı yoksa ona bazı fikirler de verdi mi, bilmek imkânsız. Fakat Wolfgang'ın, ablasından sessizce oturup sadece kâtibelik yapmasını istemesi pek de olası görünmüyor, zira ablasını taparcasına seviyor ve ona hayranlık duyuyordu. Doğal olarak kardeşler arasında bir rekabet de vardı muhtemelen. Fakat öyle bile olsa, Wolfgang'ın ablasının yeteneklerine saygı duyduğuna hiç şüphe yok. Bu açıdan bakınca, Nannerl'in, önerileriyle senfoniye katkıda bulunduğunu söylemek çok da yanlış olmayacaktır.

Nihayetinde, eserin sahibi olma şerefine Wolfgang erişti. Genç yaşına rağmen ortaya koyduğu bu tanrı vergisi yeteneğin hakkını vermek gerek tabii ki... Fakat ablasının, ister birlikte beste yaparak isterse de sadece yüreklendirerek olsun, özellikle de Wolfgang'ın yeteneklerinin şekillendiği ve olgunlaşmaya başladığı dönemde onun müzik kariyerinin gelişimindeki etkisini ve oynadığı rolü görmezden gelmek pek de anlaşılabilir bir durum değil.

Bir süre sonra ne yazık ki bu birliktelikte ani ve acı bir ayrılık yaşandı. 1769'da Nannerl 18



Nannerl ve Wolfgang en son 1783'te birbirlerini görmüştü



# Öteki Mozart

Avrupa Turnesi

AAA

BÜYÜK TUR

1763'ten 1766'ya kadar Mozart ailesi Avrupa'yı dolaşır seçkin bir dinleyici kitlesinin karşısında çaldı

## Frankfurt, Almanya

Eylül 1763

Leopold, soylulara ve seçkinlere hitap eden afişlerle çocuklarının reklamını yapmaya başlar. Fakat bazı afişlerde sirk gösterisini andıran bir hava vardır. Ayrıca, daha etkileyici görünmeleri için çocuklar olduklarından küçük yaşta resmedilmektedir.

## Lahey, Hollanda

Eylül 1765 - Nisan 1766

Mozart'lar bütün yolculuk boyunca sağlık sorunlarıyla boğuşurlar. Lahey'de, Nannerl'in soğuk algınlığının aslında tifo olduğu anlaşılır. 21 Ocak günü hastalık öyle şiddetli bir hâl alır ki öleceğine inanıp dualar okurlar. Kraliyet hekimlerinden birinin ziyaretiyle şans eseri kurtulur.

## Londra, İngiltere

Nisan 1764 - Temmuz 1765

Leopold hastalığın pençesinde kıvrılırken Wolfgang besteleriyle meşguldür. Henüz sekiz yaşındaki küçük Mozart, ilk senfonisi olan Senfoni No. 1, Mi Bemol Majör, K. 16'yı besteler.

## Paris, Fransa

Kasım 1763 - Nisan 1764

Aile, saraydaki bağlantıları sayesinde Versay'da iki hafta kalır. Kraliçenin Wolfgang'a kanı ısınmıştır. Elini öpmesine müsaade eder ve bu sırada da Wolfgang'ı nefis yiyeceklerle besler.

## Salzburg, Avusturya

Temmuz 1763

Turne, vagonlardan birinin tekeri yerinden çıktığı için sarsak bir başlangıç yapar. Leopold oğlunu yakınlardaki bir kiliseye götürür. Wolfgang buradaki bir organ başına geçer ve sanki uzun süredir çalışmış gibi çalarak herkesi kendine hayran bırakır.

Londra'ya doğru yolculuk  
Salzburg'a dönüş yolculuğu

yaşına girdi; yani artık evlenme zamanı gelmişti. Babasına göre bu, bir müzisyen olarak sahnedeki kariyerinin sonlanması gerektiğini gösteriyordu. Çocuklarının yeteneklerine kendini adanmış olan Leopold, Nannerl evlendikten sonra tüm dikkatini çevireceği oğlu Wolfgang olmasaydı yine de bu kararı alır mıydı bilinmez. Bildiğimiz tek şey, bir şekilde bu üzücü kararı verdiği. Dolayısıyla, eğer sahneye çıkıp çalmaya devam etseydi Nannerl'in yetenekleri hangi boyuta ulaşacaktı, asla bilemeyeceğiz. O dönemde toplum küçük bir kızın seyahatlere çıkıp sahnede klavsen çalmasını sorun etmiyordu. Fakat bir kadının bunu yapması skandal olurdu ve Leopold, Nannerl'in sahneye çıkarak müzik

dehası oğlunun namına leke sürmesi riskini göze alamazdı. Baba oğul Avrupa'yı dolaşır seçkin dinleyicilerin karşısında çaladursun, Nannerl artık annesiyle evde kalmak zorundaydı.

Nannerl, yaptığı pek çok yazışmanın hiçbirinde kaderinden yakınmamış veya babasına bu kararından ötürü sitem etmemişti. Şaşılacak derecede itaatkâr olan Nannerl, tam bir zamane kadınıydı. Yaşadığı dünya, kadınların söz sahibi olduğu bir yer değildi ve eğer babasını karşısına almış olsaydı, bu skandal yüzünden aile perişan olurdu. Bu yüzden, hayatı müzikle ve seyahat etmekle geçmiş zavallı kız çalmayı bırakıp kendisine söyleneni yaptı.

Wolfgang'ın ablasını çok özlediği aşikârdı.



Wolfgang, kötü bir sesi olduğu için ablasıyla dalga geçerdi





Yedi yaşındaki Wolfgang, Kutsal Roma İmparatorluğu İmparatoriçesi Maria Theresa için keman çalmıştı

2

## La vie de Mozart.

Mozart et sa soeur Marianne chez l'impératrice Marie Thérèse, 1762.

Yazdığı mektuplarda onun burnunda tüttüğünü söylüyor ve "keşke ablam Roma'da olsaydı" diyordu. Bir defasında, Nannerl'den gelecek mektubu beklerken "bunca zaman boş yere Nannerl'den gelecek cevabı bekledim. Bu yüzden acılar içindeyim" diye yazmıştı.

Ayrı da düşseler, iki kardeş arasındaki güçlü bağ varlığını korumuştur. Wolfgang ablasından şaka yollu "at suratlı" diye bahsediyor, ona

yazdığı mektuplarda en yakın arkadaşlarıyla olduğu gibi laubali bir şekilde konuşuyordu. Ayrıca, yeni bestelerini ablasına gönderip takdirine sunuyor ve tekrar tekrar, "beğenip beğenmediğini lütfen bana açıkça söyle" diyordu. Söyleyecek bir şeyi olmasa dahi Nannerl'in kendisine yazması için adeta ona yalvarıyordu.

Nannerl ise üzgün bir şekilde evde otururken kardeşinin aldığı övgüleri izlemek zorunda

kalmış, fakat yine de ona karşı hiçbir art niyet veya hınç beslememişti. Hepsinden ötesi, sahnelerde yaşadığı ihtişam elinden alınmış olsa da müziğe olan düşkünlüğü azalmamış, ondan keyif almayı bırakmamıştı. Bu bile Nannerl'in ne kadar yüce gönüllü bir insan olduğunu göstermekteydi. Ayrıca, bestelerini paylaşan sadece Wolfgang değildi. Wolfgang'ın, "bu kadar güzel beste yapabilmenden çok etkilendim. Parçan kesinlikle çok güzel. Bunu yapmayı daha sık dene" demesinden, Nannerl'in de kendi bestelerini yaptığını anlıyoruz. Hevesli, yüreklendirici ve düşünceli Mozart, ablasının, ikisini yakınlaştıran şeyden, yani müzikten kopmasını istemiyordu. Nannerl, babasının isteklerine ne kadar itaat etse de bir yandan çalmayı sürdürdü.

Bu arada, bir konuda boynuz kulağı geçmişti; Wolfgang babasından daha dikbaşı ve isyankardı. Leopold oğlunun maaşlı, profesyonel bir iş bulmasını istiyordu. 1778'de iki kardeşin annesi öldüğünde, böyle bir işin aile için daha مناسب bir çözüm olacağını düşünmüştü. Bu maaş sayesinde Nannerl Salzburg'dan ayrılabilirdi. Babasının isteğini dikkate almayan Wolfgang, 1781'de maaşlı bir işi olmaksızın Viyana'ya taşındı ve 1782'de evlendi. Leopold ve Nannerl ise Salzburg'da kaldı. Wolfgang, babasını ve ablasını bir nebze hayal kırıklığına uğratmıştı. Nannerl babasının isteklerine büyük bir sadakatle boyun eğedursun, Wolfgang canının istediği gibi, bencilce davranıyordu.

Nannerl, kardeşinin henüz beş yaşındayken küçük besteler yaptığını anımsıyor



1 La vie de Mozart. Premiers essais au piano à l'âge de 3 ans, 1759.



## UZMAN GÖRÜŞÜ

Müzik tarihçisi Cliff Eisen, Nannerl'in, Wolfgang'ın ünlü besteleri üzerindeki etkisinin fazla abartılmaması gerektiği konusunda uyarıyor



Müzik tarihçisi Cliff Eisen, Nannerl'in, Wolfgang'ın ünlü besteleri üzerindeki etkisinin fazla abartılmaması gerektiği konusunda uyarıyor

Güncel haberleri takip eden herkes ortalıkta bir yığın komplo teorisyeni olduğunu biliyordur. Böyle insanlar 18.

yüzyılda da vardı ve Wolfgang'ın 5 Aralık 1791'deki erken ölümüne dair asılsız iddialar ayyuka çıkmıştı. *Sihirli Flüt* adlı eserinde sırlarını ifşa ettiği için Masonlar tarafından zehirlendiği ya da kıskançlık nedeniyle İtalyan besteci Antonio Salieri tarafından öldürüldüğü iddia ediliyordu.

Yakın tarihli bir teoriye göreyse, Wolfgang'ın ablası Nannerl, aileye ait bir müzik defterindeki bazı kısa parçaları bestelemiş ve bunları Wolfgang'a klavseni nasıl çalacağını öğretmek için kullanmıştı. Bu şekilde, Mozart'ın müzikal dehasının gelişiminde rol oynamış olabileceğine inananlar var.

Avusturalya'daki Charles Darwin Üniversitesi'nden Martin Jarvis, defterdeki bazı parçaların Nannerl tarafından yazıldığını ve bu elin sahibini de ilk kez kendisinin keşfettiğini öne sürüyor. Hâl böyle olunca, doğal olarak Nannerl'in eser sahibi olabileceği ihtimali ortaya çıkıyor.

Fakat şu bir gerçek ki Profesör Jarvis'in Nannerl'e ait olduğunu iddia ettiği elin, Mozart ailesinin Salzburg'taki teksircisi Joseph Richard Estlinger'a ait olduğu yaklaşık 25 yıl önce tespit edildi (defterin 2010'da Stiftung Mozarteum tarafından yayımlanan suretine bakılabilir).

Dahası, Nannerl'in nota yazısı ilk kez tespit ediliyor olamaz. Wolfgang'ın, Salzburg'daki Saint Peter Manastırı'nın müzik koleksiyonları arasında bulunan piyano konçertolarından bazılarının Nannerl tarafından 1780'lerde kopya edildiği gayet iyi biliniyor. Nannerl'in nota yazısının zaten keşfedildiğini bilmiyorlarsa, Profesör Jarvis'in bahsettiği adli uzmanların karşılaştırma yapmak için neyi temel aldığını anlamak oldukça güç.

Tabii ki bu anlattıklarım Nannerl'in küçük kardeşi üzerinde hiç etkisi olmadığı anlamına gelmiyor. Fakat bu etki kesinlikle besteciliğine yönelik değildi. 1778'de Leopold, o dönemde Mannheim'a ve Paris'e yolculuk eden Wolfgang'a yazdığı bir mektupta, Nannerl'e figürlü basın temellerini öğrettiğini ve kızının gelişme gösterdiğini yazmıştı.

Başka bir deyişle, 1778'de Nannerl henüz bas dizilimi, harmoniler ve melodiler arasındaki ilişkide uzmanlaşmamıştı. Hâl böyle olunca, Nannerl'in 1760'ta kısa bile olsa karmaşık bir menüet (dans etmek için bestelenmiş müzik parçası) bestelemiş olması pek mümkün görünmüyor.



Londra'daki King's College'da Müzik Tarihi Profesörü olan Cliff Eisen, aralarında Cambridge Mozart Ansiklopedisi ile Mozart: Mektuplardan Okunan Bir Yaşam adlı kitapların da bulunduğu sayısız Mozart kitabı ve makalesinin yazarı.

Artık Nannerl'in bir talip bulup evlenmesi elzem olmuştu. Franz Armand d'Ippold adında bir adama delicesine âşıktı, fakat bu birliktelik maalesef gerçekleşmedi. Onun yerine, daha önce iki kere evlenip boşanmış, beş çocuklu Johann Baptist von Berchtold zu Sonnenburg ile evlendi. İki âşkın neden evlenmediği bilinmemekle birlikte, Leopold'un buna engel olduğuna dair yaygın bir inanış var. Ya bu birlikteliği onaylamadı ya da karısını ve bir bakıma oğlunu da kaybetmesinin ardından, Nannerl'in evde kalıp, evin hanımı olmasını istemişti.

Wolfgang, kendi arzularının peşinden gitmesi ve babasına karşı direnmesi için Nannerl'i yüreklendiriyordu. Fakat o, isyankâr küçük kardeşine olan inancını yitiriyor ve babasına her geçen gün daha fazla boyun eğip, ona bağımlı hale geliyordu. Nannerl 33 yaşına kadar evlenmemişti. O dönem için bu epey geç bir yaştı ve böyle olması için mantıklı bir sebep yoktu; zira zeki, yetenekli ve kibar bir kadındı.

Dolayısıyla, Leopold'un kızını kaybetmek istemediği ve bu nedenle de Nannerl'in geç evlendiği fikri kulağa pek de abartılı gelmiyor.

Sonunda Nannerl, yeni kocasıyla birlikte yaşamak üzere ailesinin evinden Salzburg'un doğusundaki bir taşra kasabasına, Sankt Gilgen'e taşındı. Evlilik hayatının kolay olduğu söylenemezdi. Kardeşinin şöhreti hızla artarken o, doğru düzgün eğitim almamış beş üvey evlatla ilgilenmek zorundaydı ve maddi olarak babasının yardımına muhtaçtı. Yaptıklarından ötürü Leopold'u yermek kolay olsa da kızına düşkün ve kendini ona adanmış bir babaydı. Nannerl için alışveriş yapıyor, ev işlerine yardımcı olacak hizmetçiler yolluyor ve kardeşinin bestelerinin ona ulaşması için gereken masrafları karşılıyordu. Kızı kendisini ziyarete geldiğinde, onlarla birlikte çalabilsin diye bir grup müzisyeni evine çağırıyor, hatta kocasına boyun eğmemesi için kızına arka çıkıyordu.

*"Nannerl, isyankâr küçük kardeşine inancını yitiriyordu"*

Maria Anna özellikle klavsen ve fortepiyanoda övgü toplardı





# WOLFGANG'IN KARISI

Kimsenin hazzetmediği bu kadın, ünlü bestecinin mirasının korunmasını sağladı

Wolfgang Mozart hakkındaki biyografilerde karısı Constanze nadiren iyi anılıyor. Alık ve işveli olduğu, kocasını kötü etkilediği söyleniyor. Aslına bakılırsa, kendisi hayattayken de bu düşünceleri paylaşan çok sayıda kişi vardı. Bunların başında Leopold ve muhtemelen Nannerl yer alıyordu. Fakat bu görüşler aslında hiç de doğru değil.

Constanze Weber, nitelikli ve yetenekli müzisyenlerin olduğu bir aileden geliyordu. Babası şan hocası, kontrbas sanatçısı, teksirci ve suflördü. Kendisi ve üç kız kardeşi beğenilen, yetenekli şarkıcıları ve tüm aile önemli bir müzik şehri olan Mannheim'da yetişmişti.

Mozart ailesinin bu birliktelikten hoşnutsuz olmasının asıl sebeplerinden biri, Constanze'nin henüz evlenmeden Wolfgang'la birlikte yaşamaya başlamasıydı. Ayrıca, Leopold'un rızasını almadan çabucak evlenmişlerdi.

Pek çok insan Constanze'nin bir fahişe olduğunu düşünüyordu. Fakat esasen kültürlü ve akıllı bir iş kadınıydı. Mozart borç batağında ve evden uzaktayken ipleri ele alıp taşınma işini organize etti, borç para buldu ve yayımlama faaliyetleriyle para da kazandı. Kocasının çalışmalarını derinden etkileyen bir müzik zevkine (barok kontrpuan) sahip olmanın yanı sıra, Wolfgang'ı kendisi için soprano sololar yazmaya da teşvik etti.

Constanze'nin Wolfgang'a bağlılığı onun ölümüyle son bulmadı. Henüz 29'undayken, biri yedi yaşında diğeri ise dört aylık iki çocukla bir başına kalan Constanze, kocasının anısına konserler düzenleyerek onun mirasını ve ailesinin düzenini korudu. Bu konserlerde, aralarında Beethoven'ın da bulunduğu bir dizi önemli müzisyeni konuk etti. Ayrıca Almanya ve Avusturya'da turnelere çıkarak, kocasının eserlerini takdir edilen bir müzisyen olan kardeşi Aloysia ile birlikte çaldı. Bu sayede Mozart'ın müziği daha geniş kitlelere ulaştı.

Constanze tekrar evlenmiş olsa da Wolfgang her zaman zihnindeki yerini korudu. Yeni kocası Georg Nissen'le Mozart'ın müziğini yayımlayıp biyografisini yazmak için çalıştılar. Nissen öldüğünde, Constanze tek başına kitabın reklamını yapıp yayıncılara sattı. Böylece hatırı sayılır bir servet sahibi olurken, her iki kocası için kalıcı bir yadigar da yaratmış oldu.

Constanze de müzikle uğraşan bir aileden geliyordu



Çocuklar, Avrupa kraliyet ailelerinin ileri gelenleri karşısında çaldılar

## Her şeye rağmen müzik aşkı baki kalmıştı

Baba kız arasındaki bu yakın ilişki iki kardeşin birbirinden daha da uzaklaşmasına yol açtı. Üstüne üstlük Leopold, gelini Constanze'den hiç hazzetmemektedir. İkisinin, Wolfgang'ın yeni yaşamında pek fazla yeri yoktu artık. Yine de Nannerl, sürekli kardeşinden çalacak yeni parçalar istiyordu. Bunları özenle sakladığından, Wolfgang'ın piyano konçertolarının kadanslarının çoğu günümüze kadar ulaşmayı başardı.

Nannerl 1785 yazında ilk çocuğunu dünyaya getirdi ve oğluna Leopold adını verdi. Ne var ki doğum için memleketi Salzburg'a giden Nannerl, Sankt Gilgen'deki evine dönerken oğlunu yanında götürmedi. Babası Leopold, başta ilk birkaç ay için, sonradan ise ilelebet çocuğu kendisi büyütmek istedi. Çocuğun hastalıklı hali Leopold'un bu isteğini haklı çıkarsa da iyileştikten sonra neden Salzburg'da kalmaya devam ettiğini açıklamıyor. Belki de Leopold yeni bir müzik dehası daha yetiştirme şansı yakaladığını düşünüyordu. Çok küçük yaşlardan itibaren torununa müzik eğitimi vermeye başladı.

Nannerl'in bu duruma müsaade edip çocuğunu nadiren görebilmeyi kabullenmesi, babasına tam manasıyla boyun eğdiğinin bir göstergesiydi. Wolfgang olaydan ortak bir tanıdıkları vasıtasıyla haberdar oldu. Turnedeysen onun çocuklarıyla da ilgilenmesini rica ettiğinde ise babası Wolfgang'ı reddetti. Bu olayı kızına şu sözlerle anlatmıştı: "Wolfgang torunumun benimle yaşadığını öğrenmiş. Ona bunu ben söylemedim. Belli ki duyunca aklına ya da belki de karısının aklına bu parlak fikir gelmiş. Onlar huzur içinde oraya buraya yolculuk edecek, İngiltere'de kalacak veya bir yerlerde ölüp gidecekler, bense çocuklarına bakıcılık yapacağım. Ne harika olurdu ama!" Bir müzik dehası olsun ya da olmasın artık gözde çocuğun kim olduğu gün gibi ortadaydı.

Ne var ki kader ağlarını ördü ve Leopold 1787 yılında hayatını kaybetti. Nannerl bundan böyle babasının desteği olmaksızın hayatını yaşamak zorundaydı. Wolfgang babasının ölümünü duyduğunda, o çoktan defnedilmişti. Aralarındaki soğukluk bir yana, hayatlarında böylesine yer kaplamış ve etkili olmuş babalarının ölümü Nannerl ve Wolfgang'ı

hüsrana sürükledi. Gençliklerinde birbirlerine sayısız samimi mektup yazan iki kardeşin artık yazışmalarında bahsettiği tek şey babalarının mal varlığıydı. 1788'de ise mektuplaşmalar tamamen kesildi.

1801'de Nannerl'in kocası vefat etti. Hayatında ilk kez erkeklerin hükmünden ve emirlerinden azadeydi. Çocuklarıyla birlikte Salzburg'a döndü ve müzik öğretmenliği yaparak hayatını kazanmaya başladı. Her şeye rağmen müzik aşkı baki kalmıştı.

1791'de Wolfgang bilinmeyen bir hastalıktan hayatını kaybetti ve onun ölümü Nannerl'de bir zamanlar sahip oldukları yakın ilişkiye dair hisler uyandırdı. Wolfgang'ın biyografisi için yazılar kaleme alan Nannerl, sevgili kardeşi hakkındaki anılarını paylaştı. Constanze'yi en az babası kadar onaylamasa da bu düşüncelerini bir kenara bırakıp kardeşinin biyografisi üzerinde onunla birlikte çalıştı. El ele veren iki kadın, Wolfgang'ın tüm çalışmalarının bir araya getirilerek gelecek nesillere aktarılmasında müthiş bir rol oynadı.

Sonraları Nannerl, kardeşiyle ilgili yazılanları okuduğunda ablalık duygularının yeniden canlandığını ve kardeşinin düştüğü "zorlu koşullar" karşısında gözyaşlarına boğulduğunu yazmıştı. Aslına bakılırsa, kendisini taklit etmek için didinip duran küçük kardeşine duyduğu şefkat hiçbir zaman kaybolmamıştı. O öldükten sonra ise anısını korumak ve çalışmalarını tanıtmak için elinden geleni yaptı.

Nannerl'e çok şey borçluyuz, çünkü onun sayesinde, ölümünden hemen sonraki dönemde Wolfgang'ın şöhreti ve itibarı artmaya devam etti. Küçük kardeşinin hak ettiği ilgiyi görmesini sağlamak ve ömrünü bir müzik dehası yaratmaya adanmış olan sevgili babasının bunu başardığını bütün dünyaya göstermek için tüm kişisel yazışmalarını paylaşan Nannerl, günümüzde tanıdığımız Wolfgang Amadeus Mozart'ın en önemli mimarlarından biri kuşkusuz. ○





# ÖZEL SAYI HEDİYELİ ABONELİK FIRSATI!



## Hemen abone olun!



6 sayı (1 yıllık)  
abonelik ile  
**Fotoğraflarla 20. Asır**  
Özel Sayısı hediye

**149,40 TL**

**ÇAĞRI MERKEZİ**  
(212) 478 03 00

**E-POSTA**  
abone@doganburda.com

**İNTERNET**  
www.dergiburda.com

- Kampanya stoklarla sınırlıdır. Doğan Burda kampanya koşullarını değiştirme ve kampanyayı bitirme hakkını saklı tutar.
- Kampanyada belirtilen koşullar www.dergiburda.com sitemizden yapılan satışlar için geçerlidir.



# ALL ABOUT HISTORY

## YAYINCI

Doğan Burda Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş.

## İcra Kurulu Başkanı

Cem M. Başar

## Yayın Direktörü (Sorumlu)

Gökhan Sungurtekin

## Grafik Tasarım

Hasan Kaya

## Yayına Hazırlayan

Gamze Doğan

## Katkıda Bulunanlar

Erhan Kanyılmaz, Cem Şancı, Arzu Uzunali, Cenk Tarhan, Samet Küçük, Utku Durmuşoğlu

## Etkinlik ve Proje Direktörü

Ali Erman İleri

## Kurumsal İletişim Müdürü

Funda Demirci Ayan

## YÖNETİM

Satış ve Dağıtım Direktörü Egemen Erkorol

Finans Direktörü Didem Kurucu

Üretim Planlama Direktörü (Tüzel Kişi Temsilcisi) Yakup Kurtulmuş

Dijital İçerik Direktörü Eren Demir

## REKLAM

Grup Başkanı Nisa Aslı Erten Çokça

Grup Başkan Yardımcısı Seda Erdoğan Dal, Işıl Baysal Turan

Satış Koordinatörü Burcu Acavut, Burcu Kevser Karaçam

Satış Müdürü İpek Tunalı,

Reklam Teknik Müdürü Ayfer Kaygun Buka

☎ 0 212 336 53 61-62

## REZERVASYON

Rezervasyon ☎ 0 212 336 53 00 - 57 - 59

Rezervasyon Faks 0 212 336 53 92 - 93

Hedef Sayfalar Reklam Koordinatörü Aysel Şener

☎ 0 212 336 53 70 Faks 0 212 336 53 91

Reklam Bölgeler Satış Müdürü Hülya Erdoğan

☎ 0 212 336 53 72 Faks 0 212 336 53 91

Ankara Reklam Satış Koordinatörü Sezinur Balıkcıoğlu

Ankara Reklam Satış Müdürü Beliz Balibey

☎ 0 312 577 31 56

## ANKARA TEMSİLCİSİ

Erdal İpekeşen ☎ 0 312 577 31 56

## ULUSLARARASI REKLAM SATIŞ TEMSİLCİLERİMİZ

Burda Uluslararası

İtalya: Mariolina Siclari

☎ +39 02 91 32 34 66, mariolina.siclari@burda.com

Burda Community Network

Almanya/Merkez: Vanessa Noetzel

☎ +49 89 9250 3532, vanessa.noetzel@burda.com

Michael Neuwirth

☎ +49 89 9250 3629, michael.neuwirth@burda.com

Avusturya/İsviçre: Goran Vukota

☎ +41 44 81 02 146, goran.vukota@burda.com

Fransa/Lüksemburg: Marion Badolle-Feick

☎ +33 1 72 71 25 24, marion.badolle-feick@burda.com

İngiltere/İrlanda: Jeannine Soeldner

☎ +44 20 3440 5832, jeannine.soeldner@burda.com

ABD+Kanada+Meksika: Salvatore Zammuto

☎ +1 212 884 48 24, salvatore.zammuto@burda.com

## YÖNETİM YERİ

Kuştepe Mah. Mecidiyeköy Yolu Cad. No: 12

Trump Towers Kule 2 Kat: 21 34387 Şişli - İstanbul

☎ 0 212 410 32 00 F

Baskı: Bilnet Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş.

Dudullu Org. San. Bölgesi 1. Cad. No: 16 Ümraniye - İstanbul

☎ 444 44 03 Faks 0 216 365 99 07-08 www.bilnet.net.tr

Dağıtım: Turkuvaaz Dağıtım Pazarlama A.Ş.

DB Okur Hizmetleri Hattı

☎ 0 212 478 0 300 okurhizmetleri@doganburda.com

DB Abone Hizmetleri Hattı

☎ 0 212 478 0 300

E-posta abone@doganburda.com Web www.doganburda.com

Çalışma saatleri

Her gün saat 9.00-22.00 arasında hizmet verilmektedir.

Yayın türü: Ulusal, iki ayda bir

**FİPP** üyesidir.

© All About History Doğan Burda Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş. tarafından T.C. yasalarına uygun olarak yayımlanmaktadır. Dergide yayımlanan yazı, fotoğraf, harita, illüstrasyon ve konuların her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilerek dahi alıntı yapılamaz.



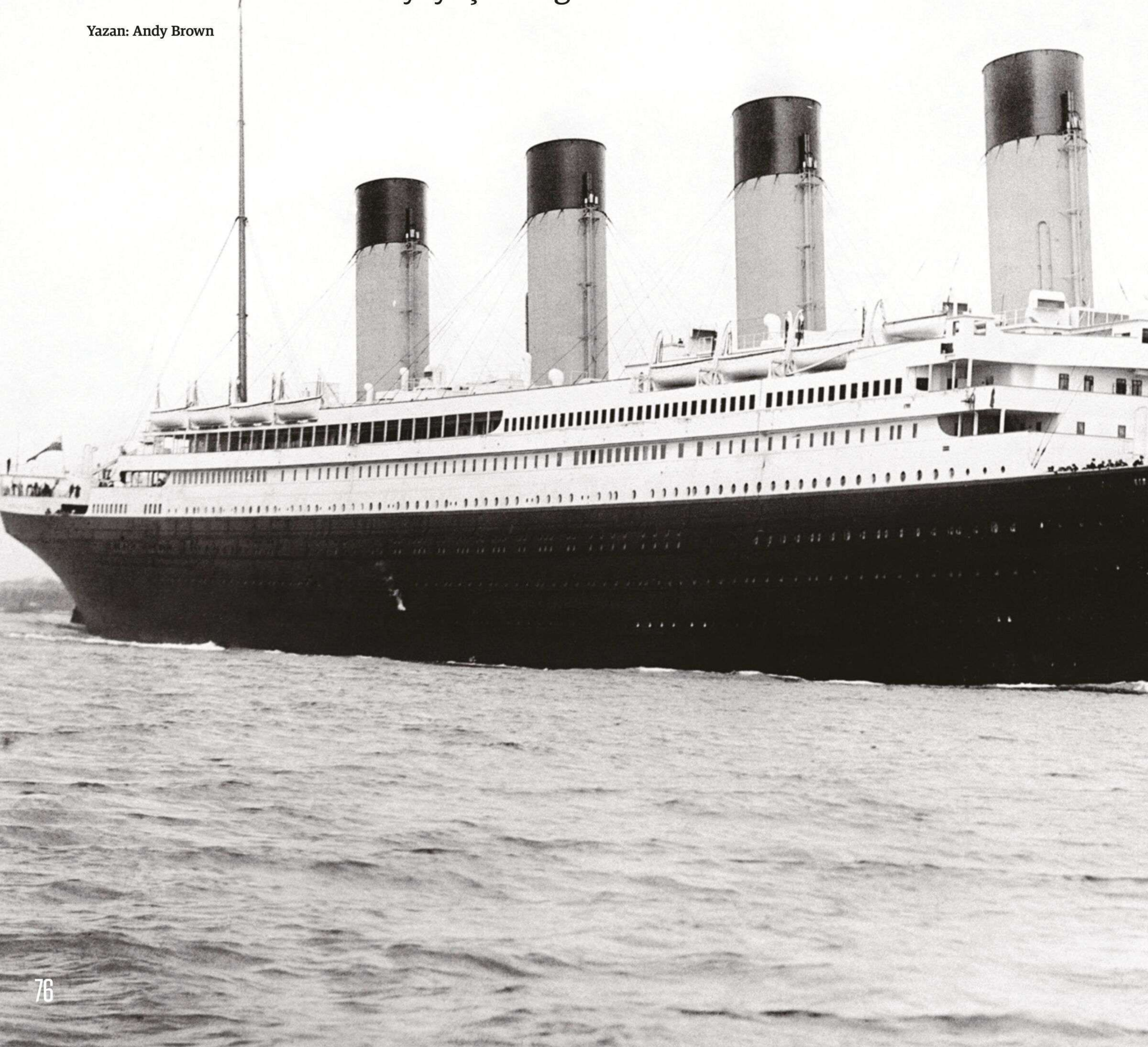
Bu dergideki makaleler All About History adlı dergiden Türkçeye çevrilmiştir. Bu yayının telif hakkı ve lisansı, Birleşik Krallık merkezli Future plc grup şirketi Future Publishing Limited'a aittir. Tüm hakları saklıdır. Future plc grubu tarafından yayımlanan dergiler hakkında bilgi almak için www.futureplc.com adresini ziyaret edebilirsiniz.



# “Bu gemiyi Tanrı bile batıramaz!”

Bu sözlerle lüks yolculuk başlamıştı fakat  
Titanik faciası tüm dünyayı şoka uğrattı

Yazan: Andy Brown







### SESİLİ İÇERİK

Dilerseniz bu içeriği  
dinleyebilirsiniz  
Lütfen kare kodu taratın  
ya da aşağıdaki adrese gidin



www.allabouthistory.com.  
tr/titanik

Seslendiren:  
Utku Durmuşoğlu

**3** 1 Mayıs 1911 günü saat 12.15'te, o güne kadar inşa edilmiş en büyük gemi 52.000 tonluk ağırlığıyla Kuzey İrlanda'daki Lagan Nehri'nde ilk kez suya indirildiğinde, ardında bıraktığı dümen suyunu görmemek mümkün değildi. Bu devasa canavar ait olduğu yere inerken daha kolay kayabilmesi için gemi kızağına 20 ton sabun ve mum sürülmüştü. Gemi, karada güçlükle ilerleyen bir fok balığı gibi öylece hareketsiz duran bir demir yığınıyken, doğal ortamına ulaştığında birden kudret ve zarafet timsaline dönüştü.

Basın mensupları ve on binlerce meraklı izleyicinin katılımıyla gerçekleşen suya indirme töreni için biletler satışa sunulmuştu. Bu, ulusal sınırları aşan bir olaydı; tüm dünya merakla o güne kadarki en büyük geminin, bu endüstri harikasının suya ineceği günü beklemişti.

Gemiler denize indirilirken pruvada şampanya patlatma geleneği Titanik'te yerine getirilmedi. Fakat tüm bu şatafat içerisinde bunun eksikliği hiç hissedilmedi ve geminin ihtişamına kesinlikle gölge düşmedi. Bu teşebbüsün ardındaki ünlü İngiliz gemicilik şirketi White Star Line'in yönetim kurulu başkanı J. Bruce Ismay ve çok sayıda önemli iş insanı da oradaydı, zira şirket için çok heyecan verici bir gündü. Adını Yunan mitolojisinden alan ve "devasa" anlamına gelen Titanik, yolcu sayısı ve yolculuğun lüksünü görülmedik bir boyuta taşımak üzere tasarlanan üç yeni Olimpik Sınıfı okyanus gemisinden yalnızca biriydi aslında... Olympic ve Britannic adındaki diğer iki gemiyle birlikte Titanik, deniz yolculuğunda yeni bir çağ başlatacak. 31 Mayıs günü, Titanik suya indirildi. Yine aynı gün Olympic deneme seferini tamamladı ve denizlerde yeni bir dönem işte böyle başladı.

Herkesin seyahat bileti almak için büyük çaba harcadığı ve ismi dillere pelesenk olan Titanik, şirketin sancak gemisiydi. Gemi 1.500'ü aşkın canla birlikte Atlantik Okyanusu'nun karanlık ve dondurucu sularını boyладында da ismi, şirketin hiç istemeyeceği ve tamamen farklı bir sebeple yine herkesin dilinde olacaktı.

Titanik ve kardeş gemileri, dünyanın en hızlı gemilerini inşa etmiş Cunard adlı şirketle rekabet etmek amacıyla üretilmişti. 20. yüzyılın başlarında, henüz hava yolculuğu altın çağına girmeden ve yalnızca çok zenginlerin değil herkesin ulaşabileceği bir hizmet haline gelmeden önce, ülkeler ve kıtalar arasındaki yolculuklar okyanuslar üzerinden yapılıyordu. White Star Line, Cunard ile yalnızca hız değil, lüks ve savurganlık konusunda da rekabet etmeye karar vermişti. Yeni gemiler Belfast'in endüstriyel rihtımı Queen's Island'da inşa edildi ve hiçbir masraftan kaçınılmadı. Titanik yaklaşık 4,6 milyon pounda mal olmuştu. Bu miktar o dönem için bir servet demekti.

Birbirine yakın zamanlarda inşasına başlanan Titanik ve Olympic'in tamamlanması hemen hemen 26 ay sürdü. Titanik'in inşası sırasındaki güvenlik önlemlerinin yeterli olduğunu söylemek fazla iyimser bir yorum olmakla birlikte, adil olmak gerekirse, alınan önlemler o dönem için



# Titanik Faciası

benzer projelerde uygulanan standart önlemlerdi. Ancak daha önce hiç bu büyüklükte bir gemi yapılmadığından, yaşanan kazalar da aynı ölçüde büyük oldu. Yüklenci şirket olan Harland and Wolff'un personeli muazzam bir iş gücü gerektiren çalışmalara 1909 baharında başladı. İnşa sırasında 28'i "ciddi" olarak sınıflandırılan 250 kadar yaralanma kaydedildi. Ciddi yaralanmadan kastedilen şey, işçilerin uzuvlarının devasa kesme makinelerinde kopması veya şantiyede bir yerden fırlayan bir metal parçasının işçinin vücuduna saplanmasıydı. Resmi kayıtlara göre, geminin inşası sırasında ölenlerin sayısı dokuzdu, ancak maalesef bu, lüksün doruk noktasına çıktığı geminin aldığı son canlar olmayacaktı.

9 Nisan 1912'de Southampton limanında hummalı bir faaliyet vardı; en şık kıyafetlerini koydukları valizlerini yüklenen uşaklarıyla birlikte üst sınıftan hanımları ve beyleri taşıyan arabalar limana yanaşıyordu. Sessiz filmlerin yıldızları tüm ihtişamlarıyla ortalıkta gezinirken, dünyanın öbür ucundaki ABD'de yeni bir yaşam ve macera arayan aileler heyecanla güvertede koşturan çocuklarına hâkim olmaya çalışıyordu. Gemi lüks bir yolculuk için tasarlanmıştı fakat bu büyüklükte bir gemiyi yalnızca üst sınıftan yolcularla doldurmak ekonomik olarak mümkün olmadığından, farklı mevkiler için de biletler satışa sunulmuştu. Birinci mevki bir biletin fiyatı 30 ile 660 pound arasındaydı, yani günümüzdeki değeriyle 1.875 ila 41.000 pound... İkinci mevki biletlerin fiyatı 12, yani günümüzde 750 pounddu. Geminin en altında gözlerden uzak yolculuk edilen üçüncü mevki biletleri ise 3 pound, yani bugünkü değeriyle 190 pounda satılıyordu. Birinci mevkideki lüks ve konforun yanına bile yaklaşamayan üçüncü mevkideki kamaraların en büyüklerinde 10 kişi birlikte kalabiliyordu.

Ertesi gün saat 12.00'de, 1.324'ü yolcu olmak üzere toplam 2.223 kişinin gemiye binmesiyle heyecanlı yolculuk başladı. Bu ilk yolculuğunda



Titanik ve Olympic aynı zamanda inşa edildi

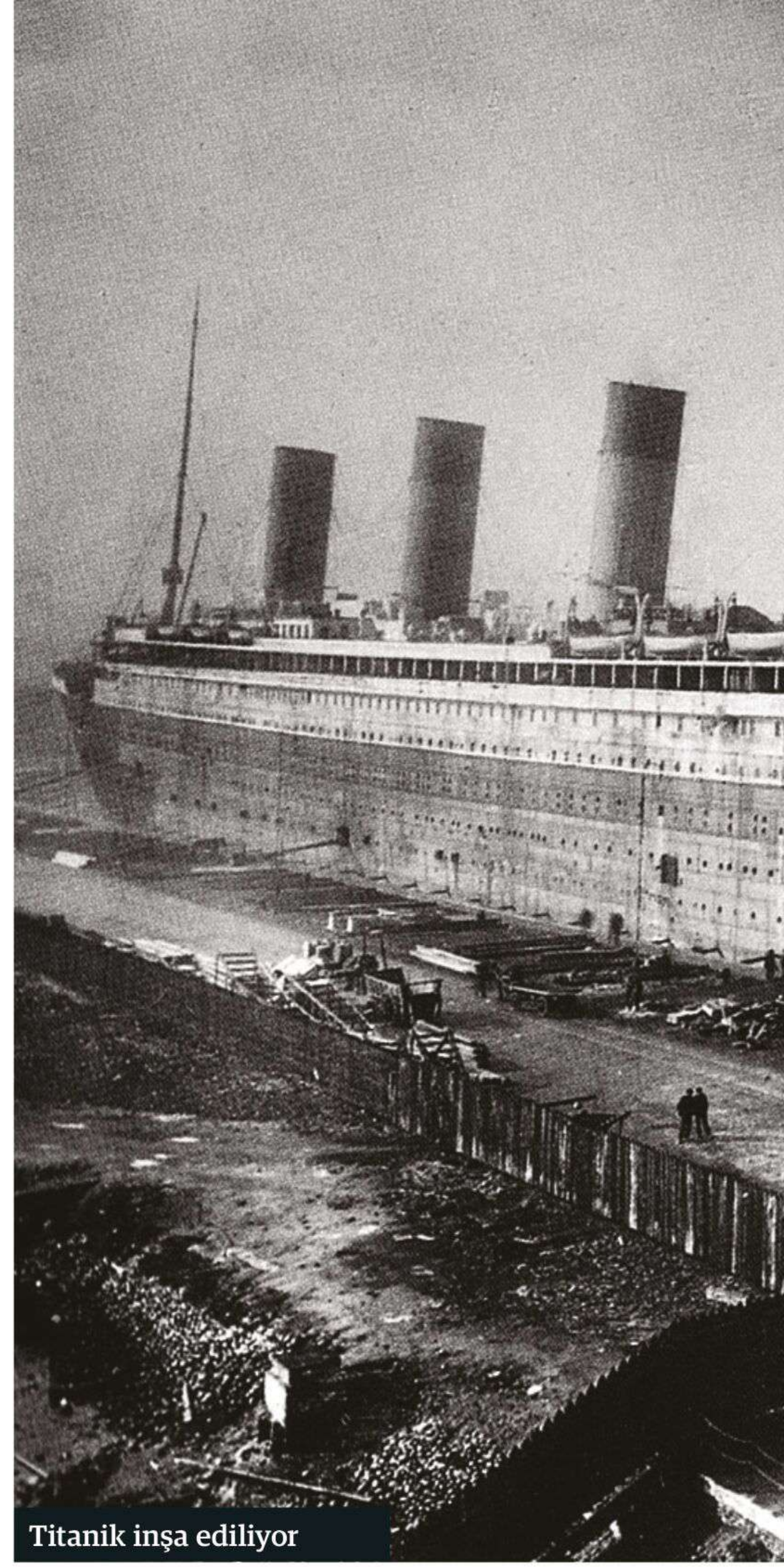


Geminin ne kadar büyük olduğuna dair fikir vermek için pervanelerin altında duran işçiler



Titanik'in batmasına neden olduğuna inanılan buzdağı

Titanik, balayında olan 13 çiftte de ev sahipliği yapıyordu. Ne var ki daha ilk dakikalarda bir talihsizlik yaşandı; Southampton limanından çıkarken devasa geminin pervanelerinin bıraktığı dümen suyu, limanda bağlı olan New York adlı geminin halatlarından kurtulmasına neden olmuştu. Serbest kalan gemi Titanik'e doğru savrulmaya başladı. Kaptan Edward J. Smith'in



Titanik inşa ediliyor

anında müdahalesiyle geminin ilk seferinin erken bir sonla nihayete ermesi önleildi. Bazıları bu kazayı yolculuğun geri kalanı için uğursuzluk alameti olarak yorumlamıştı. Pek de haksız sayılmazlardı...

Sefer programına göre, gemi Atlantik üzerinden New York'a doğru yolculuğa çıkmadan önce Cherbourg (Fransa) ve Queenstown (Cork -



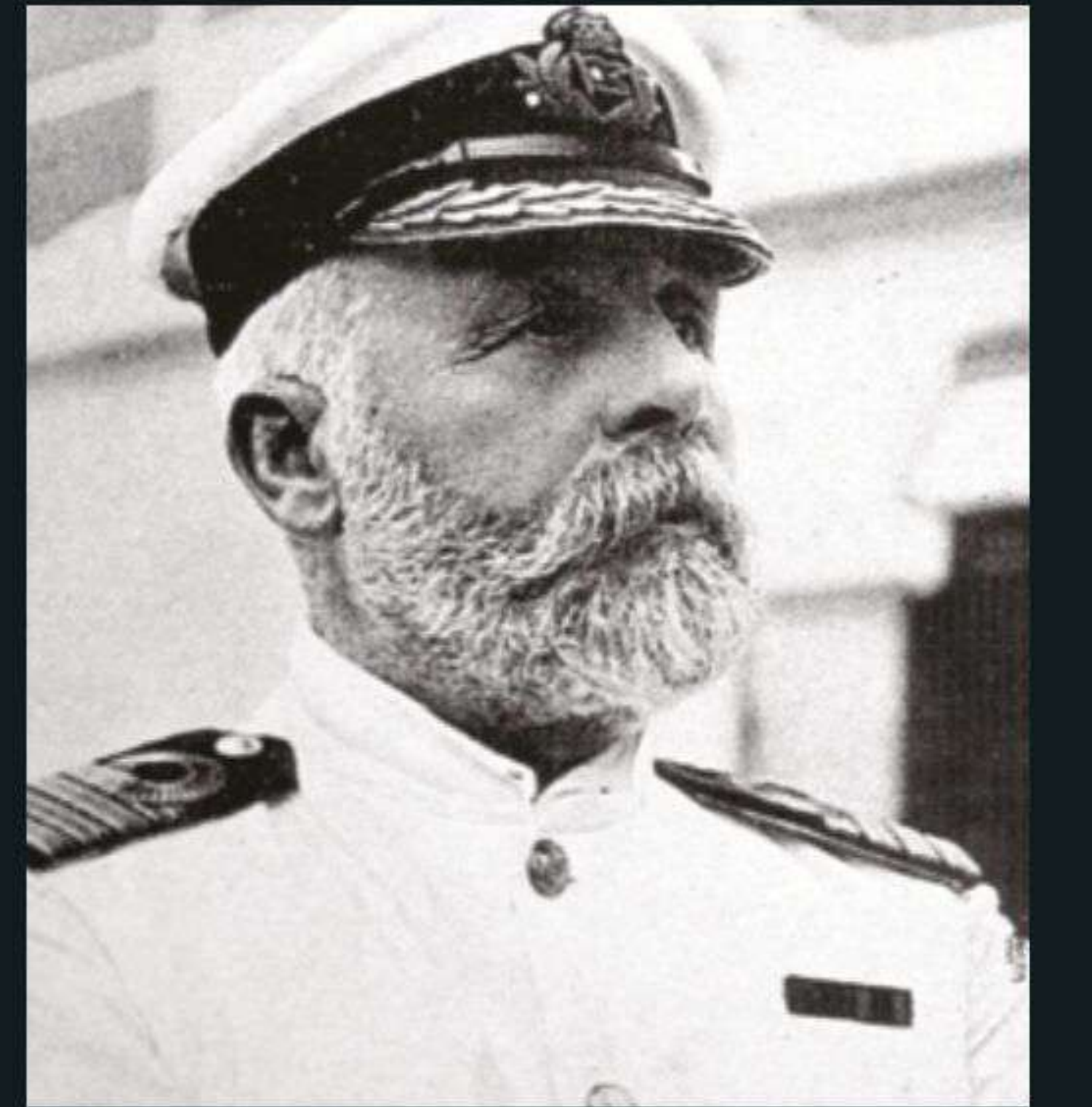


## “Önce kadınlar ve çocuklar”

Kaptan Edward J. Smith (1850-1912) White Star Line şirketinin en deneyimli kaptanlarından biriydi. 17 yaşında Senator Webber adlı gemide çıraklığa başlayıp Liverpool'a yolculuk etti. Ardından 1880'de Dördüncü Subay olarak White Star'a katıldı. Kariyer basamaklarını hızla tırmanıp yedi yıl sonra ilk kaptanlık görevini yerine getirdi.

Smith, 1904'te White Star filosunun kaptanı oldu. O andan itibaren şirketin en yeni gemilerinin ilk seferlerine kaptanlık etmesi gelenek haline aldı. Kaptan olarak o kadar ünlenmişti ki bazı yolcuların sadece onun kaptan olduğu gemilerde yolculuk ettiği söyleniyor. Fakat bu, hiç kaza yapmadığı anlamına da gelmiyor. 1911'de Olympic adlı gemiye kaptanlık ederken bir İngiliz savaş gemisiyle çarpışmış ve Olympic hasarlı bir şekilde limana geri dönmüştü. Kraliyet Donanması olaydan Olympic'i sorumlu tuttu. İddiaya göre, devasa boyutları nedeniyle gemi bir tür girdap yaratmış ve savaş gemisi bu girdaba doğru sürüklenmişti.

1912 yılına gelindiğinde Smith, denizlerdeki 40. yılını doldurmuş ve bunun 27 yılını kaptan olarak geçirmişti. Ne var ki Titanik buzdağına çarptığında deneyimli kaptan iyi bir sınav veremedi. Pek çok kişi onun paniğe kapıldığını düşünüyor. Tahliye için genel bir çağrıda bulunmamış ve mürettebattan bilgi saklamıştı. Örneğin, Levazım Subayı George Rowe geminin batmakta olduğunu çarpışmadan bir saat sonra, filikaların suya indirilme nedenini öğrenmek için gözetleme kulesinden kaptan köşkünü aradığında öğrendi. Smith, filikalara yolcu bindirme sürecini denetlememişti. Sonraki ifadelerine göre, filikalara önce kadınların ve çocukların bindirilmesini de esasen ikinci kaptan önermişti. Durumun vahametinin farkında olan Kaptan Smith kabuğuna çekilip ölümü beklemekten başka bir şey yapmadı ve onun efsanesi de Titanik'le birlikte sulara gömüldü.



Kaptan Smith o dönemde dünyanın en deneyimli kaptanlarından biriydi

“Resmi kayıtlara göre, geminin inşası sırasında ölenlerin sayısı dokuzdu, ancak maalesef bu, lüksün doruk noktasına çıktığı geminin aldığı son canlar olmayacaktı”

İrlanda) şehirlerine de uğrayacaktı. Yolculuğun 7 gün sürmesi öngörülmüştü fakat çok daha fazlasına yetecek imkânlar mevcuttu. Gemideki tesisler arasında dört restoran, giriş ücreti bir şilin olan yüzme havuzu, iki berber dükkânı, iki kütüphane, tam donanımlı bir spor salonu ve fotoğrafların banyo edilmesi için bir karanlık oda bulunuyordu. Ayrıca, Ale adı verilen İngiliz birasından tam 15.000 şişe, 8.000 puro, 40.000 yumurta, 36.000 elma ve 57.000 parça tabak takımı vardı. Fakat söz konusu filikalar olunca aynı cömertlikten bahsetmek mümkün değildi. Gemide, acil bir durumda kullanılmak üzere, toplam kapasitesi 1.178 kişi olan 20 filika yer alıyordu. Bu sayı yasaların gerektirdiğinden fazla olsa da dünyanın en büyük gemisindeki tüm yolcuları güvenli bir şekilde tahliye etmek için yetersizdi. Ancak kimse bu meseleyi umursamıyordu. Neden umursayacaklardı ki? Titanik, modern teknolojinin en büyük zaferlerinden biri değil miydi?

Titanik için açıkça ve resmi olarak “batmaz gemi” denip denmediği muallak olmakla birlikte, o dönemde çoğunluk buna inanmaktaydı. Mürettebattan birinin, gemiye binen bir yolcuya,

“bu gemiyi Tanrı bile batıramaz” dediği kayıtlara geçmişti. Bu güvenin kaynağı, gemi tabanının çift plakalı olmasının yanında, geminin alt kısmında boydan boya yer alan ve en yüksek güvenliği sağlayacağına inanılan 16 adet su geçirmez bölmeydi. Bir kaza anında bu bölmelerden birkaç tanesi suyla dolsa bile, aradaki setler sayesinde diğer bölmelere su geçişi olmayacağından, gemi yüzeyde kalacak ve batmayacaktı. Titanik'in kaptanı olmasından yıllar önce Smith'in, “bir geminin batmasına neden olacak herhangi bir durumu hayal edemiyorum. Bu geminin başına gelebilecek hayati bir felaketi kafamda canlandıramıyorum. Modern teknoloji sayesinde bunları aştık” sözlerini sarf ettiği biliniyor. Bu sözler, dönemin kendinden fazla emin tavrının trajik bir özeti gibi adeta.

Yolculuk tam yol devam ederken geminin iki telsiz operatörü de çok meşguldü. Baş operatör John George Phillips ve yardımcısı Harold Sydney Bridge, telsizin 24 saat çalışacağı bir vardiya düzeninde karar kılmışlardı. Gemide dünyanın en güçlü telsiz sistemlerinden biri kullanılmaktaydı. Geminin baş ve kıç tarafındaki gönderlerin arasına çekilen büyük anten sayesinde mesajlar



# Titanik Faciası

## Titanik'in içi

### Filikalar

Gemide hepsi üst güverteye yerleştirilmiş 20 filika bulunuyordu. 12'si pruva, 8'i ise kıç tarafa yerleştirilmişti. Filikaların toplam yolcu kapasitesi 1.178'di.

### Katıksız bir lüks

Birinci mevki güvertelerde lüks kamaralar, spor salonları, Türk hamamları, kafeler, alakart restoranlar, kütüphaneler ve bir Squash sahası bulunuyordu.

### Ana merdivenler

### Gözetleme kabini

### Kıç tarafı

## Çarpışma nasıl gerçekleşti

23.40



%10

Buzdağının fark edilip çarpışmanın önlenmeye çalışılmasından yalnızca 37 saniye sonra, Titanic 22,5 knot (41,7 km/s) hızla buzdağına çarptı.

%90'ı Su altında

Çarpışma nedeniyle gövdenin baş, yani pruva tarafında, deniz altında kalan kısımda altı adet yarık oluştu.

## Geminin batışı nasıl gerçekleşti

Son anda yapılan manevra sonucunda gemi gövdesinin bir kısmının buzdağına sürtünmesiyle birlikte art arda oluşan altı adet yarık nedeniyle, su geçirmez bölmelerden beşi su doldu. Eğer bölmelerden yalnızca dördü su almış olsaydı gemi batmayacaktı. Bölmeler arasındaki su geçişini engelleyen setler yeterince yüksek olmadığından, su dolan beş bölmenin neden olduğu ağırlık ve eğim suyun bu setler üzerinden diğer bölmelere de geçmesine yol açtı. Eğer Titanic manevra yapıp buzdağına sürtünmek yerine doğrudan çarpmış olsaydı, muhtemelen beşten daha az bölme hasar alacak ve su ile dolacaktı. Böylece, gövdesi kısmen denize gömülmüş olsa da gemi su üstünde kalmayı başaracaktı.

### Alakart restoran

14. Louis tarzı mobilyalarla ve zarif ahşap lambrilerle döşenmişti. Menü, dönemin en ünlü şefi Auguste Escoffier tarafından hazırlanmıştı.

### Kazan daireleri

Altı adet kazan dairesi vardı ve içerisinde dört kazan olan bir tanesi hariç, diğerlerinde beşer kazan bulunuyordu. Her bir kazan yaklaşık 100 ton ağırlığındaydı.

02.15



Alt kısımdaki ön bölmelere su dolar ve geminin pruvası iyiden iyiye batar.



Omurga ağırlığa dayanamaz ve gemi ortadan ikiye ayrılır.



Omurganın ön kısmı kopar. Kaptan köşkü parçalanır.

2.20am



Geminin kıç kısmı kısa bir süreliğine dik konuma gelir ve hemen ardından batar.

640 km'lik bir alanda alınıp, iletilebiliyordu. Telsiz operatörlerinin işi büyük ölçüde gemideki mürettebat tarafından kendilerine ulaştırılan mesajları ilgili yerlere hızla iletmekti. Mesaj göndermek isteyen zengin ve ayrıcalıklı yolcuları memnun etme baskısını enselerinde hissetmelerinin felaketteki payı büyüktü. 11 Nisan'dan itibaren Titanic, önünde seyreden diğer gemilerden rotaları boyunca buzdağları olduğuna dair uyarı mesajları almaya başladı. Felaketin olduğu güne kadar en az beş mesaj ulaşmıştı.

Gelen bu mesajlardan en önemli iki tanesi 14 Nisan günü alınmıştı. İlkinde, telsiz operatörleri buzdağı uyarısının yapıldığını duydular ve bu bilgiyi kaptan köşküne iletiler. Fakat Kaptan Smith akşam yemeğinde olduğundan, durumdan haberdar edilemedi. İkinci mesaj ise Titanic'in

32 kilometre önünde seyreden Californian gemisinden gelmişti ve önlerinin buzlarla kesildiğini bildiriyordu. O sırada sorumlu telsiz operatörü Phillips'ti ve hâlâ yolcuların mesajlarını iletliyordu. Bu uyarıya, "beni rahatsız etmeyi bırak, şu anda çok meşgulüm ve çalışıyorum" şeklinde yanıt verdi. Bunun üzerine Californian'daki operatör telsizini kapatıp yatağına gitti. Dondurucu bir gecede, bulutsuz göğün altında 22,5 knot (41,7 km/s) hızla ilerleyen Titanic, bu son uyarının üzerinden henüz bir saat bile geçmeden buzdağına çarptı.

Son mesaj kaptan köşküne iletilip, kaptan durumdan haberdar edilebilseydi olaylar farklı gelişir miydi? Geriye dönüp baktığımızda, telsiz operatörlerinin çok büyük ihmalleri olduğunu görüyoruz. Ne var ki o gece öncesinde de

çok sayıda uyarı mesajı kaptan ve üst düzey mürettebat tarafından alınmıştı. Yani kaptan ve mürettebatın diğer üyeleri de durumdan gayet haberdardı. Bu yüzden, söz konusu son uyarı yerine ulaşmış olsaydı dahi olayların farklı gelişmesi pek muhtemel görünmüyor. Yine de emin olmak mümkün değil tabii ki... Kesin olan şey ise saat 23.39'ta gözcü Frederick Fleet'in buzdağını fark ettiği ve hemen kaptan köşküne haber verdiği. Bunun üzerine, ikinci kaptan William Murdoch hemen tornistan ve dönüş emri verdi; bu sayede gemi yavaşlayacak ve buzdağının etrafından dolaşacaktı. Fakat bunun için çok ama çok geç kalınmıştı. Buzdağı görüldükten yalnızca 30 saniye sonra, insanlığın endüstriyel yetkinliğinin vücut bulmuş hali olan bu devasa gemi, kaburgasının sancak tarafından buzdağına



## Teknik Özellikler

Uzunluk: 269 m

En: 28 m

Taşıma suyu: 52.310 ton

Seyir hızı: 23 knot (42,5 km/s)



### Logo

Geminin önünde White Star Line'in logosu bulunuyordu: kırmızı bayrak üzerine beyaz bir yıldız.

**Birinci mevki kamaralar**  
Özel banyolar ve elektrikli ısıtıcılar bulunuyordu. Sütlerde şömine dahi vardı.

**Teknik olanaklar**  
Titanik'te, üçü birinci mevkide, biri ise ikinci mevkide olmak üzere dört asansör mevcuttu.

Kaptan köşkü

Pruva

Yüzme havuzu

"11 Nisan'dan itibaren Titanik, önünde seyreden diğer gemilerden rotaları boyunca buzdağları olduğuna dair uyarı mesajları almaya başladı"

hızla çarptı ve su altındaki kısmı bir dizi yarıktan oluşan ciddi bir hasar aldı.

Gemi içerisinde hissedilen sarsıntı hasarın bu kadar büyük olduğu izlenimi uyandırmamıştı. Çoktan istirahate çekilmiş çoğu yolcu uyumaya devam etmiş, rüyaları dahi bölünmemişti. Fakat Kaptan Smith'in yaptığı incelemelerin ardından hasarın ciddi olduğu ve geminin çok hızlı bir şekilde su aldığı anlaşıldı. Titanik batıyordu...

Kazadan sonra İngiltere'nin başlattığı soruşturma sırasında Harland and Wolf şirketinin en yetkili gemi mühendisi Edward Wilding, çarpmadan 40 dakika sonra geminin alt tarafındaki ön bölmelerde gözlemlenen su miktarını temel alarak yaptığı hesaplamalara dayanarak, gemi gövdesinde oluşan açıklığın toplam 1,1 metrekare olması gerektiğini ifade

edecekti. Uzun yıllar sonra modern ultrason teknikleriyle enkazda yapılan incelemelerde ise gövdedeki hasarın toplamda yaklaşık 1,2 ila 1,3 metrekarelik bir alanı kapsayan altı küçük yarıktan oluştuğu anlaşılabaktı. Hasarın boyutu ne olursa olsun, gemi hızla su alıyor ve batıyordu.

Buzdağına çarptıktan sonraki 20 dakika içerisinde filikaların örtüleri kaldırıldı ve telsiz operatörleri yardım alabilmek amacıyla tehlike sinyalleri göndermeye başladı. O dönemde standart tehlike sinyali "CQD" sinyaliydi. "CQ" diğer gemiler için, mesaj iletimini durdurun ve gelen mesajı mutlaka dikkate alın anlamını taşıyordu. "D" ise "distress" yani tehlike anlamına geliyordu. Ayrıca 1906'da "SOS" da tehlike sinyali olarak belirlenmişti, zira üç nokta, üç tire ve tekrar üç noktadan oluşan mors kodunun iletimi



Titanik'teki en lüks odalardan biri olan Kamara B-59, geleneksel Hollanda tarzında dekore edilmişti



# Titanik Faciası

ve anlaşılması çok kolaydı. Titanik'teki telsiz operatörleri olabildiğince çabuk yardım alabilmek için iki sinyali de kullandılar. Hatta bunların yanı sıra, o an yeni sinyaller üretip kullanmış olmaları da mümkün.

Daha önce buzdağı konusunda uyarı mesajları gönderen Californian, ölüme mahkûm olan Titanik'e en yakın gemiydi. Yine de aralarında belli bir mesafe vardı ve bu mesafenin ne kadar olduğu kaza sonrasında hararetli tartışmalara yol açacaktı. Telsiz operatörleri, "Çabuk gelin. Bir buzdağına çarptık. Bu bir tehlike sinyali, ihtiyar herif" mesajıyla yardım istedi. Fakat ne buna, ne de gönderdikleri diğer mesajlara yanıt alabildiler. Bir süre sonra gönderdikleri mesajdan durumun epey umutsuz olduğunu anlıyoruz: "Yolcuları filikalara bindiriyoruz. Kadınlar ve çocuklar filikalarda. Fazla zamanımız kalmadı. Elektrik kesiliyor." Californian gemisinden hiçbir yanıt alamayınca acil durum fişeklerini ateşlediler ama bu yardım çağrısı da yanıtsız kaldı. Daha sonra yürütülen soruşturmada Californian'daki görevlilerden James Gibson, fişekleri gördüklerini



**Üst Fotoğrafta, batmakta olan Titanik'ten başarılı bir şekilde suya indirilmiş son filika görülüyor**

fakat Mors kodu (telsiz değil) kullanarak Titanik'le iletişim kurmaya çalışıp geri dönüş alamayınca harekete geçmeye gerek olmadığına karar verdiklerini itiraf edecekti.

Kaderine terkedilen Titanik'te mürettebat durumu kontrol altına almaya çalışıyordu fakat gafil avlanmışlardı. Daha o sabah Kaptan Smith filika tatbikatı yapmayı planlamış ancak bilinmeyen bir sebepten ötürü tatbikat iptal edilmişti. Kimse filikaların en fazla kaç kişiyi güvenli bir şekilde taşıyabileceğini bilmiyordu. Tatbikat gerçekleşseydi bu sorunun cevabı bilinir ve daha fazla insan kurtarılabilirdi. Kaptan'ın, "önce kadınlar ve çocuklar" emri yerine getirildi. Erkekler, yavaş yavaş batmakta olan geminin üstünde, yarısı boş olan filikaların okyanusun buz gibi sularına indirilişini ayakta izlediler. Suyu indirilen yedi numaralı ilk filikanın 64 kişilik kapasitesi olmasına rağmen, içerisinde yalnızca 24 kişi vardı. Bir filikada kaydedilen en az kişi sayısı ise 12 idi. Acı olan,



**Sol Kanada'nın Halifax rıhtımında Titanik kurbanlarını cenaze evlerine götürmek için bekleyen cenaze arabaları**

## Titanik'in mirası

Modern teknolojinin vücut bulmuş hali olarak görülen geminin batması herkes için büyük bir şok olmuştu. Bu felaket, gemiden sağ kurtulan White Star Line'in yönetim kurulu başkanı J. Bruce Ismay'in kariyerinin de sonu oldu. Pek çok kişi keşke Ismay de Kaptan Smith gibi gemisiyle birlikte okyanusun dibini boylasaydı diye düşünüyordu. 1913'te yönetim kurulu başkanlığı görevine devam etme isteği kuruldakiler tarafından reddedildi. Felaketin sebebini saptamak için İngiltere ve ABD tarafından iki ayrı soruşturma yürütüldü. İngiltere, ABD'nin heyetini İngiliz gemi inşa endüstrisine yönelik bir saldırı olarak görüyordu. Ne var ki nihayetinde iki heyet de benzer sonuçlara ulaştı; güvenlik konusunda iyileştirmeler yapılmalıydı. Bu iyileştirmeler, gemilerin tüm yolculara yetecek kapasitede filika bulundurması, yolcu gemilerinde telsiz iletişiminin 24 saat çalışır durumda olması ve bir gemiden kırmızı işaret fişegi ateşlendiğinde bunun tehlikeli bir durum olarak yorumlanması

kararlarını içeriyordu. Dünya genelinde çok sayıda Titanik müzesi ve anıtı bulunuyor; New York'ta inşa edilmiş 18 metre uzunluğundaki deniz feneri ve Southampton, Liverpool ve Belfast şehirlerindeki anıtlar bunlardan bazıları. Titanik, Belfast'te inşa edilmişti. Bu yüzden 2002 yılında mevcut Titanik anıtının yakınlarına bir heykel dikildi ve kazada ölenlerin isimlerinin alfabetik olarak sıralandığı 15 bronz plaketin yer aldığı bir anma parkı kuruldu. Çok sayıda filme, kitaba ve televizyon programına konu olan gemi ardında kültürel bir miras bıraktı. Titanik'in yolculuğa çıkışının 100. yıldönümünde bir dizi etkinlik gerçekleştirildi. Bu etkinliklerden birinde bir yolcu gemisi aynı yolculuğa tekrar çıktı ve geminin battığı noktada bir anma töreni düzenlendi. Bu törenin uygunsuz olduğuna dair ithamlar ortaya atılsa da Titanik'in hâlâ insanların zihinlerindeki yerini koruduğunun açık bir göstergesiydi.



**Kuzey İrlanda'nın Belfast şehrinde bulunan ve kendine has bir tarzı olan bu yapı, ikonik gemiye ithaf edilmiş bir müze**





Kazadan sağ kurtulan mürettebat üyelerine New York'ta kuru kıyafetler veriliyor

## “Daha o sabah Kaptan Smith filika tatbikatı yapmayı planlamış ancak bilinmeyen bir sebepten ötürü tatbikat iptal edilmişti”

bu filikanın 40 kişilik olmasıydı.

Önce kadınlar ve çocuklar dense de bırakın bir filikaya binmeyi, gemiden çıkma şansı elde etmek bile yolcuların hangi sosyal sınıftan olduğuna bağlıydı. Üçüncü mevki kamaralar geminin en altında yer almaktaydı ve yolcuların güverteye çıkabilmek için küçük çaplı bir labirentte yollarını bulmaları gerekiyordu. Tabii eğer yolunda gitmeyen bir şeyler olduğunun farkına varmışlarsa... Gemide genel bir anons sistemi bulunmuyordu. Birinci mevkideki kamarotlar az sayıda kamaradan sorumluydu fakat ikinci ve üçüncü mevkidekilerin ilgilenmesi gereken çok fazla yolcu vardı. Üçüncü mevkideki bir yolcuya en iyi ihtimalle sadece güverteye çıkması

gerektiği söyleniyordu o kadar. Hatta çoğunlukla durum bundan daha da kötüydü. Üçüncü mevkide yolculuk eden ve kazadan sağ kurtulan Margaret Murphy daha sonra şunları yazmıştı: “Alt bölümlerdeki yolcular filikalara ulaşip hayatta kalma şansı elde edemedi. Titanik'teki görevliler üçüncü mevkiin kapılarını kilitleyip, güverteye açılan koridorları kapattılar. Bir yığın insan yukarıdaki güverteye çıkmaya çalışıyor ve onları itip kakan, küfürler edip şiddet kullanan görevlilerle boğuşuyordu. Ağlayarak dua eden kadınlar ve çocuklar vardı. Daha sonra görevliler üçüncü mevkiye açılan lombar kapaklarını da kapattılar. Geminin daha uzun süre su yüzeyinde durabilmesi için havanın aşağıda kalması gerektiğini söylediler. Yani geminin alt bölümlerinde bulunanlar için hiç umut kalmamıştı.”

Başlarda mürettebatın yolcuları “büyük gemidense” filikalarda daha güvende olacaklarına ikna etmekte zorlanmasına karşın ilk filika saat 00.45'te suya indirildi. Ardından diğerleri de arka arkaya dondurucu suyla buluştu.

Bu sırada mürettebat içeri giren suyu boşaltmak için umutsuzca çabalıyordu. Nihayet herkes geminin batacağını anlamıştı. Yolcuların ve mürettebatın duruma verdiği tepki çarpıcı biçimde farklılık gösteriyordu. Bazı çiftler ayrıldı; kadınlar filikalara binerken erkekler gemide kaldı. Bazıları ise ayrılmayı reddetti ve beraberce gemide kaderleriyle yüzleşmeyi tercih ettiler. Macy's adlı mağazalar zincirinin sahiplerinden biri olan Isidor Straus'un karısı Ida'nın ona, “uzun yıllardır birlikteyiz. Sen nereye gidersen ben de oraya geleceğim” dediği ve çiftin güvertedeki şezlonglarda oturup yazgılarının gerçekleşmesini beklediği

söyleniyor. İş insanı Benjamin Guggenheim can yeleğini ve kazağını çıkarıp silindir şapkasıyla smokinini giydi ve çevresindekilere bir beyefendi gibi ölmek istediğini söyledi. Titanik orkestrasının çoğu üyesi ise gemi batarken çalmaya devam etti.

Saatler 02.00'ı gösterdiğinde gemi şiddetli biçimde yalpalamaya başlamıştı ve bunun sonucunda oluşan büyük bir dalga geminin ön kısmındaki çok sayıda yolcuyu soğuk ve karanlık okyanus sularına sürükledi. Ne yazık ki bu henüz başlangıçtı; o gece dondurucu suda can veren son yolcular onlar olmayacaktı. Titanik'in ön tarafı dik bir açıyla iyice suya batmış, arka kısmı ise havalanmış durumdayken, elektriğin kesilip geminin tamamen karanlığa gömülmesi dehşeti daha da arttırdı. Kısa bir süre sonra omurga oluşan baskıya dayanamadı ve gemi ikiye ayrıldı. Ön taraf okyanusun derinliklerine inerken kış kısmı önce şiddetli bir biçimde su yüzeyine çarptı ve ardından tamamen dik konuma geçti. Çok geçmeden geminin kış kısmı da okyanusun dibine doğru yol alacak ve Titanik sonsuza dek karanlığa gömülecekti.

Filikalara binecek kadar şanslı olanlar, geride kalan çaresizlerin ölüm çığlıklarını dinleyerek suyun üzerinde saatlerce kurtarılmayı bekledi. Dondurucu soğukta can veren zavallılar ise dünyanın en büyük gemisinden arda kalanlar yanı başlarında yüzerken öfke, umutsuzluk ve korkuyla haykıyordu. Tahminen -2 derece olan suda kimileri soğuktan şoka girerek anında ölüyor, kimilerini ise hipotermi yüzünden daha yavaş ve ıstıraplı bir ölüm bekliyordu. Suya düştükten sonraki 20 dakika içerisinde yolcuların çoğu öldü. Belki de bu, onlar ve onların çığlıklarını dinleyenler için daha merhametli bir son oldu. Çığlıklar sona erdiğinde filikadakiler karanlığın ve sessizliğin ortasında beklemeye devam ettiler. Gecenin karanlığında büyük bir risk alarak son sürat ilerleyen Carpathia adlı gemi saat 4.00'te kaza yerine ulaştı.

Hayatta kalanlar mümkün olan her yolu deneyerek kurtarma gemisine biniyordu. Yeterli gücü kendinde bulanlar aşağı sarkıtılan ip merdivenlerden tırmanıyor, bazıları halatlarla yukarı çekiliyor, çocuklarsa posta çantalarıyla taşınıyordu. Çoğunluğu birinci mevkide seyahat etmiş 492 yolcu ve 213 gemi görevlisi için kâbus şu ya da bu şekilde sona ermişti. Carpathia 18 Nisan akşamı New York'a vardı. Yolcuların aileleri ve farklı ülkelerden basın mensuplarının da içinde yer aldığı 40.000 kişilik bir kalabalık onu bekliyordu. Sadece birkaç gün içinde tüm dünya felaketin boyutunun ne kadar büyük olduğunu gördü. Soğuktan donanların cansız bedenlerini toplamak için kaza yerine seferler düzenlenecek ve felaketin nedenlerini ortaya çıkarmak için soruşturmalar yürütülecekti. İnsanlığın gelişiminin ve yetkinliğinin sembolü, modern teknoloji harikası “batmaz gemi” 1.500'ü aşkın cana mal olmuş ve pek çoğunu da yanına alarak okyanusun derinliklerine gömülmüştü. Facianın yankıları tüm dünyada nesiller boyu devam edecekti. ○







# Nostradamus

Tüm zamanların en kötü şöhretli kâhinlerinden biri kabul edilen Nostradamus, Tanrı'nın ilahi bir elçisi miydi yoksa bir sahtekâr mıydı?

Yazan: Willow Winsham

**K**ehanetleriyle tanınan Michel de Nostredame, bilinen adıyla Nostradamus, yüzyıllar boyunca oldukça sansasyonel bir üne sahip oldu. Nostradamus, 1503 yılı sonlarında Saint-Rémy-de-Provence isimli bir Fransız kasabasında, noter bir babanın ve hekim kızı bir annenin dokuz çocuğundan biri olarak dünyaya geldi. Bu sebeple tıpla olan bağlantısının aileden geldiği söylenebilirdi. Ancak çocuklarına verdikleri ismin, ölümünden sonra bile hekimlikten ziyade kargaşa ve felaketle birlikte anılacağını nereden bilebilirlerdi ki?

Yaşamına dair pek çok ayrıntı tartışmalı olmakla birlikte, Nostradamus'un Avignon Üniversitesi'nde meslek hayatına ilk adımını attığı düşünülüyor. 1521 yılında şehirde ortaya çıkan veba salgını nedeniyle eğitimi aniden sonlansa da bu durum genç adamın önünde yeni ufuklar açılmasına vesile oldu. Nostradamus bu dönemde kırsal bölgelerde geçirdiği sekiz yılda bitkisel tedavi yöntemleri üzerine araştırmalar yaptı. Daha sonraları büyük bir hevesle yürüttüğü eczacılık işinde, bulmuş olduğu bitkisel tedavi yöntemleri çok işine yaradı ve ihtiyaç sahiplerine özel merhemler ve karışımlar hazırladı.

1529 yılında eğitim hayatına bir şans daha verdi ve tıp okumak için Montpellier Üniversitesi'ne kaydoldu. Ancak üniversite kurallarına aykırı olan geçmişindeki eczacılık faaliyetlerinin ve tıp bilimi hakkındaki aykırı görüşlerine dair dedikoduların

ayyuka çıkması sebebiyle üniversiteden ayrılması istendi. Resmi bir tıp eğitimi alamayışı umudunu kırmadı. 1531'de Agen'e taşındı, evlendi ve iki çocuğu oldu. Karısının ölümünden sonra, geçmişteki gibi gezilerine devam etti. Bu geziler sırasında vebanın şifacısı olarak nam salmasına rağmen, denediği ilaçların ne Marsilya'da ne de yaşamının son döneminde yerleşeceği Salon-de-Provence'da işe yaradığına dair pek kanıt yok. 1547 yılında, bir kez daha doğup büyüdüğü yere döndü ve burada ikinci ve son kez evlendi. Yeni karısı, evlilikleri boyunca altı çocuk dünyaya getiren zengin bir duldu.

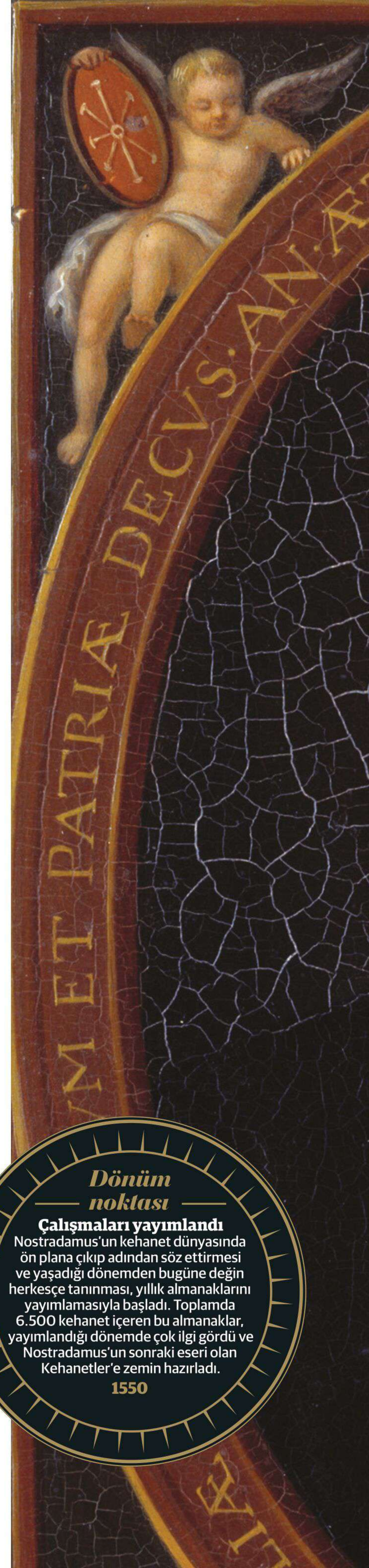
Nostradamus, gök cisimleri ve doğaüstü meselelerle haşır neşir olmaya, 1500'lerin ortalarında uzun dönemli kehanetlerini ve hava tahminlerini kapsayan ilk yıllık almanasını yazarak başladı. Oldukça rağbet gören bu yeni furyadan istifade etmiş ve çalışmaları onu ilgi odağı haline getirmişti. Çok geçmeden kendini zengin ve seçkin kişilerin hizmetinde buldu. Kişiyi özel kehanetlerde bulunup yıldız haritaları çizdi ve bu yeteneğinin maddi olarak takdir edildiği bir müşteri kitlesi oluşturdu. Bir kâhin olarak nam salsa da aslında kendisinin yapması gereken pek çok basit işi müşterilerine yaptırıyordu. Örneğin, profesyonel bir astrolog doğum haritasını bizzat hesaplarken, kurnaz Nostradamus bu bilgilerin müşteriler tarafından kendisine sunulmasını talep ediyordu.

## Dönüm noktası

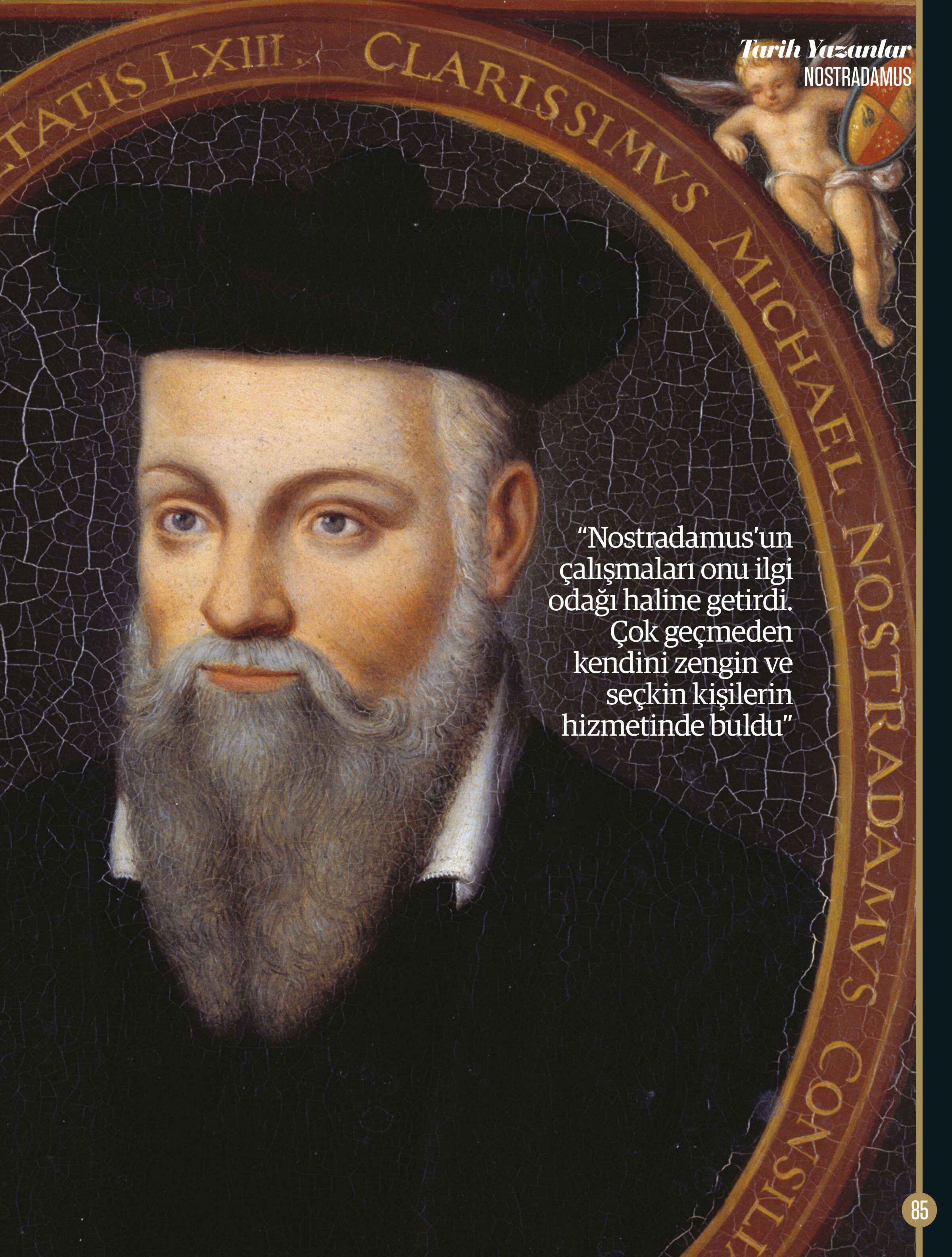
### Çalışmaları yayımlandı

Nostradamus'un kehanet dünyasında ön plana çıkıp adından söz ettirmesi ve yaşadığı dönemden bugüne değin herkesçe tanınması, yıllık almanaklarını yayımlamasıyla başladı. Toplamda 6.500 kehanet içeren bu almanaklar, yayımlandığı dönemde çok ilgi gördü ve Nostradamus'un sonraki eseri olan Kehanetler'e zemin hazırladı.

1550

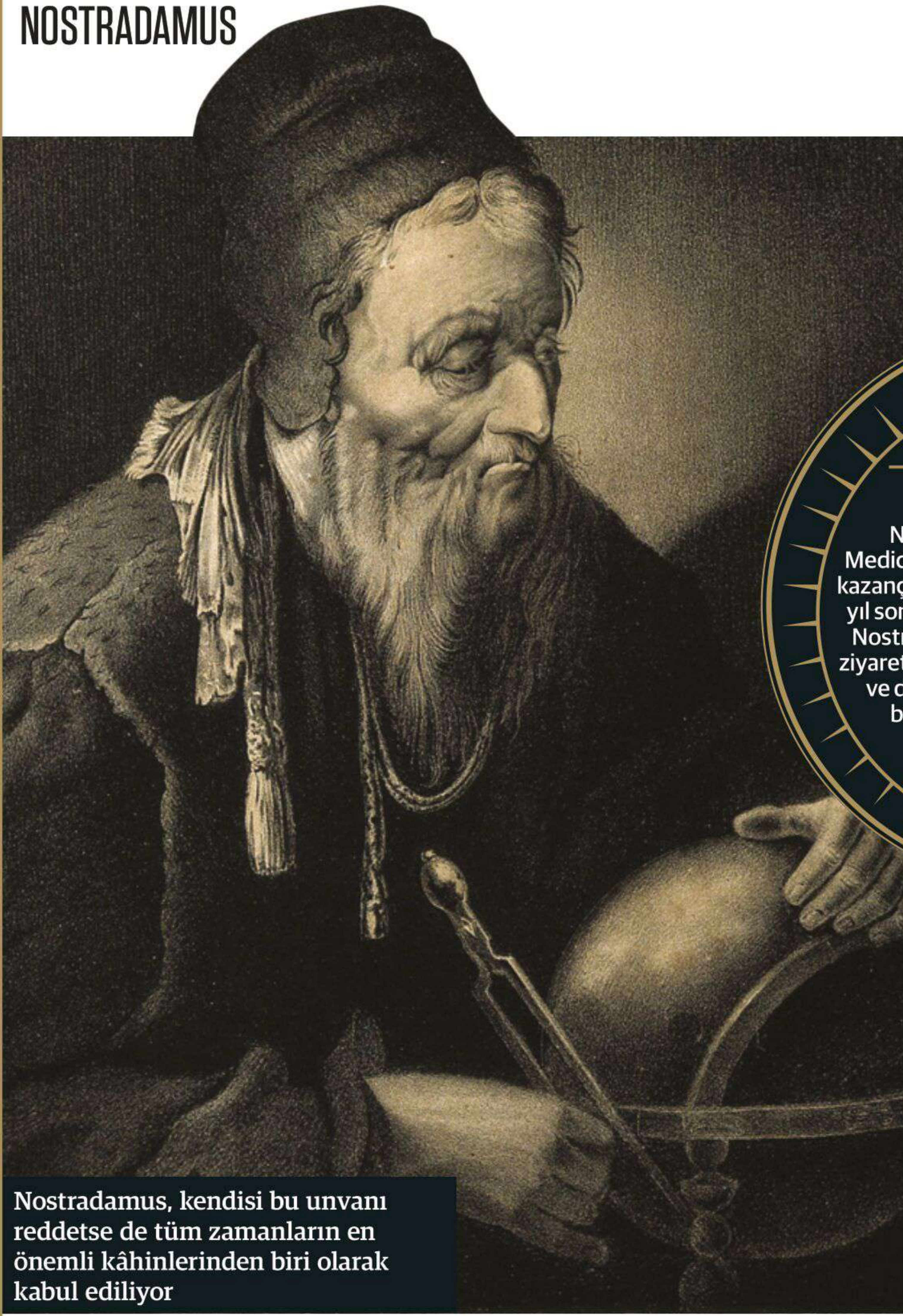






“Nostradamus’un  
çalışmaları onu ilgi  
odağı haline getirdi.  
Çok geçmeden  
kendini zengin ve  
seçkin kişilerin  
hizmetinde buldu”





Nostradamus, kendisi bu unvanı reddetse de tüm zamanların en önemli kâhinlerinden biri olarak kabul ediliyor



### Dönüm noktası

#### Kraliyet buluşması

Nostradamus'un, Catherine de Medici ile ilk buluşması kendisi için epey kazançlı olmuştu. Fakat esas ödülü birkaç yıl sonra, Kraliçe resmi bir gezi sırasında Nostradamus'u Salon-de-Provence'da ziyaret ettiğinde aldı. Kralın özel doktoru ve danışmanı tayin edildiği bu ikinci buluşmada dolgun bir maaş ve yüksek prestijli bir mevki elde etti.

1556



Nostradamus'un, Catherine de Medici'nin oğullarının Fransa tahtına çıkacağını öngördüğü söyleniyor

Bunun sebebi, muhtemelen bu alanda yetkin olmayışından ötürü kendine güvenmemesiydi. Zira çizdiği haritalar sıkı bir incelemeden geçecek ve yapacağı hatalar diğer astrologların dikkatli gözlerinden kaçmayacaktı.

Nostradamus'un mistik ve gizemli dünyadaki ünü artınca, Fransa Kralı II. Henry'nin kraliçesi Catherine de Medici de onun yeteneklerinden faydalanmak istedi. Aslına bakılırsa, bu talebin

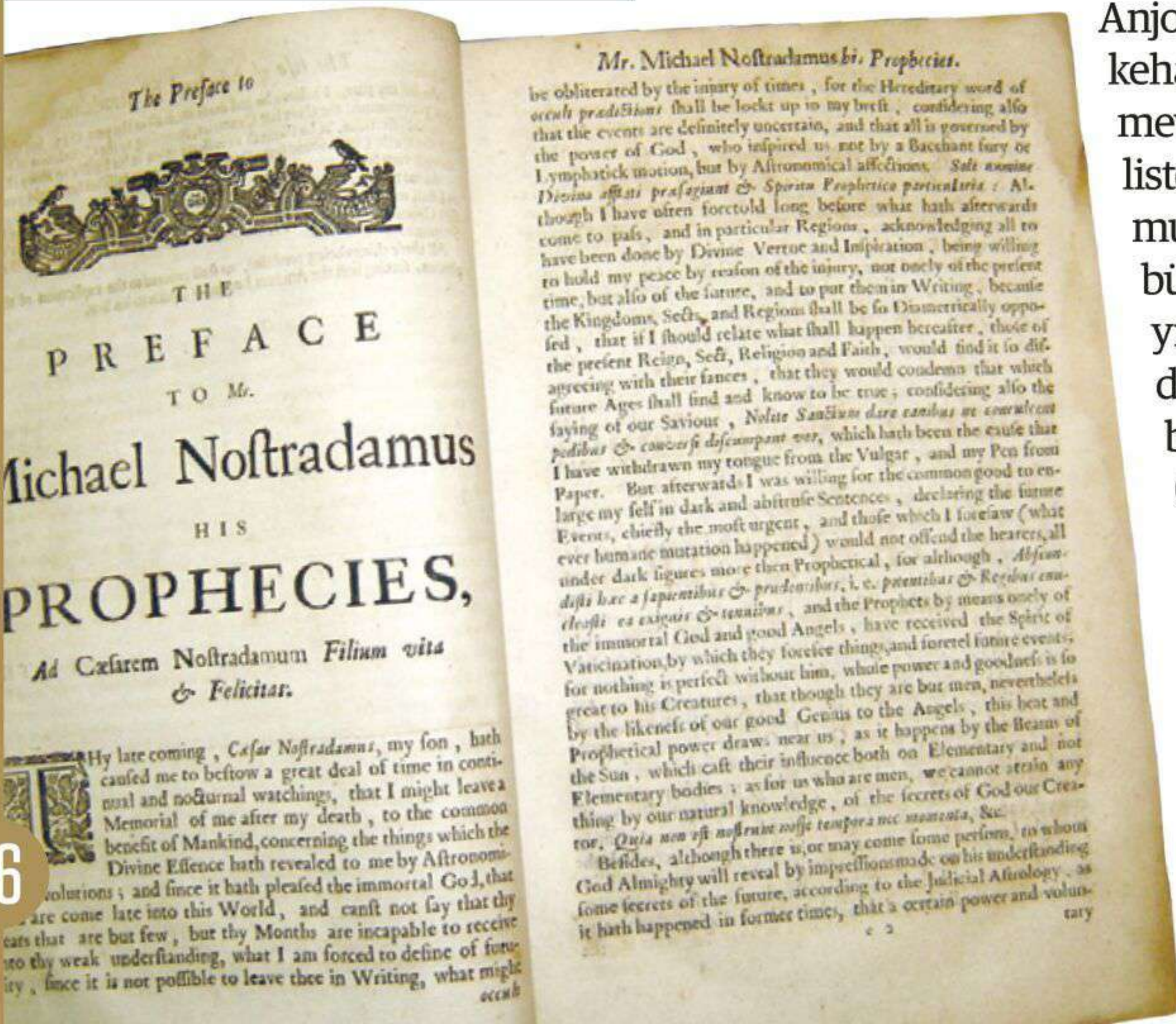
"Kehanetler pek çok dile çevrildi ve farklı nüshaları yayımlandı"

bizzat Nostradamus tarafındanilmekilmek dokunduğu söylenebilir, çünkü 1555 tarihli almanağında, kraliyet ailesine yönelik bir tehdidin eli kulağında olduğunu ima eden bir kehanette bulunmuştu. Bu tarz kehanetlerin gücüne canıgönülden inanan ve almanaktaki kehanet nedeniyle endişelenen Kraliçe, 1556'da Nostradamus'u Paris'e davet etti. Toplantı sırasında Nostradamus'tan, Fransa'nın gelecekteki kralları IX. Charles ve Anjou Dükü Henry de dâhil olmak üzere tüm çocuklarının yıldız haritalarını çıkarmasını istedi. Bu sırada Nostradamus'un, Anjou Dükü'nün tahta geçeceği yönünde kehanette bulunduğu söylenir. Oğlu, mevcut şartlarda tahta geçecek kişiler listesinde altıncı sırada bulunduğundan, muhtemelen Catherine bu kehanetten büyük bir mutluluk duymuştu. Birkaç yıl sonra yaşlı Nostradamus, Salon-de-Provence'da Catherine ile tekrar bir araya geldi. Catherine ve IX. Charles'ın aralarında bulunduğu soylular, Catherine'in büyük saygı duyduğu bu adamla buluşmak için,

salgının kırıp geçirdiği kasabaya gitmeyi göze almışlardı. Görüşme sırasında Nostradamus hem kralın özel doktoru hem de danışmanı tayin edildi ve hizmetlerine karşılık kendisine 200 Écu ödenmesi kararlaştırıldı.

Ne var ki Nostradamus herkesin gözdesi sayılmazdı. Onu alenen yalancılıkla ve sahtekârlıkla suçlayanlar da vardı. Hatta bazıları işi "kaçık" ya da "şeytanın ta kendisi" demeye kadar vardırırmıştı. Dörtlükler halinde yazdığı öngörülerini içeren Kehanetler adlı ünlü çalışmasının tekrar popüler olmasıyla birlikte, Nostradamus'a duyulan ilgi ölümünden sonra da devam etti. Sonuncusu ölümünün ardından yayımlanan üç baskı halindeki bu dörtlüklerin odak noktasını depremler, salgınlar ve sel baskınları gibi doğal afetler oluşturuyor. Bunların yanı sıra Nostradamus kehanetlerinde, savaşlar, cinayetler ve istilalar gibi farklı türdeki felaketlerden de bahsediyor. Kimileri Nostradamus'un, Büyük Londra Yangını'ndan Fransız Devrimi ve iki dünya savaşına, 11 Eylül saldırılarından Prenses Diana'nın ölümüne kadar tarih boyunca yaşanmış çok sayıda önemli olayı

"Nostradamus, Tanrı'nın, kelamını dünyaya duyurmak için seçeceği birisine pek de benzemiyordu"





Dönüm  
noktası

## Hayatının sonu

Ölümünden sonra, Nostradamus'un ünü ve etkilediği insan sayısı artmaya devam etti. Kendisine atfedilen güçler ve söylemler öte dünyaya kadar uzanıyor. Örneğin, yanlış tercümeden kaynaklanan bir iddiaya göre, dünyanın sonunun 2012'de geleceği kehanetinde bulunmuştu.

Nostradamus'un çok sayıda tarihi olayı öngördüğüne inanılıyor. 2.000'i aşkın tefsiriyle birlikte çalışmalarının yeniden basılması sayesinde Nostradamus efsanesi hâlâ varlığını sürdürmekte.

1566



19. yüzyılda yayımlanan bir demonoloji kılavuzu olan *Cebennem Sözlüğü*'nde Nostradamus'a yer verildi



Catherine de Medici, Nostradamus'un hem hamisi hem de kehanetlerinin ateşli bir savunucusuydu

kehanetlerinde öngördüğüne inanıyor.

Kehanetler'de bahsedilen olayların çoğunda hiç tarih belirtilmemesinin, tarihe dair bilgiler verildiğinde ise çok muğlak ifadeler kullanılmasının yarattığı belirsizlik, okuyucuların yazılanları kendi inançlarına ve gündemlerine göre eğip bükmesine imkân veriyor. Hem kendi dönemindeki hem de modern zamanlardaki okuyucuların Nostradamus'un yazdıkları hakkında en sık yönelttiği eleştirilerden biri şüphesiz metinlerdeki laf kalabalığı ve bulanıklık nedeniyle ortaya çıkan kafa karışıklığı. Yaşadığı dönemde de pek çok müşterisi, kendileri hakkında yazılanların tek kelimesini bile anlayamamaktan yakınıyordu. Bununla birlikte, çeşitli baskı yöntemlerinin kullanılması ve anlaşılabilir metinler nedeniyle ortaya çıkan yanlış çeviriler sonucunda, dörtlüklerin iki ayrı baskısının, hatta bazı durumlarda doğrudan kopyasının dahi birbirinden farklı olması, Nostradamus'un çalışmalarının anlaşılması güç yapısını daha da karmaşık bir hale soktu.

Nostradamus, pek çokları tarafından, Tanrı'yla iletişim kuran bir kâhin, hatta neredeyse bir peygamber ilan edilmesine rağmen, Tanrı'nın, kelamını dünyaya duyurmak için seçeceği birisine pek de benzemiyordu. Aslına bakılırsa,

hiçbir zaman böyle olduğunu da söylememişti. Hatta bu iddiayı bir keresinde yazılı olarak reddetmişti. Tıp diploması almamasına rağmen destekçileri tarafından kendisine yakıştırılan doktor unvanı gibi, peygamberlik yakıştırmaları da toplumsal statüsüne zarar vereceğine, bilakis onu güçlendirdi. Öte yandan, dürüst olmak gerekirse, dünya nimetlerine Nostradamus'dan daha az önem veren biri bile kendisine atfedilen bu sıfatlardan bir şekilde istifade etmeye çalışırdı.

Kimi tarihçiler Nostradamus'un, itibarından ve hatta zaman zaman hayatından endişe ettiğini söylüyor. Bazı kaynaklardaysa, Kilise'yle anlaşmazlık yaşadığı için Engizisyon'un gücünden korktuğu iddia ediliyor. Oysa Nostradamus Agen'de Kilise'yle kısa süreliğine ters düştüğünde, bunun sebebi, Kilise'nin öğretilerine aykırı olan sapkın bir inanış veya eylem değil, Hristiyanlık çerçevesindeki farklı görüşlerdi. Dolayısıyla, söz konusu iddianın gerçeği yansıttığını söylemek zor. Öte yandan, çağlar boyunca Nostradamus'un yöntemleri hakkında, onun mistik ve doğaüstü duruşunu pekiştiren pek çok iddia da ortaya atıldı. Örneğin, ateş ve suyu seyre dalıp geleceğe dair bazı öngörülerde bulunması bunlardan biriydi. Doğruluğu kanıtlanmamış olsa da bu iddialar

giderek büyüyen ve günümüze kadar ulaşan bir efsane yarattı.

Nostradamus hakkındaki iddialardan bir diğeri de Protestanlıkla gizliden gizliye bir ilişkisi olduğu ve Katolik Kilisesi'ne muhalefet ettiği. Fakat buna dair de elle tutulur bir kanıt bulunmuyor. Aksine, kaleme aldığı metinlerde Katolik Kilisesi'ne yönelik bir eleştiri olmadığı gibi, Catherine de Medici gibi Katolik liderlerin de gözdesiydi. Bununla birlikte, hem Katoliklerden hem de Protestanlardan oluşan bir müşteri kitlesi olduğu da biliniyor.

1560'ların ortalarına gelindiğinde, yaşı iyice ilerlemiş olan Nostradamus'un sağlığı da eskisi kadar iyi değildi; giderek kötüleşen gut ve ödemden muzdaripti. Belki de sonunun yaklaştığını hissettiğinden, işlerini düzene sokmaya girişti. Ölümünden sonra karısının yeniden evlenmesi durumunda rahat yaşaması ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılaması için gerekli önlemleri aldı. Tüm bunları tam zamanında yapmıştı. Efsaneye göre, 1 Temmuz 1566 gecesi Nostradamus tüyler ürperten bir kehanetle yatağına gitti. Giderken sekreterine, sabahı göremeyeceğini söylemişti. Sözünün eri olan Nostradamus, tam da öngördüğü gibi ertesi sabah yatağında ölü bulundu. ○



# ABLE ARCHER 83 TATBİKATI SAVAŞA DÖNÜŞSEYDİ NE OLURDU?

Sovyetler Birliği, NATO'nun düzenlediği nükleer saldırı tatbikatını gerçek sanınca misilleme için hazırlık yapmaya başladı

Röportaj: David J. Williamson

## RÖPORTAJ



### TAYLOR DOWNING

1983: The World at the Brink ve 1942: Britain at the Brink adlı kitapların yazarı olan tarihçi Taylor Downing, aynı zamanda TV programları hazırlıyor.

**S**taford bir NATO tatbikatı olan Able Archer, ABD ve NATO güçleriyle Sovyetler Birliği arasında gerçekleşecek olası bir nükleer savaşın canlandırıldığı üst düzey bir harp oyunuydu. Ne var ki 1983 sıradan bir yıl değildi; iki nükleer güç arasındaki gerilim ve kuşku tehlikeli düzeylere ulaşmıştı. 9 Kasım 1983 gecesi, Able Archer tatbikatının gerçek bir saldırıyı örtbas eden bir kılıf olduğuna kanaat getiren Sovyet lider Yuri Andropov, tüm gezegeni nükleer bir felakete sürüklemeye kararlı bir şekilde düğmeye basmaya hazırды.

#### 1983'te Soğuk Savaş'ın seyri önceki senelere göre nasıl değişmişti?

Soğuk Savaş'ın kesintisiz ve değişiklik göstermeyen bir ideolojik ve siyasi cepheleşme dönemi olduğu zannedilse de aslında farklı evreleri vardı. İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda Soğuk Savaş'ın ilk gerilimleri ortaya çıkıp, Demir Perde çekilirken, ABD nükleer silahlar üzerindeki tekeli hala korumaktaydı. Fakat Sovyetler arayı kapatıp, 1949'da ilk kez kendi atom bombasını test ettiğinde güç dengesi bir tür terör dengesine dönüştü. 1950'li yıllarda iki taraf da muazzam nükleer cephanelikler oluşturup, daha önce görülmedik büyüklükte termonükleer bombalar patlattı. Bu süreç, Sovyetlerin Küba'ya yerleştirdiği füze yüzünden 1962 Ekim'inde ABD ve Sovyetlerin karşı karşıya geldiği Küba Füze Krizi'yle sonuçlandı. Bu olaydan sonra Washington ve Moskova, bir daha doğrudan karşı karşıya gelmemek için sakinleşmek gerektiğini anladı. Bunu, yavaş başlayan

fakat zamanla çok hız kazanan bir yumuşama, yani Détente dönemi izledi. 1975'te, Apollo ve Soyuz uzay araçlarının uzayda kenetlenmesi ve Dünya'dan binlerce kilometre uzakta gerçekleştirilen ortak tatbikatlarda ABD'li ve Sovyet astronotların iş birliği halinde çalışması bu dönemin en önemli sembollerinden biri oldu. Fakat 1970'lerin sonuna gelindiğinde yumuşama dönemi son buldu ve iki taraf da birbirinden giderek artan şekilde kuşku duymaya başladı.

ABD'li ve Sovyet liderlerin gerilimin tırmanmasındaki rolü ve gündemlerindeki meseleler neydi? Bunlar, askeri tatbikatların nasıl yapılacağını etkilemiş olabilir mi?

Sovyetlerin, yumuşama dönemini fırsat bilerek yeniden ciddi biçimde silahlandığına inanan Ronald Reagan,

güçlü bir Sovyet karşıtı politika yürüterek 1981'de ABD başkanlık koltuğuna oturdu. Sovyetler Birliği'ne "şeytan imparatorluğu" diye hitap ediyor ve atılacak füzeleri durdurmak için Kuzey Amerika'nın üzerine koruyucu bir kalkan kurulmasını öneren "Yıldız Savaşları" girişiminden bahsediyordu. Bu girişim sayesinde ABD, Sovyetler karşısında büyük bir avantaj elde edecekti. Zira Soğuk Savaş dönemindeki hâkim inanış, Karşılıklı Kesin Yıkım (Dehşet Dengesi) idi. Yani iki taraf da nükleer bir saldırıda bulunamazdı, çünkü anında bir misilleme olacağını biliyorlardı. Dolayısıyla, nükleer saldırıda bulunmak intihar etmekten farksızdı. Fakat kendi ülkenizi nükleer saldırıdan koruyabileceğinizden eminseniz, herhangi bir kaygı duymadan ilk füzeyi atabilirdiniz. Bu önemli avantaj,



## SAĞ

Sovyetlerin SS-20 Kıtalararası Balistik Füzeleri konuşlandırılmış ve fırlatılmaya hazır durumdaydı







# YAŞANANLAR

1981

## YILDIZ SAVAŞLARI VE ŞEYTAN İMPARATORLUĞU

Ronald Reagan, yürüttüğü katı Sovyet karşıtı söylemlerle seçimi kazandı ve ABD başkanlık koltuğuna oturdu. Reagan'a göre Sovyetler Birliği "Şeytan İmparatorluğu"ydı ve Amerika'nın savunduğu tüm fikirlerin tam aksini temsil ediyordu. Sovyetler, teknolojik olarak ABD'nin gerisinde kalmıştı ve tasarlanan Stratejik Savunma Girişimi ("Yıldız Savaşları" olarak adlandırılan, uydu tabanlı füze önleme sistemi) sayesinde ABD, Sovyet savaş başlıklarını hedeflerine ulaşmadan düşürebilecekti. Nükleer gücü dengede tutan "Karşılıklı Kesin Yıkım" artık ne karşılıklı ne de kesin görünüyordu. Sovyetlerin paranoyası arttı ve ABD, en büyük kâbusları haline geldi.

1981-83

## RYAN OPERASYONU

KGB başkanı (aynı zamanda Sovyetlerin müstakbel lideri) Yuri Andropov ve tüm Sovyet yönetimi, Reagan hükümetinin ani bir önleyici nükleer saldırı hazırlığında olduğuna inanmaktaydı. Dünyanın her yerinden casusların ve kaynakların kullanıldığı RYAN kod adlı büyük bir istihbarat toplama faaliyeti başlatıldı. Nükleer saldırı başlatma sürecinde karar verme yetkisine sahip kişilerin eylemlerini ve hareket tarzlarını izleyip, ABD'nin planladığına inandıkları saldırının ipuçlarını aradılar. Böyle bir saldırı olacağından o kadar eminlerdi ki siyasi gerilimi had safhaya çıkaracak trajik bir olaya yol açacaklardı.

EYLÜL 1983

## GERİLİMİN TRAJİK SONUCU

ABD bombardıman uçakları, Sovyetlerin radar izleme ve savunma sistemlerinin vereceği tepkiyi görebilmek için fırsat buldukça Sovyet hava sahasına girip, son ana kadar orada kalıyor ve Sovyet kuvvetleriyle kedi-fare oyunu oynuyordu. Bu durum, Sovyetlerin, ani bir saldırı yapılacağına dair inancını iyiden iyiye arttırdı. Kore Havayolları'na ait bir Boeing 747 yolcu uçağı navigasyon hatası yüzünden Sovyet hava sahasına girdiğinde ise olanlar oldu. Sovyet jetleri acilen havalandı. Yolcu uçağıyla sağlıklı bir iletişim kurulamaması ve ABD'nin bir nükleer saldırı yapacağı takıntısı ölümcül sonuçlara yol açacaktı. KAL 007 sefer sayılı uçak, fırlatılan iki adet havadan havaya füzeyle düşürüldü. Beyaz Saray'daki aşırılık yanlısı şahinler hemen askeri bir karşılık verilmesini istedilerse de bir sonuç alamadılar. Bu olaydan sadece iki ay sonra dünya uçuşunun eşğine gelecekti.

diğer tarafa karşı büyük bir üstünlük kurmanızı sağladı.

80'li yılların başında Kremlin'deki liderler, ekonomik ve daha da önemlisi teknolojik açıdan Batı'nın gerisinde kaldıklarının farkındaydı. Reagan'ın saldırgan üslubunun ve ABD'nin teknolojik üstünlüğünün, Sovyetlere karşı başlatılacak bir nükleer saldırıyı tetikleyeceğine inanıyorlardı. Eli kulağında bir saldırının her yerde emarelerini arayan ve giderek daha paranoyak olan Sovyet liderler, 1983'te oldukça gergin ve endişeli bir haldeydi.

## 1983'te gerçekleştirilen Able Archer 83 tatbikatı, öncakilere nazaran meseleyi Sovyetler için çığırından çıkaran, daha kışkırtıcı bir tatbikat mıydı?

Able Archer, NATO'nun, nükleer silah kullanma protokollerini gözden geçirmek için birkaç yılda bir düzenli olarak yaptığı rutin bir tatbikattı. Bu tatbikatların her birinde farklı senaryolar olsa da özünde NATO, Sovyet ve Doğu Avrupa tanklarının Batı Avrupa'ya doğru taarruz ettiği geleneksel bir savaşta Varşova Paketi'ne karşı bir yenilgi alınması durumunda atılacak adımları tatbik ediyordu. Tatbikat sırasında NATO, siyasi liderlerden nükleer silah kullanmak için izin istiyordu. Genelde tatbikatlarda Londra ve Washington'dan siyasiler de yer alıyordu, çünkü kendilerinden böyle bir izin istenecek olursa izlenecek prosedürü bilmeleri gerekiyordu. Fakat 1983'te, durumun çok hassas olması göz önünde bulundurularak, Başkan Reagan ve İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher'ın tatbikata dâhil olmaması gerektiğine karar verildi. Dolayısıyla, yukarıdaki sorunun cevabı net bir şekilde "hayır" olacaktır. Able Archer 83, geçmişteki örneklerinden daha kışkırtıcı bir tatbikat değildi.

## 1983'te "kasıtsız bir savaş" çıkması olasılığı var mıydı? Hataları engelleyen güvenlik sistemleri, özellikle de insan faktörü bundan kaçınmak için yeterli miydi?

1983, Doğu ve Batı arasındaki gerilimi ciddi ölçüde tırmandıran bir dizi olayın gerçekleştiği son derece tehlikeli bir yıldır. En bariz örnek, rotasından 560 kilometre kadar sapıp Sovyet hava sahasına giren ve hassas bir askeri bölgenin üzerinden uçarken bir Sovyet savaş uçağı tarafından 1 Eylül'de düşürülen, Güney Kore'ye ait KAL 007 sefer sayılı sivil yolcu uçağıydı. Başkan Reagan, 269 masum insanın canına mal olan bu trajik olayın, bir hata sonucunda uçağın sivil bir yolcu uçağı olduğunun saptanamamasından kaynaklanan bir "kaza" olduğuna inanmıyordu. Sovyetler Birliği'ni, insan



### ÜST

NATO, Able Archer'ın da parçası olduğu Autumn Forge tatbikatını 60'lı yıllardan itibaren her sene düzenli olarak yapıyordu. Yukarıdaki fotoğraf 1969 yılındaki tatbikattan

hayatını hiç mi hiç umursamayan "terörist bir devlet" olarak görüyordu.

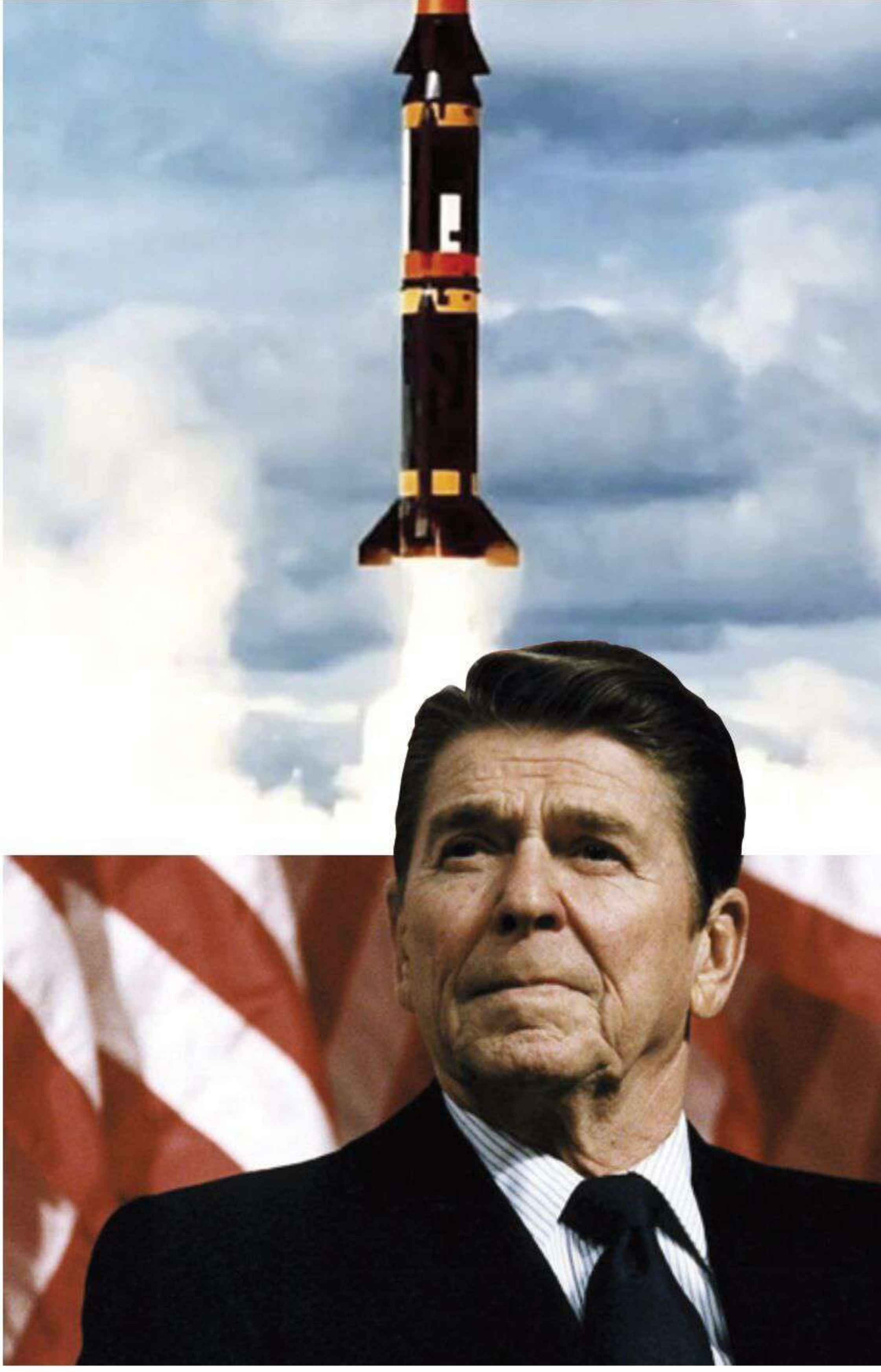
Bu olay karşısında, Washington'daki bazı siyasetçilerin Sovyetlere karşı askeri misilleme talep etmesinin Soğuk Savaş bir sıcak çatışmaya dönüşmenin eşğine getirdiğini düşünüyorum. Durum bu kadar hassas olduğunda, taraflardan birinin, diğerinin eylemlerini yanlış yorumlama ihtimali çok yüksektir. Nihayetinde, tüm nükleer sistemlerin güvenliği insan faktörüne bağlı. Yanlış yorumlanmış durumlara veya gerçek tehditlere yanıt verecek ve düğmeye basacak olan her zaman ya bir siyasetçi ya da bir askeri lider olacak. Dolayısıyla, hatalara karşı kurulan güvenlik sistemleri ne kadar gelişmiş olursa olsun, nihai hükmü verecek olan bir insan ve tüm insanlar yanılabilir.

## Able Archer 83 krizine yol açan olaylar belli bir amaç için saptırılmış istihbaratın veya uydurma haberlerin bir sonucu olarak görülebilir mi? Yoksa yalnızca liyakatsizlik mi söz konusuydu?

1983'te iki süper güç arasında ciddi bir gerilim vardı. İki taraf da birbirinden şüphe ediyor ve cereyan eden olayların güttükleri düşmanlığı haklı çıkardığına veya karşı tarafın sorumsuzluğunu ortaya koyduğuna inanıyordu.

Taraflar arasında düzgün bir iletişim





olmaması durumu daha da kötü bir hale getirmekteydi. Sovyetler, Başkan Reagan'ın ve kabinesinin nasıl düşündüğünü, kendilerine gerçekten düşmanlık mı beslediklerini yoksa iç politikaya yönelik rol mü yaptıklarını çözememişti. Keza Washington ve ABD istihbaratı da Sovyet liderlerin bu kadar paranoyak ve endişeli olduğundan, kendilerini bu kadar savunmasız hissettiğinden haberdar değildi. Ülkelerin kendi istihbarat birimlerinden beklediği şey karşı tarafın olası hamlelerini kestirmeleridir. Rakibinizin size bir nükleer saldırı başlatma ihtimali varsa bu beklenti bilhassa önem kazanıyor. Fakat o dönemde ne CIA'nın ne de KGB'nin karşı taraf hakkında en ufak bir fikri vardı. Bu durumdan günümüz için çıkaracağımız ders şu: Söz gelimi eğer Kuzey Kore veya İran liderinin nasıl düşündüğüne dair hiçbir fikrimiz yoksa olayları yanlış anlama ihtimalimiz çok yüksek.

**Sovyetler Birliği, kasten veya kazara Able Archer 83 tatbikatına konvansiyonel silahlarla karşılık verseydi ne olurdu?** İki süper güç arasında konvansiyonel bir savaşa başlaması ve ardından nükleer savaşa dönüşmesi ihtimali var mıydı?

Soğuk Savaş yıllarında ABD ve Sovyetler Birliği doğrudan yüz yüze gelmeme konusunda çok dikkatliydi.

Birbirlerine duydukları düşmanlığı bir dizi "vekâlet savaşı" aracılığıyla ifade ediyorlardı. İki taraf da bir müttefikine silah ve teçhizat sağlıyor, fakat karşı karşıya gelmekten kaçınıyordu. Bu vekâlet savaşları Afrika'da (Angola ve Etiyopya), Latin Amerika'da (Nikaragua'daki Kontralar ve Sandinistalar) ve en barizi Orta Doğu'da (İsrail ve Arap devletleri) gerçekleşti. ABD hükümetinin ve ordusunun teyakkuza geçtiği 1973'teki Arap-İsrail Savaşı (Yom Kippur Savaşı olarak da bilinir) bilhassa gergin bir sürece yol açmıştı. Öte yandan, Kore ve Vietnam'da olduğu gibi ABD'nin savaşa doğrudan müdahale ettiği durumlarda bile, Sovyetler, ABD'nin düşmanlarına aleni bir destek vermeme konusunda dikkatli davranıyordu.

Dolayısıyla, iki süper gücün doğrudan karşı karşıya geldiği ve konvansiyonel silahlarla başlamış olan bir savaşın her koşulda nükleer savaşa dönüşeceğini düşünüyorum. Taraflardan biri avantajlı konuma geçtiğinde, kaybedeceğini hisseden tarafın nükleer silaha başvurmaktan başka seçeneği kalmayacaktı. Washington ve Moskova arasında gerçekleşecek doğrudan bir çatışmanın sadece konvansiyonel savaşla sınırlı kalacağını tahayyül etmek mümkün değil. Böyle bir durumda, nükleer bir soykırımın yaşanması neredeyse kesindi. ○

## EN ÜST

Pershing II füzeleri dakikalar içerisinde Moskova'ya ulaşabilirdi

## ÜST

Başkan Reagan'ın söylemleri Sovyetler Birliği'nin sürpriz bir saldırıya dair şüphelerini artırdı

## İHTİMALLER

9 KASIM 1983

### İLK KAN

İki tarafın da düşman füze mevzilerini ve askeri üstlerini kapsayan sınırlı nükleer saldırı planları mevcuttu. Fakat sadece bu planların uygulanacak olmasına ve saldırıların buralarla sınırlı kalacağına inanmak zor. Sovyetlerin ilk saldırıyı Batı Avrupa'ya, ABD'nin ise Doğu Avrupa hedeflerine yapması ve bu sayede olayın esas aktörlerinin çatışma dışında kalması mümkün.

Ancak bir müttefikin yerle bir edilmesinin intikamının alınması için hissedilen baskı muhtemelen savaşı tırmandırırdı. Benzer şekilde, Sovyetler Birliği söz gelimi Atlanta veya Georgia gibi tek bir ABD şehrini tahrip etseydi ve ABD yalnızca Belarus'taki Minsk şehrini bombalaysaydı, nükleer çatışma yine kesinlikle bununla sınırlı kalmazdı.



10 KASIM 1983

### İŞLER ÇİĞİRINDAN ÇIKAR

Nükleer savaşın kazananı yoktur. İki süper güç karşılıklı nükleer saldırıda bulunduğu, bombaların düştüğü yerlerde sağ kalmayı başaran çok az canlı olurdu. Bu saldırılar hem ABD'nin hem de Sovyetler Birliği'nin muazzam büyüklükteki nükleer cephaneliklerini kullandığı kapsamlı bir misilleme zincirine yol açardı ve onca zamandır barışın sürmesini sağlayan "Karşılıklı Kesin Yıkım"ın isminin hakkını vermesiyle sonuçlanırdı. Nükleer patlamaların yarattığı felaket ilk anda on milyonlarca, hatta belki de yüz milyonlarca kadın, erkek ve çocuğun ölümüne yol açardı. Büyük ihtimalle Amerikalı liderlerden bazıları Sovyetler Birliği'ni Taş Devri'ne geri döndürmekle övünürdü. Fakat işin aslı iki taraf da bu kaderden kaçamazdı.

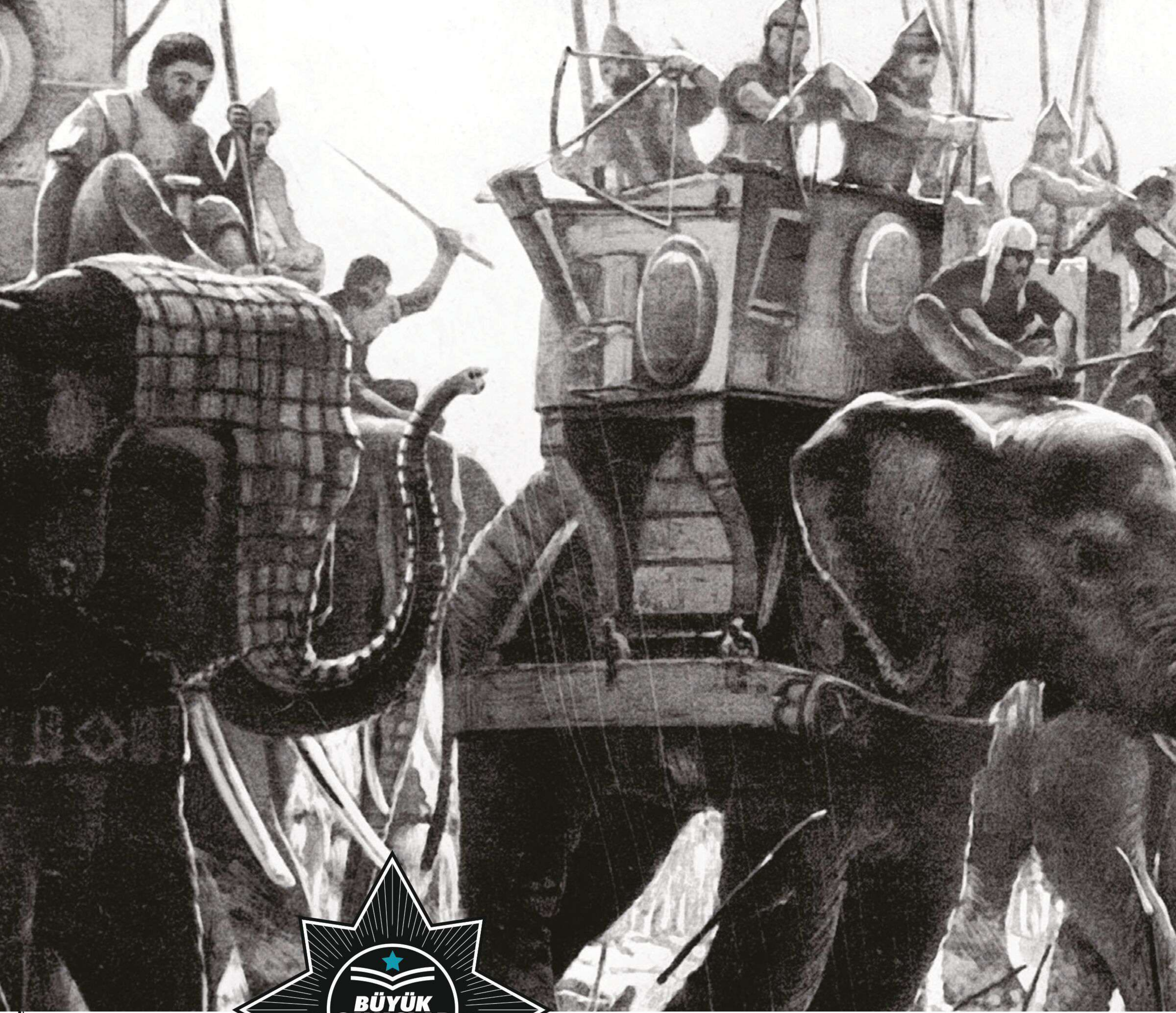
ARALIK 1983

### KAÇACAK YER YOK

O dönemde, bir nükleer savaşın atmosfere çok fazla radyasyon yayacağı, bu radyasyonun tüm dünyaya yayılacağı ve gezegene "nükleer kışı" getireceği gayet iyi biliniyordu. Radyoaktif yağmur bulutları bir kıtadan diğerine gezinecek, ekinler ürün vermeyecek ve nükleer patlamadan doğrudan etkilenmeyen Güney Afrika veya Avusturalya gibi yerler bile radyasyonun etkilerine maruz kalacaktı.







# ZAMA MUHAREBESİ

ZAMA, KARTACA, MÖ 19 EKİM 202

Yazan: Charles Ginger

**A**kdeniz'in hâkim devletleri olan Roma ve Kartaca arasında barış rüzgârlarının estiği zamanlar olmuştu, fakat Zama'nın (günümüzdeki Tunus) güneşte kavrulmuş kumlarında karşı karşıya geldiklerinde zaten 62 yıldır savaş halindelerdi. Bölgedeki gerilimler bu iki büyük güç arasında gerçekleşecek nihai bir yüzleşmeyi kaçınılmaz kılsa da Kartaca'nın alenen sergilediği fırsatçılık MÖ 202'deki bu muharebeye giden süreci hızlandırmıştı.

Zama Muharebesi'nden tam 16 yıl önce, MÖ 218'de büyük bir cesaretle Alpleri aşarak Kuzey İtalya'ya ulaşan Hannibal'in ordusu, o zamandan beri yarımadayı acımasızca kasıp kavurmaktaydı. Aldığı bir dizi yıkıcı yenilginin ardından adeta dili tutulan Roma, İkinci Pön Savaşı'nın ilk yıllarında Kartaca'nın üstünlük sağladığına şahit olmuştu. Bu ezici yenilgilere rağmen teslim olmayı reddetmiş, MÖ 216'daki Cannae Muharebesi'nde neredeyse bütün ordusunu kaybettikten sonra bile



**“Hannibal’in Roma’ya ilerleme olasılığı, endişeden çılgına dönmüş İtalyanların zihinlerinden çıkmıyordu”**

Kartaca’nın savaş filleri, Hannibal’in süvarileri arasında panik yaratmaktan başka bir işe yaramadı

© Getty Images

bir şekilde soğukkanlılığını korumayı başarmıştı. Hannibal’in Cannae’deki tuzağından kurtulan bir avuç Romalıdan biri de Publius Cornelius Scipio adında, gelecek vaat eden genç bir askerdir. Scipio, iki devlet arasında uzun süredir devam eden bu önemli mücadelenin geleceği açısından kritik bir şahsiyetti.

MÖ 236 yılında bir Etrüsk ailesinde dünyaya gelen Scipio, soyundan dolayı ömür boyu Roma için savaşmaya mahkûm gibi görünüyordu. Aynı adı taşıyan babası, seçimle gelinebilen en yüksek mevkide, yani konsül olarak Roma’ya hizmet etmişti. MÖ 218 yılında Baba Scipio, Hannibal’in İtalya’nın kuzeyine yeni gelen kuvvetleriyle savaşmak üzere birlikleriyle beraber yola koyulurken, 18 yaşındaki oğlunu da yanına almıştı. Romalılar o yılın kış aylarında ülkelerini işgal eden Kartacalılarla Ticinus Muharebesi’nde karşı karşıya geldi. Bu muharebede Hannibal’in hızlı süvarileri Romalıları ağır bir yenilgiye uğrattı

ve Konsül Scipio, oğlunun cesareti sayesinde ölümün eşliğinden döndü.

Ticinus Muharebesi’nin ardından, Trebbia ve Cannae’de Kartacalılar karşısında birbiri ardına alınan yenilgiler İtalya’da bir panik dalgası yarattı. Hannibal’in Roma’ya ilerleme olasılığı, endişeden çılgına dönmüş İtalyanların zihinlerinden çıkmıyordu. Açıkgözlü davranan baba Scipio, Hannibal’in kuvvetlerini tecrit etmek amacıyla Kartacalıların ikmal hatlarını kesme girişiminde bulundu. Ne var ki MÖ 212 yılında İspanya’da Kartacalıların çıkarları aleyhinde birtakım faaliyetler yürütürken, diğer oğlu Gnaeus Scipio ile birlikte öldürüldü.

Babasının ve kardeşinin yasını tutmakta olan Scipio, Roma’ya döndü. Her şeye rağmen, babasının yaşadığı yenilgilerin veya kişisel acısının kendi yükselişini engellemesine izin vermeyecekti. Ölen yakınlarının intikamını almaya kararlı olan Scipio, müthiş bir cesaret

örneği sergileyerek, maden ve işgücü bakımından zengin toprakları geri almak için İspanya’ya yeni bir sefer düzenlemeye gönüllü oldu. İçindeki bu dürtü ve hırs, böyle bir sefere çıkmanın intihar olacağını düşünen ve ellerini taşın altına koymaya istekli olmayan Roma’nın diğer komutanlarını bir nebze olsun rahatlatmış olmalıydı.

Henüz 25 yaşındaki Scipio, MÖ 211’de 10.000 piyade ve 1.000 süvariden oluşan birliğini kuzeydoğu İspanya’ya ilerletti. Bölgede bulunan Kartacalı yöneticilerle girilen çatışmalarda pek fazla vakit kaybetmedi ve önüne çıkan herkesin hakkından gelerek, MÖ 209’da güneydeki Yeni Kartaca’ya (Carthago Nova) ulaştı. Şehri, muazzam servetiyle birlikte ele geçirdi. Bunu, MÖ 208’de Baecula’da ve ardından MÖ 206 baharında Ilipa Muharebesi’nde kazandığı zaferler izledi. Scipio, kurnazlığı sayesinde her iki muharebede de kendisinden çok daha deneyimli generalleri alt etmeyi başarmıştı. MÖ 206’da Hannibal’in kardeşi



Hannibal, kanlı bir muharebeyi önlemek umuduyla Scipio'ya barış çağrısında bulundu

Scipio'nun ustaca mevzilendirilmiş avcı erleri Hannibal'ın filleri kısa sürede yok etti



Mago'yu da bozguna uğratarak, zaferlerle dolu bu savaşı sonlandırdı. Böylelikle İspanya'yı büyük bir hızla kontrolü altına aldı.

Böylesine büyük zaferler muhtemelen Roma'daki diğer tüm komutanların zafer açlığını gidermişti. Fakat Scipio bir kez daha muharebe meydanlarından eve dönerken, günlerinin geri kalanını lüks içinde geçirmeyi hayal etmiyordu. Nitekim her zamanki enerjisi ve kurnazlığıyla, MÖ 205 yılında konsül seçilmek için hiç vakit kaybetmeden gerekli adımları atmaya başladı ve henüz 31 yaşındayken bu unvanı hakkıyla kazandı.

Konsüllük makamı sayesinde gerçekten cüretkâr bir sefer planlayacak yetkiyi elde etmişti. Scipio, bu seferin Kartaca ile uzun süredir devam eden savaşı nihayet bitireceğine inanıyordu, zira planı Kartaca'yı kalbinden vurmaktı.

Fakat ortada bir sorun vardı. Senato'da çoğunluğu oluşturan ve kılı kırk yaran muhafazakârlar Scipio'nun hedeflerinin büyüklüğü karşısında o kadar hayrete düştüler ki bu tasarıyı dikkate almayı bile reddettiler. Yaşanan bu gelişme Scipio için sinir bozucuydu. Egemen sınıflar, Roma lejyonlarını alıkoyarak Scipio'nun planlarını daha ilk aşamada engellemeyi umuyordu. Fakat Scipio'nun yaratıcılığını ve azmini epey hafife almışlardı. Madem Senato ona bir ordu vermiyordu, o zaman kendisi bir ordu kuracaktı.

Roma'nın seçimle göreve gelmiş en yüksek yetkilisi olan Scipio, Sicilya Adası'nın valiliğine talip olduğunda hiçbir itirazla karşılaşmadı. Scipio bir kez daha keskin zekâsını ortaya koymuştu ve Senato bu talebin asıl nedenini anlayamamıştı. İşin iç yüzü şöyleydi: Trebbia ve Cannae'de Kartacalılar karşısında alınan yenilgilerin ardından, Roma'nın bazı kıdemli askerleri oldukça adaletsiz bir ceza almış ve Sicilya'ya

yerleştirilmişlerdi. Roma'nın Hannibal ile girdiği ilk çatışmaların gazileri olan bu askerler, MÖ 216'dan beri yalancı şahitlerin aleyhlerinde verdiği ifadelerin sonuçlarına katlanmak durumunda kalmışlardı. Scipio için kritik öneme sahip bu adamlar Kartaca ile savaşma konusunda son derece deneyimlilerdi ve muharebe alanında Hannibal'ı yenerek itibarlarını yeniden kazanmak için can atıyorlardı. Scipio'nun gönüllüler için yaptığı çağrı 7.000 yetenekli askerden oluşan bir kuvvetin kurulmasıyla sonuçlandı. Bu sayı, Senato'yu korkutup, sonunda Kuzey Afrika'yı işgal etme hayaline destek vermeye ikna edebilmesi için fazlasıyla yeterliydi.

Sicilya'yı üs olarak seçen Scipio, MÖ 204 yılında Akdeniz'de yelken açtı ve Kartaca'nın kuzey kıyısındaki Utica şehri yakınlarında karaya çıktı. Bu noktada ihtiyatlı bir yaklaşım sergileyerek, seçkin süvarileriyle tanınan Numidya'nın prensi Masinissa'yla ittifak arayışına girdi ve istediğini almayı başardı. MÖ 203 yılına gelindiğinde müttefikler Utica'yı kuşattı. Kartaca askerleri ve bir başka Numidya soylusu olan Kartaca müttefikli Syphax'a bağlı askerlerden oluşan bir ordu kuşatmayı kaldırmaya çalıştıysa da Scipio kısa sürede şehri ele geçirdi.

Kartaca tarafından bakıldığında manzara korkunçtu. Aynı yıl Scipio ve Masinissa, bu kez Büyük Ovalar Muharebesi sırasında Kartaca ordusunu yok etmek için bir kez daha birlik olunca durum daha da kötüleşti. 30.000 Kartacalı asker ya öldürülmüş ya da esir alınmıştı. Generalleri Hasdrubal Gisco ise bir grup öfkeli Kartacalının oluşturduğu bir çete tarafından lime lime edilmemek için intiharı seçti.

Bir zamanlar, Kartaca istilası yüzünden paniğe kapılan Roma'ydı. Fakat artık sıra Kartaca'ya gelmişti; ülkede şiddetli bir histeri yaşanmaktaydı. Geçmişte, güçten düşmüş Roma'yı müzakere

masasına oturtma hayalleri kuran Kartaca, şimdiyse barış antlaşması için çırpınan taraftı. Neyse ki karşılarında sağduyulu birisi vardı.

İlkelerine bağlı olan Scipio, Kartaca'ya şartlarını bildirdi: Denizaşırı topraklarına el konulacak, filosu ciddi şekilde küçülecek ve savaş tazminatı ödeyecekti. Hannibal'ın İtalya Yarımadası'nda yarattığı yıkım düşünüldüğünde, bu şartlar son derece yumuşaktı. Kartaca'nın bunları kabul etmesi çok akıllıca olurdu.

Ne var ki büyük bir yıkıma neden olabilecek bir dizi askerî yenilgiden nispeten az yara alarak kurtulmuş olmasına rağmen Kartaca ya da daha net belirtmek gerekirse Kartaca Senatosu, savaşı bu kadar ucuz atlattığına sevineceğine intikam için fırsat kolluyordu. Söz konusu şartları kabul etmek yerine, MÖ 202 yılında kıyılarında zor durumda kalan bir Roma filosofunun ele geçirilmesi ve erzaklarına el konulması emrini verdi. Kartaca Senatosu Suffet olarak adlandırılan iki yargıcın yönettiği nüfuzlu yurttaşlardan oluşuyordu. Senato, Roma'nın sunduğu barış antlaşmasının külfet olacağına hükmedip, bozguna uğramış Hannibal'i son bir direniş için İtalya'dan geri çağırdı. Kartaca'ya dönen Hannibal ordunun savaşmaya hazır olmadığı yönünde uyarılarda bulunsun da Senato kararını vermişti. Kendilerine karşı sergilenen bu küstahlığa tahammül edemeyen Romalılar için bundan daha iyi bir savaş nedeni olamazdı.

Bir süredir Kuzey Afrika'da bulunan Scipio, Kartacalılarla savaşmak için bir kez daha harekete geçti. Yaklaşık 35.000 kişilik ordusu, günümüzde Tunus'la Cezayir arasındaki sınırı oluşturan bölgenin yakınlarında Hannibal'ın yaklaşık 40.000 kişilik kuvvetleriyle 19 Ekim günü karşı karşıya geldi. Fakat Hannibal hemen çatışmaya başlamak yerine, biraz da savaştan kaçınma isteğinin etkisiyle Scipio'ya dostluk elini uzattı.





Scipio, büyük bir sevinç yaşayan Roma'ya döndüğünde kahraman gibi karşılandı

Scipio'ya sadece bir yıl önce Kartaca'ya önerdiği şartları hatırlatan Hannibal, mevkidaşından bir kez daha barış için çaba harcamasını rica etti. Scipio'nun önce Hannibal'i kibarca dinlediği, ardından sert bir üslupla, "barışı kabul edilemez" bulan tarafın Kartaca olduğunu söyleyerek, Hannibal'e savaşa hazırlanmasını tavsiye ettiği düşünülüyor. Bu görüşmenin ardından Hannibal, Scipio'nun dediği gibi muharebeye hazırlanmak için ordusunun yanına döndü.

Hannibal, askerlerini zırhlı fillerden oluşan bir koruma kalkanının gerisinde üç hat şeklinde tertipleledi. Alınan bu düzen, Kartacalıların kısa süre sonra yaşanacak olan muharebenin büyüklüğünün ve öneminin fazlasıyla farkında olduğuna işaret ediyordu. Romalıları karşı kazanılacak bir zafer onlara ün ve ganimet sağlayacaktı. Öte yandan yenilgi ise onların ölümü, şehirlerinin yerle bir edilmesi ve halkın esir düşmesi anlamına geliyordu. Hannibal'in fillerinin yarısının aniden hücumla geçmesiyle kopan gürültü muhtemelen kafalarındaki bu korkutucu düşünceleri bir nebze de olsa defetmişti.

Muharebe meydanının diğer ucunda ise Scipio'nun askerleri, Hannibal'in gürleyen devleri onlara doğru koşarken öylece bakakaldılar. Neyse ki filler hızla yönünü değiştirdi ve yanlış yönde ilerleyerek, Hannibal'in cephenin sol kanadında görevlendirdiği süvari birliğinin içine daldı. Scipio'nun sağ kanadındaki Numidyalı süvariler önlerine çıkan bu fırsatı kaçırmadı ve muhtemelen doğrudan bir emir almadan, kendi inisiyatifleriyle hızla Kartaca süvarilerinin üzerine yürüdü ve bu kaosa dâhil oldu.

Olaylar her iki generalin de kontrolü dışında geliyordu. Kısa bir süre sonra savaş fillerinin diğer yarısı da ileri doğru koşmaya başladı. Bu defa düşman hatlarına ulaşırsalar da Scipio

## ROMA CUMHURİYETİ

ASKER SAYISI

29.000

SÜVARI SAYISI

6.100



### SCIPIO AFRICANUS

Gayretli ve becerikli bir komutan olan Scipio, parlak askerî kariyeri boyunca Kartaca'ya 6 büyük yenilgi yaşatacaktı.

- + Akıllı ve atılgan olan Scipio, İspanya seferleri sırasında savaş meydanında çok önemli deneyimler kazandı.
- Yine de Hannibal'e kıyasla daha tecrübesizdi.

### SÜVARİLER

Scipio'nun süvarileri, Zama'da ölümcül darbeyi vurdu.

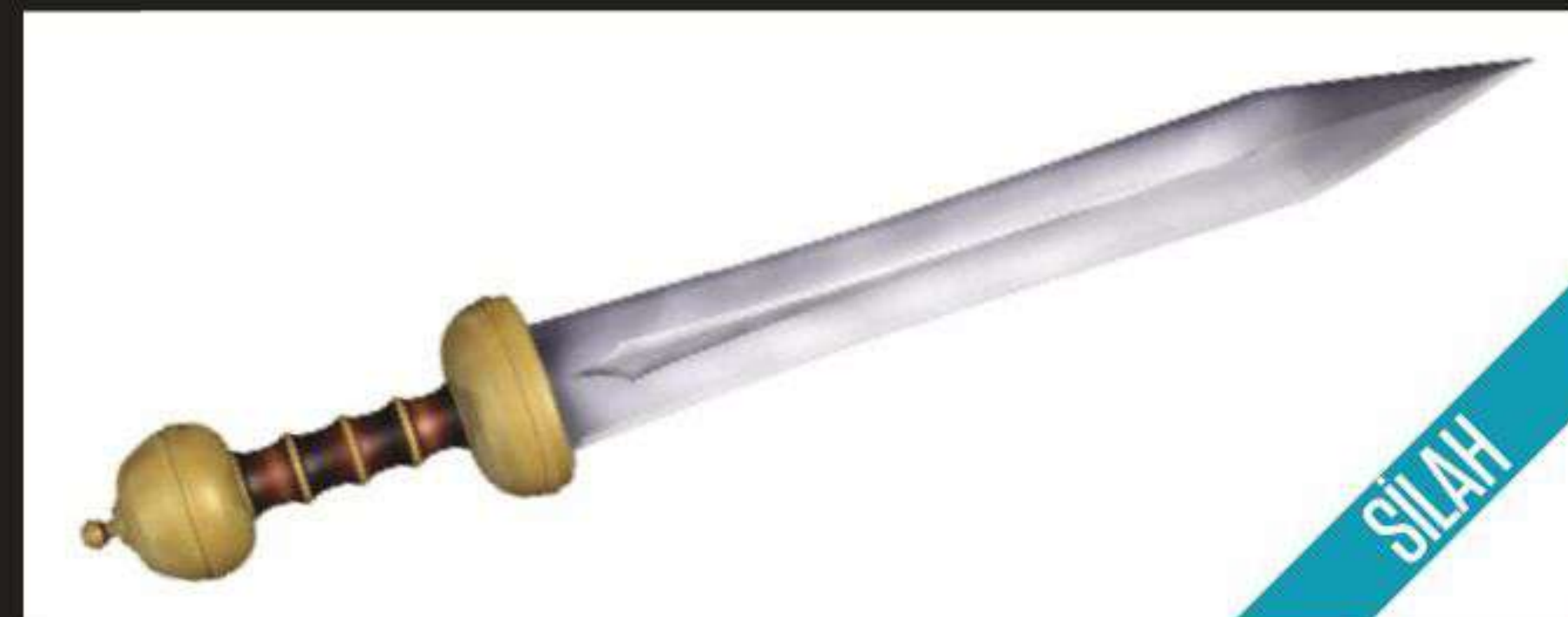
- + Hızlı, çevik ve gözü pek.
- Kuşattıkları düşman süvarilerini kovalamanın heyecanına kapılıp uzunca bir süre savaş meydanından ayrı kaldılar.



### GLADIUS (ÇİFT AĞIZLI KESKİN KISA KILIÇ)

Roma lejyonierleri için vazgeçilmez olan bu kısa kılıç, çelikten yapılmıştı.

- + Yakın mesafe dövüşlerde son derece etkili bir silah olan Gladius, düşmanı etkisiz hale getirmek için bir kalkanın arkasından kullanılabiliyordu.
- Kartaca'nın ünlü sapancılarına ve mızrak atan süvarilerine karşı pek kullanışlı değildi.



## Zama Muharebesi

## KARTACA İMPARATORLUĞU

ASKER SAYISI

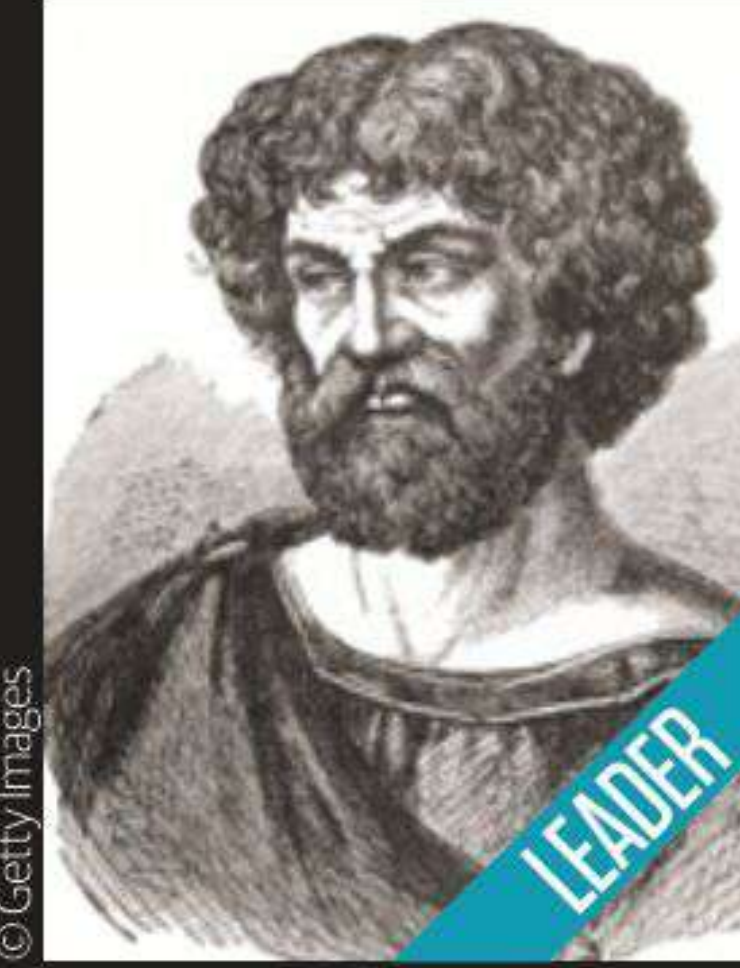
36.000

SÜVARI SAYISI

4.000

FİL SAYISI

80



### HANNIBAL BARCA

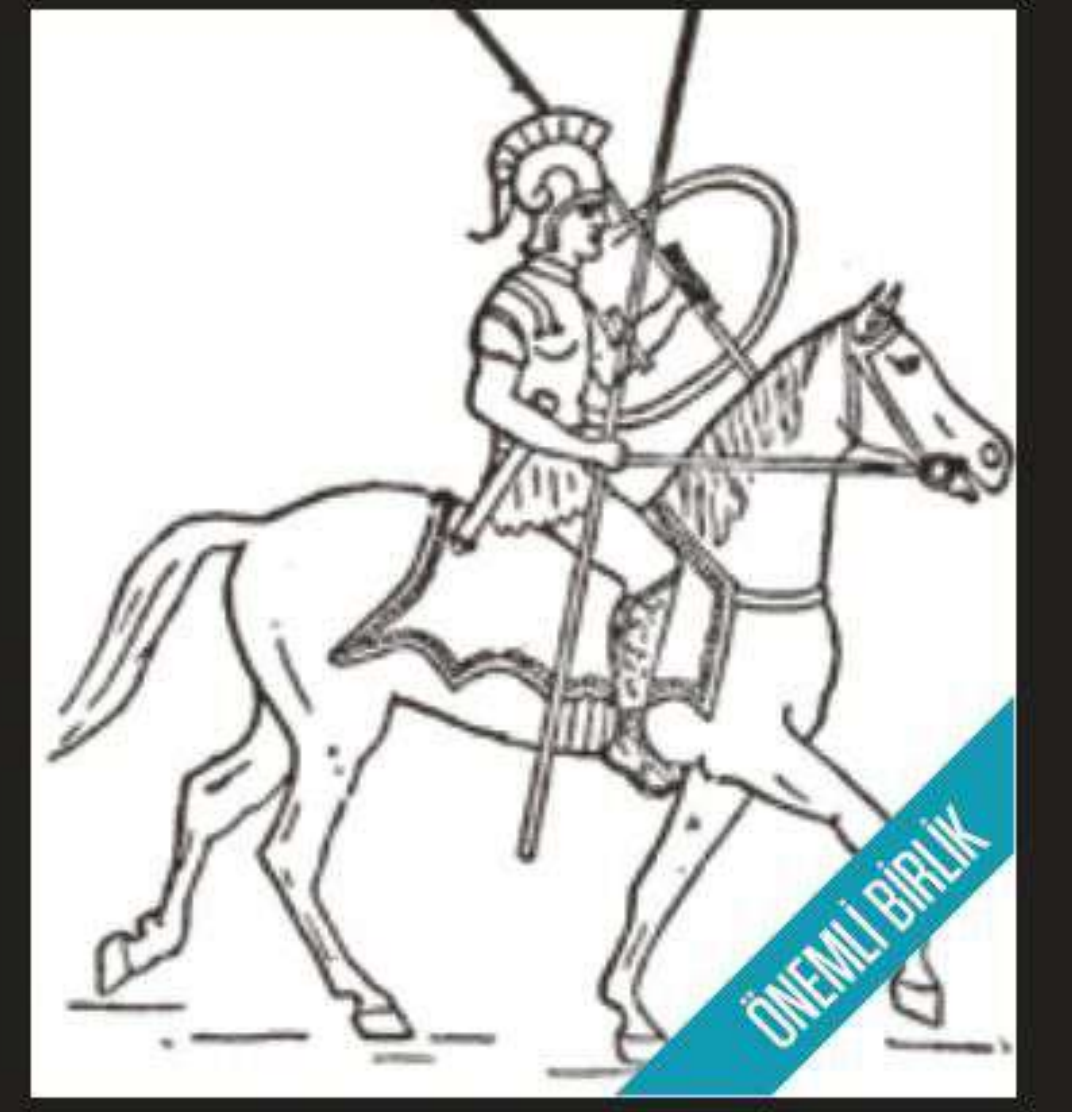
Olağanüstü bir zekâya sahip olan General Hannibal, Zama Muharebesi öncesinde İtalya'da 16 yıl savaştı.

- + Zama'dan önce önemli bir yenilgi tatmamış usta bir askerî stratejistti.
- Büyük ölçüde tecrübesiz ve yabancı paralı askerlerden oluşan bir orduyu komuta ediyordu.

### KUTSAL KARTACA BİRLİĞİ

Bu birliklerdeki askerler, falanks düzeninde savaşıma sanatını öğrenmek için genç yaşlardan itibaren eğitim görüyordu.

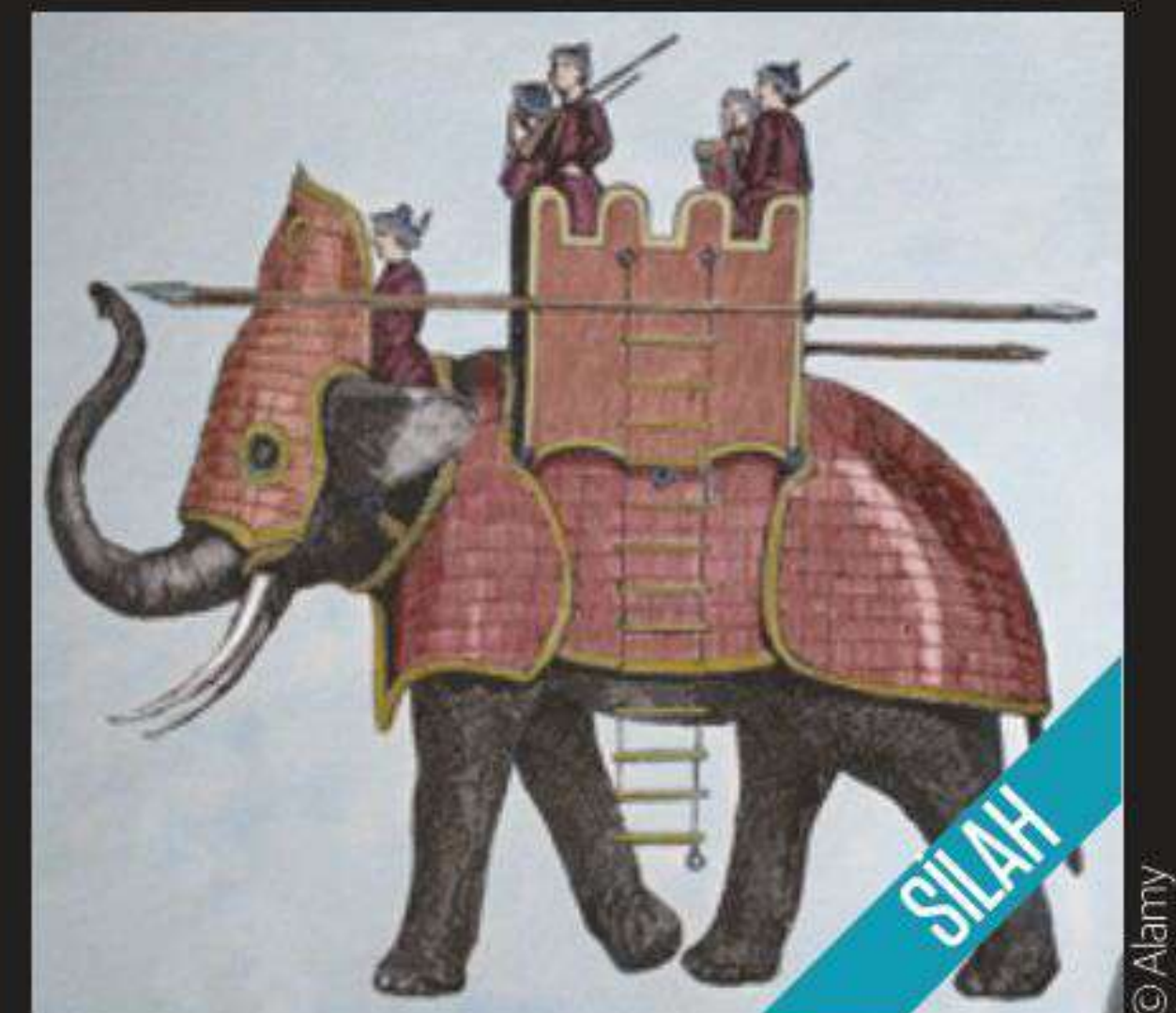
- + Hem kuvvetli bir zırh hem de iyi silahlarla teçhiz edilmişti.
- Scipio'nun pervasız süvarileriyle karşılaştıklarında inanılmaz derecede savunmasız kaldılar.



### SAVAŞ FİLLERİ

Afrika ovalarında yakalanarak eğitilen bu devler, Antik dünyanın tanklarına dönüştürülmüştü.

- + Zırhla korunmuş halde hücum eden bir filin yalnızca görüntüsü bile en tecrübeli askerleri korkutmaya yeterdi.
- Hantal ve vahşi mizaçlı filler, paniğe kapılmaya ve kendi askerlerine zarar vermeye meyilliydi.





tarafından çok ustaca kurulmuş bir tuzakla karşılaştılar. Saflar arasında kasten bırakılan boşluklar filleri daha geride hazır bekleyen Roma avcı erlerinin olduğu yere doğru yönlendirdi. Zavallı hayvanların çoğu öldürüldü, sağ kalanlar ise dehşet içinde kaçtı.

Artık Scipio'nun Romalı süvarilerinin harekete geçme vakti gelmişti. Hafif zırh kuşanmış olan bu süvariler, cephenin sol kanadında karşılarında bulunan Kartaca süvarilerinin üzerine yürüdü. Bir yandan muharebe sırasında atlarını ayakta tutmaya çalışan iki tarafın birbirine saldırmalarıyla şiddetli bir çarpışma patlak verdi. Scipio'nun askerleri kısa süre içinde üstünlüğü ele geçirerek düşmanlarını önüne kattı ve muharebe sahasının dışına doğru kovalamaya başladı. Bu, muharebe alanında artık sadece piyadelerin kaldığı anlamına geliyordu. İki tarafın piyadeleri beklendiği gibi birbirine doğru ilerlemeye başladı.

Aslında her iki komutan da son birliklerini mümkün olduğunca uzun süre ihtiyatta tutmuştu. Buna rağmen kaçınılmaz olan şey gerçekleşti ve iki tarafın vuruşmaya başlamasıyla amansız bir kıyım yaşandı. Kimse kimsenin gözünün yaşına bakmıyordu. Bazı tarihçilere göre, Hannibal'ın muharebede kendisinden beklenmeyecek şekilde çekingen davranmasının nedeni, muhtemelen en dişli askerlerini sahaya sürmek için doğru anı beklemiş olmasıydı.

Hannibal'ın ordusu Scipio'nun askerlerini yormayı ve bir noktada durdurmayı başarmıştı fakat Nihayetinde bunun pek bir önemi yoktu, zira arkalarından yaklaşan tehdidi öngörmeleri mümkün değildi. Scipio'nun süvarilerinin, peşine düştükleri Kartacalı süvarilerin hakkından gelip gelmediğini bilmiyoruz. Fakat savaşın hangi tarafın lehine sonuçlanacağını belirleyecek kritik bir anda çarpışmaya yeniden dâhil oldukları şüphe götürmüyor. Hannibal'ın piyadeleri, Roma piyadelerini zapt etmek için cesurca mücadele ederken, arkalarından taarruz eden düşman süvarileri için açık bir hedef haline geldi. Bu manevrayla birlikte Kartacalılar kuşatıldı ve büyük çoğunluğu ya öldürüldü ya da esir alındı. Hannibal ilk büyük yenilgisini almıştı.

Scipio'nun Zama'da kazandığı bu zafer, MÖ 218 yılında başlayan ve iki taraf arasında büyük mücadelelere sahne olan İkinci Pön Savaşı'nı nihayet sona erdirdi. Scipio'nun ileri süreceği şartlar bu defa pek yumuşak olmayacaktı. Kartaca'dan, bütün fillerini ve filusunun tamamını teslim etmesini istedi. Ayrıca Kartaca, savaş tazminatı olarak Roma'ya 10.000 talent (Yaklaşık 245 ton) gümüş ödeyecekti ki bu gerçekten de muazzam bir meblağdı. Kartaca'nın bunları reddetme gücü yoktu. Söz konusu şartlar yeteri kadar ağır değilmiş gibi, bir zamanların güçlü Kartaca İmparatorluğu'nu aşağılayan son bir talep daha vardı: Bundan böyle Kartaca, Roma'daki senato izin vermeden savaşa giremeyecekti. Hannibal'ın anavatanı ve bir zamanların ürkütücü devi artık sinmiş bir vasal devletten başka bir şey değildi. Scipio, Roma'ya zaferle döndü. Kartaca, Zama'daki yenilginin gerçek bedelini MÖ 146 yılının baharında ödeyecekti. Acımasız bir Roma ordusu şehri kuşatıp yaklaşık 350.000 insanı katletti, 50.000 kişiyi köleleştirdi ve şehirdeki tüm binaları yerle bir etti. Yeterince takdir edilmeyen kurtarıcıları Hannibal, bu olaydan çok önce ölmüştü. Büyük askeri deha, Romalıların eline düşmektense zehir içmeyi seçmişti. ○

## EKİM MÖ 202

İkinci Pön Savaşı'nın kanlı finali nasıl cereyan etti?

### 01 Savaş düzeni

Scipio'yu barışa ikna edemeyen Hannibal, 80 filini ordusunun önüne iki grup halinde yerleştirir. Galyalılarından ve paralı askerlerden oluşan birliklerse fillerin arkasındaki ilk hatta düzen alır. İkinci hatta mevzilenen acemi erlerin hemen arkasında savaş tecrübesi son derece yüksek olan askerler yer almaktadır. Buna karşılık Scipio, ordusunu aralarında boşluklar olacak şekilde kollara ayrılmış üç hat halinde tertipler. Hafif silahlı avcı erler bu boşluklara denk gelecek şekilde geride mevzilenir.

### 02 Süvariler

Antik dönemdeki savaşlarda adet olduğu üzere, her iki taraf da süvari birliklerini kanatlarda görevlendirir. Scipio Romalı süvarilerini sol kanada, yetenekli Numidyalı süvarilerini ise sağ kanada yerleştirir. Buna karşılık Hannibal, yüksek savaş tecrübesine sahip olan Numidyalı süvarilerini sol tarafta, Kartacalı süvarileri ise sağ tarafta kullanmayı tercih eder. Scipio için süvariler kritik birliklerdir ve Hannibal'ın önceki savaşlarda bel bağladığı süvariler konusunda sayısal üstünlüğü elinde bulundurmaktadır. Nitekim Hannibal'ın 4.000 süvarisine karşılık Scipio'nun 6.100 süvarisi vardır.

### 03 Filler serbest bırakılır

Hannibal'ın cephenin sol tarafında bulunan filleri, muhtemelen plansız ve ani bir manevrayla Roma saflarına doğru hücum etmeye başlar. Ancak kafası karışmış olan hayvanlar, düşman saflarını ezmek yerine sola dönerek Kartaca süvarilerinin arasına hızlı bir dalış yapar. Scipio'nun Numidyalı süvarileri bunu fırsat bilip harekete geçer ve arbedeye katılır.

### 04 Zekice bir tuzak

Hücum sırası sağ taraftaki fillere gelir. Scipio'nun birlikleri soğukkanlılığını korur ve Hannibal'ın çılgınlıkla yaklaşan canavarlarını, düzen alırken cephede önceden bilinçli olarak bıraktıkları boşluklara yönlendirir. Bu sayede, arkada bekleyen Romalı avcı erleri filleri feci şekilde katleder. Canını kurtarabilenlerse dehşet içinde kaçar. Scipio, Hannibal'ın en tehlikeli silahını ortadan kaldırarak savaş meydanında güçleri eşitlemiştir.



## 10 Savaş sona erer

Kartaca'nın ayakta kalan son birliklerini de bozguna uğratan Scipio, Utica'ya dönmeden önce Hannibal'ın ordugâhını yağmalar. 16 yıl boyunca kan dökülmesine neden olan İkinci Pön Savaşı nihayet Roma'nın zaferiyle sona ermiştir.

## 09 Süvarilerin dönüşü

Tam da Hannibal bir kez daha Roma ordusuna karşı büyük bir zafer kazanacakmış gibi görünürken, düşmanlarını takip etmekte olan Roma süvarileri bu işi bırakıp muharebe sahasına döner ve Hannibal'ın tecrübeli askerlerinden oluşan birlikleri arkadan kuşatarak saldırır. Geçmişte büyük başarılar elde etmiş tecrübeli Kartaca askerleri boyun eğmez; umutsuz biçimde tamamen kuşatılmış olmalarına rağmen, karşılaştıkları acı sona kadar savaşmayı seçerler. Birçoğu kılıçtan geçirilir, hayatta kalanlarsa esir alınır.

## 07 Takviyeler muharebeye dâhil oluyor

İlk hattının bütünlüğü bozulan Scipio, birliklerini takviye etmek için ikinci saftaki askerlerini ileri sürer. Bu takviyeye rağmen, hepsi acemi askerlerden oluşan Hannibal'ın ikinci hattı Romalıların ilerlemesini durdurmayı ve mevzilerini takdire şayan bir şekilde korumayı başarır. Her iki taraf da güçten düşene kadar savaşmayı sürdürür. Kısa süre sonra Scipio, dinlenmeleri ve mevzilerini yeniden düzenlemeleri için askerlerini geri çağırır. Hannibal, kıdemli ve en iyi askerlerini henüz savaşa sokmamıştır ve bu sayede Scipio, kalan askerleriyle mevzileri düzenleyerek, sağlam bir hat oluşturacak zamanı kazanır.

## 08 Son hamle

Scipio'nun üçüncü hatta bulunan ve henüz muharebeye girmemiş olan birlikleri, hırpalanmış durumdaki birinci ve ikinci hat birliklerinin her iki kanadında güçlü bir şekilde mevzilenir. Tarihin en deneyimli askerleri olarak kabul edilen ve Hannibal'ın gücünün özünü teşkil eden kıdemli birliklerle muharebe etmeye hazırdırlar. Kısa süre sonra iki ordu bir kez daha amansız bir şekilde çarpışmaya başlar. Sayısal olarak her iki taraf da artık başa baş durumdadır. Savaşın nasıl sonuçlanacağı o an için belirsizdir.

## 06 Piyadeler, ileri!

Fillerin ve süvarilerin muharebe dışı kalmasının ardından her iki taraf da piyade birliklerini ağır ağır sahaya sürer. Scipio'nun ilk hattındaki piyadeler, Hannibal'ın Galyalı birliklerine hücum eder. Başlangıçta oldukça şiddetli seyreden çarpışmada çok geçmeden Romalılar üstünlük sağlamaya başlar. Bu gelişme, Hannibal'ın paralı askerlerinin korku içinde savaşı bırakmasına neden olur.

## 05 Süvarilerin çarpışması

Scipio, sol kanattaki süvarilerine saldırı emri verir. Süratle düşmana doğru ilerleyen Roma süvarileri, kısa ama acımasız bir çarpışmanın ardından Kartaca süvarilerini muharebe meydanından defeder ve kovalamaya başlar.



# HOLLYWOOD'A KARŞI TARİH

## Gerçekler ve beyaz perdedeki kurgular

### TİTANİK

**Yönetmen:** James Cameron **Başroldekiler:** Leonardo DiCaprio, Kate Winslet **Ülke:** ABD **Yıl:** 1997

Gişe rekorları kıran bu epik filmin ayrıntılarını dikkatle incelediğinizde, hayal kırıklığına uğramaktan kendinizi alamıyorsunuz

#### FİLMDEKİ HATALAR...

**01** Filmde çok sayıda sahnede olaylar pruvada cereyan etse de esasen gerçek Titanik'te yolcuların geminin ön kısmına bu kadar yaklaşmasına izin verilmiyordu. Ayrıca, birinci ve üçüncü mevki yolcuları geminin tamamen farklı bölümlerinde seyahat ediyordu. Dolayısıyla, Rose ve Jack'in gerçekte karşılaşma ihtimali çok düşüktü.



**05** Rose suyun yüzeyinde ahşap bir kapının üstüne uzanmış gökyüzünü izlerken görünen yıldız alanı, geminin bulunduğu konuma göre hatalı. Astrofizikçi Neil deGrasse Tyson bu hatayla ilgili James Cameron'ı uyardı ve bu sahne filmin 2012 yılında yeniden yayımlanan versiyonunda düzeltildi.

**02** Film için Titanik'in gerçeğe uygun bir modeli oluşturuldu. Fakat yalnızca sancak (sağ) tarafı inşa edildi ve iskele (sol) tarafı için bunun simetrik yansıması kullanıldı. Bu durumda, filmde Southampton'daki iskeleye yanaştığını izlediğimiz geminin iskele tarafı gerçekteki gibi görünüyorsa, Çünkü gerçek Titanik'in sağ ve sol tarafı simetrik değildi.

**03** Gemi battıktan sonra filikalara sağ kalanları toplamak için kaza yerine döndüğünde, filikalarda yer alan mürettebatın sudaki insanları aradığını görüyoruz. Filmde bu iş için güçlü bir beyaz ışık yayan büyük el fenerleri kullanılıyor. Bu kadar güçlü ve kaliteli el fenerleri o dönemde seri üretimde değildi.

**04** Filmde Titanik batarken gerilimin yükseldiği ve yolcuların filikalara üşüştüğü görülüyor. Bunun üzerine Birinci Subay William Murdoch yolcuları tehdit edip birini göğsünden vuruyor ve ardından kendini öldürüyor. Fakat gemi batarken Murdoch'un ne yaptığına dair çelişkili hikâyeler mevcut.



#### KARAR:

Filmdeki batış sahneleri, Titanik okyanusun derinlerine gömülmeden önceki saatlerde yaşanan dramı ve o anki atmosferi çarpıcı bir biçimde yansıtmayı başarıyor. Fakat pek de gerçekçi olmayan kurgunun ve hataların bu yapıma gölge düşürdüğü de bir gerçek. (Puanı: 10 üzerinden 5)





# BİR ÇOCUK DEĞİŞİR, TÜRKİYE GELİŞİR!

Çocuklarımızın potansiyellerini biliyor, eğitimleri ve hayalleri için çalışıyoruz.  
TEGV yazın 3353'e sms gönderin 20TL ile çocuklarımızın eğitimine katkıda bulunun.

Her SMS 20 TL değerindedir. Bütün operatörler için geçerlidir.



TÜRKİYE EĞİTİM GÖNÜLLÜLERİ VAKFI

[www.tegv.org](http://www.tegv.org)

#EğitimVarsaGelişimVar



hızlı,  
destek  
kodu



# G E L E C E Ğ İ BİRLİKTE İNŞA EDELİM!

Borsa İstanbul olarak ülkemizin büyümesinde önemli rol oynayan, üretim, yatırım ve ihracat yaparak istihdam sağlayan şirketlerimizin yatırımlarını ve büyümelerini sermaye piyasaları yoluyla finanse etmeleri için borsaya bekliyoruz.

[www.borsaistanbul.com](http://www.borsaistanbul.com)

[Twitter](#) [Instagram](#) [Facebook](#) [LinkedIn](#) [YouTube](#) / borsaistanbul



**BORSA  
İSTANBUL**